

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

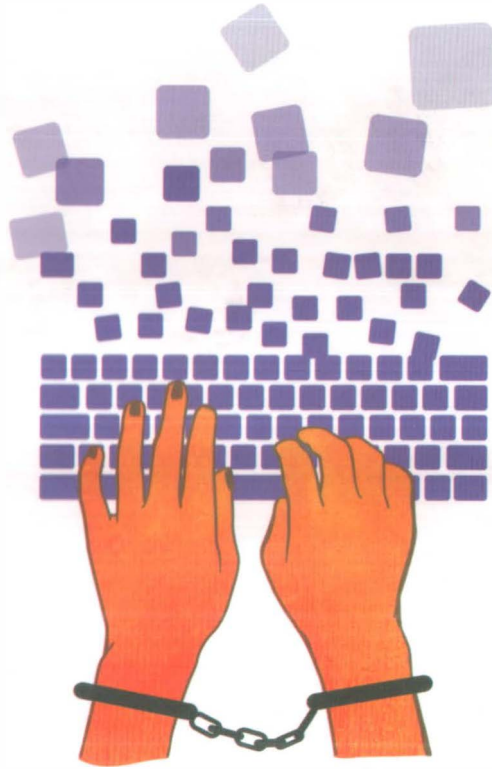
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

2. Baskı

TANIKLIKLARLA 12 EYLÜL

Kadınlar Anılarını Paylaşıyor

TANIKLIKLARLA 12 EYLÜL
Kadınlar Anılarını Paylaşıyor

KYD

KADIN
YAZARLAR
DERNEĞİ

KYD

KADIN YAZARLAR DERNEĞİ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

TANIKLIKLARLA 12 EYLÜL

Kadınlar Anılarını Paylaşıyor

KADIN YAZARLAR DERNEĞİ

KYD	KADINYAZARLAR DERNEĞİ
Adı	Tanıklıklarla 12 Eylül / Kadınlar Anılarını Paylaşıyor
Yayın No.	01

© Copyright	2010, Kadın Yazarlar Derneği, İzmir - Türkiye 5846 Sayılı Yasaya göre tüm hakları Kadın Yazarlar Derneği' ne ait olup kısmen veya tamamen, izin alınmadan basılamaz.
-------------	---

ISBN	978-605-88710-0-7
------	--------------------------

Baskı	Birinci Baskı, Nisan - 2010 - İZMİR İkinci Baskı, Kasım 2010 - İZMİR
-------	---

Basıldığı Yer	İlyaz İzmir Yayınevi Matbaası Refik Tulga Cad. No:11 Çamdibi/İZMİR 232 - 462 75 86
---------------	---

KYD Adres	Kadın Yazarlar Derneği Halim Alanyalı İşhanı Kat:3 N:308 Konak/İZMİR GSM: 0555 430 16 34 / Faks: 0232 462 32 19 kadinyazarlardernegi@gmail.com.tr www.kadinyazarlardernegi.org.tr
-----------	--

TANIKLIKLARLA 12 EYLÜL

Kadınlar Anılarını Paylaşıyor

KADIN YAZARLAR DERNEĞİ

İÇİNDEKİLER

Önsöz – <i>Sevim Korkmaz Dinç</i>	7
Önsöz – <i>Nevzat Süer Sezgin</i>	11
Kayan Yaşamlar – <i>Zeliha Akçagüner</i>	15
Bir Anı mı Yoksa Bir Acı... – <i>Sevda Kuran Akdaş</i>	21
Darbeye Zemin mi Hazırlandı? – <i>Rengin Akgün</i>	25
Karanlık Sabah – <i>Gülser Han Akkaş</i>	27
Can Dostum Semih'in Anısına...	
Işıklar İçinde O, Biliyorum... – <i>Buket Akkaya</i>	35
Maçka'da Bir Mayıs Gecesi – <i>Zeynep Alanç</i>	41
Kalbinde Saklı Babam – <i>Gülseren Alçı</i>	47
Eylül'de Çocuktum! – <i>Zeynep Avcı</i>	55
12 Eylül Karabasanı – <i>Kısbes Seyhan Aydın</i>	63
Gazetecinin Duyarlılığı – <i>Aysel Bayramoğlu</i>	79
Hırpalanan Gençler – <i>Aysel Bayramoğlu</i>	81
Doğmadan Ağlayanlar İçin... – <i>Meral Bekar</i>	83
Tanıklığımdır... – <i>Meral Bekar</i>	87
"Öksüz Koydun Gelin Kızı" – <i>Meral Bekar</i>	91
"Deniz Kalk, Devrim Oldu" – <i>Deniz Beydilli</i>	95
İsimsiz – <i>Gülsüm Cengiz</i>	99
Unutmadıklarım – <i>İncilâ Çalışkan</i>	105

Bir Dala Tutunmak – <i>Gönül Çatalcalı</i>	109
Yansıma – <i>Aytül Çelik</i>	115
Eylül Anısı – <i>Sevim Korkmaz Dinç</i>	117
Küçük Bir Yanlışlık – <i>Nilgün Erdem</i>	123
Dilsiz – <i>Ayşen Göreleli</i>	129
Benim Babam Öldü mü? – <i>Filiz Gülmez</i>	133
Yeşeren Sürgün Kıyımı – <i>Ayşe Aysel Güntürkün</i>	141
Balıkların Yaşama Hakkı – <i>Feyza Hepçilingirler</i>	145
Eğitim Fakültelerinde 1983-84 Kıyımı – <i>Müberra Kuruca Işıksoluğu</i> ..	155
Eski Kara Günlere Bir Bakış – <i>Sultan Kadın</i>	161
Cemil – <i>Gülşen Kadioğlu</i>	171
12 Eylül Anısına – <i>Sedef Kandemir</i>	175
Uğur – <i>Nebihe Karasu</i>	181
Gökyüzüne ve Toprağa Merhaba ... – <i>İkbal Kaynar</i>	185
İçimde Telsiz Var – <i>İkbal Kaynar</i>	189
Sessizlikler Vakti – <i>Emel Kayın</i>	193
Kiraz Ağaçları Ülkemin – <i>Seviye Merih</i>	195
12 Eylül'de Susma Hakkı – <i>Ayşe Miçoğulları</i>	201
Ödevimi Yapamadım – <i>Emine Azboz Mimoğlu</i>	205
Soruşturma – <i>Emine Azboz Mimoğlu</i>	207
Tabutlukta Bir İbrahim – <i>Alime Mitap</i>	213
Ya Dışarıdakiler?.. – <i>Gülsüm Öz</i>	221
Teyze, Seni Neden Kümese Koydular? – <i>Aynur Seyrek</i>	229
Çuval – <i>Nevzat Süer Sezgin</i>	235
12 Eylül Sabahı – <i>Dürsaliye Şahan</i>	241
Pişmanım – <i>Hüsnan Şeker</i>	245
Darbe ve Düğün – <i>Şenay Tavuz</i>	251
Örgüt Evi – <i>Zübeyde Seven Turan</i>	255
Karanlığın Ayak Sesleri – <i>Oya Uslu</i>	259
Çok Pahalı – <i>Filiz Yalçın</i>	263
Eylül Benim Kıyıcığımdan Geçti – <i>Kâmile Yılmaz</i>	267

ÖNSÖZ

Sevim Korkmaz Dinç

Kadınlar arasında çalışma yaparken özellikle siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda kadınların büyük özverilerine ve disiplinli çalışmalarına rağmen, bu çabalarının görülmemesi, üstelik emeklerinin görünür kılınması için bilinçli bir çaba içinde olmayışları ve suskunlukları bizi çok düşündürdü.

Kadın tarihi konusunda yapılan çalışmaları incelediğimizde bu suskunluğun sadece emeklerinin görünür kılınması konusunda değil, yakın tarihimizde yaşadıklarını da kapsadığı gördük. 12 Eylül'ün üzerinden 30 yıl geçmesine, o günü yaşayan ve henüz anılarını yazma fırsatı bulamayan kadınları tek tek kaybetmeye başlamamıza rağmen onları bu kadar suskun kılan neydi? Bu suskunluğun sese dönüşmesine hangi noktada katkı koyabilir ve ne yapabiliriz?

Sorular yeni soruları getirdi. Konuştuğumuz her kadın, anlatırken dile getirdiklerini neden yazıya dökemiyordu? Üstelik 30 yıl önce değişik örgütlenmeler içinde görev alan bu kadınların çoğu halen değişik STK'larda çalışırken neden 12 Eylül tanıklıklarında suskun kalıyorlardı? Bu unutmada, halen yüzleşemediğimiz 12 Eylül'ün etkisi ne kadardı? Bu suskunlukta 12 Eylül darbesi mi daha etkiliydi, yoksa o zaman içinde çalıştıkları örgütlere duydukları

vefa mı? Yoksa sadece kadınları değil erkekleri de suskunluğa iten öğrenilen kadınlık ve erkeklik rolleri miydi? Kadınları "yazma" eyleminden bu kadar uzak tutan neydi? Neden kendilerini yazıyla ifade etmede bu kadar özgüvenden yoksundular?

Elbette tek bir çalışmayla bu soruların hepsine yanıt veremedik. Ama kadınları 12 Eylül anılarını yazmaya teşvik ederek, onların tanıklıklarıyla tarihe bir iz düşürebilirdik. Bu düşünceyle "Tanıklıklarla 12 Eylül / Anılarımızla Toplumsal Belleğimizi Yaşatalım" projesini, "Tarih sadece geçmiş değildir. Tarih, akıp giden zamanın içinden şimdinin anlaşılması yarının sağlam temeller üzerinde yükselmesi için vardır. Dünyayı yeniden okuma, yeniden biçimlendirme, değiştirip dönüştürme arzusu tarihine sahip çıkan öznelerle mümkündür." diyerek başlattık.

Oysa yazmak, soyunmaya benzer. Her sözcük sizden kopan bir parçadır. Sözcükleri yaza yaza içinize yolculuğunuz derinleşir. Bazen eksik kalır sözcükleriniz, bazen kaleminizin ucundan kayıp yerini dillendirmek istemediğiniz düşüncelere bırakır. Saatlerce uyuyanların nefes alışlarını dinleyerek dolanır durursunuz. Her sözcük yakar içinizi. Ya birini incitirsem... Ya yanlış anlaşılırsam... Yazmak istediklerinizi, söyleyeceklerinizi öğrendiğiniz, öğretilen, sizin de başkalarına aktaracağınız kalıplar içerisinde nasıl anlatacağınızı bilemezsiniz. Kadın olarak birilerini mutlu etmek, birilerini yaşama hazır yapmak, birilerinin arasında uyumu sağlamak, birilerine mutlu bir yuva kurmak, birilerini kızdırmamak la o kadar meşgul-sünüzdür ki yok olduğunuzun, adınızın olmadığına farkına bile varmazsınız. Ta ki yazmaya başlayana dek...

İşte, 12 Eylül tanığı kadınlar da "yazma" konusunda çekimser kalmak bir yana, sıra anlattıklarını yazıya dökmeye gelince tatlı bir unutkanlık içine girdiler. Kimi "yarın yazar, gönderirim" dedikten sonra bir daha bu konuya dönmedi, kimi "benim yaşadıklarımın ne önemi var"a sığındı. 12 Eylül denilince sadece fiziksel işkenceler akla geldi. Hem de bu işkencelerin içine karakolda dayak yeme,

itilip kakılma, işkence sesleri dinletme, yani sakatlıklar ve sistemli işkence dışında yapılanlar alınmadı. Cezaevinde yatmalar konusunda da, 4-5 yıldan az mahkûmiyeti olanlar içerde yattıklarını söylemeye utandılar. Şimdi çokça tartıştığımız ekonomik ve psikolojik işkencelerin adı bile anılmadı. Kimi kez de yazılanlar yaşadıklarının etrafında döndü durdu... Yazılanların çoğu başkalarının başına gelmiş gibi anlatıldı... 12 Eylül sonrası yaşanan dönem de anlatılmayanların arasında yer aldı. Başka bir konu da bazı kadın yazarların yayınevi ile olan ilişkileriydi. Kendi yaşamöykülerini yazma konusundaki düşünceleri bize anı vermelerini engelledi.

Bütün bunlara rağmen bize yazan ve anılarıyla tarihe bir iz düşürme çabamızı destekleyen yiğit kadınları bir kez daha selamlıyoruz. Ayrıca artık aramızda olmayan Prof.Dr. Müberra Işık-soluğu'nun Öğretmenler Dünyası Dergisi'nin Eylül 1989 tarih ve 117 sayılı nüshasında yayımlanan yazısını bize gönderen eşi Dr. Mehmet Ali Işık-soluğu'na teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bu anıların toplanmasında ve soyadlarına göre sıralanmasında, dizgisinin ve kapak çalışmasının yapılmasında emeği geçen bütün arkadaşlara da ayrıca teşekkür ediyoruz

Kısaca; bu kitapta yayımlanan tanıklıklar, bize anlatılanların yanında o kadar az ki... Ancak kitabımızın baskıya girdiği bu günlerde daha birçok kadın anılarını göndermeye ve yeni ciltte yer almak istediğini söylemeye başladı. Bu projemizle 12 Eylül karanlığıyla yüzleşmeye ve kadınların anılarıyla tarihe bir iz düşürmeye biraz olsun katkıda bulundaysak kendimizi daha iyi hissedeceğiz.

Çünkü şu bir gerçek, kadınlar ancak kadın örgütlenmeleri içinde bu özgüvenlerini geliştirebilir ve birbirleriyle dayanışma içinde kadınlıklarının farkına varabilir.

ÖNSÖZ

Nevzat Süer Sezgin

Elli yılda üç görünür, sayısız görünmez askeri darbe yaşayan bir ülkenin her yaştan kadınları olarak anılarımızı yazabilmek, okunmasını, kalıcı olabilmesini istemek, kulaktan kulağa fısıltı halinde anlatılanların sahipleri olarak ortaya çıkabilmek, tabularla yüzleşebilmek, militarizme ve her çeşit şiddete karşı gelen bir duruş, bir eylem biçimidir.

27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül askeri darbeleri, militarist güçlerin işine gelmeyen kesimlere yönelik şiddetin en ağır işkencelerle, idamlarla uygulanarak ülkemizde egemen ERK-EK zihniyetin toplumun her kesiminde içselleşmesini sağlamaya yönelik bir dizi tek tip insan yaratma operasyonlarıdır. Egemen sınıfların tüket dediğini tüketen, yap dediğini yapan, öl deyince ölen, işsizliği, açlığı, yoksulluğu, savaşları, her çeşit ayrımcılığı "kader" diye belleyen, belleksiz insan tipini yaratma edimleridir. Her darbe yapıldığı zamanki kuşağın insanlarını daha fazla etkilese de, her kuşakta farklı ama birbirine eklemelenen kırılmalar yaratmıştır. Darbe sözcüğünün anlamı, amacını içinde taşımaktadır. En kısa tanımıyla DARBE 'vuruş, çarpış' anlamına gelir. Her vuruşun, her çarpışın en basit etkisi de; sersemleme, düşünememe, sorunların kaynak-

larını, kimler tarafından yaratıldığını, yaratılan sorunların kimlere çıkar sağladığını, kimleri yok ettiğini, sorunların çözüm yollarının neler olabileceğini düşünemez, sersemlemiş insanın oluşmasıdır. Sersemlemiş, korkak insanlardan oluşan kitleler darbe yapanların çok işine gelir. Çünkü onlar daha kolay kandırılırlar, daha kolay yönlendirilirler. Son elli yıldaki gelişmeler göstermiştir ki halkımızın sersemliği biraz geçince yeni bir darbe veya darbemsiler hemen kendisini göstermiştir.

Bu darbelerin hepsini ya da birini alan kuşaklar bireysel ve kamusal alanlarda neler yaşadılar? Nasıl dönüşümler geçirdiler? Şimdi nasıl yurttaşlar oldular? Nasıl çocuklar büyütüyorlar? Darbeler onların kişisel tarihlerini, dolayısıyla ülkemizin bu günkü durumunu nasıl etkiledi gibi sorularla düşündüğümüzde resmi tarihin yazmadığı, yazamadığı bir dizi insanlık utancıyla karşı karşıya kalırız.

Bu darbelerin hiç şüphesiz ki günümüze en yakın olanı, en büyük şiddeti içereni, 12 Eylül askeri darbesidir. 12 Eylül askeri darbesinde yaşanan acılar, traji komik olaylar bu günkü etnik, dini, cinsel, ekonomik ayrımcılıkların temellerini en acımasız baskılarla atmıştır.

Biz Kadın Yazarlar Derneği olarak ülkemizi, bugünkü sorunlar yumağına dönüştüren en yakın darbeden, 12 Eylül askeri darbesinden başlayarak kadınların anılarını yazmalarını amaçladık.

Çünkü Audrey Lorde'nin de dediği gibi yüzyıllardır "Konuştuğumuz zaman susarız, sesimiz duyulmayacak diye, sözümüz küçümsenecek diye, ama sustuğumuz zaman da korkarız, öyleyse konuşmamız daha iyi" diye düşündük.

Çünkü militarizmin yarattığı şiddetin, yüzyıllardır ataerki düzenlerin etkisinde suskun kalan, bebek büyütme, yemek yapmak, kocayı mutlu etmekle görevli kılınan kadınları, ikincil ve daha ağır bir şiddetle karşı karşıya bıraktığını, yaşayarak öğrendik ve her gün yeniden öğreniyoruz.

Çünkü kadının sesini cesurca yükseltebilmesinin, sesini yazıya dökebilmesinin resmi tarihin yalanlarını alt üst ederek gelecek kuşakların vahşi kapitalizmin militer güçlerine karşı en etkin bir direnç yaratacağını biliyoruz. Biz Kadın Yazarlar Derneği üyeleri olarak kadınların dünyanın bütün kadınlarının küresel barış ve adalet için akıldan akıla bilgiyi, elden ele enerjiyi, yürekten yüreğe cesareti ve sevgiyi aktarabileceklerine inanıyoruz.

Biz kadınlar isterse, dayanışabilirse, bize dayatılan belleksizlikten kurtulabilirse, insanlık için bugünün ve yarınların daha yaşanılabilir olacağını biliyoruz.

Bu derleme için bizimle anılarını paylaşan sevgili kızkardeşlerimize, editörlük aşamasında emeklerini esirgemeyen Gönül Çatalcalı ve Gülten Tezeren'e teşekkür ediyoruz.

KAYAN YAŞAMLAR

Zeliha Akçagüner

12 Eylül öncesi günler...

Gazeteler, her gün ara sokaklarda, kent meydanlarında, üniversite önlerinde gencecik delikanlıların, genç kızların kanlar içinde yatan resimlerini veriyor ilk sayfadan. Hain bir saldırıdan kaçarken el ele vurulanlar, birbirine sarılmış sevgililer; koltuğundaki kitapları sağa sola saçılmış, kaldırımında iki büklüm kıvrılakalmış öğrenciler, yırtılan bluzunun yakasından göğüsleri dışarı fırlamış genç kızlar... Hepsi sözde(!) farklı siyasal görüşleri yüzünden birbirlerini kıran gençler. Elleriyle kurt başı yapan komandoların taradığı kahveler, basılan örgüt evleri, tartaklanan rektörler, üniversite hocaları...

O günlerin yandaş basın-yayın organları kanlı olayları, askerin yönetime el koymasından korkanların planlı provokasyonu olarak göstermekte birbiriyle yarışıyor.

Öte yanda; anneler diken üstü bekleyişlerde, yürekleri kor ateşlerle dağlanıyor. Kentler Vahşi Batı, sokaklar kan gölü, yürekler korku yumağı kesilmiş. Yakınlarından birinin, kim vurduya gitti haberini duyma korkusuyla kulaklar televizyonlarda, gözler gazetelerde. İnsanlar kaygılı sanrılar içinde umutlu ve de kaygılı bekleyişlerle geceleri öğütüyor.

Geceler kapkara, gündüzler güneşsiz olsa da bir gün ordu yönetime el koyduğunda elbet bitecek bu karabasanlar.

Diller, kapalı kapıların ardında, ne olacak bu ülkenin hallerini soruyor kaygılı fısıltılarla.

Ve *'bir gece ansızın gelebilirim'* şarkısı mırıldanıyor umutlu bekleyişlerle...

Sonunda beklenen gün, 12 Eylül sabaha karşı, sokaklarda yankılanan asker postallarıyla geliyor. Evren Paşa'nın başında bulunduğu Milli Birlik Komitesi'nin gür sesli albayı, bu gidişe son vermek için yönetime el koyduklarını müjdeliyor Türk halkına. Televizyon önlerinde, kent meydanlarında Milli Birlik Komitesi'ne coşkulu alkışlar tutuluyor. Boğulurken su yüzüne çıkan insanın, yeniden yaşama merhabasını solukluyor ülke. Annelerin korku yumağına dönüşen yürekleri, güvenli ve erinçli eylül sabahlarıyla çözülüyor.

Paşaya, albaylara alkış tutanlar, kısa zaman sonra görerek ve yaşayarak öğreniyorlar 12 Eylül'ün cellat yüzünü...

Sümbül Hanım, 81 yılı şubat dinlencesine gelecek olan övüncü, gururu, Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi oğlunu bekliyor yürek çırpıntılarıyla. Börekler açmış, sarmalar sarmış. Gözü yollarda, kulağı kapıda.

Zil çaldığında Sümbül Hanım sevinçle kapıya koşuyor.

Başları atkılarla sarılmış, saç sakalına karışmış, göz altları morarmış, soluk benizli iki anarşist kılıklı genci görünce korkuyla kapıyı yüzlerine kapatıyor. İçeri girmelerine izin vermeyişinin güveniyle rahat bir soluk alıyor. Ne var ki sevinci uzun sürmüyor, yeniden uzun uzun çalıyor zil. Ve kapının arkasından, tanıdık sesi duyuyor.

"Anne... Benim Tolga, aç kapıyı."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İkircimler, kara kargalar gibi tırtıkıyor beynini kadının.

Ses, oğlunun sesi ama, gördüğü anarşist genç kesinlikle oğlu olamaz.

Yeniden çalınmasını bekliyor zilin, korkarak ve sevinerek.

Yeniden çalıyor zil.

"Anne, oğlunu tanımadın mı? Aç artık şu kapıyı, donuyoruz." Ezik, yenik, korkulu bu ses oğlunun olabilir mi? O yumuşak, sıcak tını, o kucak açılmayı bekleyen sabırsızlık başka kimin olabilir? Ya yanındaki yabancı? Oğluyla olduğuna göre o da yabancı sayılmaz ya.

Kaygılarını bir yana bırakıyor, açıyor kapıyı kadın.

Özlemle sarışıyorlar ana oğul. Kokuları birbirine karışıyor. Sonra anne ürküyle bakıyor oğlunun küçülmüş kara sarı yüzüne.

"Tolga! Oğlum! Ne olmuş sana böyle? Bu halin ne? Hasta mısın? Yoksa okuldan mı atıldın?"

Acılı bir gülümsemeyle bakıyor oğlu annesinin yüzüne.

"Okuldan atılmak mı? Nasıl düşünürsün bunu? Anne, okulun en başarılı, en uyumlu öğrencisi olduğumu, giriş sınavında ilk ellinin arasına girdiğimi unuttun mu? Kaygılanma, şimdilik okuldan falan atılmadım. Arkadaşım Volkan da benim gibi okulun en başarılı öğrencilerinden. Boğaziçi'nin en ele avuca sığmaz çocuğu. Yazık ki o benim kadar şanslı değil. Çünkü büyük olasılıkla okuldan atılacak. Arkadaşım dün hapishaneden çıktı. Kırk gündür içerideydi. Şu bitkin haliyle evine gitmekten çekindi. Ailesini daha fazla üzmemek istemedi. Bu yüzden şubat tatilini bizde geçirecek."

Konuk genç, evin oğluna kaçamak bir bakış atıyor:

"Siz Tolga'nın şimdi böyle rahat konuştuğuna bakmayın. Aslında o da birkaç gün hapishanenin konuğu(!) oldu. O birkaç günün, benim gibi oğlunuzun da yaşamına damgasını vuracağına hiç kuşkunuz olmasın! "

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Korkulu bir şaşkınlık yaşıyor Sümbül Hanım.

"Ne söylüyorsunuz çocuklar? Yani şimdi siz hapiste mi yattınız? Aman Tanrım! İyi de suçunuz neydi? Yoksa siz de mi?.. Ah Tolga! Derslerinden başka şeyle ilgilenme, anarşist eylemlerden uzak dur, diye az mı dil döktük sana çocuğum..."

Tolga, haksızlığa uğrayan insanın kendini savunma içgüdüsüyle dikleşti.

"Eğer Hisarüstü'ndeki gecekondularda yaşayan insanları bilinçlendirme, onlara gerçekleri anlatma çabalarımız anarşistlik sayılırsa özür dilerim anne, ben de anarşist oldum. Ama inan bana, bunu yapmak zorundaydık. Çünkü o insanların coşkulu alkışlarla karşıladıkları darbenin kanlı yüzünü görmeleri gerekiyordu. Bunu onlara anlatmak zorundaydık. Neyse, sen şimdi iki anarşisti içeri alacak mısın yoksa kapı dışarı mı edeceksin?"

Oğlunun gurura bulanmış acılı bakışları annenin yüreğine oturuyor.

Kapıyı sonuna kadar açıyor.

"Doğrusu, ilkin ben de sizi anarşist sanmıştım. Son günlerde benzer olaylar sıkça yaşanmaya başladı. Zor günlerden geçiyoruz çocuklar. Kimin anarşist, kimin vatan haini, kimin gerçek vatansever olduğu iyice karıştı."

"Kapıda dikilip durmayın. İçeri geçin de başınıza ne işler açtığınızı anlatın bakalım."

Sesi, yüzü yumuşayan kadın iki bitkin genci kollarıyla sararak salona yöneliyor.

Tolga salona girmeden önce annesini uyarma gereğiyle kulağına eğiliyor:

"Anne, lütfen arkadaşşıma anlayışlı davran. Çocuğa içeride çok eziyet ettiler, olmadık işkencelerle canından bezdirdiler. Sigarası elini yakarken bile acısını duymayacak denli acı duygusunu yitirmiş. Yok yere hapiste gördüğü işkenceler onu öylesine bilemiş, öylesine öfke dolu hale getirmiş ki, gereksiz patlamalar yaparsa,

saçma sapan tavırlar sergilerse lütfen anlayışla karşıla. Kendini toparlaması zaman alacak. Bu yüzden gitmek istemedi ailesinin yanına."

Tolga, kendi evinde olmanın verdiği güvenle ve annesinin eline tutuşturduğu çayla gevşemeye başlasa da yaşadıklarını anlatırken sesinin titremesini önleyemiyordu.

Tolga'yla Volkan, 12 Eylül'den sonra bir grup üniversiteli gençle gecekondulara giderek oradakileri bilinçlendirmeye çalışıyorlarmış. Üstlendikleri görevin heyecanıyla, izlenebileceklerini akıllarının ucundan bile geçirmemişler. Hem niçin izlensinler? İnsanlara gerçekleri anlatmak, onları uyarmak suç değil ki!

Darbenin ateşli yandaşları, kimi iyi niyetli veya bir biçimde kandırılmış gençler, askerlerle işbirliğine girerek olası karşı darbe(!) girişimlerini zamanında etkisiz kılmak için kolları sıvamakta hiç zaman yitirmemişler. Bir gece Hisarüstü gecekondularına yapılan baskınlarda suçüstü yakalanan üniversiteli gençler apar topar içeri tıkılmışlar. Gençlerin oluşturduğu gizli örgütün elebaşlarından saydıkları Volkan'la iki arkadaşını günlerce sorguya çekmişler.

"Hangi bölücü örgütlerle işbirliği içindeler?"

"Örgütün başka örgütlerle bağlantısı nasıl sağlanıyor?"

"Örgütün beyni kim?"

"Örgüt daha başka hangi yıkıcı eylemler planlıyor?"

"Üniversitede yönetime karşı kışkırtıcı başka örgütler de var mı?"

"Gecekondulardaki saf vatandaşları bu yerinde, beklenen, özlenen askeri yönetime karşı kışkırtmak vatan hainliği, sinsice planlanmış bir ihanet değilse nedir?"

Soruları yanıtsız kaldıkça çılgına dönen sorgucular daha etkili işkence yöntemleri denemekte birbirleriyle yarışıyorlarmış. Bunlar yetmezmiş gibi dekanlar ve rektör de karakola çağırılmış. Alaktan hepsi yürekli adamlarmış da öğrencilerine sahip çıkmışlar.

Dilleri döndüğünce öğrencilerinin masum olduklarını anlatmaya çalışmışlar. Bu arada olan, Volkan gibilere olmuş.

Tolga'nın anlattıklarını başı önünde, kıpırtısız dinleyen ya da dinlediğini sandıkları Volkan birden yerinden fırlıyor, hızla kapıya yöneliyor. Tolga arkadaşını yatıştırmaya, geri döndürmeye çalışırken öfkesi burnunda genç hınç la arkadaşını itekliyor.

"İçine sıçayım böyle vatanın da böyle aptal toplumun da! Boşuna kendimi yem diye önlerine atmışım heriflerin! Yok, daha fazla dayanamayacağım. İlk fırsatta yurtdışına kaçacağım. Biliyorum, fare deliğine bile girsem çekip çıkarır bunlar beni. Yaşatmazlar! Üstelik, bir pisliği daha temizledik diye bayram ederler. Tek kurtuluşum bu bok ülkeden çekip gitmek. Çekip giden onca insan nasıl bunun bir yolunu buluyorsa ben de bulacağım!"

Volkan'ı yatıştırmak için ana oğul saatlerce dil döküyorlar. Ama ne yatıştırabiliyorlar ne de öfkesini dirdirebiliyorlar. Sonunda ailesine haber vermek zorunda kalıyorlar.

Üç gün sonra babası oğlunu almaya geliyor.

Tolga, yıllar sonra arkadaşının denizaşırı gemilerde tayfa olarak çalıştığını ve geçmişe duyduğu öfkeyi denizlere haykırdığını öğreniyor.

Volkan'ın parlak bir makine mühendisi olma düşlerini, köpük lü dalgalar çoktan paramparça etmiş.

Tolga'ya gelince; o da ileride ünlü ve donanımlı bir makine mühendisi olacakken hapislik günlerinde ruhuna işleyen korkunun sinsi gölgesi peşini hiç bırakmadığı için atılım gücünden yoksun, sıradan bir mühendis olarak küçük bir şirkette emekliliğini bekliyor.

Bu gerçek öykü, On İki Eylül'ün sinsi kıyımına uğrayan binlerce yetenekli gençten ikisinin gün yüzüne çıkmayan öyküsüdür.

BİR ANI MI YOKSA BİR ACI...

Sevda Kuran Akdaş

12 Eylül'ün Mamak'ından tahliye olmak bir sevinme sebebi değildi. Daha çok, zulmün ve işkencenin koynunda, öylesine insanca öylesine körpe ve mahzun bıraktığın "arkadaşlarına" karşı hissedilen bir suçluluk duygusu, paylaşılan "en güzel" dostluklardan erken ayrılmanın verdiği burukluktu. Onları o zulümevinde bir başlarına bırakmanın acısı, sık sık yoklardı tahliye olanın yüreğini.

Ben de buruktum. Tahliyeme sevinememiştım bile. Bana göre henüz erkendi. Henüz arkadaşlarım, dostlarım, yoldaşlarım acılıydılar. Akşamüstleri cop sesleri, çığlıklar, sert adımlarla çiziliyordu. Geceler henüz tekin değildi.

Bir çiçeği koklamak, sevgiliye sarılmak, yavrunu bağrına basmak yasaktı. Her şeye rağmen insanın rüyasını esir edemezler, ona zincir vuramazlar diye düşünülebilir. Ama Mamak'ta rüyalar da gözetimdeydi. Uykuda nöbetçi askerlerce gözetlenme huzursuzluğu, işkencelerin ruha bastığı damga, rüyaları da rüya olmaksızın çıkarmıştı. Sanırım özgür olan iki şey vardı, düşüncelerimiz ve hayallerimiz!

O tahliye gününde, mahkeme dönüşü "kafes"ın ardından koğuşa götürüldüm. A2 bomboştu. Yüreğim kabardı. Gözlerimde yaş-

ları tutup hapsettim. Göstermemeliydim. Alışmıştım. A Bloklı kızlar öğretmişlerdi. Zayıflıklarımızı onlara göstermeyecektik. Dökülen insanca iki damla yaş bile alay konusu, zulmün bir nedeni olabiliyordu.

Çok sevdiklerimin yataklarına ellerimi değdirdim çaktırmadan. Gülgün'ün çok hoşuna giden çamaşırımı yatağının içine yerleştirdim usulca. Mahkemelik giysilerimi almadım. Kullanmaları muhtemeldi. Banu'nun yatağına, kendine sığındığı vakitlerde çekildiği köşesine, bakışlarımı misafir ettim birkaç saniyeliğine. Leyla'nın kestiği saçlar geldi aklıma lavabonun önünden geçerken, bir de çocuk afacanlığıyla gülümseyen gözleri. Onların karabasanlarına inat Ferihan'ın yatağına diktiği "Avni" bile hüznümü hafifletmedi. "Elveda koğuş, elveda dostlar!" dedim içimden. Elimde çantam, koğuş kapısını ardımda bırakırken dün akşam komün yemeğindeki konuşmalarımız geldi aklıma. "Tahliye olursam sizlerle vedalaşmak çok koyacak bana." demiştim. Gülgün, "Belki de vedalaştırırlar, bir sorarsın..." diye umutsuzca eklemişti.

Bütün hüznümü bastırıp yarımıyamalak soruyorum, "Koğuşta vedalaşabilir miyim?" Bir iki saniye düşünüyor "amca" sonra, "Fazla uzatmadan." diye "insanca" iki sözcük çıkıyor ağzından. Tek tek sarılıyorum havalandırma boşluğunda U şeklinde sıralanmış arkadaşlara. Bir iki sözcük kiminden ulaşan, kimiyle her şeye rağmen ufacık bir sohbet. Kimiyle de sadece bir kucaklaşma ve anlamlıca açılıp kapanan gözkapakları.

Kafesdeyim. Yaşlar gelip gidiyor, zaptetmek bir mesele. Derken bir haykırış: "Düşüncelerimizi de zincirleyemezsiniz ya! Beynimize de kelepçe vuramazsınız ya! Vurun ulan vurun! Yaşasın Marksizm-Leninizm, Yaşasın Komünizm!" Haykırış A1, A2 kızlar koğuşunun da içinde olduğu koridordan çıkıp gittikçe kafese yaklaşmakta. Ayağa fırlıyorum. Kafes demirlerine başımı yapıştırıp olanı biteni görmeye çalışıyorum. Bir cop iniyor suratıma. Demirle-

rin sayesinde mi, yoksa ertesi sabah tahliye edileceğimin etkisiyle copun daha yumuşak inmesinden mi, bu kez cop hedefine ulaşmıyor, sadece birkaç parmağım acıyor. Bir iki dakikada manzara netleşiyor. Tanımadığım bir erkek tutukluyu, ayaklarından tutup başı betona çarpa çarpa sürüklüyorlar. Yaşı elliyi biraz geçmiş ya da elliye yaklaşan biri bu. Onlarca operasyon timi, yani dev cüsseliler, yani duygu yerine sapık bir acı müptelalığı taşıyanlar, yani işkenceciler, yani askerler, yani vatani görevini yapmakta olan Memetler, başta betonun üzerinde sürüklenen kafası olmak üzere adamın bütün vücudunu coplar ve tekmele eşliğinde eziyorlar. Adam, kafası betona çarpa çarpa haykırıyor: "Beynimize de zincir vuramazsınız ya!" Bir postal iniyor suratının ortasına, zemine kan fışkırıyor. Bir iki saniyede ne çok kan, kanımızı akıtıyorlar. Duvarlar ve beton zemin kör şahitlerimiz. Adını bilmediğim, kim olduğunu bilmediğim erkek tutuklu, yani o haykırıyor: "Yaşasın sosyalizm, kahrolsun faşist diktatörlük!" Bir cop, sonrasında onlarca tekme dizkapaklarına iniyor. Dizlerini kırıyorlar. Kırılan kemik seslerini duyar gibiyim. Fırlayıp kafesin ön tarafında haykırıyorum: "Kahrolsun faşizm, bırakın onu, onu bırakın!" Bu kez onlarca cop kafesin demirlerine iniyor. Geriye çekilip kafesin bir köşesine çöküyorum. "Onu bırakın, onu bırakın!" diye mırıldanırken artık gözyaşlarımı zaptetmek aklıma gelmiyor. O'nun için ağlıyorum. Kafesin önünden birkaç saniyede sürükleyip arka taraftaki kafese götürüyorlar. İnip kalkan coplar, tekme sesleri ve yorulan askerlerin nefes nefeseliği duyuluyor. İnsanca bir şeyden, nefes almaktan iğreniyorum. Emniyette işkence ederken yorulup nefes nefese kalan işkenceciler geliyor aklıma. İşkence etmekten yorulup terleyen mahluklar yüzünden terden de yorulmaktan da insanlığımdan da nefret ediyorum.

Askerlerin işkence gürültüsü sürerken "O" sessizleşiyor. Haykırmıyor artık. Sesleri ayırt etmeye çalışıyorum. Doktor... Bayıldı... Numara yapıyor ibne. Ve sonra: "Bu hale getirip sonra bizi çağırıyorsunuz." Bunu çok net duyuyorum.

Bir 1983'ün, bir şubat ayının, bir onyedinci günü. Soğuk ve suskun Ankara, geceye eşlik ediyor.

O'nu götürüyorlar. "Revire mi, hastaneye mi, kim "O", hangi koğuştan, hangi davadan?" soruları sabaha kadar beynimi didikliyor. Mamak'ı bir çuval gibi ardımda bırakıyorum. Asfaltın karşı tarafında, garda "Mamo", en sevdiğim bekliyor, yani abim. O sevinçli ama ben "büyük hapishaneye" dostlarsız, Mamaklı kızlarsız adım atmanın sessizliğindeyim. "Düşüncelerimize de zincir vuramazsınız ya!" haykırıışlarına tutunup eve yollanıyorum.

Birkaç gün sonra gazetedeki bir haber gözüme saplanıyor adeta. "TKP davasından tutuklu geçirdiği kalp krizi sonrası, kaldığı Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde yaşamını yitirdi."

"Bu O mu acaba, acaba bu O mu?" diye sorup duruyorum kendi kendime.

Aradan on yıllar geçti. Mamaklı kızlar artık Mamak'ta değiller ve ben halen daha sorup durmaktayım: 1983'ün o soğuk ve suskun Şubat gecesinde, o suskun ve kanlı Mamak kafeslerinin şahitliğinde haykıran kimdi? *"Düşüncelerimize de zincir vuramazsınız ya! Beynimize de kelepçe takamazsınız ya! Yaşasın Marksizm-Leninizm! Yaşasın Sosyalizm, Komünizm!"*

DARBEYE ZEMİN Mİ HAZIRLANDI?

Rengin Akgün

Yanımda mışıl mışıl uyuyan on aylık kızımı her sabah olduğu gibi istemeye istemeye bırakıp sokağa çıktım. Çalıştığım için kızım annem bakıyordu.

Yolun sonundaki iki asker, el kol işareti ile bana "Geri dön!" diyorlardı. Birçokları gibi önce bir şey anlamadım. Askerlere biraz daha yaklaştım. Birisi sert bir şekilde bağırdı. "Geri Dön!"

Eve döndüğümde hâlâ herkes uyuyordu. Bugünkü gibi anımsıyorum. İlk olarak babamın başucuna gittim. Babamı dürterek "Baba kalk, ihtilal olmuş." dedim.

Son aylarda darbeyi bekleyen babam için sürpriz olmamıştı.

Aceleyle radyoyu açtık. Kenan Evren'in konuşmasını veriyordu.

İçimde bir sıkıntı hissettim. Çevremdeki insanların bir kısmı darbeyi bir kurtarıcı gibi bekliyorlardı, ama çözüm olacak mıydı? Doğrusu o günlerde emin değildim. Her zaman demokrasiden yana olmuş biri olarak akan kanın durmasını istiyordum.

O günlerde üst katta oturan bir komşumuz vardı. Mütevazı, kendi halinde genç bir karı kocaydı. İki yaşlarında küçük bir çocukları vardı.

Adam, sokağa çıkma yasağını yarım saat ihlal ettiği gerekçesi ile üç ay gözaltında tutulmuştu.

Siyasetle hiçbir ilgisi olmayan kocasının, siyasi bir tutuklu olarak günlerini şubede geçirmesine anlam veremeyen karısı, korku, şaşkınlık ve telaş içinde sağa sola koşuşturuyordu.

Bir gün çıkageldi kocası. Ama artık o eski adam değildi. İçeride yaşadıklarını hiç anlatmadı bize. Benim daha evvel gördüğüm o neşeli, güler yüzlü adam gitmiş, yerine, dalgın, bezgin, suskun, ürkek bir adam gelmişti.

Bir gün memleketlerine döndüklerini duyduk. Sessizce...

12 Eylül'ü takip eden ayda, senelik iznimi alıp eşimle birlikte Avşa Adası'na gitmek üzere hazırlıklarımızı bitirip iskeleye gittik. Bütün senenin yorgunluğunu atacaktık.

Vapur Avşa Adası'na yanaştığında ben kızımı kucakladım, eşim bavullarımızı aldı. İskeleye 10-15 kadar asker vardı. Artık kanıksadığımız bu manzara ile ilgilenmemeye kararlıydık.

Kalabalık vapurdan çabucak inmek isteyen yolcular, küçük bir izdihama neden olmuştu ki; birden askerler hareketlendi ve ellerindeki copları rastgele insanlara savurmaya başladılar. İnsanlar daha da panik oldu. Coplardan kurtulmak isteyenlerin bir kısmı geriye, vapura doğru yürümeye başladı. Coplardan ben de nasibimi aldım. Sol omzuma gelen darbe ile bir an nefessiz kaldığımı halen hatırlıyorum.

Heyecanla başladığımız o bir haftalık tatilimiz zehir olmuştu. Kucağımdaki kızım, benim çığlığımla birlikte büyük bir korku yaşamıştı. En çok da ona üzülmiştim. Bana vuran o asker bugün nerede, ne yapıyor acaba?

Hep 12 Eylül öncesi hatırlatıldı. Ülkedeki kargaşa, yokluk, sokaklardaki şiddet, ölümler... İyi de 12 Eylül öncesi de sıkıyönetim vardı. Niye olaylar durdurulmadı? Darbeye zemin mi hazırlandı? Herkesin sorduğu soru hâlâ yanıtız değil mi? Birçok sorunun yanıtı gibi...

KARANLIK SABAH!..

Gülser Han Akkaş

12 Eylül'ün üzerinden birkaç yıl geçmesine rağmen toplum üzerindeki yasaklar, sindirme politikaları hâlâ sürüyordu. Çoğu kişinin olumsuz etkilendiği ruhsal ve fiziksel sarsıntılar zamanla iyileşir diye düşünülürken tam tersi kalıcı travmalara dönüştü.

Yapılan baskılar, tutuklamalar, başka ülkelere zorunlu kaçışlar, ailelerin istem dışı parçalanışları, hiç beklemedikleri olaylarla karşı karşıya gelmeleri elbette ki sadece büyükler üzerinde etki yapmadı. Bir ülke için gerçekten önemli olan geleceğin güvencesi olarak baktığımız gençlerimizi, dahası çocuklarımızı hatta bebeklerimizi bile derinden yaralamıştı. Onların küçücük yüreklerinde açılan yaralar, hiç silinmeyecek izler bırakmıştı. Bütün bunlar; toplumdan kopuk, kimseye güveni olmayan, hoşgörüsüz, kısacası kendi iç benliklerinde farklı bir dünya oluşturan bireylerin yetişmesine neden olmuştu.

İnsanların olaylar karşısındaki çaresizlikleri, en sevdikleri kişileri beklemedikleri bir anda kaybetmeleri ya da onlardan uzaklaşmaları elbette ki hafife alınacak şeyler değildi. Bu şartlarda yetişen toplumu, sağlık yönünden analiz edecek olursak, bir ülkenin geleceği için bu durumun hiç de iç açıcı olmadığı apaçık ortadaydı.

Çünkü 80 darbesinin mağdurları olarak parçalanmış ve acı görmüş ailelerden yola çıkarsak haklı veya haksız herkes payına düşen sıkıntıyı fazlasıyla yaşamıştı. Aynen, beş yaşındaki Baran'ın yaşadıkları gibi.

Nurdan, Baran'ın yaşadıklarının bedeninde bıraktığı travmaların en güzel tanığıydı. Çünkü Baran'ın meslek lisesi okulunun anasını-fina kaydı yaptırıldığında, Nurdan da aynı okulda "çocuk gelişimi" bölümünün son sınıfında okuyordu. Tüm gün ve uygulamalı eğitim gördükleri için sabahtan öğleye kadar anasının yanında çocuklarla birlikteydi. Baran'la ilk kez orada tanışmıştı. Evet, babası doktor, annesi öğretmen olan Baran 1976 yılında Çorum'da doğdu. Ailenin tek çocuğuydu. Bakıcısı olan, güzel şartlarda büyüyen ve o güne kadar ciddi bir sağlık problemi yaşamamış, yani Türkiye şartlarında dönemin yaşam standartlarına göre şanslı diyebileceğimiz bir çocuktü. Ama ne olduysa 12 Eylül 1980 darbesiyle olmuştu. Her şey, bir gece uyuyorlarken kapılarının sertçe çalınarak "Açın arama var!" direktifinin korkusuyla uyanmaları ile başlamıştı. Babasının telaşla yatağından fırlayıp kapıyı açmasıyla, askerlerin namlularını üzerine çevirip içeriye girmeleri, daha evdekiler neler olduğunun farkına varmadan bütün odaları aramaları ve babasını onun gözünün önünde kelepçeleyip apar topar götürmeleri Baran'ı şoke etmiş, çocuk benliği ile yaşadığı duygular beyinde travma oluşturmuştu.

Gün ağarınca dek hiç konuşmadan annesine sarılıp sadece ağlayarak o küçücük parmaklarıyla kapıyı göstermişti. Yaşadıklarının etkisi ile annesi önce olacakların ayırımına varamamıştı; ama zaman geçip zihnindeki taşlar yerine daha iyi oturmaya başlayınca Baran'ın hiç konuşmadığı dikkatini çekmişti. Onca yaşananların üzerine bir de bunun eklenmesi anneyi daha da üzmişti. Oğlunun iyileşmesi için elinden geleni yapmasına karşın tedaviden olumlu bir yanıt alamamıştı. Baran hiç konuşmuyor, isteklerini sadece ağlayarak ve hırçın tavırlarla yaptırmaya çalışıyor, her şeyde sorun çıkartıyordu. Doktorlar da bu travmayı babasının tutuklanışına ta-

nık olmasına bağlıyorlar ve tedavi sürecini zamana yayarken "Babasını görmesi ya da babasının eve gelmesiyle düzelebilir." şeklinde tezler üretiyorlardı.

Bu yaşananlardan haberi olmayan baba Yücel Bey, uzun bir süre kimseyle görüştürülmedi. Aylar süren soruşturmadan sonra görüş izni verilince, yaşadığı onca haksız suçlamalara, duygusal ve fiziksel acıya rağmen eşini ve oğlunu tekrar görebilme imkânı bulunca tüm acısı hafıfledi. Cezaevine ilk kez giden Baran, burada da aynı huysuzlukları yapmaya devam etti. Hatta babasını görünce sevineceği yerde annesine sıkı sıkıya sarılıp bastı çığlığı. Yakınlarını görmeye gelenler Baran'ın davranışını üzüntüyle izlediler. Oğlunun bu duruma gelişi, Yücel Bey'e, o güne kadar cezaevinde yaşadıklarından daha ağır gelmiş, geçen süre içinde sadece oğlunun eski haline dönmesi için neler yapabileceğini düşünmüştü. Tutuklama süresince kayda değer bir suçunun olmayışı anlaşılınca takipsizlik kararıyla salıverilmiştir.

Yücel Bey evine geldiğinde, oğlunun onu özleyeceği, koşup sarılacağı düşüncesiyle kollarını açmış, ama tam tersi bir davranışla karşılaşmıştı. Baran annesinin eteklerini çekiştirerek yeniden basmıştı çığlığı. Sanki babası değil de ilk defa gördüğü biri gibi kendisine hiç dokundurmuyor, onun evden gitmesini istiyordu. Bu durum Yücel Bey'i daha da sarsmıştı. Doktorlara göre Baran'ın babasına küsmesinin nedeni, dış etkenlere karşı ona duyduğu güvenin derinden sarsılmasıydı. Rütbe ayrımı gözetemeyen çocuk akıyla, babasının, kendisini götüren askerlere karşı koymayışına kızmış olabilirdi.

Yücel Bey oğlunun tekrar güvenini kazanabilmek için günlerce çaba sarf etmiş, sabırla isteklerini yerine getirmişti. Bu arada aynı ortamda kalmak onlara acı verdiği için tayinini istedi. Tayini kısa bir süre sonra Afyon'un küçük bir kasabasına çıktı. Yaşadıkları kâbusları unutmak için kendilerine yeni bir düzen kurmaya çabaladılar. Oğlunun iyileşmesi ve tekrar konuşması için psikologların da yardımıyla ne gerekiyorsa yaptılar, ama iyileşme anlamında

hiçbir yol katedemediler. Baran sanki bir daha konuşmamaya ant içmiş gibiydi. İsteklerini, işaretler aracılığıyla anlatır olmuştı. İfade edemediği yerlerde ise hırçınlık yaparak, ağlayarak çözüm bulacağını düşünüyordu. Ne yapacaklarını şaşırılmış olan ailenin durumu gerçekten kötüydü. En son çare olarak, annesinin öğretmenlik yaptığı okulun anasınıfına kaydını yaptırdılar.

İlk günlerde okula gitmek istemediği gibi sınıf içinde de sorunlar yaratarak kimseyle yakınlaşmamıştı. Bir masada tek başına oturuyor, yapılan etkinliklerin hiçbirine katılmıyordu. Baran, okula geldiği ilk günden itibaren Nurdan'ın dikkatini çekmişti. Nurdan, uzaktan uzağa onun her yaptığını gözlemler hale gelmişti. Sonra şube öğretmenine, Baran'la kendisinin ilgilenmek istediğini ve bütün sorumluluğu alacağını söyledi. Bu teklif öğretmenin de hoşuna gitti. Öğretmen, Nurdan'a güvendiği için "Tamam, sen Baran'a farklı bir program uygula." diyerek bütün sorumluluğu ona verdi.

Aslında Nurdan, Baran'ın yaşadığı travmaya hiç yabancı değildi ve durumunu çok iyi anlıyordu. Çünkü aynı şekilde Ankara'da yaşayan en küçüğü beş, ortanca olanı dokuz ve en büyüğü on üç yaşında olmak üzere üç çocuklu ablasının eşi de 12 Eylül mağduruydu. O da öğretmendi. Tutuklandıktan sonra sekiz yıl hapse mahkûm edilmişti. Başka şehirde yaşayan torunlarını ve kızını yalnız bırakmak istemeyen babası ve aile fertleri yaşadıkları acı ve ekonomik sıkıntıyı en aza indirebilmek için eviyle birlikte kızını yanına taşımıştı. Aslında onların da yaşamı altüst olmuştu. Torunlarına babalarının yokluğunu aratmayan dede, onları mutlu etmek için her yolu deniyordu. Yaşanan sorunlara, bir teyze olarak Nurdan da tanıktı. Elinden gelen desteği verse de, çocuklar babalarının yokluğunun acısını derinden yaşıyorlardı. Belki de bunların etkisiyle Nurdan Baran'la ilgilenmek istiyordu.

Öğretmenin evet demesi, Nurdan'ı çok mutlu etmişti. O günden sonra Baran'ın bütün sorunları ile Nurdan ilgilenmeye başlamış ve bu durum onun için önemli bir sorumluluk haline gelmişti. Baran'ı

eski haline döndürmek için kendi kendine söz vererek onunla ilk olumlu iletişimi nasıl kurabileceğini detaylıca düşünür oldu. Yaşadığı travma karşısında verdiği tepkiyi hayata küserek ya da hiç konuşmayarak uygulayan bir çocuğun, tekrar güven duygusunu sağlayıp onu topluma kazandırmak, Nurdan için gerçekten önemliydi. Sabah okula geldiğinde kapıda Baran'ı bekler, "Günaydın Baran!" diyerek sınıfa götürürdü. Aslında anasınıflı eğitimi başladıktan ve alıştırma dönemi bittikten sonra sınıfa veliler alınmazdı, ama Baran'ın durumu farklı olduğu için ona biraz daha imtiyaz tanınırdı. Hiç kimseyle göz göze gelmeden, her zamanki masasına babasını da çekiştirerek otururdu.

Bir gün, Nurdan da aynı masada tam karşılıklarına oturdu, Baran kalkması için işaretle bir iki tepki gösterse de Nurdan onun hoşlanabileceği dilden konuşarak ona her zaman aynısını seçtiği siyah pastel boyaları ve bir resim kâğıdı verdi. Babası, "Nurdan Öğretmen'in de otursun, birlikte resim yapın, bakalım kim güzel yapacak?" diyerek ikna etmeye çalıştı. Tepkisini devam ettirse de daha önceki gibi ısrarcı olmadı. Nurdan da aynı şekilde siyah pastel boya ve resim kâğıdı alıp ona fazla hissettirmeden o ne yapıyorsa aynısını yaptı ve Baran'ın önüne bıraktı. Önce tepki göstererek kâğıdı bir iki defa masadan aşağıya atsa da babasının açıklama yapıp, "Bak aynısı senin resmin gibi olmuş." diyerek ısrarla göstermesi üzerine şaşkınlıkla iki resme de uzun uzun baktı. Duygularının başkası tarafından anlaşılması, resme dökülmesi hoşuna gitmeye başlamıştı.

Resim, Baran'ın hoşuna gitmiş olmalı ki bir tane Nurdan'a bir tane de kendisine kâğıt getirdi... İkinci resme de yine siyah pastel boya kullanarak Nurdan ona hissettirmeden o ne yaparsa aynısını yaptı. Ama bu sefer, suratı asık insan resmine benzeyen bu resimlere Nurdan açık renk göze benzer bir şeyler ekledi ve Baran'ın önüne bıraktı. Farklı renk, Baran'ın hoşuna gitmemiş olacak ki kızarak resmi kaptığı gibi yırttı.

Nurdan alttan alarak, "Senin kadar güzel yapamadım, haklısın, hadi birlikte götürüp çöpe atalım." dediyse de Baran hâlâ hırsını alamamış olacak ki kâğıtların üzerine bastı. Nurdan hiç oralı olmadı, oyun hamuru getirip kendi kendine Baran'ın hoşuna gidecek araba, sepet, çocuk gibi şeyler yaptı. Ama Baran'a "gel sen de yap" demedi. Demedi ama onun yapması için biraz hamur bırakıp öyle kalktı. Başka şeylerle uğraşıyormuş gibi davranıp uzaktan onu takip etmeye başladı. Önce çekinen Baran, kimsenin onunla ilgilenmediğini anlayınca, oyun hamurunun yanına gidip oturdu. Dokunmadan uzun uzun hamurlara baktı. Nurdan yanına yaklaşıp, "Hoşuna gittiye onlar senin olabilir. Yapmak istediklerini o hamurla yapabilirsin." diyerek yanından uzaklaştı. Masadaki araba ve sepeti gören diğer çocuklar da bakmak için koşarak geldiler yanına. Ama Baran'ın yanına gelmelerini istemediği için attığı çığlıkla tekrar masalarına dönerek onu yalnız bıraktılar.

Baran da araba yapmak için biraz uğraştı. Yapamayınca onu uzaktan gözetleyen Nurdan'ın yanına giderek elinden tutup masaya getirdi. Baran'ın uzun süredir bir başkasına karşı yaptığı ilk olumlu davranıştı. Nurdan çok mutlu oldu; ama Baran'a hissettirmedi, birlikte masaya oturup onun oyun hamurundan araba yapmasına yardım etti.

İlk günler, Baran ne yapmak isterse Nurdan da sezdirmeden taklit ederek, "Seni ve yaşadıklarını çok iyi anlıyorum." havası veren içsel bir bağ kurmaya çalıştı. Bunlar belki de Baran'ın ona güven duymasının ilk adımlarıydı.

Artık konuşmasa da gözle görülür bir ilerleme vardı. Bu durum, aileyi de çok mutlu etmişti. Nurdan'ın ona özel olarak uyguladığı eğitimden sonra istediği güveni hissetmiş olacak ki son zamanlarda annesi ya da babasının kendisine sınıfa kadar eşlik etmelerine dahi ihtiyaç duymuyordu. Artık okula geldiğinde hemen Nurdan'ın yanına koşuyordu. Birlikte resimler yapıyorlar, oyunlar oynuyorlardı. Ve Nurdan bu etkinliklerde onu taklit etmeyi yöntem haline getirmişti.

Nurdan, Baran'ın ona güven duymasını iyiden iyiye sağladıktan sonra arkadaşları ile de tatlı ilişki kurmaya başladığını görünce mutluluktan uçmuştu sanki. Baran'ın katıldığı oyunlarda sık sık ona ödüller verir, arkadaşlarına alkışlatır, hatta kucaklaşmak isteyenlere kucaklaştırıp Baran'ı sevdiklerini hissettirirdi. Arkadaşları da Baran'ın onlara katılmasından mutlu olurlardı.

Bir sabah annesi Baran'ı okula getirdiğinde, Nurdan'a mutlulukla "Biliyor musunuz, bugün eşimle uyuyakalmışız. Bizi Baran uyandırdı. Hem de giyinip okula gitmeye hazırlanmış bir şekilde. Sizi, okulu ve arkadaşlarını çok seviyor. Buraya istekli bir şekilde geliyor. Evde bizimle de çok iyi iletişim kurmaya başladı. En kısa zamanda da konuşacağını umuyoruz. Size ne kadar teşekkür etsek azdır." dedi ve Nurdan'ı içtenlik ve minnetle kucakladı. O gün gerçekten Baran'da da farklı bir mutluluk hissediliyordu.

Yine Nurdan'la el ele tutuşup sınıfa gittiler ve aynı masaya oturdular. Baran'ın kaydettiği bu gelişmenin verdiği cesaretle Nurdan, Baran'la farklı şeyler yapmaya karar verdi. Kâğıt ve boyalarını alarak bu kez Baran'ın yaptıklarına benzemeyen resimler yapmaya başladı. Ev, ağaç, ırmak, araba ve çiçekler yapıp renk renk boyadı. Baran dikkatlice onu izledi. Nurdan resim yapmayı bitirdikten sonra sanki yanında kimse yokmuş gibi ev resmini parmağı ile göstererek, "Ya bunun ismi neydi unuttum." dedi ve birkaç defa seslice tekrarladı. Baran bir anda çok heyecanlandı ve parmağı ile evi göstererek "O ev." dedi. Nurdan bir anda şoke olmuştu. Duymamış gibi birkaç defa daha seslice, "Ne? Ne?" diye sordu. Baran o kadar heyecanlanmıştı ki konuştuğunun farkında bile değildi. Nurdan'ın duyabileceği bir sesle tekrar evi göstererek "O, ev, ev akıllım." dedi. Baran'ın konuşmasına sınıf içinde herkes şahit olmuştu. Bütün çocuklar ve öğretmen de dahil "Aa, Baran konuştu!" diye çığlık attılar. Baran sanki yanlış bir şey yapmış gibi hem korkmuş hem de şaşırmıştı. Nurdan'ın ona sarılıp defalarca öpmesi, o ana kadar kendine dokunulmasından fazla hoşlanmayan

Baran'ın da ona sarılmasını sağlamıştı. Nurdan ikinci kez şaşır-mıştı. Baran'ın bu davranışı sınıftaki herkesi mutlu ettiği gibi, çıkan sese mutfaktaki görevli kadın ve nöbetçi öğrenci bile, "Bir şey mi oldu?" diye gelmişlerdi. Bu gelişmenin üzerine, Baran'ın annesi derste olmasına rağmen, müjdeli haberi bir an önce vermek için dersi bölüp müjdeyi verdiler... Aldığı haber karşısında büyük mutluluk yaşayan anne Meral Hanım, hemen Baran'ın sınıfına koştu. Tabi sevincinden ağlama nöbetleri geçirerek. Nurdan, Baran'ın annesinin o şekilde geleceğini hissetmiş gibi o gelmeden kapıda bekleyerek "Sakin bu şekilde oğlunuzun yanına gitmeyin. Sizin ağladığınızı görürse yanlış bir şey yaptığını düşünebilir. Çocuk uzun zamandır konuşmuyor, onda tekrar bir travma yaratmayalım." diyerek onu dışarıda iyice sakinleştirdi ve ardından sınıfa aldı. Sınıfta bütün çocuklar ve öğretmen, Baran'ın etrafını çevirmiş, yeniden konuşmasının mutluluğunu yaşıyorlardı. Bu durum Meral Hanım'ı daha da duygulandırdı. Baran'ın annesini kapıda gören çocuklar, Baran'ın konuştuğu haberini vermek için birbirlerine çarparak o saf, tertemiz duygularla kapıya koştular. Tabi Baran da...

O gördüğü muhteşem paylaşım, annenin uzun zamandır çaresizlik içinde yaşadığı acıları unutturmaya yetti mi?

Bu güzelliğin en büyük payını Nurdan yaşadı içsel dünyasında. Yapılan yargısız infazlar büyük küçük herkesi sarsmıştı. Nurdan'ın da payına düşen bunlardı.

Umarız bundan sonra hiçbir çocuk Baran'ın yaşadıklarını yaşamaz.

O şanslıydı; ya şanslı olmayanlar, düşünmesi bile korkunç...

CAN DOSTUM SEMİH'İN ANISINA... IŞIKLAR İÇİNDE O, BİLİYORUM...

Buket Akkaya

Göltepe'de yedi ay önce meydana gelen ve üç polis memuru ile bir öğretmenin öldürölmesiyle sonuçlanan "Göltepe Olayları"nın 307 sanığı hakkında Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca dava açıldı. Ege Ordu ve İzmir Sıkıyönetim Askeri Savcısı, 9 sanık hakkında ölüm cezası istedi.

Semih Önkan, Tarih olaylarında ayağından vurularak sakatlanmış ve bir dizi ameliyat sonrası iki bacağı da boydan boya alçıya alınmıştı. Alçılı bacağıyla götürölldüğü nezarethanede, soğuk ve ıslak zemin üzerinde günlerce sorguya çekilmişti.

Hemşire Münevver'le örgütten tanışıyorlardı. Bu zor günlerde kaynaşmış, sevmişlerdi birbirlerini. Münevver, her hastane çıkışı Semih'in evine, (ev denirse tabii) damdan bozma sığınağına uğrar, pansuman yapardı yaralarına. Zaman görünen yaraları iyileştiriyordu!

Semih, bir gün ders çıkışında, "Haftaya düğünümüz var arkadaşlar, davetlimizsiniz." deyiverdi sınıfın orta yerinde. O gün gelin-

ce, sınıfça dersi ekmiş, mutluluklarına ortak olmuştuk. Nikâh, Gürçeşme Düşün Salonu'nda kıyıldı.

Evlendiklerinin ikinci ayında Münevver hamileydi. "Kızımız olursa Sevgi, oğlumuz olursa Barış olsun adı." derdi. Derdi demesine de, yine de gönlü kız çocuğundaydı. "Kızım olmalı. Adı Sevgi konmalı, buram buram sevgi katmalı ülkeme, yeryüzüne, tüm insanlığa..."

Sevgi olursa, barış kendiliğinden gelecekti yeryüzüne...

Evliliklerinin üçüncü ayında, bir gece ansızın, sorgusuz sualsiz alıp götürdüler onu nezarethaneye, sonra da Buca Cezaevi'ne... Münevver ve ben her gün mektup yazıyorduk Semih'e. Çok mutlu oluyor, bir an olsun kendini yalnız hissetmiyordu. Cezaevine götürüldüğü günü anımsıyorum. Nezarethanede çektiklerini çekmeyecekmiş. Hemen salıvereceklermiş. Öyle yazıyordu son mektubunda. İnan(m)ıyorduk!

O zamanlar Basmane'nin yukarısında Patlıcan Yokuşu'nda, mağaradan bozma bir evde yaşıyorlardı. Münevver, Semih'in tutuklanmasıyla gelen sıkıntılar sonucu, hamileliğin yedince ayında, bir gece ansızın sancılanıvermişti. Anne karnında iyi beslenemeyen bebek, üst dudağı yarık olarak dünyaya gelmişti... Tepecik Devlet Hastanesi'nin koridorunda, dünyaya merhaba diyen bebeğin adı **Sevgi**'ydi...

Minik Sevgi, karnını doyurabilmek için sarıldığı memeleri tutamıyordu bile. İleride, bir dizi ameliyatla sağlığına kavuşabilirmiş. Öyle diyorlardı doktorlar.

Umut, umut, umut... Semih ve Münevver'in dilinden düşmeyen tek sözcüktü... "Umutsuz yaşanmaz ki dostum. Biz olmasak, umutlarımız olmasa, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa? Ah Ahmet Arif, ah üstat Nazım Hikmet. Hem sonra, boşuna gitmedi darağacına onca fidan... Bugünler geçecek, biz ektik, çocuklarımız biçecek. Kardeşçe yaşamayı öğreteceğiz onlara, başka yolu yokkk! Gü-

zel günlerin tohumları aha şurada yüreğimizde. Suyu toprağıysa umut... Umutlarımızı tüketmeyeceğiz..."

Umut dolu mektuplarının sonunda Semih bir gün çıkageldi. Salıvermişler, öyle söyledi. Öyle olmadığını biliyorduk, biliyordu.

Öyle olduğuna inanmak istedik, sarıldık, sarmalandık... Sol ayağı hafif aksıyordu. "Böyle mi kalacak?" diye sordum, umarsızca. "Güzelliğe ne kadar da düşkünsün be bacım, aksayan ayak olsun. İnsanın şurasında olmasın yeter ki!" dedican dostum Semih yüreğini göstererek. "Canlar sağ olsun. Kimi insan yürüyerek yol alır, kimisi de düşünceleriyle. Yeter ki düşüncelerimiz aksak olmasın. Bir de şu askerlik işi..."

Bunu her düşündüğünde güneşten kavrulmuş çilli yüzü bulutlanır, yine de umudunu yitirmezdi.

"Önce okulu bitireceğim. Sonra bir iş bulmam gerek. Münevver çok yoruldu, yıprandı. Hem, hem askere gidersem... Aslında normalde benim durumumdakilere çürük raporü verirler. Ama bana vermeyecekler, biliyorum. Şayet askere gidersem..." Bu cümlenin ardı uzun süre çıkamadı dudaklarından. Sonra, "Geri dönmem, bunu biliyorum." deyiverdi sessizce. Sanki iki dudağının arasından tutunamayıp kayıverdi kelimeler, tam da sözün bittiği yerde... İçim ürperdi o an. Korkmuştum gelecekte olabileceklerden. Sonra da toparlanıp, "Aman be Semih, umut umut der durursun, peki umut bunun neresinde şimdi?" diye söylendim umarsızlığımdan. Önce derin derin iç çekti. Ama aslında eğlenir gibiydi de bunları söylerken. "Burada bir kulp bulamayıp salıverdiler beni. Ama cuntacılar bu işin peşini bırakmayacaklar. Yani, yarım kalan yanı askerde tamamlayacaklar..." dedi.

Aslında biliyordu, biliyorduk ölüm değildi korkusu, mücadeleyi yarım bırakmaktı... Sigarasından uzun bir nefes çekip "Boş geçç!" derdi her seferinde, gülümseyerek. Sevgi'sine bakıp gönenirdi. "Bana benziyor değil mi? Kızım onlara inat bana benziyor... Beni, bizi yok etseler de yarın çocuklarımızın yüzlerinde bizleri görüp acı

çekecekler, bu ülkeyi bu hale getirdikleri için. Peşlerini bırakmayacağız! Şuna bak halası, nasıl da yaşama tutunurmuş benim kızım..."

Sınav telaşı ve 12 Eylül sonrası olaylar bizi kopardı birbirimizden. Ben okulu bitirip hayata atıldım. O askere alındı (1983). Asker dönüşü kutlayacaktık tekrar kavuşmamızı.

Semih, Ankara Mamak'ta er olarak birliğine katılmış askerliğini yapıyordu. Münevver hastanedeki işinden istifa et(TİRİL)-miş.Adresini bilen yok! Sevgi'ye babaannesi bakıyormuş... Onlar hakkında askere alındıktan sonra duyduğum son duyum bunlardı...

Semih'ten bir daha haber alamadık... Ta ki bir gün, işe giderken Konak-Karşıyaka vapurunda ortak arkadaşımız Kezban'la karşılaşınca dek. Kezban, o yıllarda bizim okulda yazarlık bölümü öğrencisiydi. Olaylar sırasında tutuklanıp cezaevine girmiş, bu yüzden de eğitime ara vermek zorunda kalmıştı. Tutukluluk dönemi bitmiş, aftan yararlanıp okula dönmüş, okuyormuş. Bir yılı kalmış mezun olmak için.

"Semih?" dedim. "Ondan haber alabiliyor musun?" İçim titriyordu bu soruyu sorarken.

"Duymadın mı?" dedi.

"Neyi?" dedim.

Gözlerini kaydırdı gözümden. "O, öldü(rüldü)..."

"Askerde mi?"

"Evet!"

"Onu vurdular demek!"

"Hayır!" dedi kinayeli. "Askerde tüfeğini temizlerken kendini vurmuş, yanlışlıkla, tamamen bir kazaymış!"

Oysa Semih yıllar önce...

Cenaze, mühürlü bir tabut içinde ailesine verilmiş. Ailesinin tabutu açıp son kez evlatlarını görmesine izin verilmemiş... Bir

cüzzamlı gibi... Semih söylemişti, yıllar önce bunu bana söylemişti... Askere gidersem geri dönemem dostum!

Aradan tam 25 yıl geçti...

Şimdi değişen ne?

12 Mart ve 12 Eylül darbelerini yaşamış olan Ömer Uğur, senaryosunu yazıp yönetmenliğini yaptığı EVE DÖNÜŞ isimli filmini Semih Önkan ve Seyid Konuk'a adıyor.

MAÇKA'DA BİR MAYIS GECESİ

Zeynep Alanç

Bugün, 12 Eylül 1980'i anımsadığım zaman, korkunç bir aldatmaca ile yüz yüze bırakıldığımızı düşünerek acı ve öfke duyuyorum. İnsanlara, içinde bulundukları kargaşa ve şiddet döneminin sona erdiği, bütün yoksunluk, acı ve kırgınlıklarının telafi edileceği, artık kendilerini güvende hissedebilecekleri söylenirken aslında üstüne basarak bir anda ezip yok edilebilecek bir böcek muamelesinin yapıldığının o tarihte farkında olamamış olmak ise şimdi daha da öfkelenmeme, yüreğimin derinliklerinde inceden inceye bir sızı duymama sebep oluyor...

1980 öncesi günlerde, ikinci kez İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi koridorlarındaki havayı soluyan 30 yaşında bir öğrenciydim. 1968'de aynı koridorları Marks, Engels, Lenin tartışmalarıyla arşınlarken gün olur kurşunlar vızıldayarak geçerdi gözlerimizin önünden, gün olur polis kontrolü altına alınan okulumuzdan, ağıldan boşaltılan koyun sürüleri gibi rastgele cop yiye yiye çıkartılırdık. (Bu nedenle polis yerine asker gelsin isterdik olayları bastırmaya. Çok nazik ve saygılı davranırdı askerler öğrencilere.) Türkiye'yi emperyalizmin sömürsünden ve boyunduruğundan kurtarmak için işi tartışma boyutundan çıkarıp fiilî mücadeleye

atılanlardan uzak durmaya çalışarak ve mümkün olduğu kadar olayların dışında kalarak dersleri takip etmeye o günlerde nasıl çabalamışsam, 1980'de de aynı şeyi yapıyordum.

1968-1970 arasında, bir yandan okurken bir yandan da Türk Talebe Federasyonu Turizm Bölümü'nde uçak bileti sattığım günlerdi. Cağaloğlu'nda, bugün Millî Eğitim Müdürlüğü olan Federasyon binası ve yönetimi, bir solcuların, bir Ülkücülerin yönetimine geçer; İran Sefareti yanındaki Millî Türk Talebe Birliği'nin dinci üyeleriyle solcular işi silahlı çatışmaya vardıran kavgalara girişirlerdi. Hem solcular hem de ülkücüler arasında yakın arkadaşlarım vardı; ama mini eteklerimden, frapan görünümümünden olacak dinciler uzak dururlardı benden. Ülkücü arkadaşlarım, komünist; solcular ise faşist olduğumu söylerlerdi. O günlerin gözde deyiimiyle "Renksiz"dim maalesef.

Aradan geçen on yıl, benim kişiliğim açısından fazla bir şey değiştirmemişti. Okumak, en büyük zaafımdı yine. İkinci kez üniversiteye girip tarih okumaya başlamıştım. Üniversitede çok şey değişmişti 1968-1972'ye göre. Genel Türk Tarihi Bölümü'nün koridorlarında, pantolon paçalarını dizlerine sıvamış, ayaklarında nalınlarla çay ocaklarına abdest almaya giden öğretim üyeleri, bir karış sakallı cüppeli erkek ve başları örtülü kız öğrenciler çoğunkuydu artık. Amfilerde erkek öğrenciler, kızlardan ayrı oturmayayözen gösteriyorlardı. Öyle kız-erkek karışık gruplar halinde ateşli ve aleni siyasi tartışmalar yapmıyorlar, sinsi ve sessiz yürütüyorlardı faaliyetlerini. Hem yaş farkından hem de dış görüntümünden (özellikle çok sade giyinmeme rağmen) olacak hemen hemen hiç arkadaşım yoktu. Bir tek adını tam anımsayamadığım (Saliha ya da Sacide) kendi halinde, narin, ısl ısl bakan yeşil gözlü, aydınlık yüzlü bir kızcağız konuşurdu benimle. Giremediği derslerin notlarını ister, anlayamadığı konuları sorardı.

Olaysız geçen neredeyse tek bir günümüz yoktu. Bir gece, Valideçeşme'nin hemen bitişiğindeki Derya apartmanının dördüncü

katındaki evimizde, çeşmeye konulan bir ses bombasının patlaması ile kırık cam parçaları arasında yatağımızdan fırlamış, kolunda serumla hasta yatan annemi hastaneye zor yetiştirmiştik. Spor Caddesi boyunca sağlı sollu bütün apartmanların camları kırılmış, Beşiktaş'tan Maçka'ya tüm cadde cam kırıklarıyla kaplanmıştı. Bombanın patladığı gecenin ertesi sabahı vizem vardı, herhalde ölümü burnumun dibinde hissettiğimden olacak yeni aldığım ve giymeye kıyamadığım yüksek topuklu süet ayakkabıları giyip sınava öyle gitmiştim. Bir başka gün apartmanımızın karşısındaki bankaya atılan bomba, ben önünden geçtikten hemen sonra patlamış, her gün beslediğim sokak köpeği gözlerimin önünde can vermişti. Saatlerce gelememişim kendime. O güne dair unutmadığım başka bir şey de komşumun pişirdiği "Türk Kahvesi"dir. Elim ayağım titreyerek köpek için gözyaşı dökerken beni sakinleştirmek için kahve ikram etmişti. Mis gibi kokan saf kahve!.. Oysa aylardır diğer pek çok şey gibi yoklar arasına karışmıştı kahve de. Kırk yılda bir paket bulabilirsek nohutla karıştırıp içebiliyorduk uzun zamandır.

Bu arada memleketin dört bir tarafında suikastlar birbirini kovalıyordu. Aralarında şahsen tanıdıklarım, saygı duyduklarım vardı. İşçi Partisi İl başkanlarından Ceyhan Can, Ülkü Ocakları başkanlarından Mürsel Karataş, Maden İş Sendikası başkanı Kemal Türkler, Nihat Erim, Abdi İpekçi, Gün Sazak, Cavit Orhan Tütengil ve daha niceleri...

Pek çok insan gibi ben de son birkaç yılın çalkantılarından yorulmuş, her gün patlak veren bir olayın etkisiyle canımdan bezmiştim. Çok istediğim ve sevdiğim bir bölümde okumama ve doktora yapmak istememe rağmen fakülteye irademi zorlayarak gidiyordum.

İşte böyle bir ortamda işittik Kenan Evren'in sesini! Ne yalan söyleyeyim, pek çok kişi gibi ben de "Ohh!" dedim. Olaylar son bulmuştu nihayet! Artık sokaklarda yok vere gençler birbirini öldürmeyecekti. Aydınlar, gazeteciler ölmeyecekti. Sihirli bir değ-

nek değmişçesine olaylar durulmuş, sükûnet ve huzur gelmişti! Yokluklar, karaborsa nasıl olduysa sona ermişti bir günde. Rahatlamıştık!..

Sonra... Sonra birbiri ardına tutuklamalar, fısıltı halinde yayılan işkence haberleri, durup dururken ortadan kaybolan gençler... 1981 Mayıs ayında, İstanbul en güzel bahar günlerinden birini yaşarken, ben, memlekette yaşananlardan değil, öyle güzel bir havada okula gitmek zorunda olduğum için neşesizdim, biraz da öfkeli... Amfinin önünde sınav saatini beklerken sohbet ettiğim bir asistan, usulca Saliha'nın tutuklanmış olduğunu söyledi. Karmakarışık duygularla girdim sınava... Birkaç gün, o kızcağazın başına neler gelmiş olabileceği kurcaladı kafamı.

Akabinde bir gece, saat iki sıralarında, bitişik komşumun kızıyla balkonda otururken karşı apartmanlarla aramızda bulunan Namazgâh denilen alanda sürünen karaltılar gördük. Apartman caddede olmasına rağmen ne araba sesi duymuştuk ne de ayak sesi... Hemen bir köşeye sinip korkudan yüreğimiz ağzımızda izlemeye başladık. Tıpkı filmlerdeki gibi silahlı askerler sürüne sürüne apartmanlardan birine yaklaştı, apartmanı çepeçevre abluka altına aldılar ve birkaç dakika sonra ikinci kattaki dairenin ışıkları yandı, aynı anda beş-altı kişi doldu salona. Her sabah mahallenin kedilerini besleyen, bize hayvan sevmeyen bir insanın hiçbir şeye sevgi duyamayacağını anlatan Seyfettin Amcamız, pijamalarıyla hiç hareket etmeden öylece duruyordu askerlerin ortasında. Yarım saat kaldılar orada, sonra çekip gittiler. Ertesi gün Seyfettin Amca'yı hasta bulduk. Oğlu için gelmişlerdi. Aylardır haber alamadığı oğlu, Teknik Üniversite öğrencisiydi, ölü mü diri mi bilmiyordu. Öylesine korkmuştuk ki o gece! 24 daireli apartmanda öğrenci olan bütün dairelerde yoğun bir faaliyet başladı. Kimi sol içerikli kitaplarını yaktı, kimi sakladı. Ben de Amerikan Kız Lisesi'nde okuyan Sibel'le annemin yastık içlerine diktiği sakıncalı(!) kitaplarımı çatı arasına sakladım. Sahafalarda bulup aldığım "Roja Welat" adlı bir gazeteyi bile yakmaya kıyamamıştım.

Üç gün sonra kaybettik Seyfettin Amca'yı. Saliha ile de yaklaşık bir yıl sonra fakültede karşılaştık. Sanki on yıl yaşlanmıştı. Omuzları çökmüş, gözlerindeki ışıltı sönmüştü. Yüzünde, sanki meşakkatli bir ömür geçirmeyi, her şeye rağmen hâlâ yaşamaya mecbur bırakılmış olmayı tevekkülle kabullenmiş bir kadının ifadesi vardı. O gün, 12 Eylül'ün nelere mal olduğunu ve olabileceğini idrak ettim, ama büyük bir aldatmaca olduğunu, ancak son yıllarda, elli yaşını geçtikten sonra kavrayabildim. Ve son zamanlarda içimde kendime karşı bir kırgınlık hissediyor, şu soruyu soramadan edemiyorum: Onca genç, memleketlerinin geleceği uğruna canları pahasına mücadele ederlerken ben niye suskun, niçin "Renksiz" kaldım.

KALBİMDE SAKLI BABAM

Gülseren Alçı

Canım Babacığım,

Babam, canım... İlk kez okumayı öğrendiğimde, masanın üstündeki kitaplarını elime almıştım. Sanki kutsal bir kitaba dokunur gibi bakmıştım, Eflatun'un "Devlet", Cemil Sena Ogun'un "Allah Fikrinin Tekamülü" ve "Büyük Adam Olmak"ına. Bir şey anlamamıştım o zamanlar...

Sonra, Halk Partili olduğunu ve Demokrat Parti'nin sana ve senin gibi düşünenlere acı çektiğini öğrenmiştim. 27 Mayıs 1960 İhtilali olduğunda ilkokul son sınıftaydım. Çok sevinmiştim. Artık canım babam hiç üzülmecek diye.

12 Mart Muhtırası 1971'de değişik uğraştan dostlarımızın, öğretmen arkadaşlarımin tutuklanması seni çok düşündürmüştü.

16 Mart eskiden Öğretmen Okulları'nın kuruluş yıl dönümüydü.

"Allah vere de bu çocukları asmasalar." demiştin, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının yakalandığı gün, kuruluş günümüze ilk kez hüznü katılmıştım. 6 Mayıs 1972'de Deniz'ler kurutuldu. Hepimizin yüreği kanadı. Aradan yıllar geçti. Onları hiç unutmadım babam.

Eşim, 1980'de Diyarbakır'a geçici görevle gittiğinde çok üzül-müştüm. İlk kez ayrılıyorduk. Telefonla seslenerek "Yavrum; ko-can iyi kalpli, inançlı ve çok dürüst bir insan. Georges Politzer'in 'Felsefenin Temel İlkeleri'ni, Duverger'in 'Siyasi Partiler'ini, Orhan Hançerlioğlu'nun 'Düşünce Tarihi'ni ve benzeri kitapları okuyan bir insan, Sıkıyönetim Mahkemesi'nde de olsa kaygılanma, doğru kararlar verir." demiştin.

5 Eylül'de Diyarbakır'a gittiğimde, sana, "Buraları çok sevdim, insanları Anadolu insanı gibi." diye telefon açmıştım. "Bu vatanın toprağı ve insanı güzeldir sevene yavrum." demiştin.

Babacığım, bazen gömütünün başında, bazen de fotoğrafının karşısında durduğum zamanlar;

"Kızım, kişisel mutluluk, toplumsal mutluluktan geçer, unutma. Toplumsal sorunlara kayıtsız kalma." dediğini duyar gibi oluyorum.

Şu an, bakmalara doyamadığım fotoğrafın karşımda. O gün-lerde yazdıklarımı okuyacağım, dinliyorsun, değil mi?

"Diyarbakır'da eylül ayı sıcak geçiyordu. Otelin bahçesinde hemen her gün arkadaşlarla buluşuyorduk. Kiminin kocası geçici süreyle gelmiş, kimininki yeni atanmıştı ve lojman çıkmasını bek-ledikleri için otelde kalıyorlardı.

12 Eylül'den bir hafta önce, otelin bahçesinde sanki erkek kuş bile uçmuyordu. Arkadaşlar, eşlerinin görevli gittiklerini söylüyor-lardı. Olan biteni adlandıramıyorduk. Otel görevlilerinden başka rütbeli hiçbir subay göremiyorduk.

11 Eylül akşamı eşimi çağırdılar. "Nöbetçi arkadaşlar bana, fıkralar, öyküler ve anılarımı anlattıracaklar." diyerek gitmedi.

12 Eylül sabahı, erken saatlerde tank sesleriyle uyandım. Eşi-me seslendim. Aşağı indi. "Darbe" sözcüğü kendinden önce geldi. Arkadaşlar, şaşkın ve kaygılı seslerle odamın kapısını çaldılar.

"Duydun mu? Darbe olmuş! Demek bu nedenle gitmişler. Al-lahım sevdiklerimizi koru!" diyerek dua ediyorlardı.

Arkadaşların eşleri sabah erkenden otelden ayrılıyor, akşam geç vakit otele dönüyorlardı. Zaman kötürümdü sanki; çoğu akşamlar geçmek bilmiyordu. Ancak onlar gelince huzur buluyorduk. Yaşam arkadaşıma hiçbir şey soramıyordum. Bazı akşamlar yanımıza gelip arkadaşlarımın hüznünü paylaşıyordu.

Diyarbakır'da hemen her günümüz kaygılı bekleyişle geçiyordu. Akşam geç vakit eşlerine kavuşan arkadaşlarımın ve çocuklarının birbirlerini bir günlük ayrılığın sonunda bile büyük bir özlemle kucaklaşırları ve yüzlerine yansıyan mutluluklarıyla huzur buluyordum.

Öğleden sonraları, otelin kütüphanesine gidip kitap okumaya çalışıyorduk. Geveze zihinlerimiz okuduklarımızı anlamamıza izin vermiyordu. İki sayfa okumadan işaretleşip bahçeye çıkıveriyorduk. Sanki konuşmak, zamanın çarkını daha hızlı döndürüyordu.

Diyarbakır'ı çok sevmiştim. Hiç sorun yaşamadan dışarı çıkıp alışveriş yapabiliyordum. Boğazlıyan'da, Kayseri'de hiç duymadığım "Başım gözüm üstüne bacım." sözünü çok sevmiştim. Halk o denli içtendi ki, oralı biri gibi içlerine karışıyordum.

Bir ay sonra, ayrılık acısını yüreğimde taşıyarak İzmir'e, çocukların yanına döndüm. Aklım, eşim ve arkadaşlarımdaydı hep. Çocukları, evi idare etmekten, konuk ağırlamaktan yorgun düştüğüm günler geçip gidiyordu.

Bir gün, eşimin İzmir'deki komutanına çıkıp buradaki asıl görevine dönmesi gerektiğini ve nedenleri anlattım. On beş ay sonra eşim yanımıza geldi. Ama aklımızın bir kısmı hep Diyarbakır'da kaldı.

Sancılı yıllarda, küçük kızımın, Kayseri'de yaşayan annemin yanına gitmişim. Çok sevdiğimiz komşumuzun oğlu, erkek kardeşimin can ciğer arkadaşı, Boğaziçi Üniversitesi'nde öğrenci olan Günay, Mahir Çayan ve arkadaşlarıyla yolda oldukları için tutuklanmıştı. Üst kattaki annesi, bir gün elinde koca bir valizle geldi. İki

gözü iki çeşme ağlamaktan gözleri kıpkırmızı olmuş bir halde, açtı valizi... Ciltli defterlerden birisini aldım. Günay'ın özenle yazdığı şiirleri ve yazıları okumaya başladım... Gözlerim bulutlandı, ağlıyordum. İç odaya gidip sildim gözyaşlarımı. Okudukça hıçkırma-ya başladım. Hiç okumadığım kitaplara sevgiyle dokundum.

"Evi aramaya gelirler, alır götürürler yavrumun yazdıklarını. Bunları sana versem, İzmir'e götürsen, ortalık durulunca geri getirirsin." diyen annesini kıramamıştım.

Kendi kendime konuşmaya başladım: "İzmir'e dönerken otobüste kimlik kontrolü yaparlar, valizi açarlarsa, 'Eşime götürüyorum, inceleyecek.' derim." İnançları uğruna tutuklananları, yitirdiklerimizi düşününce bir anda Herkül kesildim. Valizi İzmir'e götürdüm. Günay'ın yazdıklarını okuyunca eşimin gözleri yaşardı.

"Bunca akıllı genç, 'Düşünce Suçlusu' diye bir kavram yaratılarak yaşamdan koparıldılar, buna yürek dayanır mı?" diyerek söylendi.

Birkaç yıl sonra valizi Kayseri'ye götürdüm ve Günay'ın işkenceyle öldürüldüğünü öğrendim. Çocukluğundan beri tanıdığım Günayımız'ı kaybetmiş olmamız yaktı yüreğimi...

Annem, "Günayımız gitti, anıları kaldı yadigâr, ah yavrum, iyi ki bu valizi götürmüşsün o zaman. Anası bunlara sarılıp 'Günayım'dan bir parça' diyerek avunacak." dedi.

Babacığım, şu an gözyaşlarımı tutamıyorum. Bir dakika izin verir misin? Sileyim, yazmaya devam edeceğim.

Dün, uğraşını, doğruluğa tutkusunu, sevgi ve şefkat dolu kalbini sevdiğin eşimin dosyalarının arasında, Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi yargıcıyken yazdığı anıları elime geçti. Okudum, etkilendim.

"Vatanım için, gözümü kırpmadan canımı veririm." diyen yaşam arkadaşımın yazdıkları düşündürücüydü. İşte yazdıklarını okuyorum babam:

"Anılar:

Sıkıyönetim döneminde, sıkıyönetim mahkemesinde görev yapmanın zor bir iş olduğunu ifade etmek gerekir. Bir günde, 50-100 kişinin, tutuklanması için önünüze getirildiğini bir düşününüz. İşsiz güçsüz insanlar, esnaf, öğretmen, mühendis gibi değişik meslek sahipleri karşınızda.

Vicdanın ağırlığı, hakimliğin sorumluluğu yoksa, hepsini tutuklamak bir imza ile mümkündür. Ancak bu kadar kolay olan işin, ömür boyu sürecektir sorumluluğu vardır. Acımak, insanlara, yaşadıkları koşulları düşünerek bakmak, hakime en yakışan haslettir. Önüme gelen insanlara sevgi ve şefkatle baktım. İnsan olmanın saygısını hep korudum. Delil olmadığında insanları serbest bıraktım.

Lise tarih öğretmeni bir kadını, Kenan Evren'e hakaret ettiği iddiasıyla gözaltına almışlar. 8-10 gün nezarette kaldıktan sonra tutuklanma istemiyle karşıma getirdiler. Eniştesi şikâyet etmiş. Çirkin bir küfür ettiği iddia ediliyordu. Şöyle düşündüm: Bir öğretmen böyle bir küfrü kolay kolay etmez. İkincisi, söylediği ne malum... Aile içi bir husumetten kaynaklanıyor olabilir. Yani ortada inandırıcı delil yoktu. Öğretmene, 'Serbestsin!' deyince, evvela sağına soluna baktı, şaşkın bir halde bir süre kaldıktan sonra, ağlayarak "Bana iftira edildi, sağolun komutan." dedi ve çıktı.

Yine bir gün, karşıma, yaşları çok genç 12 lise öğretmeni kadın getirdiler. 12 Eylül darbesiyle ilgili ileri geri konuştukları ifade ediliyordu. Birkaç gün nezarette tutulmuşlar. Çok bitkin ve bezgin hallerine üzülmemek elde değildi. Bu kadar inandırıcılıktan uzak iddialarla insan tutuklamak vicdana sığar mıydı! Kaldı ki düşünceyi suç saymak, cezalandırmak sağduyulu bir hakime yakışmazdı. Nezarette kalışları onlara iyi bir ders olmuş düşüncesiyle 'Hepiniz serbestsiniz!' deyince, birkaçının önündeki masanın üzerine uzanıp "Öpelim elinizi

hakim bey." deyişleri ve yüzlerindeki sevinç görülmeye değerdi.

Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi'nde, Deniz Hakim Yarbay olarak mahkeme başkanlığı yapıyordum. Bir gün sıkıyönetim komutanı bana şaka yollu, "Hakim, önüne gelenleri bırakıyormuşsun!" dediğinde, tereddüt etmeden, 'Komutanım, delil ve vicdan meselesi. Ölçüm, hep bu olmuştur.' dedim. Komutan bu cevabım karşısında susup olayı tebessümle geçiştirdi.

Farklı bir anım:

Bir gün öğle vakti bahçede gezinirken önümüze çıkan bir asker, yanımdaki hakim yüzbaşını selamladı. Sanki beni adam yerine koymuyordu. Eri çevirdim, 'Evladım, niye bana selam vermiyorsun? Ben de subayım.' dedim. Bu arada hemen belirtiyim; biz deniz subayları yazın beyaz giysi giyeriz, omuzumuzda da sırma vardır. Asker, 'Ben subaya selam veriyorum, subayın yıldızı olur, senin yok ki?' diye yanıt verdi. Güldüm, yanağını okşayarak uzaklaştım."

Anıları okudukça, eşimin bunları öfke, kızgınlık duymadan, insana özgü güzel duygularla yazmış olduğunu farkettim. Pişmanlık duyacağı hiçbir karar ve hiç idam cezası vermediği için, huzuru soludum yazdıklarında.

Bir gün Diyarbakır'da, yazın sıcağı çekilmez olunca, eşimin odasına klima takmak istemişler, "Önce kalem odasına takınız, orada 6 kişi çalışıyor." diye karşı çıkmış. Kalem odasına takıldığını gördükten sonra kendi odasına taktırmış. Duyunca çok etkilenmiştim.

"En büyük ibadet hizmettir." diyen yaşam arkadaşımın insan sevgisine bir kez daha hayran oldum babam. Onun güzel kalbini anlatacak öyle çok anı var ki...

12 Eylül'de yalnızca tutuklananların, yargılananların, yaşamdan koparılanların yakınları acı çekmedi. Onları yargılayanların ve darbenin başarıya ulaşması için emir-komuta zincirinde görev yapan askerlerin eşleri, yakınları ve çocukları da acı çekti.

Artık, bu canım ülkede darbeler yaşanmasın. O yıllarda belki de doğru gibi gelen darbelerin bu canım ülkeye çok zarar verdiği ni herkes gördü babam.

Sizin, çok sevdiğiniz eski emniyet müdürlerinden birisinin söylediklerini de aynen yazmıştım. Şöyle diyor:

"Askeri harekât, yönetime el koyma, muhtıra, balans ayarı veya siyasi iradeye zor kullanma, öncelikle demokratik değil; yapıldığı günlerde değerlendirirsen hoşuna gidiyor veya ülke hesabına yararlı görüyorsun, ama zaman içerisinde baktığında hiçbir askeri harekâtın ülkeye uzun vadede faydalı olduğunu göremiyorsun. Detaylara inince vatandaşın çok eziyet çektiğini ve suçsuz insanların cezaevlerinde bırakıldığını, işkencelerin hudutsuz olduğunu görüyorsun ve sonuç olarak su kendi mecrasında akmalı, taşsa da durulur."

Yine tanıdığın bir genel müdür de şöyle diyor: "Yapıldığı dönemde gerekli, yıllar sonra yanlış olarak adlandırılan hiçbir iş, eylem, muhtıra, darbe onaylanamaz. Yapılan muhtıralar, darbeler, 30-40 yıl geçtikten sonra da halk aynı duyarlılıkla sahip çıkarsa doğrudur, onaylamaz yargılsa haksızdır. Doğru değildir."

Babacığım,

Ülkemiz son yıllarda daha büyük sorunlar yaşıyor. Değişim ileriye dönük olmadı, geriye dönük olduğu için yenileşme yok. Eski günleri arar olduk. Düşüncelerinden dolayı yine insanlar gözaltında, tutuklu ya da yargılanıyorlar.

27 Mayıs'ta suskun çocuk, 12 Mart'ta TÖS'lü öğretmen, 12 Eylül'de çok yaşayan ev kadını, 5 Nisan'da da yazmaya çalışan

eski politikacı kızın, vahşi dünyada, denetim altına alınamayan dünyada, düzene uygun kafaların çokluğunu görerek artık her gün şok yaşar oldu.

Canım babam,

İyi ki kalbimde saklısın... Seni çok seviyorum. Hoşçakal,

Kızın Gülseren

EYLÜL'DE ÇOCUKTUM!

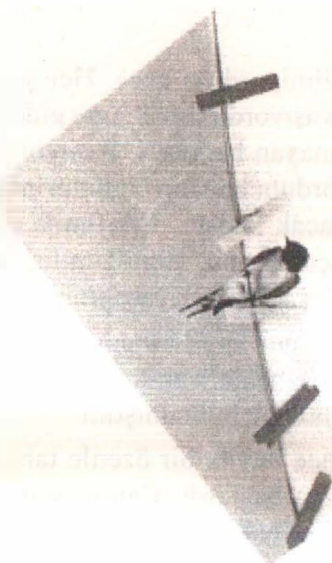
Zeynep Avcı

Gök gürültüsü dinmek bilmiyordu o gece. Her şey, yaşanan anın mükemmelleşmesi için yaşıyordu sanki. Ters giden bir şeylerin de farkındaydı çocuk olmayan herkes. Uğraşıyor, didiniyorlardı. Çocuktum, fark etmiyordum hayatın o günlerini, yarınını... Çocuktum farkında olamayacak kadar... Etrafımda olup bitene anlam veremeyecek kadar çocuktum. Belleğimde, belleklerde yaratılanı ise büyüdükten yıllar sonra anlayacaktım.

Okula başladığım ilk günlerimdi. Eylül karanlığından sonraki yıldı. Yine Eylül'dü. Yine puslu sabahlara açılmıştı okullu yıllarım. Her çocuk gibi kara saten önlüklere bulanmıştım.

Kalın, siyah saçlarımı önce büyük bir özenle tarardı annem. Ardından don lastiğiyle sıkıca bağlardı. Canım acırdı, ama ses çıkarmazdım. O lastiğin üzerine çok kocaman, satenden beyaz bir kurdele bağlardı. Beyaz dantelli yakalığımınla okula gitmeye hak kazanıyordum o görüntümle. Yüzümde anlamsız çocuk masumiyetimle annemin avuçlarında okul yoluna koyulmuştuk o sarı "Eylül" sabahında. Annem,beyaz, renkli boncuklu yemenisi (çarık) ile, okul yoluna düşmüş tiim velilerden farklılığını gösterirdi. Herkes fark ederdi çizilen farkın rengini; ama ben anlamazdım çocuk yanımla o "Eylül"lerde.

Ankara Kadın Kapanı
Ceza İnfaz Kurumu
Tektip Okuma Komisyonu
CÖRÜLÜ

15. Aralık '09 / ank

Sayın Sevim K. Anz

Ankara Kadın Kapalı
Ceza İhtaz Kurumu
Mektup Okuma Komisyonu
GÖRÜLDÜ

Gönderdiğiniz yanıtı epey geç aldım. fazla bekletmeden yanıt olmaya çalıştım. Tam olarak gün belirtmediğiniz için bir hafta geçikmeli geçtikliyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse cevap alabileceğimi düşünmüyordum. Yanıtlaştığınız için teşekkür ederim.

Projeniz hakkında hiç bir bilgi yok bu nedenle Raslalat gıcıklaştık. "Akemiye Alpay"ın deşesinok kuc bir asılomamında yola çıkarak jüden yazdım. Ne kadar yardımcı oldum bilemiyorum tabii. Derneğinizin gelişimlerine işeriden bir kadın olarak da katkımı sunmaya çalışıyorum her zaman. Tabii iletikirim konusunda sizden izin de bir sorun olmazsa. Ayrıca cezaevlerinin emeği ile sıkılmaya çalıştımın "Eylül" adlı bir dergi yayımlıyoruz.

Aktresini isterseniz yazayım. işeride oldığımız için peretle aktres üzerinden geliyorum kusura bakmayın. Pedrolerinin ne kadar iletileceğini unutuyorum: (e-posta: eylulkulturedetay@hotmali.com - eylulkulturedetay@hotmali.com). İletikirim: 05325940776-05547071979) Umarım projenizle küçük bir katkı sunabilirim. Tekrar teşekkür ederim, başarılar diliyorum gelişimlerinle.

Yeni yılınızı da kutlar, borçla ihtiyas duyduğunuz bu günlerde daha fazla mutlu günler, mutlu yıllar dilerim.

Sevgiyk kalın.

Sevner Avcı

-form - baxımı.
-tyls.

Okulun koca bahçesinde sıraya dizilmiş, askeri nizam sessizliğinde yüzlerce çocuk... Elinde mikrofonla, yapacağı konuşmaya hazırlanan okul müdürüne kilitlenmişti herkes. Her konuşmasını merdiven başında, parmak uçlarına yüklenerek yapardı okul müdürü. Arkadaşlarım dinler, anlar; ama ben anlamazdım o "Eylül" sabahlarında yapılan konuşmaları. Başım önde dinlerdim.

Okulun ilk günüydü ve gözüm annemden başkasını görmüyordu. Okul içindeki çocuk uğultusu beni korkutmuştu ilk önce. Sınıfta "yas" havasıyla sarı sıralara hapsolmuş onlarca çocuk... Kimi ağlıyordu, kimi de mutlu gülüşler dağıtıyordu. Ben ise, ne ağlamaklıydım ne de mutlu tebessümler dağıtıyordum. Sessizce önüme eğdiğim gözyaşlarım dile geliyordu. Gözyaşlarım beni anneme daha da yaklaştırıyordu. Bir tek onu anlıyor, onu dinliyordum. Oysa o, elimi bırakıp kapı ağzından, gözleriyle izliyordu beni, bense gözpınarlarımda sakladığım gözyaşlarımla...

Okuma yazması yoktu güzel annemin. Yine de aldırış etmeyen bir havası vardı bakışlarında. İsyan etse de kaderine, kapı aralığından bakan gözleri, umudu yeşertiyordu ela gözlerinde. Sınıfta annemsiz kalmıştım. Çıplak ve savunmasız. Öğretmenin anlattıkları düşlerden uzanan bir ses gibi uzaktı. Anlamıyordum. Oysa biraz önce ağlayanlar susmuş "örtmenim" deyip parmak kaldırmaya başlamışlardı bile sorular karşısında. Bense anlam veremiyordum söylediklerine. Dilini bilmediğim yabancı bir coğrafyada yaşıyor-muş gibiydim. Başka kıtalardan sürülmüş, yabancı bir ırkın, çevresini izleyen bakışları saklıydı gözlerimde.

Konuşamıyordum, çünkü dillerini bilmiyordum. Neden böyle olduğunu sormuyordum. Çocuktum. Doğduğumda gözlerimi annemin dilinde açmıştım. "Tek" anladığım, "tek" öğrendiğim, "tek" konuştuğum dildi. Öğretmenin konuştuğunu anlamasam da kara tahtaya çizdiği her çizgiyi önüme konulan deftere nakşediyordum utangaç bakışlarla. Arkadaşlarımla yaptıklarını taklit eder gibi bir halim vardı. Okula yeni başlayan bir tek bendim sanki. "Örtmenin"

söylediği her şeye heyecan ile parmak kaldırıp cevap verirken izlerdim karşımda duran arkadaşlarımı. Çalan teneffüs zilleriyle; ortalığı saran sessizlik bozulur, uğultulu çocuk gürültüsü yayılırdı bir anda etrafa. Ürkek adımlarla takip ederdim arkadaşlarımı. Henüz arkadaş olamadıklarımla.

İki katlı olan okulun üst katını "büyük"lerin sınıflarına ayırmışlardı. Bir ayrıcalık katıyordu bu "üst"lük onlara. Merdivenleri bir tek onlar çiftler çiftler çıkarmış gibi hava atarlardı, alt sınıflarda duran biz minik öğrencilere. Merak ederdim üst katları; ama bir o kadar uzak ve karanlık gelirdi. Uzak görürdüm. Yasaklı bir mahzenmiş gibi gelirdi.

Merakıma yenildiğim bir gün, küçük adımlarımla çıktım merdivenleri. Yukarıdan gelecek tehlikenin farkındaymışım gibi basamakların kenarından tırmanıyordum. Oysa bilmezdim tehlike ve korkunun adını o "Eylül" zamanlarında. Karanlık günlere doğmuştum, bunun da farkında değildi çocukluğum. Sonunda okulun ikinci katındaydım. Geniş bir alana açılan sınıfın kapıları bakıyordu yüzüme. Merdivenin bitimindeki bölümde ise tahtadan ranzalar sıralanmıştı. Üzerlerindeki rulo şeklindeki battaniyeler, dokunulmazlıklarını ortaya koyuyordu. İzlerdim ama anlamazdım o görüntüyü. Yıllar sonra, bu öğrenim yuvasının, askerler tarafından bir kışla olarak kullanıldığını da öğrenmiştim. Oysa çocuk düşlerimizin saklı olduğu bahçelere koşuyorduk her teneffüs zili saatinde. "Rulo" şeklindeki battaniyelerin farklılığıyla, iz bırakmıştı o tahta ranzalar belleğimizde...

Sınıfta arkadaşlarımı, en çok da karşımda duran "örtmenimi" anlamak için çabalardım. Anlamadığım her söz "azar" olarak geri dönüyordu. Çabamın boşa gitmemesi için önce kollarımı, ardından ürkek adımlarımı hızlandırmıştım. Yine de yetmiyordu anlamama. Önce çizgili defterlerimize sıraladık sağlı sollu çizgileri. Ardından harflerin tek tek yazımı başladı ve sesli okunması. "Tek, tek", yüksek sesle okunmaya başlanırdı "örtmenin" öğrettikleri. Sıra bana

geldiğinde bir arka sıraya geçmiyordu okuma sırası. Öğretmenin her söylediği iki zıt kutbu andırıyordu. "Örtmenim" in dudaklarından dökülen her kelime, veremediğim her karşılıktaki, karabasana dönüşen bir hâl alıyordu. Yeni öğrendiğim bir dilin küçük bedenimdeki sancıları yansıyordu o "Eylül" sabahlarında. Karşılıksız kalan her söz, öğretmenimin önce gözlerinde kıvılcıma dönüşüyor, ardından da dudaklarına düşen sözcükler şiddete dönüşüyordu. Korkunun izlerini, sözcüklerin sinmişliğini küçük bedenimde taşıyordum. Henüz çocuktum. Altı yaşındaydım ve farkında değildim Eylül sabahlarının trajedisinin.

Çocukluğumu, şeker, tüp, gazyağı kuyruklarında geçirdiğim zamanlardı. Annemin abimle beni ekmek, şeker, yağ kuyruklarında bıraktığı zamanlardı. Anlamazdık nedenini. Masum gülüşlerde sakladık çocukluğumuzu. Mahallemizdeki tüm kadınlar sabahın erken saatlerinde, ellerinde mutfak tüpleriyle başka bir sokakta başka bir insan zincirine katılırdı o "Eylül" sabahlarında. Annem de bu zincire bir halka olurdu. Ölümüne üşürdük o kuyruklarda. Çocuktum. Altı yaşındaydım, farkında değildim apartmanların bacalarından süzülen dumanın, geceleri sokakları vuran sessizlikte yankılanan kurşun ve düdük seslerinin acılı feryadının... Hayat sadece evlerin silik ışıklarında görünüyordu. Gündüz ise suskunluğa bürünen adımlarla devam ederdi. Suskunlaşan bir ülke ile sanki çocuk gülüşüm de suskunluğa eşlik ediyordu o "Eylül" sonrası...

Sınıfta koşturan, bağırarak çağıran, ağlayan çocuklar mutlaka her gün olurdu; çocukluğunu, sessizleşen ülkenin suskunluğuna bürünen çocuklar da... O suskun duruşlu çocuklardandım. Mecburi bir duruştu. Türkçe'yi yeni öğreniyordum. Öğrenirken bile suskunluğu seçiyordum o "Eylül"lerde. Yeni arkadaşlar ediniyordum, ama eksikti arkadaşlıklarımız, diyalogsuzdu. Öğretmenin sınıfa girmesi, korkunun suskunluğunu yaratıyordu üzerimde. Çocuktuk, dilin yabancılığını, dilin yasaklığını anlamazdık. Hayatın akışını belirleyecek sıralarda pür dikkattik her şeye rağmen o puslu "Eylül"

yıllarında. Kara tahtaya ilk harfleri çizmenin heyecanı saklanırdı parmak uçlarımızda. Tüm mucize, parmak uçlarımızda saklıydı. Kara tahtada beyaz tebeşir, sesler çıkartmaktaydı. Tıpkı rüzgâr-lar kralı Aolos'un elinde tuttuğu ergonundan çıkma büyüleyici ez-giler, etkili tınılar, boşlukta yitip gitmiş, unutulmuş eski sesler gibiy-di. Eriyerek yol olan karşılık bulmamış birtakım yankılar gibi. Rüz-gârın yol açtığı, o sönünce ya da yön değiştirtince susan değişik bir müzik tınısıydı. Ben farkında değildim rengimin, farklılığımın. Kara tahta korkumdu. Dudaklara dökülecek her kelime bakışlarımda sak-lı duruyordu. Öğretmen, kara tahta önünde "Ka" dedikçe ben "Ke" ile yanıt veriyordum. İnattan değildi "Ka"ya "Ke" deyişim, benim dilimde böyleydi. "Yok" a "Na" diyordum. Dilim Kürtçeydi ve öğretmenim "Bir daha bu dili konuşursan yahut konuştuğunu duyarsam seni döverim." diyordu. Oysa başka bir dil konuşmamış-tım kendime göre.

Çevremdeki herkes "aynı dili" konuşurken benimki "farklıydı". Susuyordum sarı sıralarda. Çocuktum, ama konuştuğum dilden ötü-rü dayak yiyiyordum "geleceğin emanet edildiği" öğretmenimden. Kulaklarımda bugün halen yanar o atılan tokadın izi. Şamarlar indikçe gözyaşım inmezdi pınarlarından aşağı; çünkü ağlamayı öğretmemişti annem konuşurken. Ekmek kuyruklarında sıraya koyarken bizi, kardeşinin, arkadaşının elini tutmasını öğretmişti o fırtınalı zamanlarda... Şamar indikçe önce annemden utandım, ardından elini bıraktım. Başındaki beyaz renkli, boncuklu yeme-nisinden uzaktım. Şamarın izi acıdikça kendimden uzaklaştım. Yok sayılanı ben de yok saymaya başlıyordum çocukluğumla. Sokak-ta arkadaşlarım "Çingene Kürtler" dedikçe "Çingene" olduğumu-za inanıyordu çocuk aklım. "Çingenelik", hırsızlık, çöplüklerden çöp toplayanlar olarak yerleşmişti çocuk aklıma; oysa her dilin bir ya-şanmışlığı, her kültürün bir geçmişi olduğunu anlamazdı çocuk aklım... Orada zamanlar içinde, ateşin rengi, kimi yerlerde siyaha, toprağın rengine bürünüyordu. "Eylül"ün puslu adımları sinmişti evlere, sokaklara, caddelere... Karantinaya alınan komşulukları

yaşattırıyordu. Bazı geceler kimi evlere Kemal Sunal'ın "Kibar Feyzo"su, kimi evlere de Yılmaz Güney'in "Yol" hikâyesi konuk olur, kapı aralardı o "Eylül" sabahlarında. Perdeler karanlığa kapatılırdı bu "yasaklı" filmlere dokunulduğunda. Karanlığın oluşturulması sinema keyfi tadında, heyecan yaşattırırdı çocuk gözümüzde. Oysa hiç sinemaya da gitmemiştik...

İlkokulun ilk yıllarında kalem ile tanışmaya "Eylül" sabahlarının karanlık zamanlarında tanık oldum. Çocukluğumun en temiz ama en karanlık sabahlarına açmıştık gözlerimizi... Türkçe'yi doğru dürüst konuşamadığım için yanaklarımda o yılların ateşli izlerini taşıyarak aynı sınıfı iki yıl okumak zorunda kalmıştım. "Yok" sayılmıştım öğretmenimin şamarıyla. Nedenini sorgulamamıştım; çünkü bir tek öğretmenim değildi yok sayan. Sokakta, sınıfta "farkım"ı oyun arkadaşlarım da söylüyor, "vuruyordu" yüzüme. "Hata"yı ve "Yanlış"ı, öğrendiğim dilden uzaklaşarak düzeltiyordu çocuk aklım. Sorgulamıyordu. Şamarın izi acıttıkça isyan ediyordum kendime. İçten içe anneme. Utanıyordum. "Keşke"ler sıralıyordu çocuk aklım. Ama yansıtmazdı suskunluğum utancımı. Gizli yaşayarak unuttuyordum annemin dilini sessizce...

Tarih olmuştu, tarihin saati durmuştu ya da saatlerimizde ne akrep vardı ne de yelkovan. Zaman durmuştu "Eylül" ve sonrasında. Hayat durmuştu. İzini silemediğimiz siyah-beyaz bir filmin kareleri gibi, ağustosböceğinin cırıltısının gerisindeki sessizlik gibiydi "Eylül"lü yıllar. Huzursuz bir dinginlikti. Her an patlamaya hazır ama aynı anda hem ölümün hem de ölümsüzlüğün simgesi, adı oldu belleklerimizde "Eylül"!

"Rab Kain'e dedi: 'Kardeşin nerede?' Ve devam etti: Ne yaptın? Kardeşinin kanının sesi, topraktan bana bağılıyor." Yahve, Kain'e "Ne yaptın?" diye soracağı yerde "Kardeşine ne yapacaksın?" diye sorsaydı insanlık tarihi belki de başka olacaktı. Ne "Eylül"ler olacaktı ne de "Eylül"de doğan ölümler, kıyımlar olacaktı. Kültürler, diller yaşayacaktı belki de "Eylül"ler olmasaydı bu topraklarda...

12 EYLÜL KARABASANI

Kızbes Seyhan Aydın

12 Eylül tam bir karabasan gibi çökmüştü memleketimin üstüne. Üzerinden altı, bilemedin yedi ay geçmişti henüz. Her gün; yeni bir tutuklama, yeni bir işkence, yeni bir ölüm haberiyle geliyordu. Düşünen, okuyan, yazan, sorgulayan insanlar açısından her geçen gün; alınma korkusu ve tedirginliği içinde geçiyordu. Kor-kunç söylentilerle çalkalanıyordu ortalık. Konuşturmak için; kadınlara gözaltında cop kullanıldığından tutun, kocasının gözleri önünde karısına, karısının gözleri önünde kocasına, anne-babaların gözü önünde bebelere eziyet edildiğine kadar bir yığın vahşet haberiyle sarsılıyorduk. Rüşvet söylentileri ayyuka çıkmıştı. Karakollara çekilenlerin para karşılığı serbest bırakıldığı, ama birkaç hafta sonra başka şekilde yeniden tutuklandıkları söylentileri dolaşıyordu. Direnenlerin, çözülenlerin hikâyeleri dilden dile dolaşıyordu. Tam bir kâbustu. Bizim Terekemelerin dediği gibi, tam bir karabasanı o günler.

Memleketi inim inim inletiyordu 12 EYLÜL KARABASANI. Her gün evler basılıyor, didik didik aranıyor, yaşlı genç, kadın erkek demeden herkes aramalarda yere yatırılıyor, bu insanlara sınav çektiriliyor, rahat hazır ol komutları veriliyor. Komuta geç kalıp da

uyamayanlar acımasızca coplanıyordu. Yollarda arama noktaları oluşturulmuş, yolcular indiriliyor, tek tek aranıyor. Gözlerine kestirdikleri gözaltına alınıyor, valizler, çantalar açılıyor, iç çamaşıra varana kadar her şey yerlere saçılıyordu. Vahşet, arama ekiplerinin başındaki komutanın yaratıcı zevkine bağlı olarak zenginleşebiliyordu. Resmi binalar, kahveler, arananların resimleri doluydu. Tüm demokratik kitle örgütleri, sendikalar, partiler kapatılmıştı. Kimin başına ne geleceği belli değildi. Amerikan korku filmlerindeki gibi her şey çok korkunçtu. Bu korku filminin arka planında uluslararası sermayenin *senaryoları* vardı.

Demirel'in, normal şartlarda hayata geçirmekte güçlük çektiği, o pek meşhur 24 OCAK KARARLARI denen *IMF politikalarının*; baskı ve devlet terörü gölgesinde uygulanmasından başka bir şey değildi 12 Eylül. Güçlü bir halk muhalefeti vardı ve bunun kırılması gerekiyordu. Özet olarak; Demirel-Özal ikilisinin neoliberal politikalarının, Çiller'in 5 Nisan kararlarının, Mesut Yılmaz, Demirel-Ecevit, bilumum koalisyon hükümetlerinin ve günümüzdeki AKP politikalarının hepsinin temeli, işte bu *karabasan günlerinde* atılıyordu.

Halka, emekçilere, devrimcilere, demokratlara, namuslu aydın, sanatçı, yazar-çizerlere, dürüst bilim insanlarına, halk gençliğine, ezilenin ezileni kadınlara zindan edilen güzel ülkemiz, uluslararası tekelci sermaye için, işbirlikçi hortumcu haramzadeler için diken-siz gül bahçesine çevriliyordu.

Bu karabasan günlerinde, Kars'ın Susuz İlçesi Yolboyu Köyü'nde, yani doğduğum köyde öğretmenlik yapıyordum. Gündüz kendi öğrencilerimi okutuyor, akşamları ise köyümüzün kadınlarına okuma yazma kursu veriyordum. Sevgili eşim, canyoldaşım Ali, arandığı için kaçaktı. En son gördüğüm günün üzerinden neredeyse bir sene geçmişti. O da yarım saat, bir pastanede birlikte bir çay içmiştik. Çocuğum babasını hiç görmemişti, tanıımıyordu, bile. Öldü mü, kaldı mı, yakalandı mı bilmiyordum. Yoldaşımdan haber ala-

mamanın kahredici acısı çökmüştü yüreğime. Radyo ve TV'lerden "ajans" dinlemekten korkar olmuştum... Her haber jenerik müziği çaldığında, yüreğim ağzımda, TV'nin, radyonun önüne dikiliyor, sonuna kadar izliyor, dinliyor ve sonunda "Oh be! Bugün de bir şey çıkmadı." diye yüreğime su serpiliyor, rahatlıyordum rahatlama-sına ya... bu rahatlamadan da utanıyordum aslında. Yakalanan, öldürülen, sakat kalanlar... O işkencelerde, baskınlarda, faili meçhule kurban gidenler de *candı, devrimciydi*. Ve benim de baş koyduğum dava uğruna, halk uğruna, gelecekteki güzel günler uğruna kayıplarımıydı.. Onlar da başka birilerinin sevgilisi, eşi, yol-daşı, babası, anası, oğlu, kızı, kardeşydiler, diye kendime eleştirel bakıyordum. Ama elimde değildi, yine de...

Nasıl da özlemiştim yoldaşımı. Burnumda tütüyordu...

Yıl 1981, 10 Nisan. Akşam okuma yazma kursundan çıkıp eve geldiğimde, biricik kızım, sevgili Hevalim, beni görür görmez kollarını açtı, paytak paytak bana doğru koştu. Bacaklarıma sarıldı. Çığlık çığlığa: "Anna, mamma, anna mamma!.." diyordu. Belli ki yav-rucak çok acıkmıştı. Anacığımın işi çok olduğu için mamasını biraz geciktirmiş galiba. Gerçi Fike de vardı, ama mamayı anam hazırlar-dı benim olmadığım zamanlarda. Kucağıma aldım. Öpe seve, kok-laya koklaya mutfığa geçtim. Kucağımdan indirirerek bir an evvel mamasını yapmak üzere işe koyuldum. Çocuk hâlâ bacaklarımın arasında "Anne-mamma!" diye çığlıklarına devam ediyordu. An-nem bizi böyle sarmaş dolaş görünce; "Ben yanaram balama, balam yanar balasına." diye bir terekeme manisi tutturdu yanık yanık.

Ben mama işine dalmışken aniden annemin ellerinden o kay-nayan kulplu kazanın düştüğünü gördüm. Kazandan boşalan su bize doğru hızla geliyordu. "Amman yarabbim! Hevoşum gitti!" demeye kalmadı, ani bir refleksle Hevalim'i kaptığım gibi önce havaya kaldırarak kaynar sudan kurtardım, ardından, hemen ar-kamdaki odaya adeta fırlatıverdim. Kızımı kurtarmanın sevincini yaşamaya fırsat kalmadan, sol ayağımda müthiş bir acıyla sarsıldım.

"Yandım anaaaamm! Oyy oy oyoyoy!"

"Biy anan ölsün!" dedi, anam. İki eliyle dizlerini dövmeye başladı.

Evet! Çocuğumu kurtardığım kaynar sudan, kendi ayağımı kurtarmayı akıl bile edememiştim... Annelik böyle bir şeydi galiba...

Çoraplarım yün ve külotlu idi. O acı ile külotlu çorabımı sıyırayım derken, abim bizim bağırs çığrışlarımıza diğer odadan çıktı. Önüme geçerek:

"Oho ho! Noluf aya, noluf ay gızzım, ne bağrer, ne çığırersiniz. Ne bu şamata?"

"Zıkkımın kökü olmuş, çekil önümden çorabımı çıkarmam lazım. Ayağım... ayağım... Oy oyy yandım anam! Çekil gavağımdan, ahır hayrolmamış seni!" diye can havliyle bağırarak abimi yana doğru iteledim, odaya kaçtım. Çorabımı çıkardım çıkarmasına ya, gecikmeden de kaynaklı, yün çorabın da etkisi ile sol ayağım resmen haşlanmıştı.

Ah bu feodalite ah, bu memlekette *kadın olmak* ne çileli bir şey? Abimden çekinmeyip anında çıkarabilseydim çorabımı, ayağım bu kadar derin yanmayacaktı... Benim yerimde bir erkek olsaydı, oracıkta soyunabilirdi. Dolayısıyla ayağı bu kadar derin yanmazdı. Yani anlayacağınız, küçük bir kazayı bile erkek başka yaşıyor, kadın başka yaşıyordu.

Ertesi gün, erken saatte doktora gittim. Doktor on gün istirahat yazmak istedi. Ben kabul etmedim, ilaçlarımı alıp geldim. "On günlük istirahat ne demekti? Sınıfım 2. sınıftı. Okumayı unuttur bunlar." diye düşündüm. Hem kadınların okuma-yazma kursu vardı ve bu kadar ara verirsem okumayı unuturlardı... Topallaya topallaya sargılı ayakla okula gittim.

Gitmez olaydım. Dersin orta yerinde kapı çalındı. Askerler içeri doldu. Elllerinde silahlar. Silahları bana doğrultarak "Yürü öğretmen, komutan seni bekliyor!" dediler. Çocuklar korkudan tir tir titriyordu. Ağlamaya başladılar. Ben içimden bir "Oh be!" dedim. Nihayet sıramız geldi. N'olacaksa olsun artık. Bekleme işkencesi

son bulmuştu. Ancak yeni işkenceler elimizi öpmek üzereydi. Kendi kendime güldüm gülmesine ya... Sahi beni niye almışlardı?.. Ben ne yapmıştım? Soruyorum, beni götüren askerlere. "Ben bilmem, merkez bilir. Hesabı, merkeze gidince öğrenirsin." diyorlardı.

Meğer evler basılmış. Köyümüzdeki DHB'lilerin evlerine operasyon varmış. Benim küçüğüm Rifat içeride DHB davasından yatıyordu. Rifat ve arkadaşlarını yargılamak için bir delil bulamamışlar, yeni deliller bulmak umuduyla böylesi bir operasyon yapıyorlarmış. Evler bunun için basılıyormuş. Suça göre adam değil, adama göre suç arıyorlarmış!!!

Askerlerin köyü kuşattığını görünce; garip anamın aklına, daha önceden samanlıkta rastladığı, kimin tarafından ne zaman oraya konulduğu belli olmayan kitaplar gelmiş. Belki aramada bulunur, tutuklu olan kardeşime zararı olur korkusuyla koşup onları getirip sobada yakmak isterken ev basılmış. Kitapları almışlar. Komutan, hemen anamı sıkıştırmış "Bu kitaplar kimin?" diye. O da çocuklarına bir suç gelmesin diye, "Fike dışarıdan buldu. Tam yakacaktık, siz geldiniz." demiş.

Jandarma Fike'yi de aldı getirdi. Fike, eşimin amcasının kızı idi. Kızım Heval'e bakması için Dersim'den getirmiştik yanımıza. Su-suz karakolunda komutan Fike'ye sordu:

"Adın ne?"

"Fikriye Acaip."

"Babanın adı?"

"Süleyman."

"Annenin adı?"

Fike sustu, bir müddet düşündü. Sonra, bocalamayla karışık gülümseyerek bana baktı.

"Yenge, benim annemin adı ne?" Ben de, komutan da, jandarmalar da güldük. Ben gülümseyerek:

"Annenin adını gerçekten bilmiyor musun Fike?" dedim.

"Raşt van (doğru söylüyorum), duzgun bava bo (düzgün baba hakkı için), Nizon (bilmiyorum). Köyde herkes anama 'cina sil' (Süleymanın karısı) diyordu. Ali abimler, 'veyve' (yenge) diyordu. Eee, biz de 'daye' (anne) diyorduk. Babam da 'çena xırancik' (Hıranlının kızı -Hıran aşiretinden olması nedeniyle-) derdi. Annemin adını hiç duymadım. Kimse annemin adını söylemedi ki. Annemin adı hiç lazım olmadı ki!" dedi. (Tabii o hepsini Zazaca konuşuyordu.)

Tuhafıma gitmişti bu durum. Kadın, kiminin annesi, kiminin karısı, kiminin yengesi, kiminin kızı idi; ama "kimse" değildi. Kadının adı bir kez daha iyelikte asılı kalmıştı... Traji-komik bir resimdi doğrusu.

Bu düşüncelerden sıyrılarak güldüm. Dedim ki:

"Senin annenin adı Sabriye'dir."

Fike ilk defa duyuyordu. Şakınlıkla karışık güldü ve:

"Raşt vana? Benim annemin adı hagget, Sabriyeeee?"

"Ya ne sandın!" dedim.

Komutan, yüksek ve sert bir sesle Fike'ye bağırdı:

"Doğru söyle, bu kitapları sen mi buldun? Yoksa seni asacağım!" diye korkuttu.

Fike neredeyse küçük dilini yutacaktı, inandı idam edileceğine. Hemen çözüldü.

"Hayır, ben bulmadım, bunun anası samanlıktan buldu getirdi. Sobada yakacaktı siz gelmeseydiniz."

"Bu kitaplar kimindir? Söyle bakayım!"

Fike, sağ işaret parmağını şakağına götürdü, düşündü. Sonra kafasını bir o yana bir bu yana sallaya sallaya;

"Kitaplar; yan yengemindir, yan da kardeşlerindir. Ben bilmiyorum." dedi.

Fike serbest bırakıldı. Ben geceyi karakolda geçirdim.

"Kızbes Aydınnn!" diye seslendi asker. Komutanın odasına aldılar. Samanlıktan çıkan kitapları tutanaklara geçtiler. Kitaplar-

dan birinin adı "Üç Dünya Teorisi, Leninizm ve Sağsapma" idi. Tutanağa; "Bir adet, Üç Dünya Teröristine Ait Leninizm ve Sağ Sapma Kitabı" yazdı, ben kahkaha atınca sinirlendi. "Ne gülüyon be!" dedi. Ben de "Kültür birikiminize hayran oldum." dedim. Sinirlendi. Yumruğunu sıktı. "Kafamı bozma şimdi!.." dedi.

Tutanaklar tutuldu. İfade alındı. Birkaç "Halkın Kurtuluşu" gazetesi, birkaç yasaklanmamış kitap vardı zaten. Bizi önce Dereiçi'ne sevk edeceklerini söylediler.

Sevki beklerken bir baktım ki garip anam, bir yaş üç aylık olan kızım Heval kucağında karakola geldi. Kızım çok şekerdi, çok şirindi. Yumuk yumuk elleri vardı. Yanakları al al elma gibi yanardı. Gözleri babasınıninki gibi zeytin karası idi. Çok da afacandı. Heval, annemin kucağından sıyrıldı. Bana doğru paytak paytak "Anne, anne!" diyerek koşarken gözü Atatürk büstüne ilişti. Koştı, büstün burnundan tuttu. "Dede... dede... cici dede!.." diye çığlıklar attı. Okula yanımda götürdüğümünden Atatürk resimlerine, büstüne aşınaydı. Tanımişti hemen. Bunu gören komutan, çocuğun baldırına arkadan, diz eklem yerine bir tekme savurdu. Avurdu inip kalkıyordu, ağzı köpürüyordu. Homurtuyla "Şimdi dede dede diyor-sun amma, büyüdün mü dedelerinin öcünü alacaksınız!" dedi. Çocuğu düştüğü yerden annem koştı kaldırdı. Çocuğumun ağzı, gözü, yüzü kıpkırmızı çamur olmuştu. Ağzından burnundan gelen kan, yerin tozuyla birleşerek kırmızı çamura dönüşmüştü. Sanki yüreğime bir bıçak saplanmıştı. Kızımın ağzından burnundan akan kan, benim yüreğimden kopuyordu sanki. Yüreğim kanıyordu.

Anama çıktım:

"Neden getirdin çocuğu? Ben sana ne dedim, ay ana? Bu faşistler çoluk çocuk dinlemez demedim mi ha? Çocuğu saklayın görmesinler, bana karşı kullanırlar, demedim mi ay benim güzel anam?" dedim.

"Ay ana! Faşizmde merhamet ne gezer?"

Birkaç saat sonra hepimizi tıka basa bir askeri reoya doldurdular. Önce Dereiçi'ne götürdüler. Dereiçi dedikleri yer; Kars Kalesi'nin arkasında dik ve yalçın kayalıklar arasında bir dere idi. Heyelana açık, vahşi ve bir o kadar ürkütücü tabiatı vardı. Geceyi orada geçirdik. Bu vahşi tabiatın orta yerindeki bir tabyada kalmak bile başlı başına sorundu.

Ertesi gün birçok kişi ile birlikte beni de askeri bir reoya doldurdular. Doğruca Kars 1. şubeye, yani o zamanki adıyla siyasi şubeye hareket ettik. (Bilindiği gibi siyasi şubelerin yerini daha sonra terör şubeleri aldı.)

Arabadan indik. Girişteki odada kimlik tespiti için bekletildik. Odada beklerken, Ekipler Amiri Selçuk'la sarmaş dolaş kucaklaşan birini gördüm. Adamı tanımıştım. Duran Dertsiz'den başkası değildi bu. O zamanlar önemli bir siyasi hareketin il yöneticilerinden birisi idi. Tuhafıma gitti. Bir devrimci, işkencecisiyle nasıl kucaklaşırdı? Bu, tıpkı tecavüzcüsü ile evlendirilen kızın ruh hali gibi bir şey olmalıydı.

Komiser Selçuk, adama:

"Hiç merak etme Duran Dertsiz. Öğle bir fezleke hazırladım ki bir aya kalmaz seni gözetimden ilk mahkemede bırakırlar." diyor. Adam da Komiser Selçuk'a tekrar sarılarak:

"Abi, anam avradım olsun eğer bir ay içinde serbest kalırsam buraya 57 ekran renkli televizyon almazsam!" dedi. Boğazım kurumuştı bu manzara karşısında. "Proleter devrimcilik, devrimci komünistlik üzerine mangalda kül bırakmayan bu adamın düştüğü çukura bakın." diye geçirdim içimden. Yutkundum. Gayrı ihtiyari öksürdüm. Döndü baktı. O da beni tanıdı. Tedirgin olmaya başladı. Yüzü kulaklarına kadar kızarmıştı. Tanıklığımdan hiç hoşlanmamıştı.

Duran Dertsiz, Kars'ın ileri gelen, zengin, iktidar partili ailelerinden birinin oğluydu. Belli ki nüfuzlu ailesi, onu işkenceden kurtarmıştı. Komiser Selçuk'la olan muhabbeti bunu açıkça gösteriyordu.

Bu ne ki... Bu göz neler görmüştü neler... Birçok yoksul çocuğu gibi ben de tam o süreçte, yalnızca TÖB-DER üyesi bir sempatizandım. Ama babam müstahdemdi. Yoksul, köylü çocuğuydum. Sırf özlük mesleki haklarımı aradığım, hatta "uyu uyu yat uyu" diye başlayan mevcut alfabeyé karşı "uyan uyan kalk uyan" fişiyle başlayan alternatif bir alfabe yazdığım için Yozgat'a sürülmüştüm. Hani bunu derken asla o örgüte ya da o örgüt sorumlusunun şahsına bir kastım, bir lafım falan yok. Ama sınıfsal farkın, her alanda kendisini nasıl da gösterdiğinin bir kanıtıydı... Zengin sınıftan gelmenin avantajı ile yoksul sınıftan gelmenin dezavantajı, aynı örgüt mensubu da olsan yaşanıyordu.

Neyse... Kimlik tespiti falan yapıldı. Gözlerimiz bağlandı. Bir tahta merdiven getirerek beni merdivene bağladılar. Kablonun bir ucunu vajinama bir ucunu meme uçlarıma bağlayarak elektrik verdiler. Manyoteyi biraz fazla çevirmiş olacaklar ki ben bayılımsım. Ayıldığımda hâlâ tahta merdivene bağlıyım. Uyandığımı görünce bir teneke buzlu suyu kafamdan aşağı boca ettiler. Aman yarabbim, o ne dondurucu soğuktu, tir tir titriyordum! Çenemden takır takır ses çıkıyordu adeta.

"Öt ulan orospu, hangi örgüttensin?"

"TÖB-DER'liyim abi."

"Kız orospu, bu tezgâha gelip de ötmeyen çıkmadı henüz."

"Söyledim ya, TÖB-DER'liyim."

"Kocan nerde kocan?"

"Ne bileyim nerde? Kaç yıldır görüşmüyoruz, ayrım kocamdan."

"Kız orospu, kocan nereli?"

"Tuncelili."

"Kız orospu, sen nesin, Kürt müsün?"

"Ben Kafkas kökenliyim. Karapapak Türklerindenim."

"Vay orospu, demek o güzel Kafkas Türk kanını götürdün, kızılbaş Kürt kanına bulaştırdın ha!"

Tekrar kablonun bir ucu vajinama, bir ucu kulak mememe olmak üzere elektrik verdiler. Manyoteyi çevirdikçe sanki vücudumda milyonlarca jilet 180 km hızla dolaşıyor gibiydi. Vücudum adeta doğranıyor gibi acıyordu. Avazım çıktığı kadar bağıırıyordum.

Beni çözdüler. İkisi koltuk altımdan tutup sürükleyerek penceresi olmayan iç odalardan birine götürdüler. Yine aynen tahta bir merdivene çarmıha gerer gibi bağladılar.

Hâlâ, niye Kürt kızılbaşla evlendin, diye elektrik veriyorlardı. Ben yine elektriğe dayanamayıp bayılmışım. Ayıldığımda tekrar bir teneke buzlu suyu boca ettiler. Tir tir titriyordum. Geldiler:

"Öt bakalım!" dediler.

"Ne öteyim? Bir şey bilmiyorum ki! Hem benim yanık ayağım çok kötü. Bana ilaç alın." dedim.

"Vay vay. Bir de sana ilaç alacağız ha! Şimdi ilaç alırsın, merak etme sen." dedi.

Kablonun bir ucunu sol ayağımdaki yanıklara diğer ucunu me-me uçlarıma bağladılar, ayak yanıklarım pat pat patladı. Öyle ki susuzluktan yarık yarık olmuş çorak topraklara benzemişti yanık ayağım.

Tahta merdivene bağlı uyumuşum. Kaç saat, kaç gün geçmiş bilmiyorum. Gecenin bir yarısıydı geldiler, tekme tokat uyandırdılar. Yine elektrik verdiler. Ben bağırdıkça:

"Söyle orospu, köyünüzü kim yönetiyor?" diye başlıyorlardı. Elektrik iflahımı kesiyordu. Soluk almaya ihtiyacım vardı.

"Durun, söyleyeyim." dedim, elektriği kestiler. Sevindiler.

"Ha şöyle. Sen akıllı bir kadına benziyorsun. Uğraştırma bizi. Hadi konuş!" dediler. "Şu soruya güzel güzel cevap ver, sen de kurtul biz de, ha! Köyü kim yönetiyordu?"

"Abi bunu bana sormaya ne hacet, siz bilmez misiniz, köyü muhtar yönetir." deyince çılgına döndüler.

"Orospu, sen bizlen dalga mı geçiyon, biz de bilirik muhtar yönetir. Biz onu sormuyoruz."

"Ya neyi soruyorsunuz?"

"Örgütün köy sorumlusunu soruyoruz, orospu nasıl bilmezsin!"

"Benim Örgütüm TÖB-DER. Ben de TÖB-DER'in işyeri temsilcisiyim, o kadar."

"Onu geç, onu biliyoruz. Hoş, TÖB-DER de yıkıcı, komünist, Allahsız bir örgüt, ama biz TDKP'nin köy sorumlusunu soruyoruz."

"Nerden bileyim ben TDKP'nin sorumlusunu. İşleri yok da bana mı söyleyecekler... Çok komiksiniz. Hem TÖB-DER'e Allahsız diyorsunuz da sizin çok mu Allahınız var. Allahınız olsaydı böyle yapar mıydınız?"

Dayak, elektrik, soğuk su... bayılmışım yine. Ayıldığımda, gece miydi gündüz müydü bilemiyordum? Günlerden hangisiydi? Zaman durmuştu işkencede. Ardı arkası gelmeyen işkence seanslarında geçirdiğim kaçıncı gündü, bilmiyordum.

Birisi geldi, beni merdivenden çözdü.

"Dua et, TİKKO operasyonu var. Bir iki gün sonra senin icabına bakarız. İyi düşün taşın, bizi oyalama!" dedi. Yalnız başıma, her tarafı beton bir odaya fırlatıverdi. Oda bomboştu ve zemin betondtu, nemliydi; mıknaş gibi çekiyordu, oturacak bir iskemle dahi yoktu.

Adını orada öğrendiğim TİKKO'dan bir çocuk getirmişlerdi bizim geldiğimiz ilk gün. İşte o çocuğu, benim odama kapısı açılan bir odaya getirdiler. Benim gözüm bağlı idi, ama seslerinden, konuşmalarından anlıyordum. Bir de gözbağım biraz gevşemişti, kafamı yukarı dikerek kısmen alttan görebiliyordum bazen...

Polisin biri diğerine bağıırıyordu.

"İt oğlunun cinsel organını kapıya bağla, dölleri kurutacaksın bu komünist deyyusların!" diyordu.

Evet yanıtını alınca:

"Şimdi yavaş yavaş kapıyı aç kapa!" dedi. Ve kapı cıyılıtsı ile birlikte çocuğun feryadı insanın kanını donduruyordu. Ben, yerimde köşeye büzülmüş, çocuğun sesini duymamak için serçe parmaklarımla kulaklarımı tıkıyordum. Dişlerimle dudaklarımı ısır-maktan yara yapmıştım. Ani reflekslerle "Susturun onu!" diyesim geliyor, "Kahrolsun Faşizm!" diye slogan atmak geçiyordu içim-den. Kendimi zor zapt ediyordum. Biliyordum ki, dayanamadığımı fark ederlerse beni çözmek için de o çocuğa işkence ederlerdi. Daha fazla dayanamamaktan korkuyordum "Yarabbim, aklıma mukayyet ol. Delirmenin eşigindeyim. Diren kızım, diren, sen dev-rimcisin!" diye kendi kendime sesli sesli konuşuyordum. "Dışarıda onurlu gelecek seni bekliyor."

Çözülme ihtimali bile çıldırtıyor insanı. Herkesin parmakla, işte o çözüldü, diye işaret ettiğini hayal ediyorum. "Hayır! Hayır!" diye bağıriyorum içimden. Çocuklarıma tek mirasım onurlu mücade-lemdir. Onların başı eğik dolaşmasını istemem, ayaklarına toz konmasından sakındığım yoldaşlarım benim yüzümden asla zarar görmemeli. Evet, evet, tek yol direnmek ve şereflice ölmekti... Ya da buradan, alnı ak, başı dik çıkmaktı. Sesimi kendimden başka işiten yoktu. Odanın bir köşesinde büzülmüş, sızmış kalmışım... Bi-raz önce aklımdan geçenler rüya mıydı, hayal miydi, bir iç hesap-laşma mıydı, bilmiyorum.

Çocuğun çığlığı ile kendime geldim. Kollarından havaya astı-lar, ayağına kum dolu tenekeleri bağladılar. Ve öyle asılı vaziyette elektrik veriyorlardı... Çocuğun feryadına dayanamıyordum. Tir tir titriyordum.

"S.....den ver elektriği ibnenin, dölü kurusun! Bunların hepsini hadım edeceksin. A bu komünist kadınların da rahmini kazıyacak-sın ki, bir daha komünist piç doğurmasınlar!" diyordu. Çocuk, acısından resmen böğürüyordu. O bağırdıkça benim etlerim eriyor-u sanki. Yirmi dört saat aralıksız işkence hiç kolay değildi. Çocuk

daha fazla dayanamadı. İnleyerek "Durun, konuşacağım." dedi. O anda dünya sanki başıma çökmüştü. Oturduğum yerde yığıldım kaldım. O ses kimden çıkmıştı? Benden mi, çocuktan mı? Çünkü ben de "Yeter artık!" diye bağırmamak için zor tutuyordum kendimi. Bir an için, kontrolden mi çıktım acaba, diye korktum. Kendimden emin olmak için dudağımı ısırdım, acıdı. Anladım ki benim aklım başımda. O ses benden değil, çocuktan çıkmıştı.

Polislerin zafer çığlıkları ile daldığım düşüncelerden sıyrıldım. Birbirlerini kutluyorlardı. "Çözdük, çözdük orospu çocuğunu!" diye kahkaha atıyorlardı.

"Adın ne orospu çocuğu?" dedi polisin biri.

"Hasan Batmaz." dedi.

"Nerelisin?"

"Tuncelili."

"Vay orospu çocuğu Tuncelili imiş!" diye bağırarak merdivenlerden inip gittiler. Ortalık sessizleşince ben hepsi gitti sandım. Seslendim çocuğa:

"Diren kardeş, konuşma, çözülmenin sonu yok, onursuz yaşamaktansa onurumuzla ölelim daha iyi." demeye kalmadı, yüzüme gözüme çaprazlamasına cop darbeleri indi.

"Kız orospu, demek sen direniyorsun ha! Biz de saf bir şey, bir şeyle ilgisi yok diye inanmaya başlamıştık."

Meğer biri benim, biri de Hasan Batmaz'ın başında duruyormuş. Nereden bileyim, bilsem söyler miydim...

Odanın bir köşesinde büzüşüp sızmışım. Bir tekme acısı ile uyandım. "Kalk bakayım orospu, yeter dinlendiğin!" dedi, saçlarımdan tuttu, sürükleyerek getirdi yine merdivene bağladı... Yine her günkü gibi elektrik, bayılma... Teneke ile buzlu sular... İşkencede insan sesleri, feryatlar çığlıklar... Tam bir kâbustu. Bizim oraların deyimi ile karabasan günleri idi...

Daha sonra beni, Kars 1. şubeden aldılar. Çakmak Tabya'ya getirdiler. Burasını askeri gözetimevi olarak organize etmişlerdi... Beni polislerden teslim alan askerlere "Bugün ayın kaçı?" diye sordum. 26 Nisan dediler. İşte o zaman 1. şubede 15 gün kaldığımı anladım. Vay beee... 15 gün... Bir yıl gibi çok uzun gelmişti.

Yazık, garip anamı da oraya koymuşlardı. Benden önce buraya gelen devrimci kadınlar anamla çok ilgilenmişlerdi. Annem 65 yaşındaydı ve astım hastalığından muzdaripti. Anacığımın bu halini bana karşı kullanmak için onu buralara kadar getirmişlerdi. Her gün ayılıp bayıldığı halde bırakmıyorlardı. Beni de anamla aynı odaya koydular.

Perişan bir haldeydim, yürüyemiyordum. Sağ bacağım kasılıyordu, iğne batırsan acı duymazdım. Bel fıtığı olmuştum. Böbreklerimde müthiş bir sancı, midemde büyük sancılar, kramplar vardı, kafam çatlıyordu ağrıdan. Yanık ayağımdan, işkencelerde yarık yarık kan irin akmıştı. Tam bir pestile çevirmişlerdi beni. Bir enkaz yığını andırıyordum, günler süren işkenceden sonra... Annem, benim bu halimi görünce düştü bayıldı. Hastaneye kaldırdılar, oksijen falan verdiler. Bir gün sonra geri getirdiler. Gözetim evinde, nihayet yanık ilaçlarım askerler tarafından alındı. Güzel anacığım, kendi hastalığı yetmiyormuş gibi benim yanık yaralarımı sarıyordu. Ayaklarım iyileşmeye koyuldu. İlaçlarımı zamanında vererek iyileşmem için gece gündüz Allah'a dua ediyordu. Kucakladım, bağıma bastım anamı. Ana kız başımızı dayadık birbirimizin göğsüne, bir güzel, hıçkıra hıçkıra ağladık. Biribirimizin gözyaşını sildik.

Gözetimde 15. günümüzdeydik. Sabah erkenden asker kapıya vurdu.

"Koğuş kaaaalk!" dedi. "Şamama Seyhan, seni serbest bırakıyoruz." dedi. Sonra bana dönerek "Sen de hazırlan, Erzurum'a gidiyorsun." Bu, gözaltının tutukluluğa çevrildiğinin haberiydi. Anam

feryat figan tekrar tekrar sarılıp ağladı. Atletine diktiği çıkınında şimdiye kadar biriktirdiği, gözü gibi koruduğu tüm paralarını bana verdi. Olmaz dediysem de zorla cebime koydu. Anama tekrar sarıldım, ana-kız gözyaşlarımız sel oldu. "Anacığım! Heval'im sana emanet." dedim. Annem ağladı, hıçkırıklara boğuldu, nefesi tıkan-
dı, bayıldı. Doktor falan çağırdılar, iğne vuruldu. Kendine gelince annemi aldılar, serbest bırakmak üzere götürdüler. Ben gözyaş-
ları ve hıçkırıklar içinde, elime sıkıştırdığı paraları saydım. Tamı
tamına 150 lira para vardı. O zamana göre 150 lira çok para de-
mekti. Öyle sanıyorum, bu para anacığımın kendisi için biriktirdiği
kefen parası idi. Güzel anam, kefen parasının tamamını bana ver-
mişti. Garip anacığım, çektiği çileler yetmiyormuş gibi, bir de be-
nim acımın yükü, kızımın bakımı çökmüştü omuzlarına...

Beni, Erzurum Kapalı Ceza ve Tutukevi'ne götürdüler. Koğu-
şun demir kapısı açıldı. İçeri girdim. Sanki koğuş, başımın üstünde
dönüyordu. Koskoca hangar gibi bir bina, küçücük bir pencere, o
da demir parmaklık ve tellerle örülü. *Tutukluların dünyayla
bağlantısı bu pencereden sağlanıyordu...*

GAZETECİNİN DUYARLILIĞI

Aysel Bayramoğlu

Yine 80'li yıllardı. Kıyılan kıyılanaydı. Ülke alacalı günlerden geçiyordu. Sağduyulu insanlar da vardı. Onlardan biri olan Mustafa Ekmekçi iyi bir dostumdu. Sık sık bir araya gelir, güncel konuları paylaşır ve tartışırdık. O günlerde aileler, kaybolan çocuklarının nerede olduğuna ilişkin bir bilgi alamıyordu. Ekmekçi, duyarlı bir insan ve gazeteci kimliğiyle, çocuklarına ulaşamayan bu ailelere yardım etmeye çalışıyordu. Yazılarında üstü kapalı, soruyor havasında pek çok yitik çocuğun ailesine satır arasından ileti yollamıştır.

Mamak'ta bir gecekonduya yaşayan ailenin oğulları kayıptı. Ekmekçi ne yapıp etti, çocuğun nerede olduğunu öğrendi. Bir gün heyecanla geldi. Onunla bir yere gitmeliydik. Yalnız kaldığımızda, oğullarını bulduğu aileye haber vermeye gideceğimizi söyledi. O yıllarda benim küçük bir arabam vardı, onunla yola çıktık. Çok bozuk yollardan bata çıka Mamak'a gittik. Her taraf karanlıktı. Rastgele bir evin kapısını çaldık. Aradığımız ailenin adını söyledik. Karşımızdakiler bize kötü kötü bakmaya başladılar. Hallerinden, onların sağ görüşlü olduklarını hissettim. Sağ görüşlü olmalarının ötesinde saldırgan olabileceklerini sezdim. Tez bir hareketle

"Ekmekçi, koş!" dedim. Can havliyle arabaya atladık. Arabayı çalıştırdığım anda, kazma küreklerle arkamızdan geldiklerini gördük. Motor çalışmayıverse bizi parçalayabilirlerdi. Ondan sonra öğrendim ki, Mamak ikiye bölünmüş. Bir yanı sağ, diğeri sol. Biz o gece, sağ görüşlü olanların tarafına geçmişiz.

Daha sonra o çocuğın ailesine çocuğın nerede olduğunu bildirdik. Benzeri bir durumu Ekmekçi'nin sık sık yaptığına tanıklık ettim. Tanıklık etmekle kalmayıp ona destek verdim.

şimdi onu anmak istiyorum. Işıklar içinde yatsın!

HIRPALANAN GENÇLER

Aysel Bayramoğlu

80'li yıllardaydık. Ankara'da oturuyordum. Yeni emekli olmuştum. O yıllarda Dev-Yol üyelerinden, üniversite öğrencisi Ali'yi tanıdım. Onun, çalışma yaşamına başlayan oğlumla aynı evde oturmasını sağladım. İlerleyen süreçte, sol düşünceli arkadaşlarının evine gelip gittiğini, komşularının bundan alabildiğine rahatsız olduklarını duydum.

Üniversite bitince, bu çocuğu koruyup kolladım. Ona bir büro tuttuk. Orada, İzmirli bir işadınının işlerini takip ediyordu. Bana, o büroyu inandığı davayla ilgili kullanmayacağına ilişkin söz verdi. Dışarıdaki yaşamına karışmadım.

Oğlum bir gün, işten çıkıp bir nedenle büroya uğruyor. Bildiği yerden anahtarı alıp kapıyı açacakken üç sivil polis de onunla içeriye giriyor. Oğluma, Ali hakkında sorular soruyorlar. Onunla ilişkisini sorguluyorlar. Ali'nin evini soruyorlar. Bilmiyorum, dese de inandırıcı gelmiyor. Oğlumu alıp götürüyorlar.

O günlerde sıkıyönetim tarafından konulan sokağa çıkma yasağı vardı. Oğlumun eşi beni arayarak oğlumun eve gelmediğini söyledi. Sokağa çıkma yasağına uymadan sokağa çıktım. Gelinimle birlikte oğlumu aramaya çıktık. Karakoldan yardım isteyerek soruşturmaya başladık. Aklımıza ilk olarak, bir kaza geçirme ola-

sılığı geldi. Görevliler her tarafa sordular. O isimde bir trafik kazası olmadığı söylendi.

Oğlum otuz yaşındaydı. Polis, "Bırakın hayatını yaşasın." dedi. Ben söylenenleri duymuyordum. Önseziyle oğlumun başına bir iş geldiğini duyumadım. Karakoldan çıkıp onun her zaman arabasını bıraktığı yere gittik. Araba oradaydı. Eve dönüp gelimle birlikte sabahı bekledik. Erkenden Ali'nin bürosuna gitmek için yola çıktım. Giderken yanıma bir de çilingir aldım. Çilingir kapıyı açmaya çalışırken kapı içeriden açıldı. Bizi üç sivil karşıladı. "Sizin ne işiniz var burada?" diye sordum. Bana polis olduklarını, oğlumun ellerinde olduğunu, Ali hakkında bildiklerimi onlara söylememi istediler. Bir annenin gözünde kuralların önemini yitirdiği andı. Polisin yakasına yapıştım. Bir yandan da "Oğlumu neyle suçluyorsunuz bilmiyorum. O hayatında hiç suç işlememiş biridir." dedim. Büro-
nun ne için kullanıldığını anlattım. İzmirli işadaminin adını verdim. "Oğluma bir şey olursa yakanızı bırakmam." dedim. Orada iş takibini oğlumun değil arkadaşının yaptığını söyledim. "Ali'nin evini bilmiyorum; ama bildiğim şu ki çok saygılı, efendi bir çocuktur." dedim.

Polis bana, çok iyi bir ana olduğumu, oğlumun verdiği ifadeyle benimkinin aynı olduğunu, bu nedenle bana inandığını; oğlumun kısa sürede serbest bırakılacağını söyledi. Ben kolay ikna olmu-
yordum. Çevrem kanalıyla oğlumun nerede olduğunu öğrendim. Ben birilerine oğlumun suçsuz olduğunu anlatmaya çalışırken onun akşamüzeri eve döndüğünü öğrendim.

O sorgulama sırasında, oğluma Ali'nin evini sorarlarken Ali ellerindeymiş. Sonradan Ali'yi aradım. Nerede olduğunu bulamayınca memleketine haber gönderdim. Ailesi gelip onunla ilgilendi. Uzunca aradan sonra Ali'yi bıraktılar. Çocuk çok hırpalanmıştı. Onu evime aldım, aylarca sağaltmaya çalıştım. Hem ruhsal hem bedensel sağlığı için elimden geleni yaptım. Yaşama katılması kolay olmadı. Gençlerin hırpalanışına tanık oldum.

Ali, şimdi memleketinde yaşıyor. Arada sırada beni arıyor.

DOĞMADAN AĞLAYANLAR İÇİN...

Meral Bekar

Bir yatak arkadaşım vardı Mamak A Blok'ta... Başka bir davadan yargılanıyordu. Koğuşun çok kalabalık olduğu ve bir yatakta iki kişi yattığımız bir dönemdi... Aynı battaniyenin altında kat ederdik geceyi... Gececilerden değildim oysa... Gündüz uyuyup gece yalnızlığı yeğleyenlerden değildim. Günün yorgunluğu ile yastığa başımı koyar koymaz da uyurdum. Ama o, uzun uzun anlatmak, paylaşmak ihtiyacındaydı ve bu da ancak geceleri, koğuş uykuya daldığında mümkün olabiliyordu. İlk birkaç gece oldukça zorluk çektim. Ancak yatak arkadaşımın anlattıkları ve benimle konuşmaya duyduğu gereksinim, kaldırdı ağırlaşan gözkapaklarımı...

Mamak'ta doğurmuştu yavrusunu... D Blok'ta... Tanışmazdık o zamanlar... İlk bebeği idi bu... Sancıları başladığında hastaneye bir an önce gönderilmesini sağlamak için hep birlikte zorlamıştık cezaevi idaresini... Havalandırmada birikip "Ya hemen doğurursa ne yaparız?" endişesini, bir yavrunun dünyaya gelmesinin sancısını ve heyecanını birlikte yaşamıştık... A Blok'a taşındığımızda ise tek bir yatağı paylaşan iki dost olduk. Güveni, sevgiyi, neşeyi paylaşırcasına paylaştık bu körpe annenin başka kimseyle paylaşmadığı bambaşka sancılarını, acılarını...

İşkence seanslarında polislerin yaptığı cinsel saldırıları... Onu, kadınlığından ve cinselliğinden bile nefret ettirecek noktaya getiren iğrenç uygulamaları... Ruhunda açılan yaraları, kopan fırtınaları... Hiçbir şey saklamaya gerek duymadan her şeyini paylaştı geceler boyu benimle...

Doğumdan hemen sonra memesinden koparılan bebeği konusunda ise suskundu... Belki de canından can verdiği bebeğinden yoksunluğun ağır suskunluğuydu bu... Belki de acısının dayanılmazlığının... Belki de anneliği yaşamaya bile fırsat bulamamış olmasının... Bilemiyorum. Soramadım bunları... Bu büyük suskunluğa dokunamadım. Kanatmaktan korktum yarasını... Deşmekten, derinlere işlemiş bu yarayı...

Hiç görmediğim bu bebek, belki de bir damla bile süt emememişti anasının memesinden... Bilemedim... Nasıl koparıldı anasının kucağından... Öğrenemedim. Neler hissediyordu arkadaşım, soramadım.

Ben de bir anneydim... Cezaevine girdiğimde 3,5 yaşındaydı kızım... Ve Mamak'ta kaldığım 3,5 yıl boyunca, iki ya da üç açık görüş dışında ona dokunamadım. Üstelik, nedendir bilmem, ne kadar çabalasam da kızımın yüzünü gözümün önüne hiç getiremedim. Gözlerimi kapatıyor, kızımı gözümün önüne getirmeye çalışıyordum... Olmuyordu... Kızım, gözümün önüne bir türlü gelmiyordu. Yanağımı okşayan kadife teni, içimdeki yangını serinleten taptaze kokusu ise hep benimleydi...

Anneydim... Koparılmıştım yavrumdan... Koparılmıştı o da cezaevinde doğurduğu bebesinden... Yatak arkadaşımdı... İşkence görmekte olan bir lohusa... İşkence görmüş bir gebe... İşkence görmüş bir bebe...

Bu bebe anasının karnındaydı emniyette... Anasının karnındaydı cezaevinde uygulanan sistematik işkencelerde... Bu bebe işkencedeydi ana rahminde...

Bu bebe duydu babasının işkence tezgâhındaki canhıraş çığlığını...

Bu bebe gördü askıda gerilip koparcasına uzamış bedenleri...

Bu bebenin de beyinde çaktı verilen elektriğin şimşekleri...

Bu bebe de yaşadı işkenceyi annesinin bedeninde...

Şimdi 28 yaşına gelmiş bu bebe, benim belleğimde bugün bile ana rahminde...

Annen çırılçıplak soyulduğunda üşüdün mü sen de minik bebecik?

Annenin çırılçıplak bedeninde, karnında dolaşırken insanlık düşmanı işkencecilerin cinsellikleri... Ve kapatmışken insanlık elleriyle yüzünü... Minicik ellerinle yumruklar savurabildin mi?

Kaç bebe yaşadı sana ve annene yapılan bu iğrençliği...

Bu hayasızlığa, bu alçaklığa daha kaç bebe tanık oldu...

Daha kaç bebeye ve anneye kıydı cuntacı "oğlan"lar... Bilebilir misin?

Bilemezsin küçüğüm... Bilemezsin ki...

Sen, doğmadan ağladın çünkü...

Ağlama bebecik bir daha...

Sakin ağlama...

TANIKLIĞIMDIR...

Meral Bekar

Yıl 1976... 28 Ağustos. Saat 16 sularında bedenim küçücük bir canla çatırdıyor...

Yıl 1980... Yine 28 Ağustos. Ve aynı saatlerde yarılıyor beynim... Müthiş bir sancıyla yanıyor yüreğim nice canlarla... Yavrumu doğurduğum günün yıl dönümünde, dört yavru babasız kalıyor...

Kulağımda, gözümde, yüreğimde yankılananlarla, tüm bedenimle yaşarım kızımın doğum günlerini... Nice yaşamlar karartmış karanlığın, sırtıkan katil surati da vardır bu yankılananlarda, hayatta merhaba diyen aydınlığın içimi ferahlatan çığlığı da...

Bir doğumun, bir de ölümün tanığımı 28 Ağustos'larda...

...

Yıl 1980... 28 Ağustos... Güneşli bir öğleden sonra... Mamak Cezaevi A Blok...

Sazlar çalıp türküler söylediğimiz havalandırmadan az önce döndük... Dışarıda zemin 1-2-3 koğuşu var şimdi de... Çay içiyorlar şen şakrak... Sazlar çalınıyor, türküler söyleniyor. Çocuğu, genci, yaşlısıyla neşeye cıvıldıyor avlu... Mahpusane duvarlarında bir yaz gününün neşesi ve coşkusu yankılanıyor.

O da ne? Havalandırma avlusunu çeviren duvarların üstünde silahlı askerler görünmeye başladı. İlk kez oluyordu böylesi bir şey... Avluya bakıyorum, her şey olağan... Erkek arkadaşlar havalandırmanın keyfini çıkarıyor. Üçer beşer adım arayla dizilmiş bu askerler ne öyleyse? Ya namlusu mahkûmlara çevrilmiş silahlar? Çok geçmeden mangalarca asker doluşuyor avluya. Başlarında subaylar... Sıraya sokuyorlar mahkûmları önce. Uzun uzun sayım yapıyor, zamansız... Hâlâ ne olduğunu anlamış değildi kimse. Bir saat kadar geçti böylece... O güne değin rastlanmayan bir sertlikte yürütülüyordu sayım işlemi. Tekrar tekrar... Küfürler... Hakaretler...

Aldıkları emirle birlikte, hayvani sesler çıkararak hep bir ağızdan bağırarak yüklendi komandolar. Asıl operasyon şimdi başlıyordu. Sersem edici bir saldırıyla çullandılar mahkûmlara. Şaşkıncı Zemin 1-2-3 Koşuşu... Savunmasızdı... Ve başları avluya, ayakları duvara doğru olmak üzere yatırıldılar yere yüzükoyun... Sıralanmış bedenler çepeçevre kuşatmıştı avlunun dört bir yanını... Ne olduğunu bile anlayamadan, itirazsız, şaşkın sıralanmışlardı yüzükoyun... Avlu duvarının üzerinde ise iki adım arayla avluya yöneltilmiş namlular... Ve kahredici bir sessizlik avluda...

Kim bilir neler geçiyordu akıllarından... Yüzükoyun... Yerde... Neler düşünülüyordu kim bilir bu birkaç saniyelik anda... Gözlerinin önünden film şeridi gibi geçiyor olsa gerek görüntüler... Belki bir çocuk ya da bir eş... Bir anne... Bir dost... Belki yemyeşil bir çayır... Yeni doğmuş bir kuzu... Şırıl şırıl akan bir su... Doyasıya kucaklanan güneş belki de... Ama özlem... Buram buram... Geride bırakılanlar... Öksüz kalanlar... Kalbura çevrilmiş bedenler... Akan kan, dökülen gözyaşları... Ve ölüm... Az sonra yırtıldı sessizlik... Vahşi, iğrenç, kıyıcı saldırı çılgınlıkları... Komutlar, küfürler... Ve tüm bunları bastıran bir inilti. Boğuk... Kısık... "İııhh"lamalarından oluşan kalabalık bir uğultu...

Uğulduyor avlu... Avlu duvarları, Hüseyin Gazi Dağı, dağdaki ağaçlar, her şey, her şey acıyla inliyor sanki. Bir koğuş dolusu in-

sanın soluğu bu... Çiğnenen... Postallar altında... Coplanan; palaskalarla kırbaçlanan insanların acılı soluğu bu... Bir daha çıkma-macasına beynime çakılan, zulmün insan soluğundaki yankısı...

Off!.. Nasıl anlatmalı ki o uğultuyu... Yüzü aşkın can bu... Postallarla tekmelenen... İnleyen canların soluğu bu... Çiğnenen... Zıplıyorlar üzerlerinde... Tepiniyorlar... Palaskalar... Coplar... Postallar... Çiğnenen... Çiğnenen... Çiğnenen insanlar... Çiğnenen insanlık...

Komandolar, ağza alınmayacak küfürler eşliğinde, sürekli olarak koğuşumuzun pencere demirlerine vuruyor. Başlarında askerleri ajite eden subaylar... Görmeyelim istiyorlar. Tanıklık edemeyelim istiyorlar. Tehdit ediyorlar. Sıra size de gelecek diyorlar. Birkaç kişi, giysi torbalarımızı siper alarak tanıklığımıza devam ediyoruz. Bir yandan da üst ranzalardan inmek zorunda kalan arkadaşlarımıza anlatıyoruz olanları fısıltıyla...

Bir komutla, güçlkle kalktı ayağa, yamyassı olmuş bedenler... Hayvani çığlıklar ve kalkıp kalkıp inen coplar altında, bina içine sürüldüler. Palaskalar aynı kıyıcılıkla iniyor tepelerine... Sendele-yen bedenler düşe kalka ilerliyor tekmeler altında... Kalkamayan birkaç kişi sürükleniyor, çuval gibi taşınıyor askerlerce... Ardın-dan falaka sesleri... İnliyor bina... Ayak tabanlarında patlayan cop sesleri duvarlarda yankılanıyor... Arkadaşlarımız, sırtlarına binmiş birer askerle geçiyorlar koğuşumuzun önünden... Yerde, koğuşla-rın bulunduğu koridordaki pencerelerin cam kırıkları... Bu kez de, koğuş kapısının altındaki bir parmaklık boşluktan, koridoru gözle-meye çalışıyoruz. Mahkûmların tabanlarına çakılmış cam kırıkları yakıyor gözlerimizi... Yoğun bir tentürdiyot kokusu genzimizi ya-kıyor... Betona dayadığım yanağım ise bir ceset kadar soğuk...

Zulme tanıklık zor... Çok zor... Zulmü yaşadktan sonra halay çeke-bilen bedenlerimiz, nasıl da soğuk bir ürpertiyle titriyor şim-di... Zulme tanık olmak, zulmü yaşamaktan çok, ama çok daha zor...

Havalandırmaya bakıyorum. Saat 18.00 suları... Savrulmuş çaydanlıklar, kırılan melamin bardaklar... Yırtılan, parçalanmış, oraya buraya dağılmış giysi artıkları... Kimsesiz bir sürü terlik, ayakkabı... Savrulmuş kesme şekerler... Kırık bir saz bir de... Ve de yerlerde kan... Yerlerde kan lekeleri...

Zulamızda kalan ve ertesi gün kaptıracağımız küçük el rad-yomuzdan kaçamak dinleyebildiğimiz son haber... Gözlerimizin önünde gerçekleşen ve tanığı olduğumuz vahşeti, hayasızlığı örtmek, milyonlarca insanı yanıltmak üzere yapılmış yalan haber:

"Mamak Özel Askeri Ceza ve Tutukevi'nde dün sayım ve arama yaptırmak istemeyen tutuklularla askerler arasında çıkan arbe-de sonucu yaralanan Mustafa Yalçın adlı tutuklu, kaldırıldığı hastanede kurtarılamayarak ölmüştür. Yapılan aramalarda zemin koğuşunda açılmaya başlanmış bir tünel bulunmuştur."

15 gün geçmedi... 12 Eylül 1980 Askeri Cuntası...

Karanlık, 15 gün önce çökmüştü mahpusaneye...

Melon şapkalı, sırtkan ve katil suratlarıyla...

"ÖKSÜZ KOYDUN GELİN KIZI"

Meral Bekar

Nişanlısı, DAL'da (*) işkencede öldürülmüştü. Emniyette beraberdiler. Hasan Asker Özmen, yüreğiyle ve beyniyle dayanmış, bedeniyle dayanmıştı onca kıyıcılığa ve vahşete... İşkence sonucu ölüm ayırmıştı onları... Sevgilisi, yoldaşı, yari, işkencede öldürülmüştü. Ve yıllar sonra tahliyesi gelmişti bu gelin kızın...

Simsiyahtı gözlerinin etrafı... Yaşadığı acı, kapkara bir çukura gömmüştü gözlerini... Emniyetten cezaevine getirildiği ilk günlerde, daha uykuya dalar dalmaz gördüğü kâbuslar nedeniyle uykusu, canhıraş çığlıklarıyla bölünürdü... Yürek paralayan çığlıklarla yırtılırdı gecenin sessizliği... "Hasaaannn!"

Koşardık yanına... Alırdım kollarıma... Sanki kızımı, minicik bir bebeği sever gibi okşardım saçlarını... Yavaşcacık konuşurdum onunla; yatıştırıcı, sevecen, şefkatli... "Canım benim." derdim yumuşacık bir fısıltıyla... "Sakin ol..." "Sakin ol... Tamam... Tamam geçti."

(*) "DAL". açık adı "Derin Araştırma Laboratuvarı"... 12 Eylül'de Ankara Emniyeti'nin işkence merkezlerinden biri ve en çok kullanılanı... Gözaltına alınan binlerce siyasi mahkûma –1. şube, 2. şubenin yanı sıra– işkence yapılmak üzere kullanıldı, yepyeni işkence yöntemleri uygulandı. O sıralar gözaltı süresi 90 güne çıkarılmıştı.

Derdim de... Benim de boğazım düğümlenirdi. Gözlerimden akan yaşı durdurabilmek için öylesine zorlardım ki kendimi, boğazım çatlayacakmış gibi olurdu. Ağlamamalıydım, onu sakinleştirmeliydim, güç vermeliydim ona... Ne çare... Zaptedemediğim sessiz sıcak damlalar düşüverirdi yine de yanaklarımdan, burnumun ucundan... Gözyaşlarımız birbirine karışırdı. Akmasınlar diye boğazımı patlatırcasına savaşırdım gözyaşlarımla... Konuşamaz olurdum bu cebelleşme sırasında... Yendiğimde zorlayan gırtlığımı, yine yumuşacık sözler söylerdim ona saçlarını okşayarak... Bir süre sonra yatıştır, gülümserdi... Yenerdi kâbusunu; gülerdi, hâlâ boğazımıza takılı hıçkırıklarla gülerdik. Sarılırdık, sımsıkı sarılırdık sonra birbirimize... Bırakmamacasına... Sımsıkı, sımsıcak sarılı kalırdık dakikalarca... Ne oldu diye sormazdım hiç... Bilinmez değildi ki... Kendisi de ağır işkence görmüştü... Üstelik, nişanlısına yapılan ölümcül işkencenin de tanığıydı... Bir sevgiliydi bir daha dönmemesine yitirilen... Yiğit, sevecen, fedakâr, inanç dolu bir dosttu o gönülleri fetheden... Bir yoldaştı o... Ve artık yoktu...

...

Komün arkadaşlarımızla toplanıp günler, geceler boyu konuştuk. Özellikle emniyetten yeni gelenler, günlerce anlatır, anlatır, anlatırdı... Paylaştıkça acılarımızı, rahatlardık biraz... Onarırdık birbirimizin yarasını... Sevgiyi, nefreti, soyluluğu, direngenliği, acizlikleri; her şeyi ama her şeyi bütün samimiyetimizle ve dürüstlüğümüzle anlatırdık. Tabii işkencecilerin alçaklıklarını, soysuzluklarını da... İnsanlıktan çıkmış kalleşliklerini ve pespayeliklerini de... En çok da o anlatırdı... İşkencecileri... İsimlerini... İşkence yöntemlerini... Hücresinde büzülüp kalmış cesedi... Bir gece önce istenen battaniyeyi... İşkenceyle öldürülmüş bedeninin, ailesi tarafından güvey yatağına yatırıldığını...

...

Hasan'ın nişanlısının tahliye günü müthiş bir hüznün vardı koğuşta... Oysa hep neşeli kahkahalarla uğurlardık tahliyeleri... Bu

kez kesinlikle sevinç değildi hakim olan duygu... Evet, hüznün çökmüştü koğuşumuza... Artık ağlıyorduk sıkmadan kendimizi... Sessiz, saygılı, onurlu, birbiri ardına düşüyordu engelleyemediğimiz gözyaşlarımız...

Hasan'ın yüzüğü hâlâ parmağındaydı... "Komutanım" demeyi reddettiğimiz için "aç aç aç" çığlıkları arasında meydan okuyarak uzattığımız ellerimizden biri de onun eliydi... Emniyetten sonra cezaevinde de sürmüştü işkence... İstisnasız her gün defalarca inip kalkan coplar nedeniyle ezilmiş, yamuk yumuk olmuş nişan yüzüğü tanıktı buna... Tanıktı mosmor şişmiş patlamış ellerimiz...

...

Birden bir türkü tutturdu kardeşimiz parmağından hiç çıkarmadığı yüzüğüyle... Hepimizi sarıp sarmalayan o güzelim dokunaklı söyleyişiyle... Sustuk... Hepimizin bildiği ve defalarca da söylenmiş olan bu türkü, o anda artık bambaşka bir anlam yüklüydü... Yalnızca Hasan'la onun, onların değil; bizim türkümüzdü bu... Yüreğimizi yakan, gözyaşlarımızı acı, hüznün ve öfkeyle yoğuran haykırışımızdı sanki...

Bu tok, bu saygılı, bu onurlu, bu baş eğmez haykırış tüm benliğimizi sardı:

**"Künye gelmiş, dağılıyor,
Bir tane de bize düştü."**

"DENİZ KALK, DEVRİM OLDU"

Deniz Beydilli

1980 yılı Ocak ayının soğuk ve kar yağışlı bir Ankara gününde gözaltına alınmışım. Hava çok soğuktu. Botlarım sulu karın etkisiyle su almıştı. Bir ekip beni Yenimahalle'den gözaltına aldı. Gözaltına alışlarının hiçbir nedeni yoktu. Ne bir olay vardı, ne de herhangi başka bir durum.

Birinci şubeye getirildim. Yaklaşık iki-üç metrekare büyüklüğünde bir hücreye kondum. Hatırladığım kadarıyla yalnızca tahta bir divan vardı. Ne bir battaniye ne de başka bir şey. İçerisi zifiri karanlık ve oldukça soğuktu. Ve dışardan işkence altındaki insanların çığlıkları, haykırıışları, "bilmiyorum" diyen sesleri geliyordu. Sabah saatlerinde getirilmişim. Geceye kadar bu sesler, arada sırada hızla açılıp kapanan hücrelerin demir kapılarının gürültüsü, adeta sürüklenerek götürülen insan bedenlerinin çıkardığı sesler eşliğinde hücrede bekletildim.

Gece-gündüz ayrımını yapmak mümkün değildi. Çünkü her yer karanlıktı. O nedenle ne kadar zaman geçtiğini bilememekle birlikte, uzun zaman geçtiğini tahmin ediyordum.

Arkamı dönmem istendi. Gözlerim kalın-siyah bir bezle kapatıldı. Onları teşhis etmem istenmiyordu. İki polis eşliğinde götürüldüm.

Önce her şeyi anlatırsam kurtulacağımı, yoksa mahvedeceklerini söylediler. Hiçbir karşılık alamayınca, bir kalas parçası olduğunu sandığım bir şeye iki kolumdan astılar. Sonra ağzıma, ayaklarımın küçük parmaklarına bağladıkları tellerle vücuduma elektrik akımı vermeye başladılar. Arada bir askıdan indirip şişen kollarıma masaj yaptılar. İşkence sırasında ağzımdan çıkan tek şey "devrimciyim", "bilmiyorum" sözleriydi. Onlar ise "Yanındaki arkadaşın elimizde, o her şeyi anlattı, sen de anlat ve kurtul!" diyorlardı. Benden karşılık alamayınca "Sen kimsin ki! Biz Dev Yol'un, Dev Sol'un şeflerini bile çözdük." dediler. Benden hiçbir karşılık alamayınca da "Uyuyor musun?" diyorlardı. Bu işkence üç-dört gün sürdü ve bitti. Sekizinci gün dolduğunda "Biz her şeyi biliyoruz, ama hadi öyle olsun." diyerek Mamak Askeri Cezaevi'ne götürüldüm. Emniyette ifade vermemiştim ve aleyhimde hiçbir somut kanıt yoktu.

Mamak Askeri Cezaevi A Blok'ta, demir bir kafeste, başka tutuklularla birlikte bekletildim. Uzun bir bekleyişten sonra koğuşlara götürüldük. Konulduğum koğuş ağzına kadar lise-üniversite öğrencileri, öğretmenler ile doluydu. Hatta aramızda ortaokul öğrencileri bile vardı. Emniyette olduğu gibi cezaevine de her gün yeni insanlar geliyordu. Sistem cadı avına çıkmıştı adeta. Ya da "kendi çocuklarını yemek"le meşguldu.

A blokta kadın ve erkek tutuklular, farklı zamanlarda –bütün koğuşların pencerelerinin baktığı– aynı havalandırmayı kullanıyordu.

Bir süre sonra; 1980 sonlarında idam edilen Necdet Adalı ve Erdal Eren de kadınların kaldığı dördüncü ve beşinci koğuşların karşısında iki ayrı hücreye kondular. Erdal arkadaşımdı. O da benim gibi lise öğrencisiydi. İkimiz de ANOD (Ankara Orta Öğrencimliler Derneği) üyesiydik. Biz havalandırmaya çıktığımızda onun penceresinin önüne gider, onlar havalandırmaya çıktığında bizim penceremizin önüne gelir, sohbet ederdik. Meral Hocamız ördüğü

iğne oylarıyla süslü örtüler hediye ederdi Erdal'a. O dönemlerde gazete, kitap, dergi, televizyon hayal bile edilemezdi. Ev aramalarında kitap, dergi ve gazeteler suç unsuru sayılarak insanlarla birlikte gözaltına alınıyordu.

Dışarıdaki gelişmeleri ancak kitleler halinde içeriye atılan ve çoğunluğu öğrenci olan genç insanlardan öğrenebiliyorduk. Her biri uzun günler boyunca uygulanan işkencelerin ardından Mamak Askeri Cezaevi'ne getiriliyordu. Yurdun neredeyse her tarafında tabii ki Ankara'da da sıkıyönetim uygulandığı için gencecik insanlar askeri cezaevlerine konuluyordu.

Her yeni gelen kendi grup komününe katılıyordu. Gelenler aylar süren tutukluluk sonunda ancak serbest kalabiliyorlardı. Tutukluluk adeta "burun sürtme", "cezalandırma"ya dönüştürülmüştü. Ben de sekiz ay iki gün sonra mahkeme karşısına çıktım ve tahliye edildim.

Cezaevinde, üniversite sınavına girmiştım. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kazanmıştım. Çıkar çıkmaz kayıt işlemlerimi tamamladım. Evimiz gözaltındaydı. Ailem, evde kalmamın tekrar gözaltına alınmama yol açacağını düşünüyordu. Karanlık günlerdi. Her gün yeni tutuklamalar, aramalar, işkenceler sıradan hale gelmişti. Bunun üzerine Şentepe'deki bir arkadaşın evinde kalmaya başladım.

Cezaevinden altı gün önce çıkmıştım. Sabahın erken saatleriydi. Uyuduğum odaya gelen ev sahibi "Deniz kalk, devrim oldu!" diyerek beni uyandırdı. Önce ne demek istediğini anlamaya çalıştım. Ne devrimi, öyle bir durum mu vardı? Birçok devrimci gözaltında ya da cezaevlerine doldurulmuştu. Ev, Demetevler'e hâkim bir noktada bulunuyordu. Pencereden baktım. Tanklar, panzerler, askerler Demetevler'in sokak ve caddelerini doldurmuştu. Sokaklarda askerlerin dışında neredeyse kimse gözükmüyordu. San ki diğer insanlar bir anda buharlaşmıştı. Tarih 12 Eylül 1980'i gösteriyordu. Yönetime askerler el koymuştu. Uzun, karanlık bir dönemin başladığı bir güne uyanmıştım.

İSİMSİZ

Gülsüm Cengiz

Mustafa Hayrullahoğlu'nun ve işkencede yaşamını yitirenlerin anısına saygıyla...

1982'nin son günleriydi. O yıl kış erken gelmişti ve çok ağır geçiyordu. Soğuk, alaca karanlık günler, 12 Eylül 1980'den sonra ülkemizin üstüne çöken baskı havasını daha da ağırlaştırıyordu. Çatıların kenarlarından sarkan bilek kalınlığındaki buzlar, insanlar için gerçek bir tehlike oluşturunuyordu. Ama ondan daha tehlikelisi, tüm ülkede estirilen baskı rüzgârıydı. Kimse yaşadığı günden ve yarınından emin değildi. 12 Eylül sonrası hemen başlayan geniş çaplı tutuklamalar, gözaltına almalar, sistemli işkenceler, aramalar, taramalar ülkemiz insanlarının, demokratlarının başının üstünde "Demokles'in kılıcı" gibi sallanıyordu. Herkes, her an, herhangi bir nedenden dolayı tutuklanmayı bekliyordu.

Dönemin koşulları nedeniyle 80 darbesi olmadan öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalmıştım. Sırasıyla; Konuk Yayınları'nda, Köy Koop'un Basın Yayın bürosunda, Grolier'de, Görsel Yayınlar'da editör ve redaktör olarak çalışmıştım. 1982'nin son yazındaysa Güneş Gazetesi'nde işe başlamıştım. Karikatürist-yazar Mısıtık

(Mustafa Eremektar) ve yazar Mehmet Türkkkan ile birlikte bir çocuk dergisinin hazırlıklarını sürdürüyorduk. Cağaloğlu'nda, gazetenin karşısındaki bir binanın alt katındaki tek odada, bir aradaydık. 12 Eylül'ün halkın üzerine karabasan gibi çöken karanlığını birbirimizin aydınlık yüzlerine bakarak aşmaya çalışıyorduk. Öğlenleri genellikle gazetenin yemekhanesinde yiyorduk yemeklerimizi Mıstık'la... Bazen de ben biraz hava almak, 80 öncesinden çok iyi bildiğim Cağaloğlu sokaklarını adımlamak için öğlen yemeği için dışarı çıkardım.

Karlı, soğuk bir gündü. Saçaklardan sarkan buzlardan korunmak için yolun ortasında yürümeye çalışırken gördüm onu. Filiz... İlerici Gençler Derneği'nden arkadaşım... Gözlerime inanmadım onu öyle gün ortasında karşımda görüverince... Darbe iki yılını doldurmuştu, ama sanki her günü bir yıl gibi geçmişti... Öyle ağır, öyle tekinsiz, öyle arkadaşsız.

Gülümseyerek yaklaştım ona ve sarıldık birbirimize... Daha onu görmenin sevincini duyamadan verdiği haberle sarsıldım. "Bir arkadaşımız, gözaltındayken işkencede öldürülmüş."

Kimdi? Tanıyor muyduk? Evli miydi? Çocukları var mıydı?

Arkadaşım bu soruların yanıtını bilmiyordu ya da biliyordu da söyleyemezdi... Gizlilik... Sakınma... "Hoşça kal." dedi bana ve sağa sola bir göz atıp hızlı hızlı yürümeye başladı... "Hoşça kal." dedim arkasından hüznle bakarken. Ondan ayrıldığımda allak bullaktım. Uzun süre karlı, çamurlu sokaklarda yürüdüm durdum. Tanımlanamaz bir acı, öfke ve umarsızlık vardı yüreğimde. Bir insanın düşüncelerinden dolayı işkence görmesi, yoğun işkence-ler sonucunda öldürülmesi yüreğimi acı ve öfkeyle doldurmuştu. Bu acı, öfke ve hiçbir şey yapamamanın boğuntusunu günlerce taşıdım yüreğimde.

"Havada barut kokusu,
tüyleri kan içinde serçenin.
Karda kanlı ayak izleri,
avcılar iz peşinde."

ve

"Döne döne yağıyor kar,
kırbaç gibi patlayarak yüzlerde.
Bir serçeyi boğazlıyor
bir yerlerde birileri
sıkışıyor yüreğim."

dizelerini o günlerde yazdım, duyduğum bu ölüm haberinin etkisiyle.

Kuşkusuz ülkemizde yaşanan ilk işkence olayı değildi bu. Gencecik insanların zamansız aramızdan ayrılmasıyla, öldürülmeleriyle sarsılmıştık art arda. Neredeyse nasırlaşmıştı yüreğimiz acılarla. Ama yine de bir kez daha derinden sarsılmıştım.

Ne aklım ne yüreğim; bir insanın bir başka insana fiziksel ve ruhsal acılar vererek dediğini yaptırmak istemesini kabul edebiliyordu. İşkence gören insanın ise direnebildiğince acılara direnmesi, "Hayır, böyle zorlamayla bana hiçbir şey söyletemezsiniz." demesi, bunun için her türlü acıya katlanması, hatta ölümü göze alması bir yandan onurlandırıyor, bir yandan da korkunç hüznendiriyordu beni.

Neden artık bu çağda insanlar böyle bir şeyi yaşamak zorunda kalsınlar? Neden herkes düşünme ve dilediğince örgütlenme özgürlüğüne sahip olmasın?

O karanlık kış günlerinde beynim bu nedenlerle, niçinlerle karıncalanırken yüreğim öfke ve acıyla dolup taşarken dinlediğim kısa dalga haberiyle bir kez daha sarsıldım.

"Deniz yoldaşımız," diyordu hüzünlü bir ses; "yaşamı pahasına onlara hiçbir şey söylememiştir. İşkenceciler ona adını bile söyletememişlerdir."

Dinlediğim radyo haberinden, işkencede öldürülen Deniz yoldaşla, Filiz'in söylediği kişinin aynı kişi olduğunu hemen anlamıştım. Haberi ilk kez duyduğumdan daha derin bir acı kapladı yüreğimi ve o gece hiç uyumadım. Bu nasıl bir inanç, nasıl bir dirençti ki ölümü pahasına, işkencecilere adını bile söylememiştir. Bu nasıl onurlu bir yürekti ki işkencecilerin isteğine boyun eğmektense durmayı yeğlemişti. Gerçek adını bilmiyordum. O kişiyi belki de hiç tanıımıyordum. Ama onurlu kişiliğine, direncine saygı duydum. Onun ölümünden kendi payıma sorumluluk duyuyor, olanlardan insanlık adına utanıyordum.

Onun öldürüldükten sonra işkenceciler tarafından gizlice kimsesizler mezarlığına gömüldüğünü anlatan sesteki hüzün kulağımdan gitmiyordu. Yüreğim bir türlü avunmuyordu, acı doluydu. Bu acıyı, hemen o gece onun için yazdığım bir şiirle dışa vurabildim ancak.

İSİMSİZ

Kimse görmedi çektiklerini
öldüğünü kimse duymadı.
Cenazesinde kimse yoktu
cellatlarından başka.

Bir insan yaşadı bu dünyada
dopdolu/ insanca.

Nasıl yaşayıp nasıl öldüğünü
Bilenler bildi ancak.

Kimseden alkış beklemedi yaptıklarına
biriktirdi umutlarını bir bir
bir karınca sabrıyla.

Bulutlara ermişken başı
Deniz enginliğinde sevdi yaşamı
–insanları–
Geleceği dokudu elleriyle
kafasıyla
yüreğiyle.

Bir insan yaşadı bu dünyada
dopdolu/insanca.
Kötülüğe direndi, direndi acılara
-Ödün vermedi insanlığından-

(Bu İNSAN'ın Mustafa Hayrullahoğlu olduğunu yıllar sonra öğrendim. 14 Kasım 1982 günü gözaltına alınmış ve gördüğü korkunç işkenceler sonucunda 16 Kasım 1982 günü yaşamını yitirmişti. İşkenceciler onu katlettikten sonra gizlice götürüp Kimsesizler Mezarlığı'na gömmüşlerdi... O dönemde bir sendikacı olduğu için aranan eşi Aynur Hayrullahoğlu ile tanıştım sonra... Konuştuk... Anlattı yaşadıklarını, yaşayamadıklarını... O söyledi, ben yazdım. Yaşamın İzindeki Kadınlar'dan biriydi çünkü o da...)

Mustafa Hayrullahoğlu, sınıf mücadelesinin onurlu neferlerinden biri olarak mücadele arkadaşlarının belleğinde ve iki kitabımın sayfaları arasında yaşıyor şimdi:

- *Yaşamın İzindeki Kadınlar*, Dramatik Belgesel Oyun, Mitos Boyut, 2007
- *Eylül Deyişleri*, Şiirler, Evrensel Basım Yayın, 5. Baskı 2008

UNUTMADIKLARIM

İncilâ Çalışkan

Son günlerde canım çok sıkılıyor. İçimde, uzun zamandır birikmiş, birileriyle paylaşmak istediklerim var. Bugün yazmak istiyorum bütün bunları. Düşünüyorum da tüm bu yaşadıklarım, halkımızın geniş bir kesiminin yaşadığı ve yine geniş bir kesiminin duyarlı olduğu yaşanmışlıklardır. Anlatılmazsa, yazılmazsa, söylenmezse gelecek kuşaklar hem dünü bilemez hem de bazı olayların nedenlerini anlayamazlar. Bozulmalar da kaybolan değerler de zincirin halkaları gibi birbirine sımsıkı bağlı... Zincirin tümünü görebilmek, anlayabilmek için, onu meydana getiren halkaları iyi tanımak gerekiyor...

12 Eylül 1980 tarihinde, ortaöğretime on beş yıl emek vermiş bir öğretmendim. Öğretmenlikteki en büyük amacım öğrencilerime okuma tutkusu aşılamaktı. Çalıştığım Bandırma Şehit Süleyman Bey Ortaokulu'nda müdür ve Türkçe öğretmenleriyle el ele vererek zengin sayılabilecek bir kitaplık yaratmıştık.

Her hafta Milliyet Çocuk Dergisi'ni elimle kitaplığa götürürdüm. Öğrenciler büyük bir susuzlukla okurlardı... Onları en yeni kitaplarla tanıştırmış, kitaplıktan yararlanmalarını sağlamıştık. Ayrıca okul kooperatifinde dünya ve Türk yazınından en seçkin eserler, isteyen öğrencilere satılırdı.

12 Eylül'den sonra televizyonlarda verilen haber programlarında öğretmen, silah, kitap yan yana sergilenip suçlu olarak gösterildi. Kısa sürede, okul müdürümüz Hayrullah Erçetin'i 1402 sayılı yasa ile zorunlu emekli edip çok sevdiği mesleğinden, öğrencilerinden, öğretmen arkadaşlarından ayırdılar...

Okumayı seven, anadilini akıcı ve doğru konuşup çok güzel şiir okuyan; öğrencilerine, öğretmenlerine eşitlikçi davranıp okulunu demokratik yöneten; Cumhuriyet ve Atatürk ilkelerine bağlı bu örnek yöneticiyi mesleğinden kopardılar...

Daha sonra okul kitaplığındaki kitaplar ayıklandı. Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Aziz Nesin, Necati Cumalı kitapları ve daha pek çoğu sakıncalı bulundu... Ayıklanıp kitaplıktan çıkarılan bu güzelim kitaplar rutubetli bir depoda çürümeye terk edildi...

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan yasak sözcükler listeleri gelmeye başladı. "DEVİRİM" sözcüğü bu listenin başındaydı...

Bir gün, İnkılâp Tarihi dersinde "Hukukta Devrim" konusunu işlerken bir öğrencim, içinde "devrim" sözcüğü geçen her cümleden sonra beni "devrim değil inkılap" diye düzeltti. Onlar Arapça sözcükleri, bizim gibi hakkını vererek doğru söyleyemezlerdi. Öğrenci, söylediği sözcüğün "köpekleşme" anlamına geldiğini bilemeyecek kadar bu durumdan habersizdi! Bu bilgisizlik beni çok üzdü. Hiç duraksamadan yazı tahtasındaki ders planımı sildim. Yerine büyük harflerle "KURTULUŞ SAVAŞI" yazarak en başa döndüm. Sonra sınıfa bakıp şunları söyledim:

"Evladım! Bu, Türk Milleti'nin kan ve gözyaşı ile dünya tarihine yazdığı en büyük DEVİRİM'dir ve devrimler, Cumhuriyetin kazanımlarıdır." dedim.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrencimle benim arama nasıl kavram ayrılıkları soktuğunu acı acı düşündüm! Biz, ülke olarak 1923'ten 1980 yılına gelirken çağdaş yaşam yolunda neleri yitirmiştik?

Arı dile düşman bir eğitim sistemiyle çağın insanını nasıl yaratacaktık? Demokrasi, hukuk, insan hakları konularını nasıl özümsete-

cektik? Sosyal hakları fark ettirip bunların yaşamsal, vazgeçilmez temeller olduğunu nasıl kavratabilecektik?

Türk dilindeki bozulma, yozlaşma toplum için çok tehlikeli bir gidiştir! Birbirimizi anlayabilmemiz kavrayabilmemiz hoş görebilmemiz dil aracılığı ile gerçekleşmeyecek miydi? Öz dilini kaybeden uluslar, önce milli varlığını, sonra bağımsızlığını kaybetmez miydi?

Daha sonra ders kitaplarının kalitesi değişti. Haritalar, şekiller anlaşılmaz, okunmaz biçimde basılmaya başlandı. Tarih kitaplarındaki tüm "savaş" sözcükleri "muharebe", "başarı" sözcükleri "muvaffakiyet" oldu. Çocuklar Arapça sözcükleri doğru söylemiyorlardı.

Kitaplıktaki kitapların ayıklanmasından, depoda çürümeye terk edilmesinden sonra öğrenciler kitaplığa uğramaz oldu! Bunun üzerine eskiden olduğu gibi Türk ve dünya yazınının en güzel örneklerinden seçtiğimiz kitapları, yine okul kooperatifinde sergilemeye başladık. Birkaç gün sonra okul müdürü bu kitapların satışını yasaklamış, kooperatifin kapısına kocaman bir asma kilit vurdurmuştu. Kooperatifin raflarına ellerimizle dizdiğimiz kitaplar, sakıncalı bulunmuş, indirilmişti.

Ayşe Kilimci'nin "Sevdadır Her İşin Başı" adlı kitabının açık saçık bir kitap olduğuna, adına bakarak karar vermişlerdi. Zaten kitabın kapağı da bunu doğruluyordu! Kapakta ince desenle kadın omuzları çizildiği için kitap yine onların kapalı kafasına göre, açık bulunmuştu. Kitabı okumamışlar ve tüm kitapları suçlu ilan etmişlerdi. Okul yönetiminin bu tutumu, bizim için acı verici bir durumdu. Üç gün boyu uğraşmalarımız, kitabın içeriğini anlatışımız, okul yönetimini ikna etmeye yetmedi! Ne kooperatifin kapısı açılıyor ne de kitapları almamız mümkün oluyordu. Öğrencilerin kitap isteklerine cevap veremiyorduk. Okulda uzun süren soruşturmalar daha yeni bitmişti. Bir de sakıncalı kitap konusunda, uydurma bir soruşturma açılmasını hiç istemiyor, bu durumun pek çok öğ-

retmene zarar vereceğini düşünüyorduk. Bu konudaki dirençli ve akılcı davranışımızla sonunda okul müdürüne öğrenci kooperatifini açtırabildik. Yönetimce yasaklanıp raflardan indirilen kitapları alarak tüm özverili öğretmen arkadaşlarımızla okul idaresine sezdirmeden, sınıflardaki kitap tutkunu öğrencilere ulaştırdık.

"Sevda" sözünün, yüreğinin gözü kör olanlarca ne kadar yanlış yorumlandığını, sıkıntılı günler yaşayarak öğrenmiştik. Bazı ufku kapalıların eğitim kadrolarında olsalar bile "kitap" konusunda ne denli karanlık düşüncelere, önyargılara sahip olduklarını da içimiz acı dolarak görmüştük...

Sahnelemek için izin almak üzere İl Milli Eğitim Müdürlüğüne yolladığımız tiyatro eserleri, bin bir kusur bulunarak geri dönüyordu. Neredeyse "Tiyatro Kolu" okuldaki eğitsel kollardan çıkarılacaktı! Okul idaresinin böyle bir eğilimini sezmiştik. Güngör Dilmen'in "Akad'ın Yayı" oyununu, istenilen değişiklikleri yaparak çok zor kabul ettirebildik. İlk çağda geçtiğini sandıkları oyunun konusu aslında çok günceldi. Yozlaşan tüm zamanlar için geçerliydi. Bu da bizim, onların bilgisizliğine bir oyunumuz oldu! Eserin sahnelendiği gün öğrenci velileri salonu alkışlarıyla inletirken bize de zorlukları yenişimizin ödülünü verdiler...

Kültür, sanat ve öz dilinden uzak kuşaklar işte bu yasaklar ve baskılarla yetiştirilmeye başlandı.

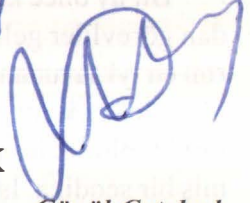
Şimdi, Osmanlıca ve Amerikan İngilizcesi arasına sıkışmış insanlarımız, Atatürk'ün gösterdiği "Türk Milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtaracaktır." hedefini de unuttu.

Biz, televizyonlarda sadece kavgaya eden, silah çeken, hep oynayan, durmadan yiyen ve anlamsız konularda yarışmalara özendiren bir topluma dönüştürüldük...

Bütün bunlara karşın kendi benliğimizi, değerlerimizi bir gün bulacağımızı kuvvetle umut ediyorum.

Serpiliş Zımnıys Harım'ın
fırtınalı pırlımları.

G. Çatalcalı

BİR DALA TUTUNMAK

Gönül Çatalcalı

"30 yıl geçmiş 12 Eylül'ün üzerinden..." diye düşünüyorum, sağdan soldan, her yerden çıkan darbe planları açıklanıp çeşitli yerlere gömülmüş silahlar bulunurken. Film gibi izliyorum olanı biteni. Türkiye değişiyor, dönüşüyor, sivilleşiyor mu, yoksa başka türlü bir sivil darbe ile mi karşı karşıya? Herkesin kafası öyle karışık ki... 12 Eylül öncesini anımsatıyor ülkenin manzarası.

Seyrederken, okurken, o günlere, evliliğimin ilk yıllarına dönüyorum... Yokluklar ve kuyruklar yılına.

Üç yıllık öğretmendum bir lisede. Okulun kadrosu orta yaşın epeyce üzerindeydi. Yeni atamalar geliyordu okulumuza. Gençcik bir kızla hemen kaynaşmıştım. Kocasının askerlik görevi bittikten sonra gelip İzmir'e yerleşmişler, ilk atamasını istemiş. Stajyer öğretmen olarak bizim okula tayin edilmişti.

Kocasını bankada memur olarak çalışıyordu. Bir bebeği vardı. Aynı branşta olduğumuz için ona elimden gelen yardımı yapıyordum.

Bir gün çok sıkıntılı olduğunu gözlemledim. Nedenini sordum, bebek yüzünden gece uyuyamadığı söyledi. Sonraki günlerde, haftalarda daha çok içine kapandı. Dersleri bitince kimseye, hatta

bana bile görünmeden çıkıp gidiyordu. Çok üzüliyordum, bir gün okul çıkışı bir yere oturmak için ikna ettim onu, derdini sordum. Bir yardımım olabilirse çok sevinecektim.

Hiç kimseye söylemeyeceğime ilişkin söz aldıktan sonra anlatmaya başladı:

"Bir ay önce kocamın çalıştığı bankaya Bank -Sen sendikası-ndan görevliler gelmişler. Bank-Sen biliyorsun, işçi memur haklarını en iyi savunan devrimci Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası. O güne dek pek çok bankada kendini kabul ettirmiş, memurların her türlü toplu sözleşme, maaş artışı, sağlık konularında sözünü geçirmiş bir sendika. İşçi ve memurlara Bank-Sen'e üye olmaları, bunların getirileri üzerine konuşmalar yapmışlar.

Kocam Siyasal Bilgiler mezunudur. Bank-Sen'e en önce o üye olmuş. Bankadaki pek çok memur da ardından. Bu arada üst düzey yöneticiler, genel müdürlüğe bildiriyorlarmış durumu an be an. Memur ve işçilere sürekli baskı uygulanıyormuş, Bank-Sen'e üye olmamaları için."

Susup yutkundu.

"Biliyorsun Disk bu aralar Demokrasi Mitingleri düzenliyor. 9 Şubat'ta İzmir'de yapılan büyük mitinge Bank-Sen'e üye olan tüm işçi ve memurlar katıldı. Doğal olarak kocam da... Mitingde fotoğraflar çekilmiş, Ankara'ya genel müdürlüğe yollanmış tüm fotoğraflar..."

Kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Gerisini merak ettim,

"İyi de ne var bunda?" diye sordum saf saf...

"Bank-Sen'e üye olup mitingde fotoğrafı çekilen tüm memur ve işçilere birer zarf verilmiş. Hepsinin iş akitleri feshedilmiş. Kocamınki de. Şimdi işsiz yani. Ama o umutlu, sendika bankayı dava etmiş... Bank-Sen'in ne yapıp edip bankayı ele geçireceğine inanıyor. Çok daha iyi sendikal haklarla yeniden işe başlayacaklarına... Bense hiç inanmıyorum... Baksana ortalığa..."

Uzun, upuzun bir suskunluk oldu aramızda. Ne diyeceğimi bilemedim. Bu karışık ortamda kocasının işten çıkmasının çok kötü olduğunu düşündüm, ama söylemedim.

"Bir süre tek maaş idare edersiniz..." falan diye mırıldandığım an, tüm stajyerlerin yaşadıkları aksiliklerden dolayı henüz maaş alamadıkları geldi aklıma. Evinin kira olduğu, bebekleri... Yutkunma sırası bendeydi.

Ortak sırrımız oldu bu, sorunlarını yalnızca benimle paylaştı o günden sonra.

Bu arada her yerde olduğu gibi okulda da durum karışıktı. Siyasi kamplaşmalar vardı. Bir günlük öğretmen boykotu gündemdeydi. Ben ve arkadaşım bu eyleme katılmak istiyorduk, ama sevk-siz yapılacak bu eylemden dolayı başımız derde girebilirdi. İkimiz de meslekte çok yeniydik, onun kocası işsizdi, biz de ekonomik sıkıntılar içindeydik. Katılmadık sonuçta. Ondan sonrası tam bir faciaydı. Yöneticiler, boykota katılan öğretmenler, sürgün, açığa alma, işten el çekirme yaptırımları yanında adli kovuşturma ve daha başka cezai yaptırımlarla karşılaşıyorlardı.

12 Eylül darbesi oldu ve ülkenin üzerindeki kirli hava daha da karardı. Tüm sendikal hareketlere son verildi.

Bank-Sen, memur ve işçilerin işten el çektirilmesiyle ilgili davayı kaybetti ve arkadaşımın kocasının işine geri dönmesi umutlarımızı tümden yitirdik. Adamcağız yeniden memurluk sınavlarına hazırlanmaya başladı.

Evlerde aramalar yapıldığını, "yasak oldukları belirlenen" yayınlarla birlikte insanların da alınıp götürüldüklerini duyuyorduk. Korkuyorduk çünkü herkesin evinde yasak kitaplardan bolca bu-

lunuyordu. Hele bizim evde. Eşimin ve benim fakültelerimizde okuduğumuz tüm ders kitapları yasaklıydı neredeyse. En "zararlı" gördüklerimizi memleketteki yaşlı teyzemin evine götürdük kolilere doldurup.

Arkadaşım bir gün çok kötü geldi okula. Sapsarıydı, bir gecede zayıflamış ve küçülmüştü sanki.

"Dün akşam el ayak çekildikten, karşı komşumuz da uyuduktan sonra zilden adımızı çıkarttık biliyor musun? Sonra, sonra da bir sürü kitabımızı yaktık termosifonda... İnanamıyorum yaptıklarımıza, çok utaniyorum, ama zorunluyduk. Kocamın bu kitaplar nedeniyle gözaltına alınması memurluk hayalinin sonu olurdu. Sendika olaylarından sonra çok tanınıyor çünkü çevrede, çok korkuyorum." dedi ve devam etti,

"Çok sıkıntıdayım. Mahalle baskısının ne demek olduğunu da öğrendim. Komşular kocamın sürekli evde oluşuna bir anlam veremiyorlar. İzinli diyorum ama inanmadıklarını biliyorum. Hangi memur haftalarca izin kullanır ki..."

Stajyerliğin altıncı ayında maaş almaya başladı, ama borçlarını kapattılar ancak bu parayla. Ev kirası, çocuğu, kocasının kazanmak için çalışması gereken sınavlar... İyice bunalmışlardı.

Kocası, çocuğunu alıp memleketlerine gitti. (İzmir'e bir buçuk saat uzaklıkta bir ilçeye) Arkadaşımın da ders saati azdı. Okul müdürüyle görüşmeye gittik birlikte. Benim programımda delikler yaparak onunkini düzenleyip, derslerini üç güne toplattık rica minnet. Böylece arkadaşım iki gece evinde kalıyor, dersleri bittiğinde o da kocasının yanına gidiyordu. İki yılı böyle trenlerde geçti. Onun gidiş geliş trafiğini izlemekten ben yoruluyordum.

Bu arada adamcağız, pek çok bankanın sınavını dereceyle, bazılarını birincilikle kazanıyor ama sözlülerden dönüyordu.

"Sıra mülakata gelince, güvenlik soruşturması evrakına göz atan yöneticilerin yüzleri buruşuyormuş 'Sendikal hareketten dolayı x bankasından atıldın ha!' ifadesi gelip yerleşiyormuş yüzlerine." diyordu arkadaşım. Kıvranıyorlardı.

Bütün görüşmelerden dönüyordu bu çalışkan adam. Ben görmüyordum ama bebek yürümeye başlamıştı bu arada. İki yıl geçti böylece, tam iki yıl. Arkadaşımin tüm sorunlarının tek tanığı olarak benim için de müthiş sıkıntılı zamanlardı... Bu arada "otuz yaş sınırı" nedeniyle memuriyete başlama hakkını kaybetmek üzereydi arkadaşımın kocası... Son hak sınavlarına giriyordu. Kazanamazsa memlekete taşınacaklardı, bir muhasebe bürosu açacaktı orada, niyeti buydu. Arkadaşım kahroluyor, geceleri karabasanlar gördüğünü söylüyordu. En büyük korkusu, bu nedenle ve bu durumda memlekete geri dönmektir!

Kocası son hakkı için Ankara'ya mülakata gitti. Umutla haber bekliyorduk, ama o zamanlar ne telefon vardı evlerde ne de başka bir haberleşme aracı... Bir akşamüzeri ona uğradım. Dertleşirken kapı çalındı. Postacıydı! Telgrafı titreyen elleriyle açtı arkadaşım, ama bakamıyordu kâğıda. Yanına yaklaştım, birlikte okuduk.

"Kazandım /dönüyorum /hazırlan /İstanbul'da /göreve /başlayacağım"

Bir yandan kahkahalarla gülerken bir yandan hüngür hüngür ağlamamıza şaşırıp kalmıştı postacı. Ona bahşış vermeyi bile akıl edememiştik.

Sonraki günler ayrı bir telâş içinde geçti, ama hiç yorulmuyorduk.

Arkadaşım eşyaların yüklendiği kamyonu, sürücünün yanına binmeden sımsıkı sarıldı bana, sonra uzaklaşıp gözlerimin içine baktı,

"Eylül fırtınasından çok yara aldık, ama ölmekten son anda kurtulduk... Doğduğumuz yere geri dönmekten..." dedi. "Bir dala tutundum ben de bu arada... Çok güçlü bir daldın benim için hatta ulu bir ağaç... Sağ ol... Her şey için..."

Haberleşmeyi hiç kesmedik. Sonradan öğrendim ki kocası, mülakata giren bir üniversite hocasının referansıyl ve adının yanına soru işareti koyarak işe kabul edilmiş.

O günlerden bu yana otuz yaş almış ve emekli olmuş iki öğretmeniz artık başka kentlerde.

Bunları düşünürken yine gözlerim doluyor. "Zor yıllardı..." diyorum "Çok zor..." sonra önümdeki gazeteye indiriyorum bakışlarımı.

Tutuklanmalar, soruşturmalar, içeri alınmalar... En güvenilir kurumların çatırdadığını duymak... Dinlenme fikriyle konuşmak telefonlarla... Hâkim önüne çık-a-madan cezaevlerinde can veren insanlar... Hukuk ihlalleri...

"Neler oluyor..." diye düşünüyorum, "Bu kez neler oluyor... Otuz yıl sonra..."

YANSIMA

Aytül Çelik

12 Eylöl döneminin kötü etkilerinden birisi de polis, üniforma korkusuydu.

Okulda, sokakta, sıkça durdurulur, aranırdık... Her yerde bir anda bir olay olur, dersler, forumlar, mitingler ne olduğunu anlamadan polislerce basılır, oraya buraya kaçışılırdı. Can korkusu ile yakalanacağız, dövüleceğiz, içeri atılacağız, hapse gireceğiz, işkence göreceğiz endişeleriyle yaşırdık... Suçlu olmak gerekmiyordu, gerilimli ortamın bireyi olmak yetiyordu.

Sokakta olduğu gibi, evlerimizde de rahat değildik. Gazete, televizyon haberleri, evlerden bile duyulan patlama sesleri, arkadaşlarımızın, yakınlarımızın aranma ve hapis öyküleriyle gerçek olmuştu... İçimizde korku yaşarken elbette polis, silahlı asker görünce yüreğimiz hoplar, dizlerimizin bağı çözölür, piyango bize mi vuracak diye beklerdik.

Bu durum yaşanılırken yakın çevremizi etkilememesi için sakınılır, ama dillendirilmezdi. Bu şekilde anne-babalarımızın, çocuklarımızın, olağan güvenli ortamlarında yaşantılarını sürdürdüklerini düşünürdük. Oysa yaşananlardan elbette herkes nasibini alıyor. Özenli tutumlarımızla, her şeyden habersiz olduklarını

düşündüğümüz çocuklarımız neleri yaşıyorlarsa onları yansıtıyorlardı. Yazdığım yaşam örneği de böyle... İç burkan, "çocuktan al haberi" örneği...

İki aile, okul öncesi yaşlardaki oğullarımızı almış tek büyük eğlencemiz olan hayvanat bahçesine gidiyoruz. Belediye otobüsünde, arka ortada, etrafında oturma yerleri olan sahanlıkta ayakta duruyoruz. Haliyle otobüs hareketleriyle sağa-sola savruluyoruz. Çocuklar bundan eğlence çıkarmış... Ancak büyük olarak bizim zorlandığımız açık. Oturanlardan birileri bize yerini verince çocuklara öncelik tanıyoruz. Bizler de başlarında, ayakta duruyoruz. Yeni yerimizde yanımızda iki askeri lise öğrencisi de dikilmekte. Çocuklarımıza sevimli sevimli bakıyorlar... Bizimkilerde üniformaları görünce bir huzursuzluk başlıyor. "Ne oluyor?" derken oğlanlardan küçüğü önce bakışlarını askeri öğrencilere dikey, sonra büyük olana ve bize bağırabağır sesleniyor:

"Askerler, polisler, subaylar kötüdür değil mi...?"

Sesi duyan bizler kalakalıyoruz. Etraftaki diğer yolcular... 'Çocuktan al haberi' esprisinde sıcak gülümsemelerdeyken bu sefer de büyük oğlan, sağ kolunu üniformalılara uzatmış, parmağını sallayıp yüksek ve kararlı bir ses tonuyla, gülüşmelere aldırmandan:

"Sen çok kötüsün, sen çok kötüsün!" diye saptamasını dile getiriyor...

Gülümsemeler yerini gülüşme ve uğultulu konuşmalara bırakıyor. Bizim gerginliğimiz artarken ineceğimiz durağa gelmiş olduğumuzu fark edip kendimizi aşağı atıyoruz. İndiğimizde gülelim mi ağlayalım mı, şaşkın haldeyiz... Onca özene rağmen çocuklarımızda, değerlerin olumsuz değişiminin etkilerini görmek içimizi burkuyor.

EYLÜL ANISI

Sevim Korkmaz Dinç

12 Eylül darbesi gelmeden yıllar önce 1975 yılında TÖB-DER'e üye oldum. TÖB-DER içinde ekonomik, sosyal ve siyasal haklarımız için, inandığım değerlerden yola çıkarak propaganda ve örgütlenme çalışmalarına başladım. Bir yandan öğretmenlik yapıyor, diğer yandan köy köy, okul okul geziyor, yeni üyeler kazanmaya çalışıyorduk.

Gittiğimiz kimi yerlerde okula alınmıyor, kimi yerlerde anlatıklarımızı öğretmenlerin sessizce dinlemesine tanık oluyorduk. Baskılar ve yıldırma politikaları her yerdeydi. Soruşturmalar, yol kesmeler, tehditler birbirini kovalıyordu. O zamanlar oğlum henüz bir yaşındaydı. Biz çalışma yaparken oğlumu ya annelere ya da bir komşu kadına bırakıyordum. Bazen de elinden tutup gittiğimiz her yere taşıyordum. Şimdiki gibi ne kreşler ne de anaokulları vardı.

Gittiğimiz her yerde yeni arkadaşlar ediniyor, günlük olayları tartışıyor, kuramsal bilgiler veriyor, birbirimizden öğreniyorduk. Yaşam hepimiz için zor olmasına rağmen umut doluydu. Açlığa, yorgunluğa, susuzluğa rağmen yüzümüzden gülücükler eksik olmuyordu. Bildiriler dağıtıyor, seminerler yapıyorduk. TÖB-DER'de üye sayısı artmıştı. Hafta sonlarını TÖB-DER'de geçiriyorduk.

Daha sonra farklı sol gruplardan arkadaşlarla aramızda TÖB-DER yönetimine gelme, yönetimi ele geçirme yarışması başladı. Örgütler güçlerini yönetimde oldukları şube sayısı ile ölçüyordu.

Tam bu sırada TÖB-DER'de yaptığım bu çalışmalarımı "kadınların örgütlenmesine" kaydardım. Artık, her meslekten genç ve yaşlı kadınlarla tanışıyor, okuma grupları kuruyor, tartışıyor, birbirimizin deneyimlerinden faydalanarak bilinçleniyor ve gelişıyorduk. Ama kadınlar arasında çalışma yapmak diğer meslek grupları arasında çalışma yapmaya benzemiyordu. Kadınları hangi sınıfsal temele göre örgütleyecektik? Bağımsız bir kadın örgütlenmesi olacak mıydı? Önümüzde bir model var mıydı? Bu sorularla uğraşıp dururken kadınlar arasında okuma gruplarımızın sayısı artmaya ve erkeklerden şikâyetler almaya başladık. "Kadınların kurtuluşu insanlığın kurtuluşudur" diyenler şimdi evde yemek olmasından, çocukların tek başlarına kalmasından yakınıyordu. Kadınların birçoğu, toplantıyı yarıda kesip eve yemek yapmaya, ya da okula çocuğunu almaya gidiyordu. Anneler genç kadınlara kıızıyordu, kocalar bize... İki taraflı baskı altındaydık. Bir yandan polis ve MHP'li faşistler peşimizi bırakmıyordu diğer yandan solcu olduğunu söyleyen erkek kardeşler, babalar ve kocalar...

Kadınlarla toplantılarımızı evlerde yapıyorduk. Her toplantı başka bir evde örgütleniyor, böylece çok farklı yaşamlara tanık oluyorduk. Kürt, Türk, Arap kadınlarla konuştukça ve onları dinledikçe kadınların içinde bulunduğu ezilmişliği, eğitimsizliği daha yakından tanıyorduk. Kadınlar evlerinden dışarı çıktıkça kendilerine güvenleri ve öğrenme istekleri artıyordu. Mitinglerde kadınlarla erkeklerin sayısı neredeyse eşitti. Hatta zaman zaman kadınların sayısı erkeklerin sayısını geçiyordu.

Ama bilinçlenmeye başlayan genç kadınları çalıştıkları yerlerdeki sendikalar ya da örgüt birimleri kendi içlerine alıyor, kendileri çalışma yapmışlar gibi, sahip çıkıyor, o kadınlar da bir daha toplantılarımıza işlerinin çokluğu nedeniyle katılamıyordu. Örgüt

toplantılarında bu kadın biriminin "tembelliği ve beceriksizliğine" yoruluyordu.

Kadın çalışmalarının zorluğunu ve karmaşıklığını anlamak istemiyorlardı. Bütün bu zorluklara rağmen kadın birimlerimiz artıyordu. Doğal olarak baskılar da.

Kadınlarımızın evleri basılıyor, komünizm propagandası yapmak, afiş asmak, duvarları yazmak gibi suçlamalarla sık sık kara-kola götürülüyor, dövülüyor ve birkaç gün sonra salıveriliyordu.

İlk tutuklanmam 1976 yılında oldu. Okulumuza yapılan saldırıda MHP'liler bir genci öldürmüş onlarca devrimci genç tutuklanmıştı. Ben emniyet amirinin kızının, Ülkü Ocakları Başkanı din dersi öğretmenine silah verdiğine tanık olmuş ve ona engel olmaya çalışmışım. Öğretmenler odasına tesadüfen giren arkadaşım olmasaydı o silahla ben ve kim bilir kaç kişi daha vurulacaktı. Bu olayın acısını beni tutuklatarak aldılar. Bu ilk tutuklanışım. Üç ay içerde kaldım. Öğrencilerim her görüşe geliyor, beni yalnız bırakmıyordu. İkinci çocuğuma hamile olduğumu cezaevinde öğrendim. Serbest bırakıldıktan sonra sürgün edildim. Okulların tatil olmasına birkaç ay vardı. Rapor alarak okulların tatil olmasını bekledim. Çocuğumun doğumunu yeni bir tayin izledi. Bu arada aynı siyasi görüşü paylaştığım eşimden boşanmış ve iki oğlumla yalnız yaşamaya başlamışım.

Yeni tayin edildiğim okul müdürü MHP'li idi. İlk geldiğimiz gün bana açıkça, ya istifa edin ya da tayininizi isteyin, dedi. Tayinimi de istemedim, istifa da etmedim. TÖB-DER genel boykot kararı almıştı. Seksenden fazla öğretmen kadrosu vardı okulun, sadece beş kadın öğretmen boykota katıldık. Soruşturmalar birbirini izledi. Beş kadın öğretmenden üçü eşleriyle gittikleri Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ifadelerini değiştirerek ve başka okula tayin edilerek kurtuldular. Eskişehirli diğer öğretmen ve ben okula alınmadık. Valilik ve askeri komutana başvurularımız sonuçsuz kaldı. Hakkımızda tutanak tutularak "okula gelmediğimiz" gerekçesiyle öğretmenlikten atıldık.

Artık, müstafî sayılarak görevden atıldığımız için açığa alınan diğer arkadaşlarım gibi üçte bir maaş da alamıyordum... İki oğlum ve ben beş parasız kalmıştık... Yaşadığımız alevî mahallesinde devrimci aileler "borç para" vererek yardım yapıyordu. Beni kırmamak için borç veriyoruz diyorlardı. Çaresizdim. Birkaç ay böyle geçti.

Selamet Partili İl Milli Eğitim müdür yardımcısı, kadın ve ana olduğumu söyleyerek haber gönderiyor, ifademi değiştirmemi, bir hata yaptığımı söylememi istiyordu. Eğer "özür diler ve pişman olursam" hemen göreve başlatacaktı. Kabul etmedim. Ama kirada oturduğum için geçinmem çok zor oluyordu. En son çare, çocuklarımı alıp baba evine döndüm. Bunun ne anlama geldiğini bütün evli kadınlar iyi bilir...

O, 12 Eylül 1980 faşist darbesinin olduğu gece kadınlarla birlikte duvarları yazmaya çıkmıştık. Çocuklar evde yalnızdı. Gece yarısı eve döndüm. Kenan Evren radyodan sıkıyönetim bildirisini okuyordu. Artık beklenen son gelmişti. Ordu yönetime el koymuştu. O anki duygularım yıllar sonra yazdığım "Karanlık Bir Geceydi" romanıma yansdı.

Yaşadığım gecekondu mahallesi, devrimcilerin ve Alevilerin yoğunlukta olduğu bir mahalleydi. Sabaha karşı kapılar kırılmaya, evler basılmaya ve yanlarında işbirlikçi faşist muhbirleriyle herkesi askeri araçlara doldurup götürmeye başladılar. Ben bekliyordum...

Bu arada sokaklarda korsan gösteriler yapılıyor, "Faşist Darbe"yi protesto eylemleri, illegal bildiri dağıtmalar birbirini izliyordu.

14 Eylül gecesi yaşadığım apartmana baskın yaptılar. Yaşadığım dairenin yerini annem göstermişti. O gecedan sonra bir aydan daha uzun bir süre karakolda ve bir ay da kışlada gözetim altında kaldım.

Askeri kışla genç yaşlı her meslekten her görüşten insanla dolmuştu. Erkekleri askerlerin yattığı koğuşlardan bir ikisine dol-

durdular. Her yerde, o zamanlar işkencelerde dinletilen Müşerref Akay'ın söylediği "Memleketim" şarkısı ve marşlar çalınıyordu.

Biz kadınları nöbetçi subay odasına aldılar. İki ranza vardı. On iki kadın burada kalmak zorundaydık. Yatacak yer sadece dört kişilikti. Lisede okuyan genç kadınlar, fabrikada çalışan kadınlar ve öğretmenler. Gençler nöbetleşe uyuyordu. Biz minicik pencerinin önüne koyduğumuz sandalyede sırayla oturuyorduk. Dışarıda hiç konuşmadığımız siyasetten kadınlar bir araya gelmiştik. Siyasi görüşlerimiz ayrı da olsa hepimizin derdi aynıydı. Banyo yoktu. Tuvalet dışarıdaydı. Her defa nöbetçiyi çağırmak zorunda kalıyorduk. Gençler sık sık yüzleştirilmek üzere alınıp götürülüyordu. Bizi, daha ağır suçlamalar yapmak için bekletiyorlardı.

Bu ilk toplamalar, hızla, eldeki listelere göre gözaltına almaydı. Daha sonra gözaltına alınanlar ince işkencelerden geçirildiler.

Sonra da beni "askeri kadın tutukevi" bulamadıklarından diğerlerinden ayırarak sivil bir cezaevine gönderdiler. O cezaevinde bir yıl tutuklu kaldım.

Hangisi daha iyiydi bilmiyorum: sivil cezaevinde adi tutuklularla kalmak mı, yoksa askeri cezaevinde yatmak mı...

KÜÇÜK BİR YANLIŞLIK

Nilgün Erdem

Kapı kırılırcasına çalınıyordu. Gecenin yarısında kim olabilirdi böyle kapı çalan? Mert banyoda tıraş oluyor, ben de yatmaya hazırlanıyordum. Evleneli bir yıl olmamıştı. İki odalı bu küçük evde kurduğumuz dünyada çok mutluyduk. Kapıya yaklaşıp otomatı yaktım. Dışarıdaki karaltı yana doğru çekildi.

"Kim o?"

"Polis!"

"Polis mi?"

"Evet! Polis! Açın kapıyı!"

Ne yapacağımı bilemedim. Kapıyı açmadım. Polisin ne işi olabilirdi ki bizimle? Endişeyle içeriye seslendim.

"Mert... Bakar mısın? Gelen polismiş..."

"Polis mi?" diyerek gelip kapıyı açtığı anda, Mert göğsüne dayanan silahın buz gibi soğuğunu teninde hissetti.

"Ne oluyor memur bey?"

"Geç içeri! Evde arama yapacağız. Kimliklerinizi çıkarın! Öğrenci misiniz? Aile misiniz?"

"Öğrenciyiz ama evliyiz... Yani aileyiz. Buyurun bu evlilik cüzdanımız, bunlar da nüfus cüzdanlarımız."

"Yetmez... Biz bunların sahtesini çok gördük."

"Olur mu öyle şey memur bey, biz kendi halinde insanlarız. Ne aradığınızı söylerseniz, belki size yardımcı olabilirim."

"Boşuna konuşma, bırak da işimizi yapalım."

Mert polislerle sürekli konuşurken benim dilim tutulmuş gibiydi, şaşkınlıkla etrafa bakıyordum. Eve giren beş sivil polis, her şeyi karıştırıyordu. Fotoğraf albümleri, kitaplar, çekmeceler darma-dağın ediliyordu. İç çamaşırlarımız bile ortaya yayılmıştı.

"Evde başka kimse var mı?"

"Yok... Karım ve benden başka kimse yok."

"Bu kitaplar?"

"Ders kitaplarımız."

"Çalışıyor musunuz?"

"Evet, ikimiz de çalışıyoruz."

"Sen... Bayan... Bizimle geliyorsun."

"Durun memur bey. Karım ne yaptı? Onu nereye götürüyorsunuz?"

"Seninle işimiz yok, bayanın bizimle emniyete gelmesi gerek."

"Olmaz! Karım hamile... Onu yalnız bırakamam."

"Giysin o zaman. Yürü, sen de gel."

Öyle yorucu bir gün geçirmiştik ki ne olduğunu, polislerin evde ne aradığını, beni neden götürmek istediklerini soracak durumda değildim.

Her zaman olduğu gibi o gün de sabah erkenden işe gitmiştim. Saat onda annemle kardeşimin trafik kazasında yaralandığı haberi almıştım. Bir motosiklet çarparak ikisini de sürüklemişti. Hemen Mert'e telefon ederek durumu anlatmış, işyerinden izin alıp

anneme koşmuştum. Akşama kadar annemle kardeşimin yanlarındaydım. Neyse ki durumları iyi sayılırdı. Birkaç kırık ve sıyrıkla kurtulmuşlardı.

Şimdi, o üzüntünün üstüne bu sıkıntı çekilir şey değildi. Çaresiz hazırlandım ve polislerle birlikte emniyet müdürlüğüne gittik. Asansörü beklerken polis memuruna oraya neden getirildiğimizi sordu Mert.

"Yukarıda öğrenirsiniz." diye sert bir şekilde yanıtladı memur.

"Korkuyorum Mert. Ne oluyor? Biz ne suç işledik ki?"

"Konuşmayın! Geçin şöyle, bekleyin. Ellerinizi duvara dayayın! Konuşmak yok. Komiserim görüşecek sizinle."

Endişeyle beklemeye koyulduk. Başımıza ne geleceğini merak ediyor ve korkuyorduk. Çünkü ikimiz de okulda yaşanan olaylar nedeniyle zaten huzursuzduk. Soran gözlerle birbirimize bakıyor ne yapacağımızı, oradan nasıl kurtulacağımızı düşünüyorduk.

Kendimden emindim, okulda olsun işyerinde olsun hiçbir şeye karışmazdım. Politik düşüncelerimi eşim bile bilmezdi. "Mert okulda bir olaya mı karıştı acaba?" diye düşündüm. "Olamaz, 'Seninle işimiz yok.' dediler Mert'e... O halde ne olabilir, neden buradayız?"

Bu tür düşünceler kafamın içinde dolaşıp duruyordu. "Babama telefon etmeme izin verseler... Babam, Kerim Ağabey'in birlikte ava gittiği komiser aracılığıyla bizi hemen buradan çıkarır. O kadar sözü geçer herhalde..." diye geçirdim içinden.

Mert, "Ne yaptın? Okulda bir olaya mı karıştın? Senin yüzünden buradayız." der gibi bakıyordu yüzüme. O sırada eve gelen polislerden biri kapıda seslendi.

"Gelin buraya!"

Çekinerek komiserin odasına girdik. Masanın karşısında ayakta idik.

"Sen otur şuraya..." dedi komiser, Mert'e. Mert masanın önünde duran deri koltuğa oturdu. Çok yorgun ve bitkindim. Diğer koltuğa

oturmaya yeltendim. Komiser ters ters bakarken kapının yanında duran polis sert bir şekilde uyardı.

"Sana otur diyen olmadı!"

Dizlerimin bağı çözülmüş tir tir titriyordum. Yıkılacaktım neredeyse... Elimde olmaksızın masaya yaslandım. Komiser ev adresimizi, ana baba adımızı, oturduğumuz evi ne zaman kiraladığımızı, daha önce orada oturanları tanıyıp tanımadığımızı ve ev sahibinin kim olduğunu sordu. Sorular hep bana yöneltiliyor, Mert şaşkınlıkla izliyordu. Komiser, yarım dosya kâğıdına iliştirilmiş bir kadın fotoğrafını gösterip sordu:

"Bu fotoğraftaki sen misin?"

Gösterilen kâğıda ve fotoğrafa dikkatle baktım. Kadın ikizim gibiydi. Ad ve soyadının baş harfleri benimle aynı. Hatta doğum tarihi, doğum yeri ve ana baba adı bile aynıydı. Şaşkınlığımı gizleyemedim.

"Bana çok benziyor; ama o fotoğraftaki ben değilim."

"İyi bak..."

Hemen çantamdan ehliyetimi çıkardım. Ehliyetin üstündeki eski fotoğraf, gösterilen kâğıttakine benzer bir fotoğraftı. Birden canlanmış, güçlenmiş hissettim kendimi. Ehliyetimi komisere uzattım:

"Bakın, bu benim eski hâlim. İşte, o gösterdiğiniz fotoğrafa benziyor."

Komiser ehliyeti aldı, şöyle bir inceledikten sonra hazır oldu bekleyen polis memuruna uzattı:

"Baktırın şuna..."

Polis memuru hiçbir şey söylemeden ehliyeti alıp odadan çıktı. Artık ayakta duramıyordum, masanın önüne yığılıp kaldım. Mert'le birlikte komiser de telaşlandı. Beni koltuğa oturtular.

"Nesi var karının?"

"Hamile efendim... O yüzden..."

"Allah Allah yahu... Geldiğinizde niye söylemedin oğlum. Biz de ayakta tuttuk kızcağızı. Su getirin..."

Bayılmamıştım, sadece dizlerimin bağı çözülmüştü. Verilen suyu içtim, oturmak iyi gelmişti. Odanın kapısı açıldı, ehliyeti götüren memur içeri girdi. Elindeki kâğıtla birlikte ehliyeti komiserlere verdi.

"Temiz, başkomiserim."

Komiser kâğıda yazılanları okudu. Gülümsedi:

"Arkadaşlar, çay söyleyin bu gençlere... Geçmiş olsun çocuklar. Küçük bir yanlışlık olmuş. Çayınızı için, sizi evinize bıraksınlar. Gerçi evi biraz dağıtmışlar; ama toplarsınız artık."

Bu sözler Mert'i rahatlatmıştı. Çaylar geldi, komiserlerle konuşmaya başladı.

"Evlât... Bu işler böyle. Bazen yanlışlık olabiliyor."

Komiser aslında babacan biriydi. Sadece görevini yapıyordu. Masanın üzerinde duran kâğıttaki fotoğrafı ona da göstererek konuşmasını sürdürdü:

"Bu kız iki yıl önce, şu an sizin oturduğunuz evde oturmuş. Aranmış sabıkalılardan biri. O zaman ev çatışmayla boşaltılmış ve bu kız kaçmış. Karın öyle benziyor ki bu kıza... Sizi takibe aldık. Özellikle karını, üç aydır adım adım izliyoruz."

"Bir ay önce, birinin onu izlediğini söylemişti. Demek sizden biriydi." dedi Mert.

Kapının yanında duran genç polis memuru dayanamadı, söze karıştı.

"Yenge de çetin cevizmiş; ama takip edildiğini anladı, kaçtı. Kaç defa izini kaybettirdi bilerseniz."

Ben konuşmalara katılmıyorum, yalnızca dinliyordum. Çaya da hiç dokunmadım. Biraz sakinleşmiştim, hiç olmazsa artık titremiyordum. Komiserin babacan tavrı beni rahatlatmıştı.

Komisere bakarak:

"Gidebilir miyiz?" diye sordum.

"Elbette kızım, kusura bakmayın. Durum böyle olunca sizi rahatsız etmek zorunda kaldık. Arkadaşlar sizi evinize bırakacak. İyi günler."

Üç polis arabası eşliğinde getirildiğimiz yerden, bir polis eşliğinde tek arabayla eve döndük. Sinirlerim çok bozulmuştu. Evin dağınıklığı karşısında kendimi kaybettim. Elime geçen her şeyi fırlatmaya başladım. Bir ağlıyor, bir gülüyor, bas bas bağıırıyordum.

"Ne olacak bu evin hâli? Nasıl toplayacağız? Saat sabahın dördü oldu. Ben işe nasıl gideceğim? Allah kahretsin!.. Allah kahretsin!"

Mert şaşkıındı, beni sakinleştirmeye çalışıyordu.

"Tamam... Sakin ol... Bak, bir şey olmadı. Sağ salim evimizdeyiz canım. Komşular rahatsız olacak, bağırma."

"Nasıl sakin olayım? Şu hale bak! Bir haftada toplayamayız burayı."

"Toplarsınız... Ben toplarım, yeter ki sen sakin ol."

Mert ne yapsa durduramıyordu beni. Polisler sadece dağıtmıştı, bense kırıp döküyordum. En sonunda balkona çıktım. Avaz avaz bağırmaya başladım.

"Ben bir şey yapmadım! Ben suçlu değilim!"

Bir anda bacaklarımın arasında hissettiğim sıcaklıkla durdum. Kanamam vardı.

"Mert! Yetiş! Bebeğim! Bebeğim gidiyor!"

Ne yazık ki 'küçük bir yanlışlık' dedikleri olay bebeğimi kaybetmeme neden olmuştu. Aylarca kendime geledim. Hâlâ içimde yaradır. O küçük yanlışlık olmasaydı, şimdi yirmi dokuz yaşında bir kızım ya da oğlum olacaktı.

DİLSİZ

Ayşen Göreleli

Adımız okunduğunda inanamadık. Şaşkınlıkla baktık birbirimize. Arkadaşlarımıza sorduk, yanlış duymamıştık. Görüşçü beklemiyorduk. Bir gün, belki bir gün demektense... Telaşla hazırlanmaya başladık. Kimdi gelen? Bunu düşünmeye zamanımız yoktu. Ayakkabılarımızı giydik, üstümüzü başımızı düzelttik. Saçlarımızı tararken gözümün altındaki sertliğe dokundum, canım yandı. "Çok kötü görünmüyor değil mi?" Fato, elini aldırma anlamında salladı. Gözlerinde kendimi görmeye çalıştım.

İlk kez görüşçümüz geliyordu. Dayaksız, olaysız geçseydi bari... Görüşün yasak olmadığı haftalarda, yakınları gelen arkadaşlarımızı çembere alıp hiçbir ayrıntıyı atlamadan anlatmalarını istedik. Gelenlerin çoğunu tanımasak da onlardan alınan her haber, 'özgürlük'ten geliyordu.

"Bize kim geldi acaba?"

"Bilmiyorum, çok heyecanlıyım."

"Susun, konuşmayın, yasak!"

"Ne o asker, koğuş arkadaşımızla da mı konuşmayacağız?"

"Unutmayın, bana komutanım diyeceksiniz!"

"Asıl sen unutma asker, biz asker değil, siyasi tutukluyuz!"

"Kes lan! Şimdi kadın madın demem, öbür gözünü de ben patlatırım. Hem görüşmeden girersin içeri."

Arkadaşlarımız öyle güzel anlatmışlar ki görüş yerini, hiç yabancılik çekmedik. Diğer koğuşlardan gelenlerle birbirimize kaçamak gülücükler atarak sırayla girdik kabinlere. Benimki en son-da. Solumda kimse olmayacak. Sağımda Fato; şanslısın anlamında göz kırptı. Önümüzde, arasından teller geçen iki camdan duvar. Sonra uzunca bir boşluk. Aynı telli camlar karşıda da var. Telefonlar, hemen arkamızda duran askerler, konuşmalarımızın dinlenilip kaydedileceği endişesi...

En önde, şık döpyesiyle emekli öğretmen havasında, başını dik tutmaya çalışsa da buraların acemisi olduğu her halinden belli olan bir kadın. Aaa, bu annem! Kim gelirse gelsin çok sevindirirdi beni; ama annem en çok özlediğimdi. Sarılıp öpüşemesek de... Sırayla geldiklerine göre annemin hemen ardındaki allı yeşilli giysileriyle, omuzları düşmüş, yüz yaşında görünen teyze de Fato'ya gelmiş olmalı. Sonra başka kadınlar, erkekler, çocuklar girdi içeri.

"Anneciğim, hoş geldin."

"Canım, gözüne ne oldu?"

"Kapıya çarptım."

"..."

"Boş ver gözümü anneciğim, babam nasıl gönderdi seni?"

"Ona sormadım bile. Dayanamadım, kalktım geldim. Nasılsın kızımı?"

Uzun süredir göremediğim anneciğimin gelişiyle duyduğum mutluluğu paylaşmak için Fato'yla görüşçüsüne göz attığımda şaşkırdım. Bizim kız çırpınıyordu bir şeyler anlatabilmek için. Karşı-sındaki kadın almacı eline almadan el kol devinimleriyle karşılık veriyordu. Arkasındaki askerin "İşaretleşmek yasak!" diyerek sırtından dürtmesiyle yaşlı kadın bir anda put kesildi. Arkadaşım

"Ana, abimden haber alabiliyor musun?" diye sorduğunda yanıtını nasıl aldığını anlayamamıştım; ama arkadaşım yanıt almışçasına peş peşe başka sorulara, konulara geçiyordu. Annesinin geveze gözlerindeki yaşlara eşlik eden binlerce soru, binlerce yanıt, dua, özlem... Fato'nun paralanışı, annesinin suspus bir halde camı okşayan kınalı elleri, annemi görmemin yarattığı sevinci bıçak gibi kesti. Ağzım açık, onlara bakmaktan kendimi alamıyordum. Ne konuştuğumuzun ayırımında olamadım. Sevincim kursağımda kaldı.

Görüşme bitti. İçimde koca bir taş ağırlığı.

"Fato, annen dilsiz mi senin?"

"Yok canım! Konuşsaydı gözünün önünde dayak yerdim. Ben dışarıdayken Diyarbakır'da yatan abime gitmiştik. Oradan dene-yimli olduğundan, dilini nizamiye kapısında bırakmış!"

12 Eylül; aradan yirmi dokuz yıl geçmesine karşın hâlâ hesabı sorulamayan kıyım! Birkaç yıldır, darbe sonrasında yaşadıklarımı yazmaya çalışıyorum. Daha fazla unutmamak, unutturmamak için. Yukarıda anlattığım cezaevi anımı dinleyen dostlarım, benzer bir metni daha önce okuduklarını söyledi. Bu çok doğaldı. Yine de sordum soruşturdum, Ruşen Sümbüloğlu'nun "Kamber Ateş Nasılsın?" adlı öyküsünden söz ettiklerini öğrendim. 12 Eylül döneminde birçok cezaevinde benzer acılar yaşanmıştı.

Devlet herkese eşit davranmıyordu. 12 Eylül darbesiyle bu eşitsizlik iyiden iyiye artmıştı. Kadınsan, Aleviysen, hele hele Kürtsen... Dilsiz olman isteniyordu. Tıpkı Fato'nun, Kamber Ateş'in annesi gibi.

Herkesin dilini özgürce konuşup yazacağı bir dünya özlemiyle...

BENİM BABAM ÖLDÜ MÜ?

Filiz Gülmez

Soğuk bir pazar sabahıydı. Lapa lapa kar yağıyordu. Zeynep yatağından kalktı, bir süre pencerenin önündeki koltuğa oturarak karın yağışını izledi. Küçük beyaz tüyler gökyüzünden dökülürken birden yukarı yükseliyor, sağa sola kaçışıyordu. Karların dansı durmadan yineleniyordu. Kısa bir süre, hiçbir şey düşünmeden bu dansa kaptırdı kendini. Bir anda akşam otobüsüyle sürgün gittiği yere döneceği geldi aklına; gitmeyi hiç istemiyordu. Ama çaresiz gidecekti; çocuklarını görmek için aldığı beş günlük izin bitmişti. Pazartesi okula başlaması gerekiyordu.

12 Eylül darbesinin ikinci yılında, İç Ege'de, iki bin nüfuslu bir beldeye gönderilmişti. Çocuklarını, Ankara'da babasının annesinin yanına bırakmak zorunda kalmıştı. Sokakları mayısla anason kokan bu yerde, depodan bozma tek göz odada, altı aydır kalıyordu. Geldiği gün akşama kadar ev aramış, ancak burayı bulabilmişti. Atandığı okuldan iki kadın öğretmen de evi bulmasında yardımcı olmuştu. Sürgün yerine ilk gidişinde, küçük oğlu Seçkin'i de götürmüştü. Büyük oğlu Bülent, Ankara'da kalmıştı. Eşi de Orta Anadolu bozkırında bir ilçeye gönderilmişti. Sokakları balçık gibi çamurla kaplı bu yerde doğa küsmüştü insanlara. Yeşili görmek olası değildi. Toprak evlerin damlarını kuru otlar bürümüştü.

Kendisi, ayrıca 12 Eylül darbesinden önce geçirdiği bir soruşturma nedeniyle yargılanıyordu. Geçen ay duruşmaya gittiği için çocuklarını görmeye gelememişti. Onların özlemi, ağır cezada yargılanması, eşinin Orta Anadolu'nun kıraç ve tutucu bir ilçesindeki sürgünlüğü, karabasan gibi çökmüştü Zeynep'in yüreğine, omuzlarına.

Sürgünden önce eşiyle birlikte bur yüksek okulda çalışıyordu. İkinci Milliyetçi Cephe koalisyonunun solculara ve Kemalistlere baskısı bütün hızıyla sürmekteydi. Okuldaki ve şehirdeki sağcılar, Atatürk rozeti takanlara ve Cumhuriyet gazetesi okuyanlara savaş açmışlardı. Böyle karlı bir kış gününde eşiyle arkadaşları saldırıya uğramış ve dövülmüşlerdi. O günü hiç unutamıyordu. İzinsizce belleğine üşüşüvermişti, o tatsız anılar.

Okuldan gelmiş, akşam yemeğini hazırlamıştı. Bülent salonda oyuncaklarıyla oynuyordu. Sokak lambaları yanmıştı. Perdeleri kapatmış, sobaya biraz odun atmıştı ki kapının zili çaldı. Eşinin gelmiş olabileceğini düşünerek kapıyı açtı. Gelen, bir öğretmen arkadaşındı. Zeynep, beklenmedik konuk karşısında şaşırılmıştı:

"Hayrola Ömer, Ahmet henüz gelme..." sözünü bitirmeden Ömer, üzüntülü ama inandırmaya çalışan sesle,

"Ahmet biraz gecikecek, inan önemli bir şeyi yok, arkadaşlarla okuldan gelirken saldırıya uğramışlar."

"Ne, saldırıya mı uğramışlar? Aman Allah'ım, sen ne diyorsun?"

"Halin oradan geçiyorlarmış. Dört beş çapulcu arkadan saldırı-mış. Ellerindeki sopa ve demirlerle nerelerine gelirse vurmuşlar"

Zeynep çok telaşlanmıştı:

"Aman Allah'ım, bir de önemli bir şeyleri yok diyorsun. Doğru söyle Ömer, Ahmet nasılmış, diğer arkadaşlar nasıllar? Şimdi neredeler?"

"Doğru söylüyorum, Ahmet boydan kurtarmış. Darbeler kafasına denk gelmemiş, sırtına beline gelmiş. Seyfi'yi kötü dövmüşler,

boyu kısa ya, kafasından yaralanmış. Şu anda hastanedeler. Seyfi'nin dışında ağır yaralı yok, "

Zeynep heyecandan tir tir titriyor, öfkeyle söyleniyordu:

"Allah kahretsin, satılmışlar, iyice azıttılar... Ne olacak bu ülkenin hali, bu insanlardaki öfke nedir? Tanımadıkları ve kendilerine hiç zararları dokunmamış insanları öldüresiye dövmek, hatta öldürmek.... Ne korkunç durum!"

Zeynep, Ömer gittikten sonra Bülent'le birlikte eşini beklemişti bin bir düşünceyle savaşıyor. Bülent'i de alıp hastaneye gitmeyi düşünmemiş değildi, ancak oturdukları yer sağcılarının çoğunlukta olduğu mahallelerden biriydi. Sokağa çıkmak akıllıca olmazdı. O gün, ayakta tedavisi yapıldıktan sonra eşini gece yarısına doğru eve getirmişlerdi. Sırtı ve beli mosmordu. Arkadaşları Seyfi kötü yaralanmıştı, uzun süre hastanede yatması gerekmişti.

Yaşadıkları şehirde kurtarılmış bölgeler oluşmuştu. Sağcılarının bölgesinde solcular barınamıyordu. Sabahları okula bir grup öğrenciyle gidiyorlar, okuldan yine kalabalık bir öğrenci grubuyla dönüyorlardı. Günün sonunda, eve geldiklerinde derin derin soluklanarak: "Çok şükür, bugünü de kazasız belasız atlattık." diyor; çocuklarına, yeniden kavuşmanın sevinciyle sarılıp sarılıp onları öpüyorlardı.

Karın yağışı onu tatsız anılara götürmüştü. Büyük oğlunun Ankara otobüs garajında yaşlı gözlerle ona ve kardeşine el sallayışı bir fotoğraf karesi gibi belleğinde duruyordu. Onu ve küçük oğlunu yolcu etmeye gelen annesi ve babası da ağlıyordu. Annesinin öfkesi üzüntüsünden az değildi. "Allah sorsun bu insanlardan. Ki-me zararları dokundu bu gençlerin. Çocuklarından koparıp ikisini de ücra bir köşeye yolladılar. Bunlar güya ortalığı düzelteceklerdi, ne kadar aydın varsa solcu varsa mağdur ettiler." Hem ağlıyor hem de öfkesini boşaltıyordu. Eşi kolundan çekerek "Ya, hanım ne yapıyorsun, çocukların başını iyice belaya mı sokacaksın?" deyince yaşlı kadın dikleşti. "Niye çocukların başını belaya sokayım, beni

götürsünler, beni atsinlar içeri." Otobüsün hareket saati gelmişti. Yaşlı kadın kızına ve torununa hıçkırıklarla sarıldı, ikisini de göndermek istemiyordu. Dağın başında ne yapacaktı genç bir kadın, küçücük çocuğuyla? Bülent annesine sarılmıştı, bırakmak istemiyordu. "Ne olur ben de sizinle geleyim." diyor, yalvaran gözlerle annesine bakıyordu. Zeynep de ağlamaya başladı, oysa güçlü olmalıydı. Oğluna ve anne babasına güçlü görünmeliydi. Küçük oğlunu yanında götürüp büyüğü annesinde bırakmak zorunda kalması yüreğini sızlattı. Toplama kampına götürülürken Gestapo askeri tarafından iki oğlundan birini seçmesi istenen bir kadın ın durumunu anlatan bir film geldi aklına: "Sofi'nin Seçimi". "Faşizm..." diye mırıldandı. Öfkeli, kırgın, yüreği yorgun ve çaresizdi. Bülent'e sarılıp yüreği parçalanarak ağladı. "Ama yavrucuğum, okulunu yarım bırakman doğru olmaz, hem sık sık seni görmeye geleceğim." Daha fazla konuşmadı, oğlunun hıçkırıkları iyice yükseldi. Bülent'in boynuna sarılarak ağlayışı hiç belleğinden silinmemişti. Sonraları pişmanlık duyarak: "Keşke onu da götürebilseydim yanımda." diyerek içinden geçirmiş, ancak küçük oğlu Seçkin'in kısa süre sonra hastalandığını ve Ankara'ya getirmek zorunda kaldığını düşünerek kendisini rahatlatmaya çalışmıştı.

Pencerenin önünden ayrılamamıştı. Karın yağışını değil de sanki film izliyordu. Üstelik oyuncular kendisi ve ailesiydi. O kış günü başkent, Zeynep'e çok sevimsiz görünmüştü. Huzursuzdu. Nasıl sonuçlanacağını bilemediği bir karabasanın içindeydi. Yalnızca sürgün konusu değildi onu yıpratan, bir de ağır cezada yargılanmak vardı. Boşu boşuna bir yargılanış. Göz gözü görmeyen bu çöl fırtınasında ne olduğu da ne olacağı da belli değildi. Asılsız suçlamlalarla insanlar tutuklanıyor, işkence görüyordu. Darbeden üç dört ay sonra bir öğretmen hanım hiçbir neden yokken gözaltına alınmıştı. Film şeridinde onun serüveni de yer almıştı. Matematik öğretmeni idi; sarışındı, renkli gözlü, uzun boylu, alımlı bir kadındı. Siyasetle bir ilgisinin olmadığını söylemişti yakın arkadaşları. Hangi muhbirin kurbanı olmuştu, bilinmiyordu. Gerçek olan, kadının tam

doksan gün gözaltında tutulmasıydı. Televizyonda akşam haberlerinde gözaltına alınanları, üzerinde silahlar bulunan bir masanın arkasına sıralıyorlardı. Bir akşam haberinde, yine aynı sahneler televizyon camına yansımıştı. Zeynep; "Gözaltına alınanlar arasında kadınlar da var, Tanrı yardımcıları olsun." diye geçirdi içinden. Sonra görüntü yaklaştırılınca kadınlardan birinin Gülay Hanım olduğunu fark etti. Eşine seslendi: "Çabuk, çabuk, koş! Şu kadın Gülay Hanım değil mi? Sol örgütlerle birlikte eylemlere katılmış, bilmem ne kadar silah saklayan örgüt evinin üyesiymiş. Hiç olacak iş mi, öğretmenlikten başka bir şeyle ilgilenmiyordu ki?"

Eşi de şaşırılmıştı:

"Doğru, siyasetle ilgisi olmayan bir kadın, eşini tanıyorum, o da öyle. İkisi de suya sabuna dokunmazlar. İnsanlar korku içinde, evimize baskın yapıp bizi de içeri atarlar mı, diye endişeleniyorlar. Kimsenin kimseye güveni kalmadı. Evet buyurun sayın seyirciler, Faşizm kapımızı çalıyor, korku vermek için rastgele insanları içeri atıyorlar"

Eşinin bu sözleri kulaklarında yankılandı. Yargılanmanın ağırlığıyla beyni zonkladı. Bir ay sonra duruşması vardı. Bunu düşününce yüzüne ateş bastı, başı döner gibi oldu. Mahkemeyi düşününce hep kötü oluyordu. Nasıl sonuçlanacaktı, yok yere içeri girmek de vardı. Yüzü alev alev yanıyordu, ama elleri buz kesmişti. Yine, ilk duruşmasındaki gibiydi.

Daha önce karakola bile gitmemişti. Mahkeme ve karakol sözcükleri onda her zaman ürkünç ve karmaşık duygular uyandırmıştı. İlk duruşmasına gitmek için sürgün gittiği okuldan iki günlük izin almıştı. Sabaha karşı otobüsten inmiş, terminalde onu bekleyen eşiyle birlikte kentin boş ve karanlık sokaklarında yürüyordu. Bir zamanlar, hava kararınca bu sokaklardan, eşiyle de olsa geçemezdi. Çünkü sağcılar, köşe başlarında, sokak aralarında nöbetçydiler. Bir tane bile solcuyu sağlam geçirmezlerdi. O gece sokaklardan ürkmeden geçmişti; ama ailesi bölünmüş, çocukları, eşi

ayrı şehirlerde, kendi de başka bir yerde sürgündü. Katıla katıla ağlıyordu şehrin sokaklarında. Bir yandan da yüksek sesle söyle-niyordu: "Allah kahretsin sizi. Suçum yalnızca aydın olmağı, çağ-daş olmağı. İnsanlarımızın insanca yaşamasından yana olmağı."

Hem ağlıyor hem de içinde biriken acıyı haykırıyordu. Eşi, kolu-nu Zeynep'in boynuna doladı, onu yatıştırmaya çalıştı. Bir türlü sakinleşemiyordu. Eşi, elini tuttu, sakın ve yumuşak bir sesle: "Bak Zeynep, güçlü olmak zorundayız, söylemek istemiyorum ama na-sıl olsa öğreneceksin." Evlerine yaklaştımlardı. Sokağı derin bir sessizlik çökmüştü. Uzaktan gelen köpek sesleri zaman zaman sessizliğı bozuyordu. Daha önceden köpek seslerinin yanında, pat-layan bomba ve atılan silah sesleri de duyulurdu. Zeynep'in ağla-ması dinmişti, eşinin konuşmasına fırsat vermeden endişeyle sordu: "Yoksa çocuklara mı..?" Eşi cümlesini bitirmesine izin vermedi: "Nereden çıkarıyorsun bunları, dur da sözümü bitireyim. Benim de sürgün emrim geldi bugün. İç Anadolu'da, küçük ve tutucu bir ilçe-ye yollayacaklar. Seni yüksekokuldan alıp dağ başındaki bir or-taokula yolladıkları gibi, beni de küçük bir ilçeye sürüyorlar. Akılı-mızı başımıza devşirelim diye, düzenin adamı olalım, hak, eşitlik, insan hakları gibi safsataların peşinde koşmayalım diye bizi ceza-landırıyorlar akılları sıra."

Zeynep iyice şaşırmıştı. Biraz önce ağlayan, haykıran o değildi sanki. Sus pus olmuştu. Evlerine de gelmişlerdi. Kendi sürgünlü-ğünün, mahkemesinin yanı sıra bir de eşinin sürgün olması düşü-nemez hale getirmişti onu. Üşüme krizi tutmuştu, titremekten diş-leri birbirine çarpıyor, konuşmakta zorlanıyordu. Eşi de susmuştu, düşünüyordu. Şimdi ne olacaktı? Eşyaları ne olacaktı? Evi kapa-tıp gidecekti tabii. Kirası işleyecekti doğal olarak. Gittiğı yerde ev tutacaktı. Eşinin ev kirası, buranın kirası... Hem kendinin hem Zeynep'in, çocukları görmek için Ankara'ya gidiş dönüş harcam-a-ları. Derin bir iç çekti:

"Bu ülkeye neler oldu. Bir süre önce düşünce ayrımı nedeniyle insanlar kamplara bölündüler, dahası birbirlerini öldürdüler. 12 Ey-

lül'den sonra ortalık yatışmış gibiydi, ama hiçbir şey değişmedi ne yazık ki. Bir tek görünürdeki terörün üstü küllendi, ama insanlar suçlu suçsuz demeden tutuklanıyor, işkence görüyor. Devlet kurumlarında yine aynı insanlar yetkili. 12 Eylül öncesi de Cumhuriyet Gazetesi'ni açık açık okuyamıyorduk, şimdi de okuyamıyoruz." Sıra eşine gelmişti, şimdi o konuşuyor, içindeki acıyı döküyor, bir çıkar yol arıyordu. Sabaha kadar ikisi de uyumamıştı. Kimi zaman konuşmuşlar, kimi zaman umarsız susup kalmışlar, kimi zaman birbirlerine sarılıp için için ağlamışlardı.

Karın yağışına dalıp altı ay öncesini düşünürken o günleri yeniden yaşıyor gibiydi. Büyük oğlunun hıçkırıkları gelmişti kulağına. Ankara'da otobüs terminalinde oğlunun hıçkırıkları öylesine içine işlemiş, belleğine yerleşmişti ki şu anda duydukları gerçek miydi, yoksa beyninin bir oyunu muydu, anlamakta zorlanmıştı. Telaşa odasından çıkarak çocuklarının yattığı odaya koştu. Babası ve annesi de kalkmış, salonda kahvaltılarını yaparlarken torunlarının hıçkırıklarını duymuş, çocukların odasına gitmişlerdi. Bülent elindeki fotoğrafı hem öpüyor hem de "Benim babam öldü mü, benim babam öldü mü?" diyerek katıla katıla ağlıyordu. Bülent'in elindeki, eşiyile kendisinin düğün fotoğraflarından biriydi. Seçkin de ağabeyinin sesine uyanmış, şaşkınlık içinde o da ağlıyordu. Zeynep, oğlunu kucaklayarak gözyaşlarını elleriyle siliyor, bir yandan da onu yatıştırmaya çalışıyordu. Ona sımsıkı sarıldı: "Hayır canım, hayır. Baban ölmedi, ölmedi güzelim." Çocuğun hıçkırıkları dinmek bilmiyordu. "Öyleyse neden gelmiyor? Uzun zamandır hiç gelmedi." Zeynep, oğlunu teselli etmeye çalışıyordu. "Bak güzelim, baban izin alamıyor, işleri çok. İzin alır almaz gelecek yavrucuğum." Bülent ikna olmuyordu. Ağlamaktan gözleri kıpkırmızı olmuştu. Dedesi de onu inandırmaya çalışıyordu. Zeynep'in annesi de ağlıyor, bir yandan da yüreğinin yangısıyla söyleniyordu. "Allah sorsun bu insanlardan, çocuklar perişan oldu. Neymiş suçları, ne yapmışlar? Adam mı öldürmüşler, banka mı soymuşlar? Dürüst çalıştılar. Kimsenin hakkını yemediler. Bu gençler ülkesini, ulusunu

seviyor. Çağdaş, akılcı gençler yetiştirmeye çalışıyor. Yok, ben biliyorum, Amerika'nın oyunu bu. Daha ne senaryolar yazıp sahneye koyacaklar bakalım. Başımızdakilerin iş bilmezliği, yetersizliği de zemin hazırlıyor bu senaryolara. Sağ sol, Alevi Sünni meselesi derken ülke elden gidiyor, haberleri yok." Zeynep, Bülent'i kucaklayarak pencereye götürdü; yağan karı gösterip rahatlatmak istiyordu oğlunu. "Bak canım, kar ne güzel yağıyor. Biraz daha yağsın da bahçeye inip kardan adam yapalım, olmaz mı? Seçkin'i de alırız." Bülent'in ağlaması dinmişti, ama hâlâ içini çekiyordu. Annesine sıkı sıkı sarıldı, öptü, öptü. "Anneciğim, özlemiş kokuyorsun." dedi. Zeynep, Bülent'i yüreğine bastırdı, saçlarını öptü, kokladı. İzin verseydi içinin ağısı gözlerinden akacaktı. Seçkin'i de öptü kokladı ve gülerek seslendi: "Haydi hep birlikte kardan adam yapmaya!" Zeynep, Bülent'le Seçkin'in ellerinden tuttu, babasıyla birlikte bahçeye indiler. Kar yağmaya devam ediyordu. Bülent'in yüzünde buruk bir gülümseme, Seçkin olan bitenden habersiz, iki kardeş anneleri ve dedeleriyle kardan adam yapmaya başladılar. Zeynep'in kafasında gelecekle ilgili yanıtlanamayan inatçı sorular...

YEŞEREN SÜRGÜN KİYİMİ

Ayşe Aysel Güntürkün

Ben, görev yerimiz Bayındır'ın Gaziler Köyü'nün dağına ulu bir kuş gibi bırakılırken öteki öğretmen arkadaşımız Efemçukuru Köyü denilen dağların çukuruna fırlatılmıştı. 12 Eylül 1980 darbesiyle, radyo ve televizyondan, "bitireceğiz" diye halkı avuttukları terör, çark eden diktatör olup çıkmış.

Hızını alamayan, gemsiz ağzına alıp yuttuğu aydınlara doymayan, analı yavruya aldırmayan, önüne katıp karanlığa kaptırdıklarından haz alan gamsız ejderhaymış da o günlerde bilmemişiz. İçeride işkence odalarına gözü kulağı bağlı götürülenler gibi dışarıdaki halk da bakar kör ve dilli sağır edilmiş.

Böldükleri her öğretmen ailede, yarı us; eş ve bebesiyle gidiyor. Eğitimdeki verimin yarıya düşeceği, halkın köreleceği kayda alınmadan kestirip atıldık. Düşün çıkınıyla düşe yattık. Eşim Karaburun'daki açık idareciliğe atlayacak, bir umut, bir araya gelebilecektik. Öğretmen açığı olduğundan, 81-82'de, ilçedeki tek ilkokul olan uyduruk yatılıya razıydım. "Yatılı okuldan başka yere tayin istemeyeceğim." diye imzalatıp atadılar. Eşim, ilçe okulunda sığmaz diye küçük oğlumuz Güneş'i aldı, ben de yedi yaşındaki Barış'la gittim ayrı görev yerlerimize.

Siyasi ödünle açılan, 35 çalışanına karşın 25 öğrencisiyle beş bayan öğretmen, öğretmenliktense dadılık yaptığı okuldaydı görevim. Nöbetle geçiyordu gündüzle gecem, 82 Anayasası onaylandığında. Kaygı aşısı oy pusulasının zarfı da farklı renkteydi. "Evet" deyişime yanışam, bilgilendirilmediğim içindir. İnceleyemedik bile. İzmir-Karaburun yolu, burunlu otobüsle üç buçuk saat sürerdi. Bilmezlik ne kötüymüş. Bir ben miydim yanılan? Diktanın sindirdiği ruh hali miydi bu? Eşimi ve üç yaşındaki bebemi benden; benimle 2. sınıftaki yavrumu eşimden neden ayırdıklarını nasıl düşünemedim? % 98 seçmen kabul etmiş, kim bilir kaç pişmandı bencileyin? Yasaklar nedeniyle, ne içeri aldıkları masumları duyduk, ne dışarıdaki eş, çocuk, ana ve babaların feryatlarını... Ne astıkları gençleri duyduk, ne asmak için yaşını büyüttükleri Erdal Erenleri... Ne içerideki işkenceleri duyduk, ne işkencede ölenleri, ne de çıktığında işlevini yitiren insan görünümlü yaşayanları... Ne babasını tanıyamadan kaybeden yetimleri, ne içeride doğan yetim bebeleri, ne işkencede anasını kaybeden öksüzleri... Ne yurtdışına kaçanları, ne sanatçıları duyduk, ne gidip de dönemeyenleri, ne öldü mü yaşıyor mu diye haber alınamayanları...

Askeri belediye başkanı, bakış açısını kapatan taş yapı belediyenin avlusundaki genç ağaçlara kıymaktan gayri iş görmedi. Deniz gördü, gök görmediğine döndü. Kaymakam da mı askeriyeden-di, anımsamıyorum.

Sivil seçimde eşim de ilçeye atanmıştı. Bilinçlenmişim artık. Bilmezlik içindeki halktı. Özalci başkanın, kısım kısım kıyımlarına içim kıyıldı. Çok geçmedi, eşim de Bozköy'e sürüldü. Seçilen seymence cirit gibi atıldı. Bal yapmayan arıca sokaçları sevgicileri soktu. Halkı sindiren askeriye'nin hazırladığı zemindi. "Karaburun'dan On Bürokrat Sürüldü" yazdı gazeteler. Çoğunun eşi, lise ve ilköğretimde öğretmendi. Babayı sürerken annenin de gideceğini basmadı beyinleri. Öğretmenler gitti, öğrenciler eğitenini, öğretenini yitirdi. Lisede ana dersler boş geçerken ailemizin içtiği su yolu çatal oldu. İlkın Barış, ardından Güneş, İzmir'e paralı yatılı

Cumhuriyet Lisesi'ne gitti. Gerici gözler, kendi gözbebekleriyle birlik halkinkini de yaktığını görmedi. Sudan sebeple sürdükleri insan yavrusunun da ahını yüklenirken artan günahlarının taşınmaz, çekilmez derde dönüşeceği düşünülmedi...

BALIKLARIN YAŞAMA HAKKI

Feyza Hepçilingirler

Evin sahipleri yokken bir eve girip içinde dolaşmak ne garip! Ev sahiplerinin kişisel eşyalarına dokunuyorsunuz. Yalnız dokunmak değil, birtakım eşyaları onların bıraktıkları yerden alıyor; ayırıyor, topluyorsunuz. Yatak odasına girdiğimde içimde bir tuhaf duygu... Bir yanım kapının dışına itiyor beni, bir yanım içeri çekiyor. "Hanenin mahremiyetine tecavüz"... Mutlaka böyle bir kanun maddesi vardır. Cezası altı aydan üç yıla kadar... Uyduruyorum. Belki de yoktur böyle bir madde. Şu ara devlet herkesin evine her saatte girebildiğine göre bir süreliğine kaldırılmış da olabilir. Benim için şu anın gerçeği, adımımı attığım yerin bir yatak odası olması. Başkalarının yatak odası. Dolayısıyla asla bulunmamam gereken bir yer; ama ben buradayım; çünkü burada olmak zorundayım. Daha yeni evlenmiş bir çift Ayşe ile Metin. Bu yatak odası, onların hayatlarının en özel alanı. Bu yatakta buluştular, seviştiler, bu yatakta birbirilerine doydular. Özenle örtülmüş yatak örtüsünü kaldırsam vücutlarının sıcaklığını duyacağım sanki. Huzursuzum; ama yapacak bir şey yok. Zamanımız az; işimiz çok. Kendimi sakinleştirmeye çalışıyorum. Dışarıdan bir gözlemci gibi bakıyorum odaya. Evin erkeği yatağın sol tarafında yatıyormuş. Kol saatini bıraktığı yerden, komodinin üstünden alıp Semih'e

uzatıyorum. Lazım olacakları başka bir yere ayırıyor Semih. Onları daha sonra toplayıp çantalara ben yerleştireceğim. Ayşe'ye ait olduğu anlaşılan komodinin üzerinde bir kitap... Okunduğu yer açık kalacak biçimde yüzükoyun bırakılmış. Okunmuş sayfaların her satırında gözler dolaşmış, her yaprağına parmaklar dokunmuş. Parmaklarının ucunu tükürüklemiş midir sayfaları çevirirken Ayşe? Sayfayı çevirdikten sonra, akıllı bir şeylere takıldığı için okuduğunu anlamadığını fark etmiş, önceki sayfaya bakma gereğini duymuş mudur? Kitabı komodinin üstüne öylece kapatırken sonraki okumaya hazır olmasını istemiş besbelli. O sayfaya kadar okuduklarını aklından geçirip sonraki sayfalarda neler yazdığını tahmin etmeye çalışmış mıdır? Uykusu geldiği için mi bırakmıştır okumayı, yoksa sıkılmış mıdır? Belki de kocası sarılıp onu kendisine döndürmeye çalışırken alelacele ters çevirip bırakıvermiştir kitabı oracığa. Yeni evliler, yataklarında kitap okuyup birbirilerine sırtlarını dönerek uyumazlar. "Bu gece olmaz, başım ağrıyor." mazeretleri ileri sürmezler. "İyi geceler canım." deyip birbirilerinin yüzüne bile bakmadan yorganın altına kaymazlar. Bıraktığı yerden sürdüremeyecek okumayı Ayşe. Bu kitaba bir daha dokunamayacak. Kitabın hangi sayfasında kaldığının artık hükmü yok. Kapatılabilir kitap; Semih'in ayırıp istiflediği öteki kitapların üzerine konabilir; fırlatılabilir hatta. Okunuyor olma ayrıcalığı bitti. Şimdi aylarca kimsenin yüzüne bakmayacağı, belki bir daha kimsenin eline alıp sayfalarını açmayacağı bir kâğıt destesi...

Tuvalet masasının üzerindeki, gecenin bu az ışığında bile parlamayı başaran bir yüzük taşı mı? Evet, tek taşlı bir yüzük; ama ne maddi ne manevi değerini kestirebilirim. Bu karanlıkta taşın cinsi, yüzüğün türü seçilemez. Yalnızca bir parıltı. Sahtelerin kimi zaman hakiki olandan daha parlak göründüğünü öğrenecek kadar yaşadım. Belki sokak tezgâhından alınmış çok ucuz bir şeydir, belki de Ayşe'ye ölen annesinin bıraktığı tek hatıra. Bunları bilemem. Bilmediğim, sahibinin, dün gece, yatmadan önce onu parmağından çıkarıp oraya bıraktığı. Eğer bu geceyi de evinde geçirebilseydi yarın

sabah okula giderken parmağına takacaktı onu. Giyinmiş, hazırlanmış, tam odadan çıkarken aklına gelecek, dönüp alacaktı yüzüğünü. Metin'in hediyesi de olabilir; Metin'in annesinin, babasının düğünde taktıkları tek taşlı pırlanta yüzük de olabilir. Böyle ise eğer dün gece ya da çok yakın bir zamanda çok özel bir davete katılmış olmalılar. Metin önemli bir şirkette çalışıyordur mesela; şirketin de dün akşam ya da önceki akşam, yemekli bir toplantısı vardır. Belki de ilk kez karı-koca olarak gitmişlerdir o yemeğe. Artık birbirilerine ait olduklarını resmi makamlara onaylatmanın güveniyle. Ayşe bu yüzden çıkarmıştır pırlanta yüzüğü kutusundan, bu yüzden kullanmıştır. Okula giderken takmaz. Çok iyi tanımıyorum Ayşe'yi; ama derse pırlanta yüzükle giren öğretmenlerden olmadığına eminim. Dünya görüşüne yakışmaz.

Semih sık sık gidip tül perdeyi oynatmamaya özen göstererek dışarı bakıyor. Dışarısı karanlık; ama Semih ne aradığını biliyor ve aradıklarını görür görmez tanıyacağından emin. "Her an gelebilirler." diyor. "Her an." Bir yandan beni korkutmamaya, paniğe kapılmamı önlemeye çalışıyor; bir yandan olası tehlikelere karşı uyarıda bulunmayı görev sayıyor. Korkmuyorum oysa. İçimde çok başka duygular dolaşıyor. Tanımadığım, şimdiye dek yaşamadığım, bu yüzden adlandıramadığım çelişik duygular. Hem kendimi bir eve sahipleri yokken giren bir hırsız gibi; utanç içinde hissediyorum, hem bir dostuma pek az kişinin yapmaya cesaret edebileceği bir yardımda bulunmanın sevincini yaşıyorum.

Ayşe ile Metin hakkında ne biliyorum? Sadece solcu olduklarını. Hangi görüşten, hangi dernekten, örgütten olduklarını sormak zaman zaman aklıma gelse de kendimi tutuyor, sormuyorum. Bilmem gerekseydi söylerdi Semih. Bunun beni korumak için alınmış bir önlem olduğunun farkındayım. Ayşe ile Metin hakkında çok şey bilmememi sağlayarak koruyor beni Semih. Akıllıca. Yakalanırsak ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar bilmediğim şeyleri söyletemeyecekler bana. Semih'in hesabı bu! İsterlerse insanlara bilmediklerini, duymadıklarını, akıllarından bile geçirmediğini na-

sıl söyletebildiklerini; en suskunu bile hangi yöntemlerle bülbül gibi konuşturduklarını ikimiz de biliyoruz; ama şu aşamada bunları düşünmek gerekmez.

Ayşe'yi Semih'in anlattığı kadar biliyorum; ama bu az biliyorum demek değil. Yalnızca birkaç kez görüşmüş olmamıza rağmen Ayşe'yi tanıyorum. Semih çok sık söz eder kardeşinden. Okul yıllarımızdan beri. Annelerini kaybettiklerinde nasıl birbirlerinin desteğiyle ayakta kaldıklarını, birbirlerine olan düşkünlüklerini, sevgilerini... Semih'in eşi Serpil'den de çok dinledim Ayşe'yi. Gözaltına alındığında ona neler yapıldığını Serpil anlattı örneğin. Ancak bir kadının bir kadına anlatacağı şeylerdi çünkü. İğrenç şeylerdi. Ayşe yeniden onları yaşamamalı. Geçirildiği işkenceleri bile ayrıntısıyla biliyorsam Ayşe hakkında çok şey biliyorum demektir. İlk görüşte kanı kaynar ya insanın bazen, Ayşe ile tam olarak böyle oldu. İlk karşılaşmamızda birbirimizi yıllardan beri tanıyormuşuz gibi kucaklaştık. Semih'in bana ondan söz ettiği kadar olmasa da benden de ona söz ettiğini biliyordum. Ağabeyinin benim hakkımda anlattıklarından dolayı o bana güveniyordu; Semih'in kız kardeşi hakkında söylediklerinden dolayı ben ona sevgi besliyordum. Sevmek için çaba gösterilmesi gerekmeyen kişilerdendi Ayşe. Dostu olmaktan mutluluk duyacağınız bir insandı; çekinmeden sırtınızı dayayabileceğiniz bir arkadaş. Hiç kimseye, hiçbir kötülük gelmezdi ondan. Kimsenin arkasından dolaplar çevirmeye kalkmazdı. Söylenecek sözü dobra dobra söyler, beğenmediği davranışın karşısına dikilir, sorulacak bir hesap varsa sorardı; ama incitmeden kimseyi, üzmeden, acıtmadan. O da beni benim onu tanıdığımdan fazla tanıyor değildi; ama biliyordum ki ben "İmdat!" desem o da koşa koşa gelirdi. Şimdi benim dostluğuma onun ihtiyacı varsa elbette burada olmalıydım.

Metin'i ise doğru dürüst tanımıyorum. Bir kez ayaküstü görüşmüşlüğümüz var, hepsi o kadar. Adı dışında pek az şey biliyorum Metin hakkında. Nerede çalıştığını, çalışıp çalışmadığını bile bilmiyorum. Bir şirkette çalıştığını yalnızca tahmin ettim, bunu bile

bilmiyorum. Ayşe ile nerede tanışmışlar, nasıl tanışmışlar, evlenmeye ne zaman karar vermişler? Hiçbirini ne biliyorum ne de merak ediyorum. Aynı görüşten olduklarına, ikisi birden arandıklarına göre örgütleri her ne ise orada bulmuşlardır birbirilerini. Fazla bilgi niye gereksin?

Evin ışıklarını yakamayız. Sokak lambasından gelen ışığa holdeki küçük ampulün aydınlığı eşlik edebilir ancak. Daha fazlası olmaz. Evde birilerinin olduğu anlaşılmamalı. Gözler garip, karanlığa kısa sürede alışıyor. Ayrıntıları dışında hemen her şeyi seçebiliyorum. Daha yakından bakmak istediğimiz eşyaları ya holdeki çıplak ampule yaklaşıyoruz ya da pencereye yanaşıp tül perdeden süzülen ışığa tutuyoruz. Perdeler açılmayacak; hatta kıpırdatılmayacak.

Semih'in işi salonda. Bir ara ona bakmaya gidiyorum. Kitapları tek tek elden ve gözden geçiriyor. Yerdeki kitap yığınlarının dışında her şey yerli yerinde, her şey yeni, pırıl pırıl. Koltuklarda doğru dürüst oturulmamış, sehpa bir koltuğun önüne çekilip üzerine ayaklar uzatılarak şöyle bir "Oh!" denmemiş. Halıda tozun zerresi yok. Sehpalardaki kül tablaları belki de hiç kullanılmamış. Küçük biblolar, vazolar, çerçevelenmiş fotoğraflar, çeşitli süs eşyaları... Bunlar önemsiz. Kalabilirler bulundukları yerde. Büfenin içindeki kesme camdan çay bardakları, limonata bardakları, likör ve şarap kadehleri belli ki ambalajından çıkarılıp yerleştirilmiş oraya; hiç kullanılmamış. Işık biraz daha bol olsa üzerlerindeki küçük marka etiketleri bile görülebilir. Hiçbirine dokunmaya gerek yok.

Mutfak... Hele mutfak... Böyle olacağını biliyordum da niye girdim buraya? İçimi kanatıyor mutfak. Akşam yemeği için hazırlanmış her şey öylece bırakılmış. Tencerenin kapağını kaldırıp içinde ne olduğuna bakmak, başka zamanda olsa çok ayıp! Ama onlar bir daha bu eve gelemeyecek. Her dolap açılabilir, her çekmeceye bakılabilir. Mutfak dolaplarında tehlikeli bir şey bulunacağını sanmıyorum. Tencereye takılıyor gözüm. Dışı hâlâ ılık. Ev-

den çıkarken söndürölmüş ocak. Tencerenin kapağını kaldırıyorum. Kabak dolması pişirmiş Ayşe. Sıra sıra yatıyor kabak dolmaları tencerenin içinde. Bir tanesi bile çıkarılmamış, pişip pişmediğini anlamak için bile dokunulmamış dolmalara. Dolmanın yanına cacık bile düşünölmüş, mutfak tezgâhının üzerinde, masaya getirilmek üzere bekliyor. Ne cacık biliyor o masaya getirilmeyeceğini ne onu hazırlayan biliyordu. O cacığa kaşık sallanmayacak, tadına bile bakılmayacak.

Dün, bugün yaşanacakları bilmiyorlardı; bugün ise gelecekle ilgili hiçbir şey bilmiyorlar. Tümden belirsiz, yeni baştan çizilecek, yeniden biçimlenecek bir gelecek bekliyor onları. Eğer kaçmayı başarabilirlerse... Yıllar sürecek bir kaçak yaşamı yakalanmadan geçirebilirlerse. Kaçamazlarsa gelecek yerine kopkoyu bir karanlık. Yeniden gözaltı, yeniden işkence, sonrasında hapis.. Kim bilir kaç yıl. Duvara afiş yapıştırdı diye hapse atılır mı insan? "Etiketleme eylemi" yaptı diye yargılanmadan aylarca gözaltında tutulabilir mi? Bunların olağanlaştığı günlerden geçiyoruz. Meclis idam cezalarını onaylayıp duruyor. Gencecik çocuklar ipe gönderiliyor durmadan.

Eşim sokağa çıkma yasağı kalkar kalkmaz burada olacak. Sakıncalı kitaplarla birlikte bizi de uzaklaştıracak buradan. Evde, çocukların başında kalmak zorunda o. Görevi yarın başlıyor. Kitapları kimsenin bulamayacağı bir yere o götürecekt, öyle bir yer bulamazsa toprağa gömerek, yakarak yok edecek hepsini. Biz sadece sakıncalı olacağını tahmin ettiklerimizi seçip ayırmakla yükümlüyüz. Hangilerinin sakıncalı olacağını kestirmek sanıldığı kadar kolay bir iş değil. Biyoloji öğretmeni bir arkadaşımın evinde yapılan arama-da polis, "Hücre Bilgisi" adlı biyoloji kitabını suç unsuru diye tutanaklara geçirdiğinde arkadaşım itiraz ettiğini anlatmıştı. "O bir ders kitabı. Ne yapıyorsunuz? Niye alıyorsunuz onu?" diye karşı çıktığında, "Bizi mi kandırıyorsun. Hücrenin ne olduğunu bilmez miyiz biz?" diye bir de itilip kakılmış. Biz yalnızca sol teori içeren kitapları ayırıyoruz; ama onların neleri sakıncalı bulacağını kimse

bilemez. Aklıma yakın günlerde duyduğum bir yığın şey geliyor. Akıl, avutucu nedenleri kendisi bulup ortaya çıkarıyor galiba. Öğrencilerimden biri, gözaltına alındığında nasıl saf rolü oynadığını anlatmıştı. Lenin'in fotoğrafını gösterip, "Bak bakalım, tanıyor musun bunu? Kim bu adam?" diye sormuşlar. Öğrencim de gözlemlerini kısıp önce kitap kapağındaki Lenin fotoğrafına, sonra da onu sorgulayan baş komisere bakmış ve en masumane bakışını takınıp, "Size çok benziyor komiserim. Ağabeyiniz mi oluyor?" diye sormuş. Tekme tokat kovalamışlar kızı karakoldan.

Gülümsediğimi görünce, "Ne oldu?" diye soruyor Semih. Durumumuz gülümsemeyi gerektirecek bir durum değil; ama yüreğimi serinletmeye çalışıyorum besbelli. İki anıyı da aktarıyorum Semih'e. Hem Hücre Bilgisi kitabını hem de Ağabey Lenin'i. O benim gibi gülümsemekle yetinmiyor, kahkahayı basıyor. Kitap çuvallarını görüp orada ne için bulunduğumuzu anımsayınca kaddar sürüyor gülmesi. Sonra yine eski tempoya dönüyoruz. O salondaki kitapları ayıklıyor; ben Ayşe ile Metin'e sonraki günlerde gerekecek eşyaları toparlamaya çalışıyorum. İç çamaşırlarını, birkaç kat giysiyi çoktan valize yerleştirdim. Tehlike arz etmeyenlerden birkaç kitap yerleştirmeyi de ihmal etmiyorum. Şimdi sırada çoraplar, gömlekler, kazak, pantolon ve etekler var. Sonra banyoya girip diş fırçalarını, diş macunlarını toparlayacağım. Beni işim daha kısa sürede bitecek gibi görünüyor. Semih'in işi uzun. Salon bir baştan bir başa kitaplık. Henüz üç-dört rafı gözden geçirebildi o. Daha saatlerce sürecek iş var salonda.

Sokağa çıkma yasağı kalkmadan bu evden çıkılamaz. Ama sokağa çıkma yasağı kalkmadan bu eve girilebilir; hatta genellikle o yasak kalkmadan gelinir. Kimse dışarı çıkamadan baskın yapıp suçluları daha yataklarındayken yakalamak için. Suçlular! Sol örgütlerden herhangi birine üye olmak suçtur, evinde sol yayın bulundurmamak suçların en büyüklerinden; hele evde yazı makiyesi, afiş, el ilanı bulunursa idama kadar yolu var. Silah aramıyor kimse. Baskın yapılan evlerdeki en tehlikeli silah, kitaplar. Bu ev-

deki en tehlikeli silah da kitaplar. 12 Eylül yönetimi kitaplardan çok korkuyor. Kitaplar tüfeği doğrultup adam öldürebilirmiş gibi, bir yeri havaya uçurmakta kullanılabilirmiş gibi korkuyorlar kitaplardan. Gün geçmiyor ki televizyonda "Falan örgüt üyeleri suç aletleriyle birlikte yakalandılar" diye verilen haberde yazı makinelerini, birbirinin üstüne bindirilerek sıralanmış kitapları, teksir makinelerini görmeyelim. Bu yüzden buradayız biz de. Kitapları toplayıp suç kanıtlarını ortadan kaldırmaya çalışıyoruz.

Polisin eve baskın yapacağını çok gizli bir yerden öğrenmiş Semih. Kız kardeşini ve kocasını anında durumdan haberdar edip evi terk etmelerini sağlamış. Eğer haber doğruysa, eğer polis buraya bu gece ya da yarın sabah erkenden baskın yapacaksa karşılarında Ayşe ile Metin'i değil, Semih ile beni bulacak? Biz kimiz ve ne diye bulunuyoruz bu evde? Toplanmış, çuvallara doldurulmuş kitapları görünce ne yapacaklar? Semih'le benim aramda bir ilişki olup olmadığını mı sorgulayacaklar önce, bizim de aynı örgütten olup olmadığımızı mı araştıracaklar; yoksa bizi delilleri ortadan kaldırmakla suçlayıp gözaltına mı alacaklar? Bilmiyorum, Semih'e de sormayacağım.

Gecenin bir yarısını çoktan geride bıraktık; ikinci yarısını tüketmekteyiz. Acelemiz yok. Sokağa çıkma yasağı kalkana kadar buradaki işleri rahat bitiririz.

Dışarıdan bir kapı sesi duyar gibi oluyorum. Bu saatte? Tuhafl! Derken Semih holün ışığını söndürüp yıldırım gibi dalıyor odaya. "Saklan!" diyor. Saklan mı? Nereye saklanabilirim? Dış kapının kapanma sesinden sonra ayak sesleri duyuyoruz. Yaklaşıyor mu sesler? Ayakların merdivenleri tırmandığı anlaşılıyor. Yaklaşıyorlar. Buradalar mı? Sonra birden kesiliyor sesler. "Geldiler." diyor Semih. Sesi mahzun, kırık. Nefeslerimizi tutmuş bekliyoruz. Şimdi kapı yumruklanacak. Açmazsak tekmeleyecekler. İncecik ahşap kapı dayanmaz ki tekmelere. Az sonra açılacak ve biz onlarla,

akşamdan beri gelmeyeceklerini umut ettiğimiz; ama yine de ürküntüyle beklediklerimizle burun buruna geleceğiz. Sessizlik uzadıkça kısıkvrak yakalıyor bizi, soluk aldırıyor, boğuyor. Derken yeniden ayak sesleri. Bir üst kata tırmanıyor, gitgide uzaklaşıyor ve yukarıda bir yerlerde gıcırdayarak açılan bir kapı sesinin ardında kayboluyor.

"Oh!" diyor Semih. Ben de bir "Oh!" çekiyorum. İkimiz de dayak yemiş gibiyiz. Kolumuz kanadımız kırılmış. Yeniden başlamiyoruz işe. "Bir çay yapsak mı?" sorusunun bir erkek tarafından sorulduğunda "Bir çay yapsana!" anlamına geldiğini iyi biliyorum. Ben evli bir kadını. Yapalım bakalım. Polis korkusu altında tedirgin çalışırken çay içme düşüncesi nerden geldiyse Semih'in aklına... Çok aramıyorum. Çayın yerini de çaydanlığı da kolayca buluyorum. Çayın uykuyu kaçırdığı doğruysa bu saatte iyi gelecek bize. Gönülsüz başladığım çay serüveni sonunda en çok beni memnun ediyor.

Ama uykuyu falan kaçırmıyor çay. Çaylarımızı içtikten sonra Semih salona, kitaplara geri dönüyor. Benim işim bitti sayılır. Örtüyü açmadan Ayşe ile Metin'in yatağına uzanıyorum. Uzanır uzanmaz da uyumuş olmalıyım ki sabah Semih tarafından güçlükle uyandırıldığında ortalığı aydınlanmış buluyorum.

"Hadi, gidiyoruz." diyor Semih. Ben oyunbozanlık edip uyuduğum için mahcubum biraz. Hani sabaha kadar çalışacaktık? Eşim gelmiş bile. Biraz daha uyumam için bana zaman vermeye çalışmışlar. Sabaha karşı demlediğimiz çayı ısıtmış Semih. Çay bile içmişler. Kitap çuvallarını arabanın bagajına taşımaya hazırlar. Kapıyı açtığımız anda üçümüz birlikte çıkıp evi terk edeceğiz. Geri dönme, eşyayı birkaç postada taşıma şansımız yok. Bu yüzden her şeyin girişte hazır olması gerek. Semih çamaşırları, giysileri koyduğum valize uzanınca aklıma geliyor. Bir koşu banyoya gidip diş fırçalarını alıyorum. Unuttuğum başka bir şey kaldı mı acaba? "Hadi!" diyor ikisi birden. Uykü sersemiyim. Toparlanmam için biraz zamana ihtiyacım var; ama galiba öyle bir zaman yok.

Ayakkabılarımı giymeden önce dönüp bir kez daha gözden geçirmek istiyorum salonu, yatak odasını, banyoyu. Erkeklerin acelesi var. Bir düğmeye basılmış gibi üçümüz aynı anda terk edeceğiz evi. Tam kapıdan çıkmak üzereyken akvaryumu görüyorum. "Bir dakika!" diyorum. "Balıkları bırakamayız. Ölürler yoksa." Yanıt beklemeden ayakkabılarla dalıyorum salona. Akvaryumu, sarı birtakım kordonlarını, kablolarını sökerek kucaklayıp geliyorum. Eşim kızsın mı sevinsin mi bilemiyor. Semih durgunlaşıyor birden. Birbirlerinin yüzüne bakıp anlayışla gülümsüyorlar. "Peki, tamam," diyor eşim. "Alalım bakalım akvaryumu da." Evden çıkıyoruz.

Bizden birkaç saat sonra, mesai başladığında polisin beklenen baskını yaptığını ve evin her tarafını hallaç pamuğu gibi attığını daha sonra öğreniyorum. Ayşe ile Metin'in İstanbul'a gittiğini, yıllar süren kaçak yaşamları boyunca durmadan ev değiştirdiklerini ve yakalanmamayı başardıklarını da öyle; haklarındaki dava zamanasına uğradıktan sonra öğreneceğim. Bir kızları olduğu da bu bilgiyle birlikte geliyor. Ayşe hamile miymiş kaçak yaşamın başladığı o günlerde? O gece kaçmayı başaramayıp yakalansalar daha önceki işkencelerden geçecekti Ayşe ve o bebek asla gün yüzü göremeyecekti. Bunları ise artık hiç düşünmüyorum.

Akvaryum bizim evin başköşesini süsledi onların kaçak yaşadığı yıllar boyunca. İçindeki balıklar çoğaldı, değişti, renklendi, çeşitlendi.

Balıkların yaşama hakkını sonuna kadar koruduk. Yaşasın balıkların yaşama hakkı!

EĞİTİM FAKÜLTELERİ'NDE 1983-84 KIYIMI

Prof.Dr. Müberra Işıksoluğu
Fırat Üniv. Öğretim Üyesi

Üniversitelerden 2809 ve 2880 sayılı yasalara dayanılarak 1983-84 yıllarında Eğitim Fakülteleri ve Eğitim Yüksek Okullarından çok sayıda öğretim elemanı uzaklaştırılmıştır. Anılan yasaların ilgili maddeleri fırsat bilinerek 1402 gibi işletilmiş, sözde yasalara uyularak hiçbir akademik ve objektif ölçüt kullanılmaksızın birçok öğretmen kendi öz kurumlarından koparılmış ve ortaöğretime aktarılmıştır. Bu uygulamanın çarpıcı ve ibret verici bir örneği de Gazi Üniversitesi'nde yaşanmıştır.

.....

Birinci (1983) iade işlemi

2809 Sayılı Yasa'nın geçici 3/c maddesi üniversitelere bu kurumlardaki öğretmenlerden "istihdamlarına gerek görülmediğine karar verilenlere" bakanlığa iade yetkisini vermişti. Bu maddenin nasıl ve hangi ölçütlere göre işletileceğine ait bir açıklama yapılmamıştı. Yasa koyucu, bu madde işletilirken üniversiteye yaraşan objektif ölçütlerin kullanılacağını, bunun için üniversite, YÖK ve Bakanlık arasında ortak bir çalışma yapılacağını varsaymış olmalıydı. Akıl ve mantık bunu gerektiriyordu. Yasanın uygulama sonuçları böyle bir çalışmanın yapılmadığını göstermiştir.

EĞİTİM FAKÜLTELERİNDE 1983 - 84 KIYIMI

GİRİŞ

Üniversitelerden 2809 ve 2880 Sayılı Yasa'ların dayanılarak 1983-1984 yıllarında eğitim fakülteleri ve eğitim yüksekokullarından çok sayıda öğretim elemanı uzaklaştırılmıştır. Anılan yasaların ilgili maddeleri, fısat bilince 1402 gibi işletilmiş, sözde yasalara uyularak hiçbir akademik ve objektif ölçüt kullanılmaksızın birçok öğretmen kendi öz kurumlarından koparılmış ve ortaöğretime aktarılmıştır. Bu uygulamanın çarpıcı ve ibret verici bir örneği de Gazi Üniversitesi'nde yapılmıştır.

1982 yılında çıkarılan 2809 Sayılı Yasa'yla mesleki ve teknik yüksekteğretmen okulları, eğitim enstitüleri ve öğretmen yetiştiren öteki okullar eğitim fakültelerine ve eğitim yüksekokullarına dönüştürülerek üniversitelere bağlanmıştır. Önceden Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan bu okullarda akademik kariyer sistemi yerleşmemiş ve öngörülmemiştir. Hiçbir özendirci yanı olmaksızın karışık üniversitelerde master, doktora ve doktora üstü çalışmalar yapmış ve yapmakta olan öğretmenlerin sayısı giderek artmaktaydı. Akademik

Prof. Dr. M. BERNİ İSİKSOLUĞU
Fırat Üniversitesi Öğretim Üyesi
ELAZIĞ

ortak bir çalışma yapılacağını varsaymış olmalıydı. Akol ve mantık bunu gerektiriyordu. Yasanın uygulama sonuçları böyle bir çalışmanın yapılmadığını göstermiştir.

İşte 2809 Sayılı Yasa'nın geçici 3/e maddesi uyarınca 1983 Temmuzu sonunda Türkiye genelinde 745 öğretim görevlisi üniversitelerden Millî Eğitim Bakanlığı'na iade edilmiştir (1). Bu sayının üçte bir kadarını Gazi Üniversitesi'ne iade edilenele oluşturmuyordu. Aynı üniversitede yalnız Mesleki Eğitim Fakültesi'nden 52 öğretmen —25'i KTYÖÖ biriminden— uzaklaştırılmıştı. İade edileceklerin belirlenmesinde hiçbir objektif ve akademik ölçüt kullanılmamıştı. Yalnız Gazi Üniversitesi'nden örnek verilmesinin nedeni, en büyük kıyımın bu üniversitede yapılması, bu satırla-

mes konusunda bilgisi olmadığımı söylemiş ve olaydan duyduğu üzüntüyü de belli etmişti.

İade işleminin yapıldığı gün bu öğretmenlerin ellerine, sıradan tegekkürü bile çok gören, yangına ve nemket kurallarını hiçe sayan bir dille yazılmış bir kâğıt parçası tutuşturulmuştu. İşte bu kâğıt parçasıyla öğretmenler yıllarca hizmet verdikleri kurumdan kovulurcasına ayrılmışlardı. İşlemlerini zamanında bitirebilmek için depo tayinlerini yapıldığı Atatürk İhtisası'na panik içinde koşuşturmuşlardı. Lise, işlem yaptırmak için sar zor yetmişlerle tam ana-baba günüydü. Cenaze hüznüydü yaşanan. Bu manzarayı yasatan bir üniversite olabilir miydi?

ÖĞRETİM YETİŞTİREN

KURUMLARA BÜYÜK DARBE

Toplu tasfiye işlemi ile öğretmen yetiştiren kurumlara büyük bir darbe vurulmuştu. Bunca haksızlık ve insafsızlık karşısında sessiz kalmamızdı. Kıyım uğrayanlardan küçük

İşte 2809 Sayılı Yasa'nın geçici 3/c maddesi uyarınca 1983 Temmuzunda Türkiye genelinde 745 öğretim görevlisi üniversitelerden Milli Eğitim Bakanlığı'na iade edilmişti. ⁽¹⁾ Bu sayının üçte biri kadarını Gazi Üniversitesi'nce iade edilenler oluşturuyordu. Aynı üniversitede yalnız Mesleki Eğitim Fakültesinden 52 öğretmen—25'i KTYÖO biriminden—uzaklaştırılmıştı. İade edileceklerin belirlenmesinde hiçbir objektif ve akademik ölçüt kullanılmamıştı. Yazıda Gazi Üniversitesi'nden örnek verilmesinin nedeni, en büyük kıyımın bu üniversitede yapılması, bu satırların yazarının iade işlemlerini yakından izlemiş ve yaşamış olmasıdır.

Gazi Üniversitesi'nden Bakanlığa devredilenlerin belirlenmesinde akademik düzey, öğrenim durumu, yabancı dil bilme, yayın, araştırma, mesleki deneyim, bölüm gereksinmesi gibi akademik ve mesleki yetişkinlik dikkate alınmamıştı. Belki dikkate alınmıştı da yukarıda sayılan yönlerden en üst düzeyde olanlardan seçilmişti iade edilenler. Tepedekiler iyice budanmış, fırtına önüne geleni silip süpürmüş, öğretmen yetiştiren kurumlar boşaltılmıştı. Bu toplu kıyımın neden, nasıl ve kimler tarafından yapıldığı tam olarak anlaşılamamıştı. Mesleki Eğitim Fakültesinin o zamanki ve ilk dekanı, iade edilenlerin belirlenmesi konusunda bilgisi olmadığını söylemişti ve olaydan duyduğu üzüntüyü de belli etmişti.

İade işleminin yapıldığı gün bu öğretmenlerin ellerine sıradan teşekkürü bile çok bilen, yazışma ve nezaket kurallarını hiçe sayan bir dille yazılmış bir kâğıt parçası tutuşturulmuştu. İşte bu kâğıt parçasıyla öğretmenler yıllarca hizmet verdikleri kurumdan kovulurcasına ayrılmışlardı. İşlemlerini zamanında bitirebilmek gibi depo tayinlerinin yapıldığı Atatürk Lisesi'ne panik içinde koşuşturmuşlardı. Lise, işlem yaptırmak için zar zor yetişenlerle tam bir ana-baba günüydü. Cenaze hüznüydü yaşanan... Bu manzarayı yaşatan bir üniversite olabilir miydi?

.....

Kıyım a uğrayanlardan küçük bir grup, konuyu ayrıntılarıyla inceleyerek çeşitli raporlar düzenledi; ilgili, etkili ve yetkili makam

ve kişilere gönderdi. Ulaşılabilenlerle görüşmeler yapıldı. Bu kişilere mektup yazılması, dilekçelerle başvurulması, bireysel görüşmeler yapılması ve böylece kamuoyu yaratılması için yoğun çaba gösterildi. Olaylar sınırlı da olsa basında yer aldı. O günkü koşulların ve ortamın el verdiği ölçüde ve yasalar çerçevesinde elden gelen her şey yapılmaya çalışıldı. Haksızlıklara karşı savaşımında öncülük eden bu öğretmenlerin izlendiği, haber sızdırıldığı söylen-tileri yayıldı. Oysa her şey açıkça yapıliyordu. Kendi öz çıkarları peşinde olmayan bu öncüler, bir yıl sonraki ve ikinci kıyım da bunun bedelini ödeyecekler ve kurumlarından ikinci kez uzaklaştırılacaklardı.

İkinci (1984) iade işlemi

.....

1984 iade işlemi için YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında protokol yapıldığının öğrenilmesi endişeleri bir ölçüde azaltmıştı... Bu protokole göre: Önlisans düzeyinde öğretim gören; lisans tamamlama programında başarısız olan, mesleki yetersizliği, suç işlediği ya da ceza aldığı belgelendirilmiş bulunan, ihtiyaç fazlası olan öğretim elemanları Bakanlığa iade edileceklerdi. İsteyenler de dilekçe vererek Bakanlığa geçebileceklerdi..... İlk kıyım a uğrayanların hiçbirisi, ne yasa maddesiyle ne de protokole dayanılarak Bakanlığa devredilebilirdi. Bu öğretim elemanları, belirtilen özelliklerin hiçbirine sahip değildi.

İade tarihi yaklaştıkça baskıcı tutum ve davranışlar dayanılmaz boyutlara ulaşmıştı. Fakültenin KTYÖO biriminde 1983 kıyımına uğramış bazı elemanlara baskılar artmıştı. Kendi istekleriyle Bakanlığa geçmek için dilekçe vermeleri için zorlanmışlardı. İade listesinde yer alacağı belli olan ve baskılara dayanamayıp Bakanlığa geçmek ya da emekli olmak için dilekçe verenler olmuştu. Dilekçe vermeyenlere ısrar ve zorlamalar tehditlere vardırmıştı "Dilekçe vermezsen 1402 ile alınacaksın." diye tehditler savrulmuştu.

.....

1984 iade işleminin en acı yönlerinden biri de sonraki gelişmelerle bölüm başkanlarının alet olarak nasıl kullanıldığının anlaşılmasıdır. Ne yazık ki kurumdan uzaklaştırılan öğretim elemanlarının "ihtiyaç fazlası" oldukları şeklindeki bir yazıda iade edilenlerin yakın arkadaşı, dostu olan bölüm başkanlarının imzaları olduğu ortaya çıkmıştır. İade işlemi, bu yazıya dayandırılmıştır. Belgeye imza koyanlar arasında, "... bizim de çocuklarımız var, imza atmasaydık da ne yapsaydık? ... haberim yok ... olaydan sonra imzalattılar..." diyenler olmuştur.

Sonuç

.....

Yaşanmış olayları geriye çevirmek ve yaşanmamış saymak elbette mümkün değildir. Ama açılan yaraları geç de olsa sarmaya çalışmak mümkündür. Devlet, yukarıda belirtilen yasalara bağlı uygulama sonuçlarını ortadan kaldırabilir, halktan, hukuktan yana olduğunu gösterebilir. Bilindiği gibi 1402'liklerin göreve alınmalarını öngören, ayrıca doçent milletvekillerine profesörlük hakkı veren yasa tasarıları üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların kapsamına, üniversitelerden 2809 ve 2880 Sayılı Yasalarla Bakanlığa haksız yere iade edilenlerin de alınmasında yarar görülmektedir. Böylece eğitim fakültelerinden ve eğitim yüksek okullarından uzaklaştırılmış ya da ayrılmak zorunda kalmış öğretim elemanlarının başvurumaları halinde, ayrıldıkları kurumlara geri dönmeleri sağlanmalıdır. Uğradıkları maddi kayıpların ödenmesi, kadro ve başka yönlerden yeni kayıplara uğratılmamaları için gerekli güvenceler getirilmelidir. (*)

(1) Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı'nın, Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü'ne yazdığı H-M-003/7175 sayılı ve 26.8.1983 tarihli yazısı.

(*) Öğretmen Dünyası Dergisi'nin Eylül 1989 tarihli 117. sayısından kısaltılarak aktarılmıştır.

ESKİ KARA GÜNLERE BİR BAKIŞ

Sultan Kadın

4 Nisan 1981, günlerden Perşembe, ılık bir bahar gecesi, evde oturmuş televizyonda Ava Gardner'ın "İguana Geceleri" filmini izliyoruz. Gecenin nasıl tamamlanacağından habersiz huzurluyuz. Birden kapı hızlı hızlı çaldı, pek hayra alâmet değil gecenin 11,30'unda... Eşim kapıyı açtığında dört-beş jandarma, başlarında telsizli bir teğmen ya da üsteğmen içeri daldılar. "Evi arayacağız" diye odalara daldılar. Burada beni en çok tedirgin eden, küçük kızımın yattığı odayı aramak istemeleri oldu. Çocuk uyuyordu. Uyanmasını ve beni götürmelerini görmesini istemedim. Işığı açarak gardrop, yatak altı vs. her tarafı aradılar. Neyse ki uyanmadı çocuğum.

(Yıllar sonra, 2000'li yıllarda Ankara'da bir kadın filmleri festivalinde Handan İpekçi'nin bir 12 Eylül filmi olan "Babam Askerde" filminden sonra gençler yönetmene; çocukların kullanılması- nın pek de inandırıcı olmayıp hatta biraz abartılı bulduklarını söyleyince dayanamayıp söz aldım. "Film çok yerinde, doğru saptamalar yapmış, ben bunları yaşadım." derken gözlerim doldu. "Sizler yakın tarihi bilmiyor, pek de okumuyorsunuz." demiştim.)

İki saate yakın süren aramayı, işyerimdeki arama izledi. Biz İ..... ilçesinde bir kamu işletmesinin lojmanındaydık. İşyerimdeki

arama da bir buçuk saat sürdü. Masam, iki iş arkadaşım ile paylaştığımız kitaplık bile arandı. Üç buçuk civarı beni getiren jipe doğru yürürken yanımdaki asker, "Abla sen ne yaptın da bu kadar geç vakit, bu kadar aşırı aranıp götürülüyorsun?" dedi. Ne diyebilirdim, "Ben de bilmiyorum." dedim. İşyerine yakın jandarma bölgesinde altı gün kaldım. Bana iyi davrandılar. Bazı arkadaşlarımı çağırıp beni sorduklarını duydum.

İlçe merkezi Emniyet Müdürlüğü içinde, bir karakol ve siyasi suçların soruşturulduğu Birinci Şube yan yanaydı. Beni karakol kısmına bitişik genişçe bir odaya koydular. Burası bomboştu. Gece gazetenin üstüne hırka vs. koyup yere yatmaya başladım. Genellikle adi suçlarla gelip az kalıp giden kadınlar oldu. Siyasi olarak sadece bir çatışmada eşi yanı başında öldürülen genç, hamile bir kadın militan geldi. İşkenceye alınmaktan, bebeğini kaybedebileceğinden çok korkuyordu. Sonra hafif bir kanağa sonucu biraz da benim abartarak polislerden yardım istememle hastaneye götürüldü. Polisler arabada benim de olmamı istediler. Onu hastaneye bıraktık. Biraz beklediler. Bu esnada bana "Sen niye acıyorsun, o senin gibi değil, terörist, bir komünist piç doğuracak, doğurmasa daha iyiydi." diyorlardı. "Ben önce bir kadın ve anneyim, o da bir anne, bu çocuk ona kocasından kalan son anı." dedim. Sonra onu hiç görmedim. Hastaneden doğruca iki saat uzaklıktaki büyük kente gönderilmiş.

Otuz bir gün süren gözaltı sürem tabii ki hoş geçmedi. Sinirlerimi yıpratmak için on beş gün sorgu yapmadan beklettiler. Bulduğum odadan gece yarıları işkence görenlerin haykırıışları, inlemeleri geliyordu. O günler hiç uyuyamadım. Karakol polisleri ile Birinci Şube polisleri (işkenceciler) ayrıydı. Karakol polisleri daha iyi davrandılar. Üçüncü uykusuz gecemde bana bir uyku ilacı aldirdılar. İlaç içmeme karşın üç, üç buçuk saat uyuyabildim. 07.00'de polislerin nöbet değişiminde uyandım.

Bir gece yarısında gözlerimi bağlayarak sorguya götürdüler. Malûm sorular... Özellikle bir örgüt bağlantısı... İsimler... Önce

kısa süreli elektrik verildi. İnsanın sinirlerini geren, hoplatan... Ama belki kısa sürdüğü için acı vermeyen bir yöntem. Sonra bir tabure üzerine çıkarıp arkadan bağlı ellerimi herhalde tavana bağladılar. Alttan sehpayı çektiler. Bu çok acıtıcı, beklemediğim bir şeydi. Kollarım omuzlarımdan kopuyormuş gibi hissettim. Bu işkenceyi beş-altı dakika gibi asılı bırakarak iki kez tekrarladılar. Bir şeyler söyledim kendimle ilgili; ama onların bekledikleri, umdukları şeyleri değil. Tuvalette gözümdeki bandı çıkarıp ellerimi çözdüler; ama ellerim kıpkırmızıydı, yukarı kalkmıyordu. Bir polis yüzümü yıkadı.

Bu işlemlerden sonra ara ara ifade yazmak için götürüldüm. Asık suratlı, zayıf biri şakır şakır daktilo ediyordu. Ben söylemediğim halde bir örgüt ismini geçirmek istedikçe "Hayır, bu benim ifadem değil, benim ilgim yok." diyordum. Bu ısrarlarım sırasında ifademi yazan polis, komiseri çağırdı (K. Torlak.) "Neden kabul edip doğru ifade vermiyorsun!" diye yüzüme çok şiddetli bir tokat attı. Sandalyede geri kaykıldım, gözlerim yaşardı, İfadeye o gün ara verildi.

Sonraki bir gün aynı komiser beni üst emniyet amirlerinin bulunduğu ikinci kattaki odasına çağırdı. Elinde iki yazılı sayfa sallayarak "Senin müdürünle ne sorunun, ne alıp veremediğin var?" dedi. Tabii inkâr ettim, "Yok!" dedim. Oysa müdürümüz beni hiç sevmez, geliş gidiş saatlerimi odacıya denetletir, işyerimin olduğu müdüriyet binasına gelip beni ziyaret eden arkadaşlarımı göndertmem için haber yollar, üstümde baskı kurmak isterdi. Hatta sicilimi bozmuş, bundan altı ay haberim olmamıştı.

İfade alma sürecinde huzursuz edici bir olay da gözaltına alınmış –ama benim haberim yoktu– bir aile dostumuzla gece yarısı yüzleştirmeleri idi. Arkadaş ailece görüştüğümüzü, eşimin şirketlerinin muhasebesine baktığını söyledi. Bu yüzleştirme benim ifadem yazıldıktan sonra olmuştu. Bundan sonra da beş gün kadar kaldım. Sonra askeri gözaltına götürüldüm.

Burası büyük bir askeri birlik içinde dikdörtgen biçimli bir barakaydı. Küçük bir bölümü kadınlara, diğer uzun bölüm erkek

gözaltılara ayrılmıştı. Bizim bölümde bir sıra ranzalı yatak vardı, üç kız arkadaş kalıyordu. Zaten hepimiz tutuklandığımız için arkadaşlığımız sivil hapishanede de sürecekti. Asker karavanası ile güzel beslendik, polisteki taş üstünde yatmaya oranla rahat yataklarda yattık, en güzeli sohbet edebildik. Üstü parmaklıklı, alt tarafı açık (yemek tepsileri buradan veriliyordu) pencereden dışarıyı, askerlerin dolaştığı, vasıtaların gelip gittiği mekânları görebiliyorduk.

Askeri gözaltı sürem on beş gün, başlangıçtan tutuklanıncaya kadarki sürem elli bir gün oldu. Tutuklanmam, ilçedeki Güney Deniz Saha Komutanlığı askeri savcılar tarafından yapıldı. Askeri savcılar bana önyargısız, mesafeli davranmakla birlikte "Ama sizi tutuklamak zorundayız." dediler. Bu ifadeden, tutuklama sebebine katılmamak veya inanmamakla birlikte emir-komuta içinde böyle davrandıklarını sezinledim.

İlçe sivil hapishanesine geldim. Kadınlar koğuşu mevcudu on-on iki adi tutuklu ve/veya mahkûm, otuz beş civarında sol siyasi tutukludan oluşuyordu. Koğuş hepimizi almayacak kadar küçük-tü. Adi tutuklular yataklarında ferah ferah, tek tek yatarken bizler iç içe sıkışık yattığımız halde sığışamıyor, her gece beş-altı kişi uykusuzluk nöbetinde yatmayıp sabah erken uyanan arkadaşların yerine kıvrılıyorduk.

Siyasi sol grubun yaşları on sekiz-kırk arasındaydı. En büyükleri bendim, otuz veya yakın yaşlarda evli bir-iki kişi, meslek sahibi üç-beş kişiydik. Pankart asma, gösteriye katılma gibi eften püften suçlardan gelmiş on yedi - on dokuz yaşında kızlar, öğrenciler. Hiç unutmam; içlerinden biri parmağı ağzında uyuyan ana kuzusu bir çocuk, genç kızdı ve bu beni çok üzdü. Farklı görüşteki siyasiler (yani bizler) arasında sevgi, saygı ve dayanışma vardı.

Havalandırmaya, öğleden sonra iki-dört saat, koğuşun önündeki avluya çıkardık. Gündüz ve gece sayımlarını, terasta silahlarıyla bizleri izleyen askerlerin gözetimi altında okunan İstiklal Marşı izlerdi. Bazen bu İstiklal Marşı okumaları başçavuşun "Olmadı,

tekrar!.. Olmadı, baştan alın!" komutları ile beş-altı kez tekrarlanır, adeta işkenceye dönerdi. Sonra dağılır, iç koğuşa tıklıldık.

Tabii karavana yeniyordu. Biz siyasiler aramızda para toplayıp arada zeytin, peynir, yumurta alırdık. Kurufasulye, nohut yemeklerinin yanında soğan kırmak, kantinden alınan taze yeşil biberleri (her zaman adam başı bir tane) katık etmek çok hoştu doğrusu. Bizlere tüm hapishanenin sebzelerini, pirinç vs. ayıklattırıyorlardı. Bazen körpe ispanakları ayırıp tuz ve nar ekşisiyle oarak salata yapardık.

Sorunlarımız; istediğimiz gazeteleri, kitapları (hatta İngilizce sözlük) içeri sokamamaktı. Elden ele gezen piyasa romanları, aşk romanları okuyabiliyorduk, bu da hiç tat vermiyordu elbette. Çok sonraları savcıdan sadece istediğimiz gazeteleri alma izni çıktı. Gazeteleri herkesin tek başına okuması mümkün olmadığından sekizli onlu gruplar halinde biri okurken diğerleri dinler, bu sırada örgü örer, nakış işlerlerdi.

Bugün geriye dönüp baktığımda keşke gündelik gözlem ve duygularımı kısa kısa yazabilseydim diyorum. Ama o kadar sık baskın, aramalar yapılıyordu ki eşyalarımız didik didik ediliyor, o piyasa romanları, hatta idarece okunup "görölmüştür" damgalı mektuplarımız bile alınıp epey bir zaman sonra geri veriliyordu. Yani (o gün de düşündüğüm) bu isteğimin gerçekleşmesi olanaksızdı.

Bu arada benim çalıştığım kamu kurumu kadınlar koğuşunun bir bölümüne ranza tipi, katlar arası merdivenlerle çıkılan üç tahta kat inşa etti. Yatmamız rahatladı. Koğuş pencereleri yukarıda olduğundan, üst kattan dışarıyı (hapishane yola bakıyordu) seyretmek mümkün oldu.

Adi suçlularla siyasiler arasında, onların içinde kimilerinin açık saçık giyinmeleri (erkek koğuşunun bir penceresi bizim avluya bakıyordu ve havalandırmanın gardiyanla astsubayın ya da erlerin önünde durdukları telli bir dış kapısı vardı), kapı önünde şımarıkça konuşmaları, hatta içlerinden bir ikisinin ara ara idareye çağrılıp

uzun saatler veya bütün gün (pazar günleri) orada olmamaları (bu süreler içinde bizi ispiyonladıklarını düşünüyorduk) gibi nedenlerle soğukluk, gerginlik oluyordu.

Bir gün bizden bir kızla bir kadın (oğlunu azmettirerek kocasını öldürmekten mahkûm) arasında ekmek paylaşımı dolaşısıyla kavga çıkmış, buna adi tutuklularla bizim arkadaşların katılmasıyla olay büyümüştü. Aslında bu olay idareye aksettirilmeden kolayca aramızda çözülebilirdi. Ama adi suçlular arasında sağcı, hatta mafya ilintili suçlardan yargılananlar vardı. Bunlar en küçük olayları büyütüp idareye duyurmaktan, hatta adileri bize karşı kışkırtarak bizleri güç durumda bırakmaktan hoşlanıyorlardı.

İfadeler yazılınca doktora çıkarılıp on kişi birden küçücük bir hücreye (iki metrekaare büyüklükte, tuvalet adına içinde tek bir delik olan) konulduk. Yatmak mümkün değildi; beşerli karşılıklı ayaklarımız iç içe oturuyorduk. Tuvalet ihtiyacı da herkesin yanında gideriliyordu. Bu on kişi sadece siyasilerdendi. Tabii açlık grevine başladık. İki gün sonra beşer beşer iki hücreye ayrıldık. Bayılan, hastaneye kaldırılan bir-iki kişi oldu.

Bu arada ailelerimiz, avukatlarımız savcılığa baskı yaparak yedinci akşam hücreden çıkarılmamızı sağladılar. Ben beş-altı kilo vermiştim. Merdivenleri tırmanarak en yukarı kata çıkmakta zorlanıyordum, kalbim çarpıyordu. Hepimiz halsizdik.

Biz hücredeyken bizim kızlar adileri kışkırtan idarenin ispiyonu iki kişiyi (biri hayat kadını, diğeri sevgilisiyle çalıştığı bankayı dolandırıp İzmir'de bu parayı çeken evli bir banka memuresi) banyoda dövmüşler. Üç-dört gün içinde kalan yirmi altı siyasi tutukluyu büyücek bir odada hücreye koydular. Onlar açlık grevi yapmadılar, aksine şarkılar, marşlar söyleyerek idareyi tınmama yolunu seçtiler. İyi de yaptılar. Ama bizden daha uzun süre, on beş gün hücrede kaldılar.

Hücre cezalarından hayli önce, bir gece yarısı henüz uyumamıştık. Işıklar 23.00 gibi sönerdi. Karşı binadan acı çığlıklar gel-

meye başladı. Çok acıydı. Bu durum ara ara iki saate yakın sürdü, sonra birdenbire kesildi. Ertesi gün erkekler koğuşundan sabaha karşı dört buçukta sedye ile birinin götürüldüğünü görmüşler, sonra götürülen adamın öldüğünü duyduk. Çok acıydı, hapis günlerimin en yıkıcı, en acı anısı buydu diyebilirim. Adam kaçakçymış ama iyi insanmış.

Benim davam temmuz sonunda, yakın büyük ilde 142/1-5'ten (komünizm propagandası) 1 No'lu DGM'de başladı. Ancak ben mahkemeye götürülmedim. İfademin, tutuklandığım askeri üste oluşturulan bir mahkemede bir talimatla alınmasına karar verilmiş. Önce doğal mahkemede yargılanmak isteğimi belirtip ifade vermedim. Gene ısrar ettiler.

İddianamede, aleyhimdeki suç kanıtları; iki tanık ve biri ailece görüştüğüm işçi (kocası da işçi) arkadaşım, diğeri sevdiğim, destek olduğum müdürlüğümüzün sekreteri. Bir de evde bulunan sol dergiler, hatta sanat dergileri, sakıncalı bulunan yazarların kitapları (aralarında sol kuramsal kitap bile yoktu) idi. Arkadaşım Y. ilk ifadesini mahkemede reddetmiş. Bir keresinde evimde İlya Ehrenburg'un romanının ikinci cildini almıştı. Bu kitap evinde bulununca, ben kitap dağıtmakla da suçlandım. Sekreter S. ise bazı davranışları nedeniyle hakkında soruşturma açılınca kendisini işten atacaklarını düşünmüş. İstifa ederek evlenip gitmiş, adresi bulunamamış. Bu arkadaşıma sıkıyönetim döneminde de kapatılmayan bir kadın derneğinin dergilerini satardım. S'ye ulaşamamışlar. Ünitemdeki daire başkanının kendisine baskı yaptığını sanıyorum, hatta bundan eminim. Ne yazık ki bu tür otoriter, faşizan yönetimler, bir zamanlar arkadaşınız olmuş, iyi ilişkileriniz olan; ama özde zayıf kişileri (belki onların kendi istenç ve doğrularına aykırı olarak) size karşı kullanabiliyorlar.

Yılbaşından hemen sonra, ilk hücre cezası çeken biz on kişiden aniden bir saat içinde hazır olmamızı isteyip askeri cemselerle ilçeye kırk beş dakika kadar uzaktaki il merkezine yolladılar. Bu

durum, gel-git bakımından ailelerimiz ve avukatlarımız açısından eziyet oldu, bir de mahkemelerimizin görüldüğü büyük ilden daha uzaklaşıldı. Ama daha sonra kavuşacağımız olanaklar (müdürümüz daha demokrat ve iyi insandı, kadın gardiyanlar daha deneyimliydi, yaşlıca, bize hoşgörülüydü, istediğimiz gazete ve romanları temin ediyorlardı) açısından iyi oldu.

Yalnız koğuş is pis içindeydi, eski tahta ranzalar çok kirliydi. Herkes yemeğini ranzada yiyordu. Beni sözcü seçtiler. Müdürden temizlik malzemeleri, badana için boya, fırça ve büyücek bir masa istedim. İki gün deliler gibi çalışıp badana yaptık, ranzaları ovduk. On iki adi tutuklu/mahkûm da bize yardımcı oldu. Bunlar kavgaya, esrar taşıma, yaralama, cinayet gibi suçlardan yatan; ama daha sessiz, uyumlu kişilerdi. Arada birbirleriyle tartışıyorlardı; ama bize hep iyi davrandılar, aramızda sorun çıkmadı. Çalışmamızı, iyi niyetimizi değerlendiren idare, tahta, eski ranzaları demir yepyeni ranzalarla değiştirdi, bize masa ve arkalıksız iki tahta bank verdi. Yemeği hep masada yedik. Temizlik ve çay için nöbetleşe, işbölümü yaptık. Gene sebze ayıklıyorduk. Bu arada fasulye kavurması, menemen, patates salatası vs. de yapabildik (soba vardı). Arada ailelerin getirdiği yiyecekleri içeri almamıza idare göz yumdu. Yani daha düzgün beslenebildik. Sakıncalı bulunmayan iyi kitaplar okuyabildik.

Davam sürüyordu. Beni hiç mahkemeye çıkarmadıkları gibi tahliye taleplerimizi sürekli reddediyorlardı. Moralim bozuluyordu. Bu ilde ziyaretime daha çok avukatım Ali Bey geliyordu. Diğer avukatım, şu an kaybettiğim, sevgili amcam Abdurrahman Bey'di. Avukat Ali Bey karar mahkemesinden umutluydu. Çünkü askeri savcı beraatimi istemiş, ancak karar tam aksi oldu; altı yıl sekiz ay hapis, iki buçuk yıl Çorum'da sürgündü ve ömür boyu kamu hizmetlerinden men. Tabii yıkılmıştım; ama avukatlarım kararın sağlam delillere dayanmadığı, zorlama bir karar olduğu ve temyizde bozulmasının çok kuvvetle olası olduğunu düşünüyorlardı.

Gerçekten, hüküm 1 Haziran 1982'de, Askeri Yargıtay 5. Dairesince yeterli kanıt bulunmadığı gerekçesiyle bozuldu. Sonuç davanın görüldüğü büyük ile (A) 10 Haziran'da telgrafla bildirilmesine karşın (sağ olsun hapisane müdürüm M. Bey koğuş dış kapısına gelerek haberi bana kendisi vermişti) bulunduğum ile 17 Haziran'da ulaştı. Özgürlüğe kavuşmak çok güzeldi; ama o gün, yeni E tipi cezaevine taşınmakta olan arkadaşlardan ayrılmak içimi sızlattı.

Sonraki duruşmaya avukatımla kendim katıldım. Ama A. 1 No'lu DGM Heyeti gene kararında direndi. Beni esas temize çıkaracak karar, Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 18.11.1982 (E: 1092/232, K: 1982/230 sayılı) kararıdır. "Suç unsurunun oluşmadığı" gerekçesiyle 8.2.1983'te bu karara dayanarak mahkeme (A. 1 No'lu DGM) mecburen beraat kararı verdi.

Ekim ayı ortasında evde bulunmadığım bir sırada, 12.10.1982'de işime son verilme yazısını kapıma yapıştırmışlar. Lojmanı boşaltmam konusunda acele edildiği gibi, bir sürü hasar çıkarıldı. İlçeyi terk ettik.

Hemen A. Bölge İdare Mahkemesi'ne başvurduk. 1 yıl süren dava 2.3.1984 (Esas no: 1983/237, Karar No: 1084/75) işime son verilmesi kararının iptali ile sonuçlandı.

Öğrenciliğimden tanıdığım yeni genel müdür ile görüştüm. Böylece İ. Mahkemesi'nin kararının Danıştay temyizini beklemeden 26 Eylül 1984'te genel müdürlükte (Ankara'da) işe başlattılar.

O günden, İç Anadolu'da uzak bir ilçeye geçici görevle gönderilmek istenmeme kadar (19 Ocak 1996) doğru dürüst iş vermediler, çok sevdiğim mesleğimi (kimya mühendisliği) yaptırmadılar bana. O gün fazla düşünmeden (artık mahkemelerle uğraşmak istemediğim için) emekli olmak için dilekçe verdim.

İşkenceler bir süre sonra omuzlarımda sorun yarattı. Ağrılar... tendon yırtılması. Ellerim sürekli uyuşuyor. Bunun (carper tunel) diye bir şey olduğundan söz ediliyor; ama eminim eskinin izleri.

İyiyim ve ta baştan beri sosyalizme inanmış biri olarak, bir gün ülkemde de sosyalizmin boy vereceğine, ülkem in bugün içinde bulunduğu tüm olumsuz durumlara rağmen geleceğin güzel olacağına yürekten inanıyor, güveniyorum.

CEMİL

Gülşen Kadioğlu

Seksenli yılların kargaşalı ortamının tanıklarından biri olarak; geçmişin buruk anılarına kapılmaktan geri duramayanlardanım. Hatta kimi zamanlarda burukluktan öte gözyaşlarıma engel olmadan andığım o yılları; şimdi çocuklarıma da anlatırım.

Memleketi kurtarma davası, ne de olsa gençliğin idealiydi. Herhangi bir örgüt veya gruba dahil olmak o dönemin kaçınılmazıydı. Gençlik politize olunca birey olduğunu hissederek kendini etrafa böyle kabul ettirirdi.

Ben ve arkadaşlarım devlet memuru olmamız nedeniyle herhangi bir örgüte üye değildik. Ama tabii ki bizim de politik görüşümüz vardı ve bu konuda çeşitli kitaplar okuyarak kendimizi geliştirmeye çalışırdık. Hatta bu konuda şiirler yazıp resimler yapıştırığımız, özenle kaplanmış defterlerimiz vardı; o Eylül günü korkudan yakılan!

Oysa ne masumane tutulmuş defterlerdi. Sadece ünlü şairlere ait halka, emeğe dair yazılmış şiirlerdi.

Sancılı yıllardı... Yaşayanlar bilir ancak... Yaşamayanlar ise film izler gibi bakar ekranlara, gözlerine inanamayarak.

Bizler fiili olarak olayların içinde olmasak da o rüzgârın önündeydik. İşe giderken ya da özellikle akşam iş çıkışı, hele hava kararmışsa arkamıza bakmadan yürüyemez olmuştuk. Bir kaza kurşununa gitmek işten bile değildi.

O günlerin karmaşasından bir anıyı sizlere aktarmak istiyorum. Anı, ama trajikomik bir anı desek daha doğru olarak sanırım.

Biz memurlar, genellikle öğle yemeği için kurumumuzun yemekhanesine giderdik. Bazı günler ise evden sefertası ile yemek getirir, birkaç arkadaşla beraber odamızda yerdik.

Yine bir gün, öğle yemeği için arkadaşlarla birlikte odamızdan çıkmayıp sohbet ederek yemek saatimizi doldurmuştuk. Dışarıda olan bitenden habersizdik tabii!

O gün, birkaç arkadaşımız, mesai başladığı halde gelmedi, önceleri üstünde durmadık; çünkü yemekhanenin bulunduğu binayla aramızda epey mesafe vardı. Saatlerin geçmesine gerek kalmadan haberler gelmeye başlamıştı yavaş yavaş.

İlk haber: Yemekhanede solcular olay çıkarmış!

Olay da ne olay! Sanki toplu tüfekli savaş!

Siyasal heyecanın rüzgârına kapılan bir grup genç slogan atmış. Slogan da öyle anarşiyle ilgisi olmayan cinsten. Yemeklerin iyi çıkmaması ve pahalı oluşuna dair şeyler.

Karşı grup da müdahale edince bir anda ortalık karışmış. O karmaşadan korkan, bizim gibi etliye sütlüye karışmayan Naciye arkadaşımız, yeni bebek sahibi olmuş (o zamanlar ücretsiz izin yoktu) Suzan ve evrak servisinden Cemil arkadaşımız kalkıp çıkış kapısına yönelmişler. O da ne! Kapıların tutulduğunu görüp kalmışlar oldukları yerde.

Daha şaşkınlıkları geçmeden polisler dolmuş içeriye. Suçluları toplayan polisler kendilerince seçim yapmaya başlamışlar. Slogan atanları ayırıyorlarmış.

"Sen, sen, sen geç bu tarafa!"

"Sen, sen, hadi sallanma, sallanma çabuk!"

Slogan atan, sözde suçluların içinde bizim Naciye, Suzan ve garip Cemil de varmış. Onca yalvarıp yakarmaya, olayla ilgilerinin olmadığını söylemelerine karşın. Kim dinler onları? Vazife icabı kalabalık bir grubu götürmüşler.

İlk durak meşhur İkinci Şube. Sonra sorgusuz sualsiz içeri atılmışlar. Her gün o kadar çok kişi götürülüyordu ki hangi biri sorgulanacaktı hemen. Kaç gün sürerse artık; herkes sırasını bekleyecekti.

O güne kadar polisle hiçbir işi olmamıştı bizim arkadaşların. Hapishanedeki on beşinci günlerinde ancak çıkabilmişlerdi hakim karşısına.

Hakim sorgudan sonra, önce Naciye'yi ardından Suzan'ı bırakmış. Sıra Cemil'e gelmiş. Gelmiş ama hakim sorduğu bütün sorular havada kalmış. Cemil'de çıt yok. Hakim sinirlenmeye başlamış, hatta onunla da yetinmeyip avazı çıktığı kadar bağırması; ama boşuna, Cemil'den ses seda yok.

Nasıl olsun ki? Garip dedim ya... Bizim sevgili Cemil arkadaşı-mız sağır ve dilsizdi.

12 EYLÜL ANISINA

Sedef Kandemir

Tükenmez kalemimi avuçlarımın arasında sıkıca tutup dizlerimin üstünde duran beyaz defter sayfasına dalıp gidiyorum. Kalemimin ucu ilk sözcüğün başlayacağı noktaya dayanmış, öylece bekliyorum. Oysa anılar, zembereğinden boşanmış bir yelkovan hızıyla geçiyor gözlerimin önünden. Hangi birinden başlasam "Keşke yaşanmamış olsaydı" diye gireceğim söze ve mevsim sonbahardı diyeceğim ardından.

Mevsim sonbahardı, aylardan eylül... 12 Eylül ise bu ülkenin var olduğu sürece unutmayacağı, unutturmayacağı gündü.

* * *

Zaman zaman serin bir esintiye yenik düşen günüş ışıklarının aydınlattığı eylül aylarından birindeydik. Yer; Ordular Sokak. İlk Sokak, Hedef Sokak'ın Akdeniz Caddesi'ne diklemesine uzanan bir bölgesindeydi. Farklı isimleri olan bu sokakların adları değişeli kısa bir zaman olmuştu. Eskimeye yüz tutmuş bu semtte yaşayanların çoğunluğunu düşük gelirli memur, esnaf ve işçi aileleri oluşturuyordu. O malûm eylül gününden çok uzak sayılmayan zamanlarda sokağımızın köşesinde bulunan bir kahvede silahlı çatışma yaşanmış, ülkücü olduğu söylenen birileri kahveyi basarak

birkaç kişiyi yaralamışlardı. Bir akşamüstü de bazı gençler iki kaldırım arasına benzin döküp tutuşturduktan sonra "Kahrolsun Faşizm" diyerek sloganlar atmışlardı. Polis sirenlerinin yaklaşması ile gençler dağılmıştı. Kimsenin yakalanmamasına sevinmiştik.

Yine bir öğleden sonra silah sesleriyle irkilmiştik. Ben pencereye doğru koşarken annem, "Yere yat! Yere yat!" diye bağıryordu. "Neden engelliyorsun anne?" diye bağırmıştım.

Endişelerinde haklı sayılabilirdi. Bebeklik resimlerimin arkasında "Cezaevi Görülmüştür" damgası o silmeye çalışsa da hâlâ görülebiliyordu. Ben "Solcuyum" demenin ceza olduğu dönemlerde doğup büyümüş biriyim bu ülkede. Solcu olduğu gerekçesiyle tutuklanan bir babanın kızıyım.

Annem, "Düşünce suçlularının başına neler geliyor bu ülkede haberin var mı?" diye başlayacaktı söze.

"Biliyorum anne, ancak hiçbir ceza görüp farkına varmayı ve düşünmeyi engellemiyor." diye karşılık verecektim.

En acı anılardan biri 12 Eylül'ün hemen az öncesi Hacer Teyze'nin payına düştü biliyorum. Çorumlu'ydu, boncuk gibi mavi gözleri vardı, kıpkırmızı kınalı saç örgüsü yemenisinin altından beline uzanırdı. Sakat kızını tedavi ettirmek için büyük kente gelmiş, çamaşıra giderek ekmeğini kazanmaya çalışıyordu.

Büyük kızından ve oğlundan olan torunlarına da çok düşküdü. Kızından olan torununun adını Ecevit koymuşlar sonra da değiştirmişlerdi.

"Komünist diye taşla kovalamışlar bir kahvenin önünde oynarken beş yaşındaki bebeyi," diye anlatmıştı dişlerinin arasından hırsla, "köpeğin döller!" diye söylenerek. "Adını Barış diye değiştirdik bebenin." demişti.

Yıllar geçti yaşadığımız o eylül ayına yakın bir zamanda, Hacer Teyze bize geldi.

Üzüntüsünden hasta gibiydi. "Oğlumdan olan küçük torunum ülkücü olmuş." diye anlattı başına gelenleri Hacer Teyze dövünerek. Ülkücü arkadaşları, Barış'ın Komünist olduğunu düşündüklerini söyleyip onu bir şekilde getirip onlara teslim etmesini istemişler kuzeninden.

Kuzenini piknik yapmaya davet etmiş dayıoğlu. Barış onunla gitmiş. Sonradan yanlarına gelen grubu görünce anlamış başına gelecekleri, kendisini korumak istemiş, aralarında geçen kavganın sonunda kuzen hayatını kaybetmiş. Barış kaçmaktaymış ama ölen çocuğun babası annesine inanmıyor, "Bana Barış'ı bul teslim et! Yoksa seni öldürürüm anne! Onu sen saklıyorsun!" diyormuş.

Hacer Teyze'nin bunları bize anlatırken çektiği acıyı ömrümün sonuna kadar unutmayacağım.

Tüm bunları 12 Eylül sonrası bir gün, bize oturmaya gelen komşumuz Erdoğan ve eşine anlatıyorum bir kış günü. Erdoğan polislikten atılmıştı, eşi hâlâ polis memuru olarak çalışıyordu o sıralar. Suçu Pol-Der üyesi olmakmış. 12 Eylül'de tutuklananlar arasındaydı. Tutuklanmış, mahkemeye çıkartılmış, suçlu görülmüş ve Mamak Cezaevi'nde yatmıştı.

"Sorgulamaya aldılar." dedi. "Tanımadığım bir yaşlı adam ve yine tanımadığım on altı ya da on yedi yaşlarında bir genci de yanıma getirdiler. Amir, önüme bir kâğıt uzatarak imzala dedi. Yaşlı adam, genç çocuk birbirimize baktık. İlk kez birbirimizi görüyorduk. İmzala diye yineledi amir. 'Karın yan odada sorguda, bunu unutma!' diye ilave etti. Hepimiz imzaladık tutanağı. Böylece devleti yıkmaya teşebbüs eden bir örgüt olduğumuz yazılı olan ifadeyi kabul etmiş olduk. Mamak'ta her sabah karşılıklı dizilmiş coplu askerlerin arasından koşarak havalandırmaya çıkarılıyorduk. Aralarından koşarak geçmek zorundaydık; çünkü coplarla her geç-

ne vuruyorlardı. Başlarımızı koruyarak hızla koşmayı öğrendik, yine de bir iki cop darbesi almadan bitmiyordu koşu. Dönüşte de aynı şey tekrarlanıyordu. On kişinin zor kalacağı bir barakaya en az seksen ya da yüz kişi tıkılmıştık. Pislik içinde, hakaretler altında yaşamaya zorlanıyorduk."

Ciğerlerinden rahatsızdı Erdoğan, sık sık tedaviye gidiyordu. Hukuk fakültesini kazanmıştı, kamu haklarından yararlanamadığı için devlet dairesinde çalışmıyordu, gece şoförlük yapıp gündüz derslere devam ediyordu. İyi bir avukat olduğunu öğrendim sonraları.

"Biliyor musun en çok ne gücüme gitti?" demişti bir seferinde. "Komiserin, 'Karın içeride sorguda, ona göre imzala tutanağı!' demesi. Karımı sorguya alanlar benim devre arkadaşlarımdı."

Anlayışla karşılanması güç bütün bu olanların. Mesela Halil'in öyküsü bunlardan biri:

İncecik bedeni olan, uzun boylu genç bir adamdı. Bir zamanlar çok yakışıklı olduğu yüz hatlarından anlaşılıyordu.

Orta halli ama eğitilmiş bir ailenin tek evladıymış. Çok zeki ve yetenekli bir çocuk olduğu öğretmenlerince onaylanmış, ailesinin gururu olarak yetişen pırıl pırıl bir çocuk olduğunu söylemişlerdi onun kim olduğunu sorduğumda.

Kendi kendine bir şeyler konuşarak kısa ve sarsak adımlarla yürür, evimizin karşısındaki kahvenin önündeki bir masaya oturur, oturduğu yerde hafif hafif sallanarak bir eliyle sürekli şakağını ovardı.

Üniversiteden atılmış dediler. Atılmamıştı, evinden alınıp götürülmüş, gözaltına alınmış, sorguda geçen günlerden sonra yaşamdan kopartılmıştı.

Çünkü demokrasiyle idare edildiğimizi sandığımız bu ülkede işlerin gerçekte böyle olmadığını fark etmişti. Ne çok isterdim o kahveye gidip onun kendisine neler söylediğini dinlemeyi.

Sabahattin Ali'nin "Bizi doyuranların aç, giydirenlerin dolsuz kalmamasını istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, bu kadar tehlikeli mi olmak zorundaydı?" dediğı gibi...

Böyle mi olmalıydı?..

12 Eylül öncesi ve sonrası, bugüne kadar yaşadığımız, tanık olduğumuz anıları düşündükçe her şey o kadar incitici geliyor ki insana. Hangi anıyı beyaz sayfalara çizsem diye düşündüğümde çocuk yaşındaki Erdal Eren'in idam haberini okuduğumda içimden yükselen üzüntüyü resmedemeyeceğimi bilirim.

12 Eylül'e kadar sol kesimin emperyalizme karşı gösterdiği direniş biraz daha onurlu ve insanca yaşamak üstüneydi. Birileri bunu istemediler ve güç onların elindeydi. 12 Eylül'ü insanlara yaşıattılar. Çağın gerisinden koşturmaya çalışarak yaşadığımız bu zaman onların eseri.

Bir dönem için kıyıma uğratılan insanlarla bir şeyleri geciktirmeyi başarabildiler belki ama umudu engelleyemediler.

Düşünce özgürdür.

UĞUR

Nebihe Karasu

Bomba ve barut kokusunun birbirine karıştığı boz bulanık hava bütün şehri sarmıştı. Baskınsız gecemiz, kayıpsız gündüzümüz yok gibiydi.

Buruk bir sevinçle henüz doğmamış olan karnımdaki bebeğimi okşarken bazı geceler bulutların arasından tek tük görünen yıldızlara bakıp onların da bu çatışmalardan korktuğunu düşünmeye başlamıştım.

Ya çocuğum? O da silah seslerinin eksik olmadığı bir dünyaya doğmaktan korkuyor muydu?

Bir gün beni bencillikle suçlarsa diye düşündükçe huzursuzluğum artıyordu.

Talihsiz oğlum bu karanlık günlerin içine doğdu. Pembe yanakları, siyah gözleri ile benim ışığım olmuştu. Herkese barış getirsin, bu kahrolası silahlar sussun, sokaklardaki askeri tanklar uzaklara gitsin diye adını Uğur koydum.

Neredeyse bana darbeyi unutturmuştu. Daha elli beş günlüktü. Her gece iki kez uyanıp emiyordu. O gece de tam saatinde uyanı. Şafak henüz sökmemişti, ama o emdikten sonra uyuduğunda sökmüş olacaktı.

Karnı doyunca her zamanki gibi göğsümde uyudu, küçük ağzını yavaşça araladı, kim bilir nasıl bir rüya görüyordu.

Yatağına yatırıp, Musa'ya kahvaltı hazırlamak üzere mutfığa girdiğimde kapının zili yılan çingırağı gibi alacakaranlığı deldi. İlk aklıma gelen Musa'nın hasta babası oldu.

Koşup kapıyı açtım. Uğur uyansın istemiyordum. Kapıda kimse yoktu. Merdiven boşluğuna baktım. İlk gözüme ilişen bir asker şapkası oldu. Aklıma askerdeki kardeşim geldi. Hasan gelmiş olabilir miydi? Bu saatte... Oysa o günlerde bu baskınlar birçok eve yapılıyordu, bizim ev de gözetlenenler arasındaydı.

Gelen Hasan değildi, ama Hasan'ın yaşıtı tanımadığım askerler her yanıma sarmış gibiydi.

Arka taraftan yüksek rütbeli bir teğmen;

"Zehra Can'ın evi burası mı?" dedi.

"Hayır, Zehra Can öldü. Ben Nurdan Can'ım."

"Öğretmen misin?"

Arkamdan Musa'nın benim yerime yanıtlayan sesini duydum.

"Evet."

"Giyinin sizi almaya geldik."

İçimde iki türlü sevinç hissettim. Birincisi, Musa'yı almaya gelmemişlerdi. Ona yeniden işkence yapıp benim de bilmediğim o işkenceleri evde tek başıma çekmeme neden olamayacaklardı. İkincisi, benim de Musa ile birlikte savaştığımı, dava arkadaşı olduğumu fark etmişlerdi.

Daha güvenli bir sesle, biraz diklenerek;

"Neden alacakmışsınız beni, ne yapmışım ki?" dedim.

Teğmenin sesi bu kez çok sert çıktı.

"Hanımefendi, size giyinin dedim. Ne yaptığınızı öğrenecek vaktiniz olacak merkezde."

İşte tam bu sırada Uğur'umun çılgılığı duyuldu. O anda içimin ezildiğini, hiçbir sevinç kırıntısının kalmadığını, hatta direncimin sıfırın altına düştüğünü hissediyordum.

İçimden, teğmenin ayaklarına sarılıp "Ne olursun bırak beni. Oğlum daha küçük. Ben ona meme vermezsen nasıl doyar? Kim bakar ona?" demek geliyordu.

Musa'nın sakinleştirmeye çalıştığı sesi kulağıma, eli omzuma değdi.

"Hadi giyin. Anlarınız şimdi."

İki asker kütüphanedeki kitapları bakıp bakıp yere atıyorlardı. Bir gün önce tozunu alıp sınıflandırarak yeniden dizdiğim, kimsele ödünc vermeye kıyamadığım kitaplar postalların altında eziliyordu. Birden, kitap listesini bulunca heyecanlandılar.

"İşte komutanım. Bulduk. Liste burada."

Teğmen listeyi alıp okumaya başlıyor.

"Kerime Nadir bile var burada."

Musa dayanamayıp yarı alaylı bir sesle.

"Arananlar listesinin başında mı yoksa?"

Teğmen emin bir ses tonuyla;

"Evet. Arananlar listesinde." dediğinde nedense içimden gülmek gelmemişti.

"Peki bu karşısında yazan 'Son Hıçkırık' ne?"

"Yazdığı kitabın adı olmasın?"

Teğmen yaptığı gafı kızgınlığı ile örtmeye çalışıyor:

"Hadi sallanmayın! Acele edin, daha çok işimiz var!"

Sonra Musa'ya dönüyor.

"Anlamadım sanma. Kerime Nadir'in bir şifre olduğu apaçık belli!"

"Merkezde döne döne sorarsınız artık. Kerime Nadir niye aşk hikayesi yazmış da kahraman bir cengaverin romanını yazmamış.

Ya da bizim niye Kerime Nadir'in kitabını kütüphanemize koyup sizin aklınızı karıştırdığımızı sorar sorar öğrenirsiniz artık."

Teğmen yaptığı gafın askerler tarafından anlaşılmaması için daha bir sert ses tonu ile emrediyor:

"Bunu da alın, aklı başına gelsin."

Ben önde Musa arkada, askerlerle ilerliyoruz. Uğur'umun sesi kulaklarımda, yanaklarımdan süzülen gözyaşlarıma engel olmaya çalışıyorum; ama elimde değil.

Musa alt komşumuzun kapısını çalıyor. Aralıyorlar.

"Bizi götürüyorlar, çocuklar yukarıda, lütfen ilgilenir misiniz? Anneme haber göndereceğim, gecikmez herhalde."

Hiç cevap vermeden kapıyı kapatıyorlar. Ya ilgilenmezlerse? Altı yaşında bir çocukla elli beş günlük küçücük bir bebek evde tek başına ne yapar?

İşkence odalarına girmeden işkencenin âlâsını çekmeye başlamıştım. Canı bedenden ayırmak bu olsa gerek. Altı yaşındaki Ahmet'im, minicik Uğur'umdan ayrılmaktan öte işkence mi olurdu?

İmdat ister gibi gökyüzüne bakıp tek tük çıkan yıldızları aradım. Ama şafak sökmüş, yıldızlar çoktan kaybolmuştu. Her zaman esen rüzgâr o anda dal kıpırdatmıyordu. Birden gözlerim karardı, her taraf zifiri karanlığa büründü. Ne silah sesini, ne postal sesini, ne de çocuklarımdan sesini duyabiliyordum artık.

Zaman su gibi akıp geçti. O günlerden geriye kalanlar anılarım ve her sabah kulağıma yerleştirmek zorunda kaldığım işitme cihazı oldu. Her sabah sebep olanlara lanet okuyarak taktığım cihaz...

GÖKYÜZÜNE VE TOPRAĞA MERHABA...

İkbal Kaynar

Amansız bir hazırlık ve heyecan vardı kadınlar koğuşunda.

Yıl 1981, ertesi gün ikinci mahkemeye gidilecekti. Aylardır süren uzun bekleyişten sonra sonunda mahkeme başlamıştı. İddiana-
menin okunmasına devam edilecekti. Heyecan dorukta olurdu mahkeme önceleri, "Belki tahliye olurum" umutları belirir, gele-
ceğe ilişkin düşler kurulur, güzel şeyler düşünülür. Ertesi gün ne
giyileceği, nasıl konuşulacağı kararlaştırılır, giysilerin en güzeli ol-
ması için uğraşılırdı. Çünkü hastane, mahkeme dışında gidebilece-
ğin bir yer yoktur, sağım solum taş, sobe misali...

Uykular yarım, düşler tam bir şekilde kalkıldı o mahkeme günü
de. Demir kapı açıldı saat tam altı otuzda sayım için. Gardiyanlar
içeri doldular. Tutuklular, hükümlüler ip gibi sırada. Başladı en
baştaki saymaya bir, diğeri devam etti iki, üç... Sayma işlemi bitin-
ce başgardiyan "Allah kurtarsın!.." dedi ve mahkemeye gidecek-
lerin saat sekizde hazır olmalarını söyleyerek çıktı. Sıra kahval-
tıda. Kahvaltıda ya çorba verilir ya da dört zeytin, bir ince dilim
peynir kişi başına. Kadınlar, erkek hükümlü ve tutuklulardan daha
şanslı. Bazı adli suçlu kadınların bebekleri olduğundan, onlara mama
yapmaları için tüp verilmiş, onların yanı sıra siyasi kadınlara da...

Kendimiz kahvaltı hazırlayabiliyorduk maddi olanaklarımız dahi-
linde. Verilen karavanayı suyunu dökerek, yağ baharat ekleyerek
güzelleştirebiliyor, basit yemekler yapabiliyorduk. Tabi ekonomik
durumlarımıza göre. Komün'de kızlar özellikle benim ve Esin'in
nöbetçi olduğu günü dört gözle bekliyorlardı. "Kendimizi evde
sanıyoruz" derlerdi. Neden mi? Karavanada kurufasulye varsa,
suyu dökülmüş, yeniden yağlanmış, bulgur pilavı restore(!) edil-
miş oluyordu, domates, biber, baharat ilaveleri ile... En güzeli de
salatanın ve düzenli bir sofranın olmasıydı. Hatta bildiğimiz eti-
mek'ten soğuk sulu şerbetle tatlı bile yapılmış olurdu bizim sofrada.
Ya o yalancı iskenderler... Bayat ekmekler minik minik kızartılır,
üstüne sıcak su, sarımsaklı yoğurt, sos konulur, nane, pul biber
serpilirdi. Eh canım et de olmayıversin, onu da yiyormuş gibi yapı-
ver gitsin derdik. Ne demişti Sabahattin Ali "Aldırma Gönül" naka-
ratlı şiirinde? "Görmesen bile denizi, yukarıya çevir yüzü / Deniz
gibidir gökyüzü / Aldırma gönül aldırma."

Hele bir patlıcan salatası yapma girişimimiz vardı ki resmen
olaydı. Nedense olmadık şeyler ister insanın canı orada. Avluda
köşede ateş yakıp patlıcan közleyelim dedik bir gün. Daha pat-
lıcanları ateşe atmamıştık ki dış kapı yıkılıyor sandık, nöbetçi
askerlerin "Gardiyan kapıyı aç!" diye bağırarak sesleriyle. "Umm
Münevver" (kadın gardiyan) geldi "Umm ne var!" diyerek. Kadı-
nın psikolojik rahatsızlığı vardı, arada öyle ummluyordu. İşte öyle
ummluyarak kapıyı açtı, askerler daldılar avluya ellerinde G3 tü-
fekleriyle; kundaklama ya da yangın var sanarak... Anlatmaya
çalıştık birkaç patlıcan közlemek istediğimiz, başka bir niyetimizin
olmadığını. Epeyce dil döktükten sonra bir daha olmaması koşu-
luyla affettiler. Oysa ne kadar masum bir istekti, alt tarafı tüpte
değil de ateşte közlenmiş patlıcan yiyecektik.

Kahvaltıdan sonra en güzel giysilerimizi giydik. Makyaj falan o
yıllara özgü yasaklardan dolayı yapılmıyordu. Makyaj yapanlar
kınanır veya dışlanırdı. Hatta kızlardan biri tuvalette kaşını alırken
görölmüştü de hep dalga geçmişlerdi. Avlu bizi uğurlamak isteyen

adi mahkûmlarla doluydu. "Tahliye olursanız görmeye gelin, gelirken şunu getirin, bunu götürün..." dediler. Saat tam sekizde birkaç gardiyan geldi.

Hastane veya idareye gitme dışında ikinci kez dışarıya çıktık ve gökyüzüne, toprağa, ağaca merhaba dedik yeniden mahkeme ile birlikte. Cezaevi arabasına bindiğimizde tepedeki küçücük pencereden dışarıya baktık ikinci kez. Her yer çok tanıdıktı, ne çok anılarımız olmuştu oralarda. On beş dakikalık yolculuktan sonra araç durdu nizamiyeye gelince. Herkes çok heyecanlıydı. Ben daha fazla heyecanlıydım, belki kayınvalidemler mahkemeye gelirler ve içeri girdiğimde altı aylık olan oğlum Ozan'ı getirirler diye... Eskişehir dışından gelmeleri çok zordu aslında. Gerçi Ozan beni tanıımıyordu artık, yabancı yabancı bakıyordu; ama yüreğim burkalsa da görmem iyi olurdu minik Ozan'ı. Mahkeme salonuna giderken tutuklu yakınlarını gördük bekleme salonunda. Gözlerim radar gibi tarıyordu salondakileri; ama Ozan yoktu.

Tutuklu yakınları sarılmak istiyorlardı yakınlarına, askerler engelliyor, bazen de dipçikle vuruyorlardı. Sarılmadan, dokunmadan geçtik mahkeme salonuna. Bu arada aynı davadan yargılandığımız eşimle bana yan yana oturma izni verildi. Evlenmeden önce hiç el ele tutuşup gezememiştik, o günlerde kendi koyduğumuz yasaklardan dolayı. Mahkeme heyeti gelinceye dek el ele durmuştuk. Ben ona erkekler koğuşunda olup bitenleri sordum, o da bana kadınlar koğuşunda yaşananları sordu. Bir çırpıda hepsini anlattım. Patlıcan közleme olayına sıra gelince, hiç bir çırpıda anlatır mıyım onu, ballandıra ballandıra, en ince detayına dek anlattım.

İÇİMDE TELSİZ VAR

İkbal Kaynar

1980 yılı sonrası Eskişehir Cezaevi'nde (sivil) koğuş arkadaşlarımdan birisi orada tanıdığım Nagihan'dı. Nagihan herkesle iyi geçinen, adli mahkûmlarca da sevilen bir arkadaştı. Onunla birlikte oğlum Ozan'a oyuncak ayı yapmıştık.

Herkesin yardımına koşardı gücü yettiğinde, hiç kompleksleri yoktu, çok doğaldı. Hatta evinde silah bulundurmaktan dolayı orada olan adli suçlu kadın bir mahkûm cezaevinde doğurduğu kızına onun adını koymuştu. Emniyetteki sorgu aşamasında gördüğü işkenceden ve cezaevine girdikten sonra da babasının ölümünden kendisini sorumlu tuttuğundan kısa bir süre sonra Nagihan'ın ruhsal durumu bozuldu. Gözlerini bir noktaya dikip "Bizi götürecekler, benim içimde telsiz var, benimle hep konuşuyorlar." derdi. Bazı siyasi kızlar onun yalan söylediğini, ilgi çekmeye çalıştığını düşünürlerd. Nagihan bazen elinde bir kaşık alıp ağzına sokarak "İçimdeki telsizi çıkaracağım." derdi.

Cezaevine girdikten yaklaşık bir yıl sonra başlayan mahkemenin birisinde Nagihan mahkeme heyetinden söz alıp "Hâkim Bey, bana otopsi yapılmasını istiyorum." dedi, sözünün devamında söylemek istediği 'içinde telsiz olduğu' sözleri yanında oturan kızlarca

engellendi. Diyarbakır, Mamak, Metris'teki mahkemelerin ve cezaevi koşullarının zorluğu, acımasızlığı yanında Eskişehir, cezaevi ve askeri mahkeme olarak daha esnek sayılırdı. Hâkim, "Kızım maşallah turp gibisin, nasıl otopsi yapacağız sana?" demişti. Yine de mahkemenin son saatlerinde Nagihan'ın avukatının (Niyazi Önal) tahliye istemi gelecek duruşmalarda görüşülmek üzere reddedilmişti. Tanıkların dinlendiği bir diğer mahkemede tahliye istemi kabul edilip özgürlüğüne kavuşmuştu altın kalpli, yiğit Nagihan...

Nagihan'ın tahliye edildiği o mahkemede tanıklar dinlenirken biz de trajikomik olaylar yaşamıştık. Tanıklar mahkeme ortamından ve oraya gelirken geçirdikleri arama, taramalardan etkilenmiş olduklarından oldukça heyecanlıydılar. Çoğu tanıklar, sanıklar içinden teşhis etmesi gereken kişileri tanıyamadıklarını söylüyorlar, "biraz benziyor" gibi ifadeler kullanıyorlardı.

Bunlardan en ilginç de bir karı-kocanın durumları ve ifadesiydi. Bir gasp olayı için önce kadın dinlenecekti. Kadın geçti tanık kürsüsüne, hâkim, "Doğru söyleyeceğine namusun ve şerefine üzerine yemin eder misin?" der demez, kadın "yemin ederim" dedikten sonra bayılmıştı heyecandan... Askerler kadını kollarından tutup sürükleyerek salondan dışarı çıkarmışlardı. Arkasından kocası geldi tanık masasına.

Garibim karısıyla bile ilgilenemeden yemin etti "şerefi ve namusu" üzerine.

Hâkim, "Anlat bakalım oğlum, olay nasıl oldu?" dedi yumuşak bir ses tonuyla.

Adam başladı anlatmaya:

"Hâkim Bey, ben dükkânın önündeydim, içinde dört beş kişi olan bir araba durdu, içinden dördü çıktı, sonra araba götün götün gitti." dedi. Adam daha devam edecekti ki anlatmaya, hâkim hafif tebessüm edince mahkeme salonunu kahkaha tufanı sardı. Bu arada adam şaşkın gözlerle sağa sola bakmaya başladı. Karısı bayıl-

mış; üzülsün mü, herkes gülüyor diye gülsün mü bilemiyordu. Hem de insanların neden güldüğüne hâlâ bir anlam verememişti.

Hâkim babacan tavrıyla, "Nasıl oldu oğlum, sen bir daha anlat bakayım." dedi.

Adam aynı telaşla, "Hâkim Bey, ben dükkânın önünde idim, içinde dört beş kişi olan bir araba durdu, içinden dördü çıktı, sonra araba götün götün gitti." dedi.

Yine gülüşmeler oldu; ama sonuçta, arabadan inen dört kişiyi tam çıkaramadığını, götün götün gideni ise doğru dürüst göremediğini, söyledi.

Tanıkların dinlendiği bu mahkemede hepimiz Nagihan'ın tahliyesiyle ilk tahliyeye tanık olmuştuk.

SESSİZLİKLER VAKTİ

Emel Kayın

Eylüller'den bir Eylül, sabahlardan bir sabah, sessizlikler vak-
tine uyandık. Seslere yeniden ulaşmak yıllar sürdü. Bazı sesleri
bir daha kimse duymadı. Kimse. Hiç.

Şimdi yakın sandığımız tüm sesler uzakta. Tüm yüzler gölgeli.
Anılar bir yük. Vakit ne vakittir, kimse bilmiyor. Eylül geldiğinde,
kış yakın; yaz uzak, yaz bir hiç.

Sessizlikler vakti koca bir hiç. Hiç.

KIRAZ AĞAÇLARI ÜLKEMİN

Seviye Merih

Ne anlatsam, hangi bir duyduğumu, bildiğimi, yaşadığımı, dinlediğimi yazsam dedim böyle bir proje ortaya atıldığında ilkin.

Tanıklıklarla 12 Eylül...

10 yaşında bir küçük kız çocuğu neler görüp gözlemlemiş olabilirdi ki... Derken;

Yaşarken anlam veremediğiniz bazı olaylar, zamanı gelince zihninizde yerli yerine oturuverir ya hani...

İşte benim tanıklığım da böyle oldu; güzel ülkem, tarih sayfalarında kimi bir kara leke gibi çoktan yerini almış güzel olmayan uygulamalarına!

Kiraz ağacının epeyce yüksekte kalan yaprakları arasından hısr hısr süzülerek inen rüzgâr, toprağa ulaştığı yerde incecik bir toz bulutunu havalandırıyor; az ötedeki domates fideleri kutsal bir ayindelermişçesine bir ileri bir geri sallanıyorlardı.

Korkuteli'deydik. Teyzemlerin kendi büyük evlerine bitişik, iki göz odası olan kiralık yaz evimizde.

Eylülün çok başlarıydı.

Antalya'da yazlar erken bitmez. Nerdeyse hiç bitmez aslında! Ta kasıma dek sürer de sürer. Ama o yaz bana çok çabuk geçti gibi gelmişti. Heyecanla yaşanan olaylardan herhalde...

Okulların açılmasına sayılı günler kalmıştı. Üçüncü sınıfa geçmiştim. Kız kardeşimse üç yaşına basacaktı bir ay sonra.

Evimizin önündeki küçük bahçeyi severdik en çok.

Teyzemgilin iki inekle bir buzağısının olduğu ışsız, yerleri dışkıyla çamur gölüne dönmüş ahır ise hiç... Nasıl kokar, nasıl kopardı... Teyzemin büyük kızı Hayriye Abla sabahları süt sağmaya girdiğinde, açık bıraktığı tahta kapının az uzağından izlemiştim. Yalnızca birkaç kez. Hepsi o! Ve her seferinde merak etmiştim bu kokuya nasıl dayanıyor, burnunu kapamıyor diye. Ne eliyle ne yazmasının ucuyla... Güle oynaya girip gene güle oynaya çıkardı işini bitirip. Elinde bir bakraç taze süt.

Bahçeler... göz alabildiğine uzanıp gidiyor. İç içe. Her birinin sahipleri ayrı. Çoğu kızıyor; hele yazlıkçı gelen çocukların ağaçtan ağaca koşup yakalamaca, saklambaç, körebe oynamasına, ya da kovboyculuk...

Korkuteli, bahçeler diyarı...

Bizimkisi, teyzemgilinkiyle adeta bir sınır çizen, tam ortadaki upuzun kiraz ağacından başlar, üç beş çeşit sebzeyle en sondaki taze soğan ve marulların arkasında kalan sulama kanalının orada biterdi. Küçücük bir bahçe... Öte yandaki bahçelerse öyle büyüktü ki... Ağaçların üzerindeki kırmızı kırmızı elmalar da...

Kanalın ince betonuna dirseklerimi dayar, bakakalırdım dakikalarca. İmrenerek. Hayallere daldardım. Bedenimi bir anda tatlı bir hazla ürperten, ellerimi daldırdığım buz gibi kanal suyunun soğukluğuydu.

Ülkemde, nice bedenler gencecik, tam da benimkiyle eşzamanlı, coptan, sopadan, elektrikten, türlü işkenceden ürpermekteydi; bilmez, bilemezdim o an.

Sevil'le teyze oğlu Fahrettin'i kiraz ağacının dibinde kurduğum oyuna dahil etmeye uğraşıyorum. Manavcılık oyunu... Ben manavım, onlar müşteri olacak. Olmuyorlar bir türlü! Evin önündeki çeşmeden plastik kaplara doldurdukları suyu kirazın dibindeki yumuşacık toprağa, tam da benim manavımın önüne döküp çamur karıyorlar. Büyük bir keyifle.

Bir süre onları izliyorum. Kulaklarımda kiraz ağacının yapraklarının tatlı ezgisi. Hışır hışır. Sırtımı ağaca verip oturuyorum. Manavcılık oyunum başlayamadan sona eriyor. Ersin, böyle güzel... Hışır hışır...

Aniden hışırıtlar değişiyor.

Nereden geldiğini kestiremediğim derin inlemeler, zorlu nefes alışverişler alıyor bu tatlı sesin yerini. Arada kısık bir ıııı-ııh, aa-aaah...

Sevil'le Fahrettin çeşmelere koşuyorlar. Suları bitti. Çamur kurumadan yeniden...

Dikilip ayağa kalkıyorum. Ses çok yakınımda şimdi. Ama nerede?

Bu sesi bulmalıyım. Aramama fırsat kalmadan kiraz ağacının ardına dek sürüklene sürüklene gelmiş adam yere oturuyor birden, yanı başıma. Oturmak değil de, kapaklanmak adeta toprağa, atıvermek kendini kalan son gücüyle...

Korkum yoktur. Korksam da belli etmem pek. Merakım hep üstün gelmiştir. Öyle oluyor gene.

Dikkatle adamı inceliyorum.

Başı yanlamasına, çocukların az önce kardığı çamurun içine düşmüş. Yüzü gözü berbat. Çenesinde koca bir yarık var. Her nefes alışverişte yarığın iki ucunda et titriyor, seğriyor. Sağ gözünü boydan boya kapatmış kan. Gök mavisi gömleği yırtılmış, leke leke kırmızılıklar, açıkly koyulu... Pantolonu, uzun süre yerlerde sürüklenmişçesine parçalanmış.

"Babangili... koş... koş, çağır!" dedi sanki, öyle anlıyorum boğuk sesinden.

"Tamam amca!" dememle eve seğırtmem bir oluyor.

Babam yok, ama annemler evde.

Babamla kapı komşumuz İnce Ahmet Amca, daha iki gün önce, gece camiden dönerlerken kurşunlardan zor kaçmışlardı. Eve zar zor girdiklerini gören karşı komşumuz öğretmen Nihat Bey, çıktı geldi. Konuşurlarken duyduk. Aniden köşeden çıkan bir Renault araba önlerindeki Murat 131'e kurşun yağdırırken, kapıların oyuklarına zor atmışlar kendilerini, öyle saklanmışlar. İnce Ahmet Amca'ya bir şey olmamış ya, babamın sol kaşından sıyırmış geçmiş bir kurşun. Annem o kadar dedi; ama ertesi gün, daha ertesi gün de gitmedi Sağlık Ocağı'na babam. Bir tentürdiyot sürüp iki yara bantıyla geçiştirdi, o kadar.

"Ortalık karışık hanım." dediğini hatırlıyorum. "Kime güvenileceksin bu devirde? Bak, gidiyorduk pisi pisine. Hayır, vatana canımız feda... Bu iki sıyrık ne ki? Amma bu sütü bozuklar fena azıttılar, fena! Geçen bizim sendikanın önünde girişmişler gençler. Biliyorsun, Tevfik o çatışmada yaralandı ya... Hiç iyi şeyler olmayacak hanım, hiiç! Asker deniyor bu kez, asker gelecek diyorlar. Çorumuz çocuğumuz bari güzel günler yaşasa..."

Annem, adamı bizim de yardımımızla eve taşıyor. Babama da haber vermiş olmalı ki kısa süre sonra koşup geliyor. Yaraları temizleme, karın doyurma, sorgu, sual... Bir telaş, bir gizlilik içinde yapılıyor hepsi...

Hayriye Abla'yı ahıra sokmuyorlar iki üç gün. Adamı orda saklamışlar demek ki. Evde değildi çünkü. Kokuyordu ahır ama... Nasıl da... Ne zaman iyileşti, ne kadar kaldı bizimle, ne ara gitti; bilmiyorum.

Nice sonra anlatılanlardan öğreniyorum.

Benim adam dediğim, aslında 21 yaşında bir gençmiş meğer. Öğretmen. Yeni tayinlerden. Fethiye'de görev yapmaktaymış. Sendikacıymış. Bir toplantı için Korkuteli'ne gelmişmiş, tanıdıklarım var, yardım bulurum diye. Kahvede, karşıt iki grup yüzünden başlayan önce sözlü, sonra taşlı bıçaklı kavgada yemiş onca dagağı. Jandarma geldiğinde ne yapmış etmiş kaçabilmiş ellerinden. Yok, sol elinin üstündeki dikişler bu kavgadan değilmiş... Cezaevin-den hatıraymış, önceden, ucuz atlatılan... Bu neymiş ki? Arkadaşlarından içerde korkunç işkenceler gören, sonrasında öldürülerek kayıp ilan edilenler bile olmuş. Tarih affetmeyecekmiş onları. Hiç. Bu neymiş ki...

Kiraz, kırmızı meyveler verir. Küçük ama sulu diri meyveler... Kırmızı... Kan kırmızı... Koyu...

Ülkemin kiraz ağaçları ardına nice genç saklandı acaba böyle?

Nice genç, düşünen beyin, ardına saklanacak bir kiraz ağacı bulabildi kaçarken?

Kiraz ağaçları... bir de... neden kırmızı meyve verir, kan kırmızı ille?

12 EYLÜL'DE SUSMA HAKKI

Ayşe Miçoğulları

Yıl 1983 aylardan Şubat. Yer İstanbul. Her taraf kar ve buz. İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesi, 3.sınıfta Hukuk öğrencisiyim. Büyük kızım Aslı'ya hamileyim. Hamileyim ama 47 kiloyum.

Kocam Süleyman Miçoğlu arandığı için evde saklanıyor. Ben de sadece okul ve ev arasında korka korka gidip geliyorum. Kaçak göçek yaşıyoruz.

Ceza Usul Hukuku sınavından çıkıyorum. Hemen eve gitmek istiyorum. Hem karnımdaki çocuk için hem de kendim için sıcak bir yer istiyorum.

Amfiden çıkar çıkmaz iki sivil polis koluma giriyor. Beyazıt Karakolu'na gidiyoruz. Babacan bir komiser beklediğim soruları sorarak beni ikna etmeye çalışıyor.

"Kızım bak söyle kocanın yerini kurtul. Şimdi Birinci Şube'den gelirlerse onlar bizim gibi davranmaz."

Söylemiyorum tabii, ama onlar geldiğinde konuşacağımı biliyorum. Hamileyim ve korkuyorum. İşkencede dayanamam.

Ama vakit kazanarak kocamın kaçmasını sağlayabilirim. Eve dönmediğimi görürse durumu anlayıp, kaçır diye düşünüyorum.

Kendimce komiseri oyalıyorum. Birinci şubeden arıyorlar. Yo-
la çıkmış geliyorlar. Gizlemeye çalıştığım heyecanım dorukta.

Ya Süleyman benim yüzümden yakalanırsa. Okula gelmesem
belki de yakalanmayacak.

Gelenler sahiden de tonton komisere benzemiyor. Azametli,
işkenceciler beni yaka paça alıyorlar.

Birinci şubeye geliyoruz. Garaj gibi bir yerden araba giriyor.
Sağda solda insanlar, polisler, siviller. Birileri bize bağıyor.
"Bağlayın şunun gözlerini!"

Gözlerim bağlanıyor. Hiçbir yeri görmüyorum. Merdivenler-
den inmemiz gerekiyormuş. Polis elimi alıp görmediğim bir yeri
tutmam için kolumu çekiştiriyor. O çekiştirdikçe ben de çekiştirir-
yorum.

"Tutsana şurayı be!" diye bağıyor. Tutacağım ama içeri girip
çıkanların anlattığı "hoş geldin elektriği" ile tanışmaktan korkuyo-
rum. Gözleri bağlı olanların "tut şurayı" diyerek avuçlarına bıraktık-
ları o elektrik bana da verilecek sanıyorum.

Sonunda polis hızlı bir şekilde çekip, elimi merdivenin trabzanı
ile buluşturuyor.

İniyoruz. Sorgu başlıyor. "Kocan nerede?" "Kimlerle görüşü-
yorsunuz?" "Size kimler geliyor?"

Yanıtım şu: "Susma hakkımı kullanıyorum."

Polisler kahkahayı basıyor. Oysa ben Ceza Usul Hukuku sına-
vından çıkmışım o gün. Bir tutuklunun susma hakkı olduğu üze-
rine kitaplar devirmişim.

"Burada yok öyle şeyler" diyorlar.

Direniyorum.

Onlar sertleşince tek kozumu öne sürüyorum. "Ben hamileyim
ama..."

"Burada çok çocuk düştü. Daha gençsin yeniden yaparsın."

Küfürler, hakaretler başlıyor. Öyle ufak tefek, ürkek bakıyorum ki adamlara bu kez beni aptallıkla, saflıkla itham ediyorlar. Etsinler. Ne yaparlarsa yapsınlar, yeter ki kocam Süleyman yakalanmasın.

"Okulun önünden beni alacaktı" yalanını söylüyorum. O soğuk havada okulun önüne geliyoruz. Onlar uygun yere sotalanıyorlar. Ben ayakta bekliyorum. Olayı fark eden arkadaşlar, beni tanımamazlıktan geliyorlar. Masum yanıma yaklaşıyor. Hal hatır soracak. Ona dayımın telefonunu fısıldıyorum. "Çabuk ara, Süleyman evden kaçsın."

Bir süre sonra evin adresini veriyorum. Birlikte eve geliyoruz. Ev didik didik aranıyor. Ocağın üzerindeki çorba tenceresine bakıyorlar. Henüz ılık. Polisin telsizden merkeze verdiği bilgi aynen şöyle: "Komiserim, bu ev normal bir aile evi. Hücre evi değil."

Sonra hep birlikte biniyoruz polis otosuna. İstanbul'un sokaklarını geziyoruz. Burada tanıdığın var mı? Yok! Burada tanıdığın var mı? Yok.

Arabanın içinde biraz daha hakarete uğruyorum. Sonra bırakıyorlar.

Kocam benim yüzümden yakalanmadı. Bulunduğu iş hanından kuşlama (*) yapıp orda bulunan herkesin kaydı kontrol edilince tesadüfen yakalandı.

12 Eylül bununla bitmedi ki... Bizi oradan oraya savurdu. Hâlâ izlerini taşıyoruz.

(*) Kuşlama: Küçük kâğıtlara yazılı slogan veya bildirilerin yüksekçe bir yerden veya araçlardan savrulurarak atılması.

ÖDEVİMİ YAPAMADIM

Emine Azboz Mimoğlu

Bir karabasandı 12 Eylül. İnsanların hayatına, ulusun geleceğine yağlı kara gibi bulaşan, ülkenin üzerine sisleyin çöken. Kimlerin hayatında çentikler açmadı ki 12 Eylül...

Darbeden sonra Konya'ya atanmış, orada çalışıyordum. Bir sabah orta üçlere derse girdim. Ödevlere bakarken çok beğenip sevdiğim çalışkan bir öğrencimin, ödevini yapmadığını gördüm. Şaşırdım. Yüzüne baktım. Allak bullaktı. "Niçin, ne oldu?" diye soran bakışlarım yüzüne takıldı. O, "Öğretmenim, akşam evimizi polisler bastı. Her tarafı dağıttılar. Bizi çok üzdüler. Sonra da babamı alıp gittiler. Şimdi nerededir, nereye götürdüler, bilmiyorum. Ne zaman salıverirler, bilen yok. Bu yüzden ödevimi yapamadım." dedi hıçkırıklar arasında.

Nasıl üzüldüm, nasıl! Karşımda iki gözü iki çeşme ağlayan perişan çocuğa ne diyebilirdim ki? Üstelik de soran bakışlarımla zaten perişan çocuğumu bir de ben üzmüştüm. Bir an ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi şaşırdım. Onu teselli etmek için sadece, "Üzülme, baban dönecek. Bugünler de geçecek. İnsanlara bu acıları çektirenler cezasını çekecek bir gün, tarih onları da yazacak. Ama nasıl yazacak?" gibisinden beylik sözler söyleyebildim ancak. O,

benden imdat beklercesine gözlerini gözlerime dikti ve "Benim babam melek gibiydi öğretmenim. Adam mı öldürdü? Devletin malını mı yağmaladı? Hayınlık mı yaptı ülkesine? Hırsızlık mı yaptı? Bir sendikacı olarak işçilerin hakkını korumaktan başka ne yaptı ki polisler, gece yarısı elini kolunu bağlayarak götürdü suçlu gibi? Suçu ne babamın?" derken hıçkırıklara boğuldu yeniden. Sınıf arkadaşları gibi ben de donup kalmıştım.

Bir süre sustum. Ona ne söyleyebilirdim ki? Düşündüklerimi içimden geçiriyordum: "Senin baban suçlu. Çünkü bilinçli bir yurttaş, bir aydın. Her türlü sömürüye, her türlü haksızlığa karşı. Ezilenin yanında, ezenin karşısında; emekten, emekçiden yana. Vatanını seviyor. İnancını çıkarı için pazara sürmemiş. Daha götürmesinler mi senin babanı? Bundan büyük suç olur mu emperyalizm ve ona uşaklık edenlerin katında. Suçlu olmasın mı daha baban?"

Ben daha ağzımı açmadan bir öğrencim, "Öğretmenim, babam diyor ki, şimdiye değin yapılan tüm darbeler solculara, aydınlara, yurtseverlere karşı yapılmış. Şimdi de değişen bir şey yokmuş. Aydınları, ne dinciler seviyor ne darbeciler ne de sömürgeciler. Niçin?"

Bakışlarımı konuşandan öğrencilerime çevirdim. Onlara bakarken içim ıpılık oldu. "Adı üstünde aydın olduğu için" derken, ağlayanla göz göze geldik. Gönlümüz kırık olsa da içimiz kalaylı siniydi o an. Konuyu bıraktık, hayatı konuştuk derste. Zil çaldığında acıya bulanmış buruk bir gülümseme konuk oldu dudaklarımıza.

SORUŞTURMA

Emine Azboz Mimoğlu

12 Eylöl darbesiyle birlikte güven, pılını pırtısını toplayıp çekip gitmişti ölkeden. Hak, sırra kadem basmış; haksızlık, kol geziyordu. Hukuk sınırdışı edilmişti, adalet kaçaktı ve de aranıyordu tüm yurttta. Ülkeye korku egemendi. Endişe salgındı, kaygı işgalci. Ağızlar mühürlü. Özgür düşünce zincire vurulmuş Prometheus. Yurdu bir baştan bir başa istila etmişti susku. Şiddet hükümrandı her şeye. Kimse kendini güvende hissetmiyordu; tıpkı 12 Eylöl öncesindeki gibi. Yarınlar yoktu aydınlar için.

12 Eylöl sonrası yurda hâkim olan anarşi durmuş gibiydi. Ancak her gün tutuklananların adları yer alıyordu haberlerde. Duyduklarımız basına yansıyanlardı, ya yansımayanlar?

Böyle bir ortamdı yaşadığımız. Bir sabah okula gittim. Okulum Konya'nın en iyi, en gözde okullarından biriydi. Meslek okulu değildi; ama bir bina salt atölye idi: Mukavva, ağaç işleri, metal, ev ekonomisi, dikiş... Meslek okullarında olmayan araç gereçlerle donatılan atölyelerde uygulamalı dersler yapıyorduk.

O gün atölyedeydi dersim; koyunun olmadığı yerde keçi Abdurrahman Çelebi olur misali, ben branş dışı derslere de giriyordum; resim, müzik, ev ekonomisi... Yani her derde deva aspirin gibiydim. Sanırım öğretmen okulu çıkışlı olduğumdandı bu...

Yine atölyede uygulamalı ders yapıyordum. Öğrenciler pasta börek yapıp masa hazırlıyorlardı, yaptıklarını nota dönüştürüyor-duk. Böyle bir anda kapı açıldı. Nöbetçi öğrenci, yanında gençten bir beyle geldi: "Hocam arkadaşınızmış, sizinle görüşmek istiyor." deyip çekip gitti.

Tanıdığım biri değildi. Hiç gözüm ısırmıyordu geleni. Yine de Tanrı misafiri kabul edip buyur ettim masaya. Öğrenciler yaptıklarından ikram ettiler. Çaylarımızı içerken "Ben, sizin Eskişehir'deki beden eğitimi öğretmenini 'nin arkadaşayım. Ondan selam getirdim size. Öğretmenler için sicil dosyaları pazarlıyorum. O, bana adınızı verdi, yardım edeceğinizi söyledi." deyince, bakanlık "öğretmen özlük dosyalarını" yenilediğinden, ondan hiç kuşkulandım, aklımdan bile geçmedi bu. Üstelik arkadaşımın o kamptaki hali geldi gözümün önüne, başladım gülmeye. Neye güldüğümü sordu. Sözüünü ettiği arkadaş, yıllar önce ben Manisa-Kırkağaç İzci -Ocakbaşı Kursu'nda tanımıştım. Milli kayakçıydı, delişmen bir kızdı. Giyim kuşamı, davranışları, konuşması kadından ziyade erkeği andırıyordu. Bu haliyle kampın maskotu olmuştu kısa sürede. Herkesle dosttu. Çaylarımızı içerken ben, o kamptan ve ondan söz ettim, güлüştük. Bir süre sonra izin isteyip ayrılırken nöbetçi öğrenciyi çağırdım. "Yavrum, bu beyi okul müdürüne götür, eğer o yerinde yoksa başyardımcısına." dedim. "Hoşça kalın!" deyip çıktı gitti gizemli konuk.

Teneffüste müdür bey ve başyardımcısıyla görüştüm. İkisi de sözleşmiş gibi "Öyle biri hiç gelmedi, görmedik. Üstelik dosyaları okullara bakanlık kendi gönderiyor." deyince, içime bir kurt düştü, kemirmeye başladı. İnce bir sorgudan geçtiğim kesindi, artık şüphem yoktu bundan. Sonuç ne olacaktı acaba, asıl merak ettiğim buydu benim.

Eve giderken yol boyu, adamın içeri girişinden gidişine dek geçen süreyi, bir film şeridi gibi geriye sardım, belleğimde kare kare incelemeye başladım. Sonuçta o bir polisti; ama sivil giyimli de olsa sivillerden değildi. Acaba MİT'ten miydi?

Daha eve girmeden birinci şubede çalışan komşuma uğradım. Olanları anlatınca, o, "Bizimkilerden değil. Olsa benim haberim olurdu. Korkarım MİT'ten. Endişelenme, bekle bakalım. Ne çıkacak. Bu arada ben de bir araştırayım." dedikten sonra ekledi: "Ağzını sıkı tut. Her okulda çift maaş alan bizden öğretmen arkadaşlarınız var. Okullarda olanları günü gününe rapor ediyorlar merkeze. Geçen hafta ne söyledin branşdaşın hanıma, ben sana söyleyeyim istersen." deyince iş hepten çatalaştı.

Eve geldiğimde elim ayağım boşandı. Ne olursa olacaktı artık, çaresiz bekleyecektim başıma gelecekleri. İyi de niye onun adıyla gelmişti o adam? Onunla bir süre mektuplaşmıştık, sonra da ilişkimiz kopmuştu. Aradan onca zaman geçmişti. Uzun süredir de haber bile almıyordum. İktidara yakın bir arkadaşımınla bunu paylaşınca, "İlk iş, evdeki sol yayınları hemen yok et. Atmaya, yakmaya kıyamayacaklarını götür matbaasına, selamımı söyle ve bırak. Bir daha da sakın uğrama." dedi. Söylediklerini yaparak kendimce önlem aldığım oldu güya; pek çokları gibi ne çok kitabımı yaktı komşu kazanın altında. Kimini de arkadaşın söylediği yere götürüp bıraktım; cilt yapılması bahanesiyle. İki yıl sonra gidip aldım ciltlenmiş halde.

O olayın üzerinden kaç gün geçti anımsamıyorum. Bir gün dersteyken nöbetçi öğrenci geldi. "Hocam, müdür bey sizi acele istiyor. Dersi bıraksın gelsin, dedi. Hemen gidecekmişsiniz. Ama içeride askerler de var." deyince, geçen günkü olayla hemen bağlantı kuruverdi usum. "Hep gece götürürlermiş, demek beni gündüz gözüyle, öğrencilerimin önünde alıp götürecekler." dedim kendi kendime. Ama nedense tedirgin değildim; başa gelen çekilir anlayışı egemen olduğundan mıydı, yoksa beklediğimden miydi, bilmiyorum, çok sakindim.

Öğrencileri görevlendirdim, çantamı toplayıp sınıftan çıktım nöbetçi öğrenciyle birlikte.

O denli karmaşık duygular içindeydim ki... Karman çorman düşünceler, sorular maymun çevikliğiyle oradan oraya zıplıyordu

zihnimde. Sınıftan çıkıp müdürün kapısına gelinceye kadar ne yapacağımı, nasıl davranmam gerektiğini, öyle yerli yerine oturtmuştu ki beynim... Yine de kalbim kös gibi vuruyordu içeri girdiğimde.

Rütbeleri hiç bilmem. Odada yüksek rütbeli bir subay, yanında da onun astları olduğunu sandığım askerler vardı.

Kapıdan girer girmez önce müdürün yüzüne baktım, sonra gelenlere. Hiçbir değişiklik görmedim. "Solcu" diye beni her fırsatta iğneleyen müdür, sıradışı nazikti bana karşı. "Emine Azboz bu. Okulumun en iyi öğretmeni," dedikten sonra, "Kurmaya Albay" diyerek bizi tanıştırdı. Omzu kalabalık olan da nezaketle ayağa kalkıp gülümseyerek elimi sıktı, yer gösterdi. İçimden "Bu hiç hayra alamet değil, bu dumanlı günde. Hadi hayırlısı." derken, albay acelesi varmış gibi söze girdi hemen. "Ben 'in babasıyım. Milli Eğitim Müdürlüğünden geliyorum. Milli Eğitim Müdürü Bey, 'Sizin çocuğunuzu adam etse etse ancak Mevlana Ortaokulu'ndaki Emine Azboz adam eder.' dediği için geldim Hoca Hanım. Biliyorsunuz, bir hafta sonra sınav var. Benim delikanlıyla ilgilenmenizi rica ediyorum." deyince, rahatlardım. Bunun üzerine "Ben ders veremem. Biliyorsunuz ki yasak bu." der demez velimiz Albay, "Hocanım, şikâyet olsa kime gelecek, bana. Ben de bugüne bugün Konya Sıkıyönetim Komutanı'yım. Endişelenmeye gerek var mı? Çekinmeyin lütfen." diyerek başladılar, okul müdürüyle birlikte beni ikna için dil dökmeye. O zamanlar Türkçe önkoşullu dersti. Öğrenci tüm derslerden geçse bile Türkçe'den kalınca doğrudan sınıfta kalıyordu. Zayıflarını tek derse, önkoşullu derse indirgeyenlere bakanlık bir sınav hakkı tanımıştı. Benden çocuğunu sınava hazırlamamı istiyordu.

Bana verilen güvenceden sonra derse başladım. Öğrenci sınavda başarılı olup bir üst sınıfa geçti. Sevindik. Bu arada biz iyi dost olduk.

Nereden nereye? Aradan yıllar yıllar geçti. Ben Ankara'nın en seçkin okullarından birine atandım. Eskişehir'den atanan yeni öğretmenler geldi okulumuza. Onlara konuşurken bir ara arkadaşımı tanıyıp tanımadıklarını sordum. İyi tanıdıklarını, aynı okulda çalıştıklarını anlatırken çok üzgündüler. "12 Eylül'de içeri aldılar. Çok çekti zavallı. Onunla beraber tanıdıkları kim varsa onları da aldılar. Hatta mektuplaştıklarına da ulaşmışlar... Dışarı çıktığında biz bile tanımakta zorlandık onu." deyince, o zaman anladım gerçeği. Benim de mektuplarımı bulmuşlardı onun evinde. Beni öyle bulmuşlardı zahir.

Şimdi düşünüyorum da ne günler yaşamışız. Ya şimdilerde Silivri'de yaşananlar?

TABUTLUKTA BİR İBRAHİM

Alime Mitap

Soğuk bir kış günüydü. On gün süren açlık grevimiz yeni bitmişti. Bir subay, kadınlar koğuşuna geldi, elindeki kâğıdı uzatırken,

"Bu listede adı bulunanlar hazırlansın!" dedi.

Beraberinde çok sayıda asker vardı. Onlar avluda bekliyorlardı.

Koğuştaki tutukluların en küçüğü on sekiz, en büyüğü yirmi sekiz, yirmi dokuz yaşlarında, sayımız elli civarındaydı.

12 Eylül askeri darbesinin üzerinden bir yıl kadar bir zaman geçmiş. Mamak Cezaevi'nin C Bloku'ndayız. Siyasi tutuklularız. Tümümüz de devrimciyiz.

On günlük açlık grevini yapma nedenimiz, Mamak Askeri Cezaevi genelinde, özellikle de A Blok'ta uygulanan sistemli zulmü, onur kırıcı uygulamaları protesto etmektir.

Bunun için cezalandırılabileceğimizi tahmin ediyorduk. Hatta bunun ne şekilde olacağı, her nasılsa kulağımıza gelmişti. Orada haberler fısıltılarla gelirdi. Sanki bir rüzgâr eser ve bize bazı şeyleri söylerdi.

İşte efsanevi tabutluklara gidiyorduk sonunda. Neler neler anlatılmıştı orayla ilgili. Tabutlukların, A Blok'un altında, yeraltında

oldukları; tutukluları cezalandırmak için kullanıldıkları; çok dar ve karanlık, soğuk oldukları vs, vs...

Cezaevi yönetimi, "Siz misiniz işkencelere karşı çıkan! Tabutluklara girin de görün gününüzü!" demeye getiriyordu.

Kalınca giyinmemiz gerektiğini biliyorduk. Önceden aramızda konuşmuştuk. Hem gittiğimiz yerin koşulları gereği hem de olası coplanmalarda bedenimizi korumak içindi bu önlem. Kat kat eşofmanları, kazakları giydik. Olduğumuzdan daha cüsseli bir görünüme bürünmüştük. Bu halimiz beni içten içe güldürüyordu.

Askeri araçlarla A Blok'a götürüldük. Subayların kasten yarattığı terör ortamında, askerlerce itilip kakılarak koridorları geçtik; daracık bir merdivenden bodrum kata doğru adeta sürüklenerek indirildik. Merdivende bazı kilolu arkadaşlarımın bana yaklaşmaları dikkatimi çekmişti. O an buna bir anlam verememiştim.

Ne zaman ki tabutluklara girdik, bunun nedenini anlayıverdim. Gülerek sarıldım onlara. "Sizi uyanıklar!.." diye.

Kırk iki kilo var mıydım o sırada, bilemiyorum. Üstelik açlık grevinden de yeni çıkmışız. Benimle aynı tabutlukta olmak, görece ferah bir ortamda olmak demekti. Hep birlikte güldük buna epeyce.

Hücre bir metrekareden de küçüktü. Kapısından girerken iyice eğilmemiz gerekmişti. Üç arkadaş şaşkınlıkla duvarları yokladık. Gözümüz karanlığa alışıyordu yavaş yavaş. Aynı anda oturma olanağımız yoktu. Birimiz otururken diğer ikimiz ayakta duracaktık. Dışarıda marşlar çalıyor; sert komutlarla, bağırış çağırışlarla askerler nöbet değişimi yapıyordu. Bir korku atmosferi yaratmak için ne gerekiyorsa uygulanıyordu.

Orada ne kadar kalacağımızı bilmiyorduk. Zaman kavramını yitirmiştik. Geceyi, gündüzü ayırt etme olanağımız yoktu. Kap-karanlıktı. Böyle durumlarda insan, inanılmaz bir güç hissediyor kendinde. DAL denilen işkence merkezinde de bunu fark etmiştim. Tehlike altındayken, o zor koşullara dayanmak; hayata daha sıkı sarılmak için tüm duyarlar uyanık ve güçlü oluyor. Yaşama

bağıllık her zamankinden daha fazla oluyor; küçücük şeyler sizi son derece sevindirebiliyor.

Nöbet tutan askerlerin ayak sesleri ve üstlerinin korkunç bağırtılarından yola çıkarak, tabutlukların mekânsal düzenine ilişkin ipuçları yakalamaya çalışıyordum. Seslerin geliş durumuna göre, anlaşılıyordu ki paralel konumdaki birkaç koridor üzerinde sıralanıyordu hücreler.

Derken bir görevli kapımızı açtı. İçeriye bir "ördek" uzattı. İhtiyaçlarımızı gidermemiz için.

Bizi nelerin beklediği, daha iyi anlaşılımaya başlamıştı. Oradan çıkmak söz konusu bile değildi. On gün mü olur, bir ay mı!.. Hani "Allah'ın insanları unuttuğu yerler." diye söz edilen yerler var ya... Tam da öyleydi, tabutluklar. Esasen Mamak Askeri Cezaevi, öyle bir yerdi zaten.

Yemeğimizi de hücrede yiyecektik. Bir tabaktan hep birlikte yiyecek; aynı kabı ve tahta kaşıklarımızı, sonraki öğün için, "ördek"ten uzak bir yere koymaya çalışacaktık. Tabak ve kaşıkları, ekmek içiyle siliyorduk. Yıkanmaları söz konusu bile değildi. Tuvalet gereksinimimizi hücrede giderme zorunluluğu nedeniyle çok az yemek yiyecek, su içecektik. Ankara Emniyeti'nin garajdan bozma ünlü işkence merkezi DAL'da bile günün belli saatlerinde tutsaklar gözleri bağlı olarak tuvalete çıkarılırlardı...

Tabutluklarda uyumak, ancak ayakta ya da sıranız gelmişse iki büküm çömelerek, biraz uyuklamak şeklindeydi. Kısa süreli baygınlıklar gibi. Gerçek bir uyku olanaksızdı.

Böyle koşullarda sesler çok önem kazanıyor. Gerek diğer hücrelerden gerekse koridorda nöbet tutan askerlerden gelecek en küçük bir ses, bazen bir öksürük bile dikkat kesilmemize yol açıyordu.

Askerler, komutanlarından çok korkuyorlar, bu yüzden bizimle iletişim kurmaktan kaçınıyorlardı çoğunlukla. Ama bazıları, özellikle insani yönü güçlü olanlar, daha yürekli olabiliyordu.

Bu askerlerden biri, bir gün hücrelerle birkaç kelime konuşmaya başladı. Tabii ki fısıltıyla:

"Hava çok soğudu. Kar yağıyor." dedi.

Kısa bir sessizlik oldu.

"Bugün ayın kaçı?" diye sordum. Yanıtladı. Sonra korkuyla,

"Komutan geliyor!" dedi ve hemen ardından,

"SUSUUUN! KİMSE KONUŞMASIIN!" diye bağırdı tüm gücüyle.

Komutanı, onun sert davranışından, bağırtısından hoşnut, gerisingeriye gitmiş olmalıydı ki bir süre sonra,

"Neyse, gitti." dedi asker. Ardından ekledi,

"Böyle bağırabilirim bazen. Komutan yaklaşıncı bağırırım. Sakın korkmayın."

Bu sözlerinin bizim için ne kadar değerli olduğunun farkında değildi. Gözlerimiz dolmuştu.

"Nerelisin sen?" diye sorduk.

"Manisa, Salihli." dedi.

"Hemşehriyiz." dedim, gülerek.

Sesinde çocuksu bir sevinç,

"Sahi mi?" dedi. Sonra, köyünü de söyledi.

Adı İbrahim'di. İbrahim'le konuştuk konuştuk... Salihli'nin bağlarını, bahçelerini, suyunu, toprağını, güzel havasını, insanlarını, dağlarını...

Yan hücrelerdeki arkadaşlar da işitebildikleri kadar dinliyorlardı bizi. Kimi zaman sohbe katılıyorlardı. Hep birlikte sanki memleketimize gitmiş, geziyorduk.

"Hangi semtte oturuyorsunuz?" diye sordu. Yanıtladım. Adresi söyledim. Terhis olduğunda gidip anneme selam söylemesini tembih ettim.

"Başüstüne." dedi.

İbrahim, kısa sürede tabutlukların sevgilisi olmuştu. Onun nöbeti sırasında bir türkü yükselirdi bazen bir hücreden. Sonra başka hücrelerden başka türküler izlerdi bunu... Ta ki İbrahim,

"Komutan geliyor!" diye, telaş ve korkuyla bizi uyarıncaya dek.

Onun zarar görmemesi, dayak yememesi için hepimiz sessizliğe bürünürdük bir anda.

Bir gün İbrahim, hücre kapısının epeyce üstünde bulunan, ancak bir elin girebileceği büyüklükteki havalandırmadan bir şey uzattı. Karanlıkta ne olduğunu göremiyorduk. Ama elimize aldığımızda bir dilim portakal olduğunu gördük.

İbrahim bize portakal getirmişti. Dilimlemiş, hücrelere dağıtıyordu. Büyük olasılıkla yemekhaneden bizim için almıştı.

Bütün hücrelere dağıttı. En son tekrar hücremizin önüne geldi, bana, bütün olarak soyulmuş bir portakal uzattı.

"Bu ne, İbrahim?" diye sordum.

"Bu senin." dedi.

"Ben payıma düşeni almıştım. Arkadaşlara ayıp olacak ama..." dediğimde, o çoktan uzaklaşmıştı bile.

İbrahim, hemşehri ayrıcalığı uygulamıştı bana. Arkadaşlarla paylaşıp yerken epeyce güldük.

Birden aklıma, çekirdekleri ne yapacağımız geldi.

"Bu çekirdekler, İbrahim'i zor durumda bırakabilir." dedim.

Hücre arkadaşlarım, bana hak verdiler.

"Yutalım." dedi, arkadaşlardan biri. Telaşla, yan hücrelere seslendik. Onlar da yuttular portakal çekirdeklerini. Böylece hiçbir iz kalmamıştı.

O hücrelerde on gün kaldık. Zamanı, İbrahim'den ve diğer bazı iyi askerlerden aldığımız bilgiler ışığında izleyebilmiştik.

Onuncu gün bizi tekrar C Blok'a götürdüler.

Kısa bir süre sonra, tahliye haberim geldi. İnanmakta güçlük çektim. Koşullar, birçok şeye olan inancımızı derinden sarsmıştı. Oradan sağ olarak çıkabilmek, uzak bir düş gibiydi.

Tabutluklardan koğuşa geçtiğimizde, sol yanağımda büyük bir yara oluşmuştu. On günlük cehennemnin bir anısı olarak, o yaranın izini taşıyım hâlâ. Belki dışarıdan pek fark edilmez, ama ben iyi bilirim.

Salihli'ye vardığımda, sevinç gözyaşlarıyla karşıladı yakınlarım beni.

Bir rüya gibiydi o günler. İki buçuk yaşındaki oğluma kavuşmuştum. Bizden çalınan on dört aylık zamanı telafi etmek istercesine, bir an bile kucağımdan bırakmıyordum onu.

Günler, aylar geçti.

Bir gün kapı çalındı. Açtığımda, elinde valiziyle genç bir adam gördüm.

"Buyrun. Kimi aradınız?" diye sordum, bu tanımadığım gence.

"Ben, İbrahim." dedi, delikanlı. "Ankara'da, Mamak Cezaevi'nde askerlik ya..."

Sözünü tamamlamasına gerek kalmamıştı.

"İbrahim, sen misin? Terhis oldun demek... Gel içeri. Gel!" dedim.

Sevinçten ne yapacağımı bilemiyordum. Annem merakla bakıyor, anlamaya çalışıyordu.

İbrahim, benim tahliye olduğumdan habersiz, anneme selamımı iletmeye gelmiş meğer. Hem de köyüne gitmeden önce...

Tabutluklarda yalnızca sesini duyduğum İbrahim, uzunca boylu bir delikanlıydı.

Güzel yüreğinin aydınlığı yüzüne de yansımıştı. O da beni ilk kez görüyordu.

İbrahim, tabutluklarda tanıştığı hemşehrisinin selamını iletmeye gelmişken, onun cezaevinden çıkmış olduğunu görmüş; daha da rahatlamıştı.

Bir kahve içimlik sohbetin ardından, izin istedi. Valizini alıp köyüne doğru yola çıktı.

Biz içeride, İbrahimler hücrelerimizin önünde nöbette... Hepimiz tutsaktık aslında.

YA DIŞARIDAKİLER?..

Gölsüm Öz

9 Eylül 1980'de on beş günlük yıllık izne ayrılmıştım... İzne ayrıldığım günden üç gün sonra darbe oldu ve göreve geri çağrıldım... Kısa bir süre çalıştığım SSK Okmeydanı Hastanesi'nin muhasebe servisindeydim. İşyerime gittiğimde odanın içinde onlarca polis vardı ve bana çekmecelerimi açmamı söylediler... Darbe yerine devrim beklediğimden olsa gerek masamın çekmeceleri tıka basa DİSK ve TÜMDER'e ait, aslında yasal olan broşür ve dergilerle doluydu.

O günlerde bazı polisler yemek kitaplarını bile illegal sayılan yayınlardan ayırt edemediklerinden bu dergi ve broşürlerin beni sorgulamaya götüreceğini düşünerek endişeli bir halde çantamdan anahtarımı çıkardım ve çekmecelerimi açtım.

Broşür yerine çekmecelere serilmiş kâğıt peçeteler üzerinde duran çakmağı, kalemleri, fincanı ve kremleri görünce çok şaşırmıştım. Korktuğum dergi ve broşürler buhar olmuş, çekmeceler çiçek açmıştı sanki. Mucize gibiydi.

Polisler gittikten sonra mesai arkadaşlarımdan Ertekin ve Ali, tatlı bir tebessümle yanıma geldiler. Bu arkadaşların hiçbiri illegal bir örgüte üye değildi ve hatta solcu ya da devrimci olmak gibi bir

çabalarının olup olmadığını da bilmiyordum henüz. Servise yeni tayin olduğumdan çoğunu fazla tanımiyordum. Bu dünya tatlısı arkadaşlar darbenin ertesi günü mesai bitimine yakın, masa çekmecelerimin yedek anahtarını temin etmişler, ne kadar dergi ve broşür varsa erkekler tuvaletinde küçük parçalara ayırarak aslında yasal olan, ama o günlerde sorgulanmama neden olabilecek her şeyi ortadan kaldırmışlardı.

Çalışma arkadaşlarımla kendilerini tehlikeye atarak böyle bir şey yapmalarından o kadar duygulanmıştım ki... Onlarda yakaladığım umut kıvılcımıyla, bu ülkede böyle duyarlı insanlar varken darbe bize bile vız gelir gibi bir düşünceyle rahatlamak istiyordum, ama ne mümkün?

Dernekten, sendikadan, partiden ne kadar arkadaşım varsa yakalanma korkusuyla, aranma ihtimali olmayan evler bulma çabasıındaydılar. Evlerimizde rahat bir uykuya hasret kalmıştık.

Arkadaşlarımız ve ailemizle iletişime geçmekten çekiniyor, birimiz yüzünden onlarca kişinin başının derde girebileceğini düşünüyorduk. Aklımdan çıkmayan kızkardeşim Tansel'den günlerdir hiç haber alamıyordum... Kocasını darbeden önce idamla yargılanmak üzere aranıyor ki halen yakalanmamıştı.

Belki bir haber vardır düşüncesiyle iş çıkışı annemin evine gittim. Evde annem ağlıyor, babam üzgün bir halde odanın içerisinde volta atıyordu. Tansel ortalıktan kaybolmuştu, ondan hiçbir haber yoktu. Üstelik karnı burnunda, doğurmak üzereydi. Bu nedenle üzgünler diye düşünürken küçük kardeşim Betül'ün ortalıkta olmaması dikkatimi çekmişti.

"Betül nerede?" diye sordum.

"Uyuyor şimdi... Bırak, rahatsız etme!" dedi babam.

"Bu saatte ne uykusu?"

"Sorma... Dün gece neler oldu!" dedi annem ağlamaklı bir halde.

Kötü bir şeyler olduğunu sezmiştim.

"Gecenin bir yarısı evimize dolan çelik yelekli polisler Betül'ü alıp götürdüler. Sabah geldi." dedi.

Annem olanları ağlayarak anlatırken duyduklarıma inanamıyordum. Üzerinde geceliğiyle yatağından çekip almışlar, kızkardeşimin terliklerini giymesine bile izin vermeden yalınayak sürükleyip götürmüşlerdi. Betül henüz on dört yaşındaydı ve o dönemde siyasi tercihi olmayan, hatta siyasetle hiç ilgilenmeyen bir çocuktuktu. Hani "Burnumun direği sızladı" denir ya... Başına gelmeyince laf olsun diye söylendiğini düşünür insan... İşte o an burnumun direğinin sızladığını iliklerime dek hissetmiştim. Henüz acılarla tanışmamıştım... Çünkü yirmi dört yaşında, neşeli, hayat dolu bir kadındım ve henüz darbe olmamıştı.

Özgürlüğü savunuyor, her haksızlığa başkaldırabiliyor, sosyal faaliyetlerimi de sürdürüyordum. Sık sık seyahat ediyor, sinemaya gidiyor, tenis oynuyordum. Bunların hepsini 12 Eylül öncesi yapıyordum. Darbe ile birlikte yaşadıklarımınla çöktüğümü hissettim. Öylesi bir şiddetle nasıl baş edebileceğimizi bilemiyorduk.

Ne olursa olsun küçük kız kardeşimi uyandırıp neler yaptığını öğrenmek istiyordum. Babamın engellemelerine rağmen yanına gittim.

Babam, "Bırak, çocuk daha şokta!" diyordu.

"Peki neden ve nereye götürmüşler?"

"Senem"lerin evine götürüp 'Eniştenin yerini söyle, seni ödüllendirelim.' demişler."

"Sanki biz biliyoruz da yerini..."

"Betül de bilmediğini söylemiş. Bu defa eniştenin akrabalarıyla yüzleştirmişler. Betül'ün gözü önünde onlara işkence yapmışlar."

Uzun süre psikolojisi bozulan kız kardeşim Betül'de halen o günlerden kalma bir rahatsızlığın olmasının; diğer kardeşim Tansel'in başına gelenlerin yanında ne kadar hafif kaldığını daha sonra anladım.

Bu arada Tansel, kaçak yaşadığı yerlerde sancılanıyor ve doğurmak üzereyken Zeynep Kamil Hastanesi'ne gidiyor. Hemen doğumhaneye alınan kardeşimin bir kız bebeği oluyor. Kendi kan gurubu negatif, kocasınınki pozitif olduğundan kan uyuşmazlığı sonucu bebeğinin acilen kanının değişmesi gerekiyor. Kız kardeşim polisten kaçayım derken resmen doluya yakalanıyor. Gök delinmişçesine yağın yağmur altında iliklerine kadar ıslanan, bir günlük loğusa kardeşim, evlerinin aranma ihtimali olmadığından emin olduğu Üsküdar'da oturan birkaç akrabamızın kapısını çalarak kan arıyor. Hiçbirinin kanı uymayınca o soğukta başka kapıları çalıyor. Polise yakalanmamak ve ailesini zor durumda bırakmamak için bizlere haber vermeyen kardeşim, dört gün yağmur altında kan ararken hastalanıyor.

Bu arada ben, kız kardeşimi bulabileceğim tüm yakınlarının evlerini dolaştım. Hiç kimse onun nerede olduğunu bilmiyordu ya da söylemiyorlardı. İşyerimde ise çoğu arkadaşım tutuklanarak götürülmüştü. Gergin bir bekleyiş içindeydim. Üsküdar'dan arayan anneannem, Tansel'in doğum yaptığını ve bebeğine kan aradığını anneme bildirdiği an, annem alelacele bana bile haber edemedi Zeynep Kamil'e giderken telefonum çaldı. Telefonun diğer ucundaki ses, günlerdir meraktan bizi delirten kız kardeşim Tansel'in sesiydi. Hüngür hüngür ağlayarak bebeğinin doğduğunu, ama ölmek üzere olduğunu söyledi. Çok acil B Rh negatif kana ihtiyacı vardı. Telefon elimde öylece kalakalmıştım. Bütün vücudumdan kanımın çekildiğini, o an orada ölebileceğimi sandım. Sanırım bayılmak üzereydim ki yine aynı oda arkadaşlarım, beni sorgulamaktan kurtaran Ertekin ve Ali, koşarak masamın başına geldiler... Sadece;

"Neler oluyor?" dediklerini hatırlıyorum. Kolonya kokusuyla birlikte sadece,

"Acilen kan gerekli... Kız kardeşim için" diyerek kaykıldığım sandalyeden yatar vaziyetten doğrulabilmıştım. Bütün oda arka-

daşlarım çil yavrusu gibi bir yerlere dağıldılar. Aynı anda hastanede çınlanan anonsu duydum. Kardeşimin bebeğine lazım olan kanın gurubu anons ediliyordu. Beş dakika içinde kanla birlikte yoldaydık. Bütün ciğerleri su toplayan kardeşim ateşler içinde inlerken, kanı değişmesine rağmen bebeğini kaybettik ne yazık ki.

Dünya güzeli biricik kardeşim Tansel on üç yaşında bir çocuğun kilosuna düşmüş ve göğsünün altında göğsünden büyük bir şişlik olmuş, oradan sürekli irin akmaktaydı. Bebeğin ölümünden sonra kız kardeşimi hastane hastane, dolaştırdıktan sonra doktor kararıyla Süreyya Paşa Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ne yatırdık.

Yatakta ölü gibi yatan, günden güne eriyen kardeşimi tanımakta güçlük çekiyorduk. O dolgun dudakları bile buruşmuştu. Henüz yirmi yaşındaydı ve o güzel kara gözlerindeki ışık sönecekmiş gibi duruyordu. Ailece kardeşimin sağlığına kavuşması için çabaladık durduk. Doktoru ise durumunun çok kötü olduğunu söylüyordu. Gerekiyorsa tedavisi için yurtdışına götürmeyi önerdik doktorlarına. Ciğerlerinden büyük bir ameliyat geçireceğini; nereye götürürsek götürelim bu ameliyatın riskli olduğunu söylediklerinde dünya başımıza yıkılmıştı. Artık her gün hastaneye uğruyor kız kardeşimi ziyaret ediyordum.

Ameliyat olacağı günden iki gün önceydi. Annem alışveriş yapıp geleceğinden, ben daha erken bir saatte hastaneye gittim. Kız kardeşimin yatağı boştu. Sanki öylesine kalkıp gitmiş gibi, üzerindeki pike yana atılmıştı. Diğer hastalara sordum.

Uzaktan akrabalarımızın geldiğini ve Tansel'i bahçeye dolaştırmaya çıkardıklarını söylediler. Şok olmuştum. Kız kardeşimin yürüebilmesi imkânsızdı. Koşarak bahçeye çıktım. Ağaç diplerinde bir iki cip ve etrafta polis olduğundan şüphelendiğim tipler gördüm. Evet... Gördüklerim sivil polislerdi. Ormanı andıran hastane bahçesinde kız kardeşimi buldum sonunda. Epey ilerde bir ağacın altında yerde tekmeleniyordu. Gözlerime inanamadım. Kızkardeşim küçücüktü... Ve yanında dev gibi görünen sivil polisler tara-

findan tekmeleniyordu! Nasıl üzerlerine saldırdığıma halen şaşıyorum. Öyle delirmişim ki... Üzerine saldırdığım polisin ceketinin kol kısmı omuz kısmından cart diye ayrıldı. Polis beni hafifçe itti, ama ben delirmişim artık...

"Hepinizi mahkemeye vereceğim... Kardeşimi sizin elinize veren başhekimi sürüm sürüm süründüreceğim!" diye avazım çıktığı kadar bağıırıyordum.

Polisler kardeşimden, aranan kocasının nerede olduğunu söylemesini istiyorlar, onun kocasını aramaktan kendi çocuklarının yüzünü unuttuklarını tekrarlayıp duruyorlardı. Doktorların neredeyse hayatından umut kestikleri kardeşimden başka bir şey düşünemiyordum. "Gidin kocasını bulun. Bir daha kız kardeşime dokunmayın!" diye bağıırarak kardeşimi kucakladım. Aslında oracıkta polislerin bana da işkence etmelerini bekliyordum, ama beni öldürseler umurumda değildi. Hayret... Polisler bana karşı son derece kibardı.

Kız kardeşim başarılı sayılabilinecek bir ameliyat geçirdi. En azından ameliyatın ertesi günü gözlerini açtı. Yüzünde buruk bir tebessümle bizlere baktı. O tebessüm gözümün önünden hiç gitmiyor. Hayata dönmesi mi onu mutlu etmemişti yoksa tam da o günlerde kocasının yakalandığı içine mi doğmuştu, bilmiyorum. Sonraki günlerde duydu tabi kocasının yakalandığını. Doktorların taburcu ettiği; ama birkaç ay yatakta dinlenmesini söyledikleri kız kardeşim, hemen yataktan fırlayıp yollara düştü kocasının yanında olmak için. Henüz iyileşmemişti. Kocasını ipten kurtarmak için çalmadık avukat kapısı bırakmadı. Bir lokmacık bedeni, kocaman yüreğiyle cezaevi ve avukat bürosu arasında mekik dokuyordu.

"Biz ilgileniriz. Sen yorulma." diyorduk.

"Hayır. Sahipsiz sanırlarsa öldürürler onu." diyordu.

On yıl boyunca kocası cezaevinde yattı, kız kardeşim avukat bürolarında sabahladı. On yıl sonra kocası cezaevinden çıktı. Kız kardeşim ise o yakalandığı hastalıktan sonra hiç düzelmedi... Tüm

tedaviler ve bakıma rağmen kırk-kırk beş kilonun üzerine çıkmadı. Artık her şey yoluna girmiş, maddi manevi rahatlığa kavuşmuş, sağlıklı bir kız bebeği olmuştu, ama bu koşuşturmalarda hastalığı öyle sinsice ilerlemişti ki... Kardeşimi, o hastalıktan kaybettik.

TEYZE, SENİ NEDEN KÜMESE KOYDULAR?

Aynur Seyrek

12 Eylül gecesinin dehşetine, tank seslerine, henüz Eskişehir'den Ankara'ya yeni gittiğim o günün akşamında, Naime Ablam'ın evinin bulunduğu yer olan Altındağ Mahallesi'nde tanık oldum.

Sabaha karşı ders çalışmakta olan Naime Ablam dışarıdan gelen sesler üzerine bizleri de uyarmış ve "sesler var dışarıda" diye cama yönelmişti. Yıldırım Beyazıt Caddesi'nden Çın Çın'a doğru askeri araçlar, gecenin sessizliğinde, asfaltı sarsarak gidiyorlardı. Eniştem hemen radyoyu açtı. Pek de alışık olmadığımız kahramanlık türkülerinin ardından, Kenan Evren'in gürlmesiyle birbirimize baktık. Sokaktaki evlerin ışıkları bir bir yanmaya başladı. Hava ısıdığında askerlerin sokak başlarındaki yerlerini aldıklarını gördük. Ekmek dağıtmak için bir askeri kamyon meydanda duruyordu. Bir süre sonra duvardaki slogan yazıları silinmeye, müdahale edenler alınıp götürülmeye ve evler basılmaya başlandı.

Aradan bir hafta geçmişti ki diğer ablamın eşi ve kardeşi evden alınıp götürüldüler. Nerede olduklarını on gün sonra öğrenebildik. Tam eniştemden haber aldık derken Naime Ablam ve iki arkadaşı evlere bildiri dağıtırlarken, birisi tarafından ihbar edilmeleri üzerine

gözaltına alındılar. Yaklaşık bir ay kadar emniyetin ardından, şimdi tam olarak hatırlayamadığım yüksek okullardan birini cezaevine çevirmişler ve kadın tutukevi haline getirmişlerdi, orada kaldı.

O günlerde o kadar fazla insan gözaltına alınıyordu ki stadyumlar dahi tika basa doldurulmuştu. Ablamı ziyarete annem, babam ve eniştem ile birlikte gitmiştik. Onlarca insan yakınlarını görmek için sıra bekliyordu. Sıra bize geldiğinde sadece uzaktan görebildik ablamı, yanımızda götürdüğümüz giysilerin bir kısmını aldılar. Bir miktarda parayı da ulaştırabildik kendisine.

Bu okulda yaklaşık iki ay kadar kaldılar, sonra biz de ablam ile birlikte Mamak Askeri Cezaevi'ne doğru rotamızı çevirmek zorunda kaldık. Ben Eskişehir'de üniversitede okuyordum, annemler Eskişehir'deki evi neredeyse tamamen bana bırakmışlardı. Ankara'ya, eniştemin yanına yerleşmişlerdi. Ben de sık sık görüş günlerini kollayıp göremeyecek olsam da görüşe gitmeye talip oluyordum. Mamak'ın büyük nizamiye kapısından girdikten sonra epey uzun süre yürüyerek görüşlerin yapılacağı koğuşların oraya varıyorduk. Çoğu kez aileler bekleme yaparken o gün görüş olmadığı ya da mahkûmların görüşe çıkmayacakları anonsu ile yakınmalarının başlaması an meselesi oluyordu. Yurdun dört bir yanından gelenler olduğu gibi yurtdışından da görüşe gelenler oluyordu. Aileler soluğu hemen komutanların kapısında alıyor ve görüş yapmadan Nizamiye'den ayrılmayacaklarını söylüyorlardı. Yağmur, kar demeden defalarca bu gidiş gelişler her gün oluyordu. Görüşme imkânı çok azdı.

Ankara dışından gelip de kalma yeri olmayan aileler hemen paylaşılıp evlere götürülüyordu. Çocuklarının siyasetleri farklı da olsa, aileler birlikte hareket ediyorlardı.

Zaten içeride daha çok sol görüşlü insanlar vardı. Ablamların açlık grevleri başlamış ve doksana kadın hücreye atılmışlardı. Bu "doksana kadının yargılanması" olayı bazı belgelerde yer almıştır.

Daha sonra ablam anlatımlarında, bir metrekaare hücrede iki kişinin kaldığını ve biri ayaklarının üzerinde dururken diğerinin de baş aşağı durduğunu söyledi.

Hücrenin mazgallarının çoğu kere açık bırakıldığını, üzerlerine kar yağdığını anlattı. İnsafli askerin birine denk geldi mi, mazgallar gece kapatılıyormuş. Hiç unutmuyorum, askerin biri terhis olurken ablamdan yaptıkları için özür dileyip, "*Saat On Üçte Sayın Generalim*" romanını kitapların toplandığı yerden aşırıp ablama hediye etmiş.

Geceleri üstlerindeki giysileri ve ayakkabıları çıkarmadan yatmak zorunda oluşlarını anlatmışlardı. Gece ani sayım yapma baha-nesiyle havalandırmaya çıkarılıp o soğukta ıslatılıp dayak yediklerini ve hücreye götürülürken de kat kat giyinip aynen sarmalık lahana gibi olduklarını anlatmıştı. Tabii ki içeride yakınlarının ölüm haberlerini almak da başkaca zulüm olsa gerek. Necdet Adalı ve daha on yedi yaşında asılan Erdal Eren'in ölüm sessizliği...

Koğuşlarından gitmeden, aynı koğuşu paylaştıkları Rezzan'ın kardeşi Ercan Koca'nın da işkence sonucu öldürülmesi onları çok üzmüş ve ardından, bu ölümleri protesto için direnişe geçmişlerdi. Uzun süre görüş ve mektup yasağı aldılar.

Yaklaşık bir ay aradan sonra görüş yapma yerindeydik. Annem, eniştem ve ben. Asker gür sesiyle, "Türkçe dışında bir dil, Kürtçe de dahil olmak üzere konuşmak yasak, başla!" komutuyla görüşü başlatıyor, daha henüz "Ne var, ne yok?" demeden "Görüş bitmiştir!" komutuyla hemen dipçiklerle ve kurt köpekleri eşliğinde görüşçüler oradan uzaklaştırılıyordu. Her görüş günü, ailelere zulüm haline dönüşüyordu. Ziyaretçilerin arkasında iki asker, mahkûmların arkasında da iki asker yer alıyordu. İçeri ile ilgili herhangi bir şey söylendiğinde hemen gözümüzün önünde ziyaret bitirilip tekme tokat alınıp götürülüyordu.

Annem her görüş gününden sonra saatlerce ağlar, ama bir daha gittiğinde ablama hiç belli etmezdi. Bizler iyiyiz kızım, siz iyi

oldukça biz de iyiyiz, derdi. Naime Ablam, "Bir dahaki görüşe geldiğinizde, Eskişehir'deki büyük ablamın çocuklarını da getirin." demişti.

Çağdaş iki buçuk yaşında, kız yeğenim Evren beş yaşındaydı. Uzun bir uğraşından sonra görüş yerine doğru ilerlerken askerin yanındaki kurt köpeklerinde gözü kalan Çağdaş, köpeklerin pek de dost olmadıklarını anlamış ve annesinin mantosunun eteğine saklanmıştı. Yine aynı anonslar ile uyarıldıktan sonra, görüş kabininde yerimizi aldık. Naime'nin yüzünü camın içindeki kafesli tellerden zaten zor görüyor, sesini de pek işitmiyorduk. Üstelik onun ile bizlerin durduğu yerin hemen önündeki bir demir çubuk ile o mesafeyi koruyarak ve o demiri ihlal etmeden konuşmak zorundaydık. Fakat Çağdaş'ın boyunun üzerinde kalan demir ve görüş yerinin yüksek penceresi onun canını sıkmış olacak ki —daha henüz 'neden oradayız, neden teyzesi o pencerenin arkasında duruyor' kavramını bilmeyecek yaşlardaydılar— Çağdaş hemen demirin altından geçerek cama boyu yetişmediği için zıplayarak küçük elleleriyle cama vurup teyzesine şaklabanlıklar yapıyordu ki askerin sert tepkisiyle karşılaşması bir oldu. Asker, elinden yakaladı ve camdan elini indirip çekiştirmeye başladı. Çağdaş boşta kalan elini hemen kaldırdı ve "Sana ne, o benim teyzem!" dedi. Asker bir anda ne yapacağını şaşırırken bu kez de kız yeğenim Evren'in, "Teyzeciğim, seni neden kümese kapattılar?" demesi üzerine ablam kahkahalara boğuldu ve "Küçüğüm biz çok yumurtlayıp askerlere yumurtalarımızı vermiyoruz da ondan." dedi. Bizler gülmeye başladık ve askerler gülmemizden de rahatsız olup hemen görüşü kestirdiler. Ablamı çekiştirerek alıp götürdüler. Çocuklar dillerini askerlere çıkardılar ve "Oh ya, teyzem yumurtaları size vermeyecek, oh ya!" dediler.

Evet, çocukların gözünde cezaevi böyle görünüyordu. Evren bir sene sonra okuma-yazmayı öğrenmiş ve yazdığı mektupta "Teyzeciğim, kümeste misin?" diye sormuştu.

Teyzesi hücreye küçük bir fare dadandığını ve ekmeklerini bu fare ile paylaşmak zorunda kaldığını yazmıştı. Kümesteki tavukları tilkiden korumak için bir süre daha cezaevinde kalması gerektiğini de... Mamak Cezaevi'nde iki yılını doldurmasına az kalmıştı ki merkez kapalı cezaevine sevkleri oldu. Daha sonra da Bartın Cezaevi'nde kalan beş buçuk yılını doldurmuştu. Cezaevinden tahliye olmuştu; ama dışarıda bir yıl gözetimi olduğu için Ankara'dan ayrılmaması gerekiyordu. Her gün karakola gidip imza atıyordu. İki yıl sonra ablamın bir kızı oldu. Kızının adını, tutuklandık-tan sonra ilk olarak kaldıkları yerdeki temizlik işlerine bakan çok sevdiği teyzenin adı olan Güneş ismini koydu.

Daha yazılacak o kadar çok şey var ki ve de anlatılacak. Ablam birçok şeyi güvenlik gerekçesiyle not etmemişti. Ölümüne kadar yaşama sevincini ve güzel günlere duyduğu umudu hiç yitirmedi. Ama yazmaya karar verdiği sıralarda kanser olduğunu öğrendi ve onunla savaşmak zorunda kaldı. 1993 yılında onu kaybettüğimizde henüz otuz dört yaşındaydı. Geride birçok anı ve onurlu bir yaşam bıraktı bizlere. "Ölüm unutulduğun yerdedir ve zamandadır." derdi. Fakat başka bir gerçek de vardı. Çernobil sızıntısının ardından Bartın Cezaevine bolca fındık ve benzeri yiyeceklerin gönderildiğini, söylerdi.

Ablam ile birlikte, (belki tesadüf belki de değil) Bartın Cezaevi'nde yatan pek çok insanı kanserden kaybetmiş olduk.

Şimdi "Hatırla Sevgili" dizisi, ardından "Bu Kalp Seni Unutur mu?" dizisindeki Diyarbakır Cezaevi'ni ve gözaltındaki işkenceleri çok abartılı bulanlar var. Oysa o günleri daha da ağır yaşayan onlarca insan ve aileler var tanıklık edecek. Bunlardan birisi de babamdır. 12 Eylül ile birlikte "işkence yoktur" nağmelerini radyoda gözyaşlarıyla dinleyip "Buna kargalar güler." diyerek devlete olan güvenini kaybetmişti.

ÇUVAL

Nevzat Süer Sezgin

Sözcükleri severim. Kişiyi etkileyen en büyük güçlerden birisidir. Bazen insanı öldürebilir, bazen de mutluluktan uçurabilir.

12 Eylül darbesinden bu yana ne zaman nerede '*çuval*' sözcüğünü duysam ya da bir çuval görsem midem bulanır, gözlerim kararır.

30 yıldır, çuval diye isimlendirilen nesnenin aslında pek çok bakımdan insanlara yararlı bir buluş olduğunu bildiğim, kendime durmadan bu yanlış bakış açısından kurtulmam gerektiğini telkin ettiğim halde ne mümkün, yapamıyorum.

Çuval bana *işkence, muhbir, ihbar, ihanet* kavramlarını çağrıştırıyor. Nerede bir çuval görsem kulaklarıma *kadın ve çocuk çığlıkları* yeniden yerleşiveriyor. Onlara bakarken 12 Eylül'ün insanların gözlerine ve beyinlerine yerleştirdiği korku ve nefreti görüyorum.

Neden mi? Anlatayım.

1979 yılının ortalarına doğru o sırada çalışmakta olduğum İzmir-Çamdibi'ndeki bir ilkokulun müdürü (O zamanlar ilkokul dedik ve 5 yıllıktı) beni çağırarak tayinimin çıktığını söyledi ve evraki tebellüğ ettirdi.

Ben tayin kararnamesine imza attıktan sonra,

"Hoca Hanım lütfen beni suçlamayın, bu tayinde hiçbir etkim yok, biliyorsunuz boykota katılanları sürüyorlar..." dedi.

Tuhaf bir şekilde yüzüne baktım ve "Bu nasıl sürgün? Evim Karşıyaka'da, okul da Karşıyaka'da. Benim için çok iyi, siz hiç üzülmeyin" dedim. Müdür tekrar hüznü gözlerle yüzüme bakarak, "Evet ama orası Maraş Katliamı'ndan sonra üç gün içinde kurulmuş bir mahalle. Halkımız oraya giremiyor. Aleviler ve Kürtler orayı 'kurtarılmış mahalle' olarak ilan etmişler. İzmir'deki bütün teröristler oradaymış, kimse oralara gidemiyormuş. Bin bir güçlkle bir sivil toplum örgütünün desteğiyle tepeye bir ilkokul binası yapılmış, duyduğuma göre binadan başka hiçbir şey yokmuş ve mahalle halkı tüm devlet memurlarına karşı çok tepkiliymiş. Allah size kolaylık versin. Kendinizi çok da zorlamayın, baktınız çok korkunç bir yer, basın istifayı, sizin gibi bir öğretmeni hangi ders-hane olsa kapar, hem de iki kat maaşla." diyerek beni uğurladı.

Sonraki günler, başta ev halkı ve komşularım olmak üzere, herkes bana hemen istifa etmem gerektiğini söyleyip durdu. Çünkü okul dedikleri, sadece yalınayak, kitapsız, deftersiz, paltosuz, çantasız, yüzlerce çocuk, boş bir bina ve on beş sürülmüş öğretmen-den oluşuyordu. Sıra, tahta, soba, tebeşir bir okulda olması gereken hiçbir şeye sahip değildik.

Çocukların çok azı Türkçe konuşabiliyordu. Bizim aramızda ise yalnızca bir öğretmen arkadaş o da çok az Kürtçe konuşabiliyordu.

Öğrencilerin yarısından fazlasının nüfus cüzdanı yoktu. Öğretmenler olarak bizler öğrencilerimizle el kol hareketleriyle ve bakışlarımızla anlaşabiliyorduk.

Karşıyaka merkezden Gümişpala'ya kadar dolmuş vardı. On-dan sonra okula ulaşmak için yürümek veya at arabalarına binmek için otostop yapmak zorunda kalıyorduk.

Yollar dize kadar çamur içindeydi. Lağım olmadığı için her şey açıktaydı. 1978'deki Maraş olaylarından sonra İzmir'e sığınan insanlar birkaç günde, yapabildikleri derme çatma tahtalardan veya naylondan kulübelerinde yaşamaya çalışıyorlardı. On beşimiz de sürgün olarak oraya tayin edilmiş mimli öğretmenlerdik. Birbirimizi ve bize bakan kara gözleri çok sevdik. Adeta birer dilenci gibi çevremizdeki herkesten bir okul için gerekli malzemeleri, gereçleri isteyerek okulu toparlamaya çalışırken diğer yandan velilerle iletişim kurmaya ve onlara güven vermeye çalışıyorduk.

Günler böylece akıp giderken bir sabah tüm Türkiye marş sesleriyle uyandı. Milletimizin menfaatleri gereği Kenan Evren ve paşaları yönetime el koydular. Sokağa çıkma yasağı bitip de okula gittiğimiz ilk gün, öğrencilerimizin çoğu ağlayarak elleriyle kollarıyla babalarının, dedelerinin, ağabeylerinin askerler tarafından sabaha karşı alınıp götürüldüklerini anlatmaya çalışıyorlardı.

Birkaç gün sonra ilçe Milli Eğitim Müdürü askeri araçla ve bir albayla okula geldi. Sınıf dolaplarımız arandı. Bin bir güçlkle ona buna el açarak edindiğimiz Behrengi'nin, Yaşar Kemal'in, Mahmut Makal'ın kitapları toplandı. Çuvalara dolduruldu. Zabıtlar tutuldu.

Hepimizin sicil numaraları ve ev adreslerimiz alındı; çünkü sınıf kitaplıklarımızda, onlara göre zararlı yayın bulunduran, dikkat edilmesi gereken öğretmenlerdik. Sayın albayımız bizlere yasak kitap listeleri, Kürtçülük ve Komünizm faaliyetleri hakkında bilgiler, şüpheli gördüğümüz veli ve öğrencileri hemen bildirmemiz v.b. talimatlar verdi, sonra da bu seferlik bizleri affettiğini, sadece kitapları götüreceklerini; ancak her an gözaltında olduğumuzu söyleyerek bol bol gözdağı verdi. Bu süreç boyunca İlçe Milli Eğitim Müdürü ceketinin düğmeleri ilikli, elleri böğründe suskun bir şekilde bizlere bakıyordu. Geldiler ve gittiler, onun ağzından tek kelime çıkmadı, çıkamadı.

Okulumuz mahallenin yüksekçe bir tepesindeydi. Bahçenin belli noktalarından mahalleye girilen toprak yolun başı görülebiliyordu. Birkaç gün sonra her ders saatinde öğrencilerin sırayla, okulun o toprak yola bakan kapısında nöbet tuttuklarını fark ettik. Sırası gelen ne kadar ısrar etsek de derse girmiyordu. Nedeni çok basitti, yolun başından askeri araçlar görünür görünmez nöbetçi ıslık çalıyor, ıslık sesini duyan çocuklar çil yavrusu gibi okulu terk edip evlerine koşuyorlardı.

Ailelerini felaketin gelmekte olduğu hakkında bilgilendirmeyi kendilerine görev edinmişlerdi. Çünkü ne zaman askeri araçlar mahalleye girse içinden jandarmalarla birlikte bir veya birkaç tane başına *çuval* geçirilmiş birileri de iniyordu. İnsanlar zorla, çoluk çocuk demeden evlerinden çıkartılıyor, sıraya diziliyordu. Ardından, göz yerleri oyulmuş çuvalı adam kimi gösterirse onun hemen elleri bağlanıyor, dövülerek cipe bindiriliyor ve bilinmeyen yerlere götürülüyordu.

Başına çuval geçirilmiş kişi hangi evi işaret etse o ev didik didik aranıyor, tarumar ediliyor, sahipleri götürülüyordu. Ağıt sesleri, çığlıklar artık olağanlaşmıştı. Gün geçtikçe çuvalı adamlarla askerlerin ziyaretleri artmaya başladı. Ta ki mahallede ergin sayılabilecek yaşta erkek kalmayınca kadar.

Bir süre sonra götürülenlerin bir bölümü mahalleye döndüler. Yüzleri gözleri morarmış, bakışları donuklaşmış, zor yürüyebilen bezgin insanlar olarak. Artık eski günlerdeki gibi mahallenin erkekleri aynı kahvede oturmuyordu. Kadınlar birbirleriyle dertleşmiyordu. Hatta çocuklar birbirleriyle oynamaz olmuştu. Mahalle, mahalle olmaktan çıkıp evciklere dönüşmüştü. Herkes birbirinden kuşkulanıyordu.

Mahalleye hızla yeni insanlar gelmeye, yeni evler ve yeni bir okul (*Evren Paşa İlkokulu*) yapılmaya başlandı. Gelenlerin halleri vakitleri daha iyi görünüyordu. Açılan yeni dükkânlarda her şey bulunabiliyordu ve veresiye almak mümkündü. Bu yeni bakkallar

aynı zamanda iş bulma ve arsa çevirip bir gecede inşaat yapma sözleri veriyorlar, ilçe merkezinde kadınlara temizlikçilik, erkek-lere inşaat işleri ayarlıyorlardı. Jandarma tarafından götürülüp geri dönenlerin pek çoğu uysal inşaat işçilerine dönüşürken, dönüşmeyenler yeniden *çuvallı adamlar* tarafından teşhis ediliyor, götürülüyorlardı. Pek çok evde erkek kalmadığından kadınlar ne iş bulsalar yapıyorlar, iş bulamayan yaşlı kadınlar dilenmeye gidiyorlardı. Mahallenin bir bölümü hızla zenginleşirken bir bölümü çürüyordu.

Yollar yapıldı, minibüs seferleri kondu, mahallenin adı *Yaman-lar* olarak değiştirildi. Artık Maraş sözünü kimse ağzına almıyordu. Televizyonlarda ve gazetelerde Maraş Katliamı'ndan sonra İzmir'e yerleşen yurttaşlarımız için yapılanlar anlatıldı. Kocaman markete benzer bakkal dükkânları gelişmişliğimizin örneği olarak gösterildi. Evren Paşa okulunu açmaya geldi. Törende mahallenin çocuklarına "Onuncu Yıl Marşı" söyletmek ve "Atatürk şiir-leri" okutmakla görevlendirildik. Şık bayanlar çocuklara, giyilmiş ayakkabılar, kullanılmış giysiler, çantalar ve bol bol bayrak getirip armağan ettiler. Artık *çuval*'lı adamlar sayesinde İzmir'de bir mahalle daha kurtarılmıştı.

Bu arada biz, Maraş Mahallesi'nin ilk öğretmenlerinden hâlâ orada kalanlar ne mi yapıyorduk? Bir yandan öğrencilerimize Türkçe öğretmeye çalışıyor, kendimiz yeni Kürtçe kelimeler öğrenmek için uğraşıyor, bir yandan geceleri kadınlara okuma yazma öğretirken öte yandan yüzlerini hiç göremediğimiz, beyinlerine *çuval* geçirilmiş insanların ihbarlarıyla soruşturmalar geçiriyor, ifadeler veriyorduk.

12 EYLÜL SABAHİ

Dürsaliye Şahan

12 Eylül'den öncesi, 12 Eylül sabahı ve sonrasında darbeyi gerekli ve haklı gören bir ortamda yaşamak zorunda kaldım.

Yakın akrabalarımın neredeyse tamamı ve babam Kenan Evren'e karşı büyük sempati besliyordu.

"Asker ne yaparsa doğrudur." mantığı kemikleşmişti.

Oysa darbe, onları da bir biçimi ile etkiliyordu; ancak anlaşılmaz bir biçimde bunun farkında değillerdi.

Hiçbir davası olmayan, devletine, milletine, askere yüzde yüz güvenen babam bile 12 Eylül sabahı radyodan dinlediği darbe haberlerini mutluluk gözyaşları içinde dinledikten sonra ayağa kalkıp pencereden dışarıyı kolaçan ederek dedemden kalan tek mirası eline alıp öptü.

Gözü gibi sakladığı, oğullarına, onlardan da torunlarına geçmesini istediği dedemden kalan eski av tüfeğini eline aldığı anda ne yalan söyleyeyim, çay ikram etmek istediği sokaktaki askerlerin yanına inecek, onlara yardım olsun diye, "Burayı ben beklerim, siz başka yere gidin." diyecek sanmıştım.

Babam, silahı görmesinler diye sarıp sarmaladı, bahçedeki kömürlüğe indi. Kömürlükte kutsal emanetini açıp kütüğün üzerine

yerleştirdi ve baltayı eline aldı. Gözyaşları içinde, eski av tüfeğini parçaladı.

12 Eylül sabahı babam ilk gözyaşlarını mutluluktan, ikincisini hüzünden akıtmıştı.

Parçaladığı silahı kışın yakılacak odunlar arasına sıkıştıran babam, bana dönüp; "Vakit varken temizlik yap!" dedi. Kitaplarımızı kastediyordu.

Bizim 12 Eylül sabahımız böyle başlamıştı.

Birçoklarımız gibi evinde telefon olmayan biri olarak haberleşmenin eksikliğini, telaşını ve tedirginliğini hissediyordum.

Aynı mahallede oturduğum arkadaşlarımla sokağa çıkma ya-sağı kalktığında bile bir süre görüşmeye korktuk.

Aylar öncesinden kararlaştırdığımız planı uyguladık. Muhtar-lığa ilk giden "Matematik Dersi Verilir" ilanı verecek, ders ile ilgili-liğini not ettirenlerin polisle henüz başı derde girmemiş demekti.

Oysa evdeki hesap çarşıya uymuyordu her zaman.

Muhtar; küçücük bir ilan için "Ya asker, kimden izin aldın, der-se?" gerekçesi ile beni savuştırmaya çalıştı.

Babamın arkadaşı olmasa muhtarı ikna etmek mümkün olma-yacaktı.

Mahalle arkadaşlarım Sevgi ve Yücel, arka arkaya Almanya'ya gittiler. 12 Eylül'ün dışarıya itelediği binlerce göçmenden sa-dece ikisi oldular.

12 Eylül sonrası uzunca bir süre Sevgi burnumda tütmesine rağmen çocukluk arkadaşım Nurhan'a takıldığımı anımsıyorum.

Nurhan, Feral ve ben. Yer, içer, eğlenirdik. Yani tam da onların istediği gibiydik.

İşkence haberlerinin detayları geldikçe olayın vahameti daha fazla anlaşılıyordu.

1988 yılında okulu ve işimi bırakıp anneme, "Sadece iki aylığına" diyerek Londra'ya gittim. Pasaport kontrolünden geçtiğimde bir daha dönmeyeceğimi düşünüyordum.

Beş yıl sonra tatil için ülkeme döndüğümde sadece altı gün kaldım.

Eşim 16 yıl hiç gelmedi. 16 yıl sonra geldiğinde bütün davaları düşmüş, tamamen aklanmış olduğu halde gözaltına alındı. Ben de yanındaydım. Savcısı, karakol jandarması ve bütün resmi makamlar küçücük bir açık bulmak için canla başla çalıştılar.

Allah'tan bulamadılar.

PİŞMANIM

Hüsnan Şeker

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni kazandığımı duyduğumda çok sevinmiştim. Tüm devlet yurtları olduğu için özel bir yurttan yer bulabildim. Oda arkadaşım Muğla'nın bir köyünden gelen Nihal'di. Kıvrırcık saçları vardı. Çilleri burnunun iki yanına dağılmıştı. Güneşten yanmış yüzünde iki kömür tanesi gibi ışıltıydı gözleri. Güzelden öte bir şeydi Nihal. Kitaplardan fırlamış bir masal prensesi gibiydi. Köyden büyük kentte okumak için gelmişti. Şaşkındı... Ürkekti... Konuşmaya bile çekiniyordu, yanlış bir şey söylerim diye. Bana can simidi gibi yapıştı. Her yere birlikte gidiyorduk, okula da... Aynı sınıftaydık. Okumak için aynı sıralarda dirsek çürütmemiz, arkadaşlığımızı dostluğa dönüştürdü.

Bir sömestre sonra ister istemez ayrıldık. Okumak istiyordum ama ailemin maddi gücü beni İstanbul gibi büyük bir kentte okutmaya uygun değildi. Çalışmak zorundaydım. Okuldan sonra ben iş aramaya başladım. Geçici çeşitli işlerden sonra özel bir bankaya memur olarak girdim. İşim güzeldi, iyiydi ama okula gitmem, derslerimi izlemem mümkün değildi. Nihal'i artık sadece akşamları görüyordum. Sohbet etmeye bile zamanımız olmuyordu. Birlikte olduğumuz o özel anlarda da bir masanın başında baş başa verip ders çalışıyorduk.

Okulumuzda devam zorunluluğu vardı. Belli zamanlarda devam karnelerimizi sınıfta sıraya girip imzalatmamız gerekiyordu. Bankadan izin almam çok zordu. İşten çıksam parasızlıktan okuyamayacaktım... Çalışmayı sürdürsem okula devamsızlıktan sınıfta kalacaktım. Çaresiz kalmıştım. Ne yapacağımı bilemiyordum. Bu çaresizlikten beni Nihal kurtardı. Benim kurtarıcı meleğim...

"Sınıf çok kalabalık, sıranın en başına geçer önce kendime imza alırım" demişti gülümseyerek, "sonra en sona geçer seninkini imzalatırım."

Delikanlılarla konuşamazdı utangaçlıktan, kalabalıkların arasına giremezdi. Korkardı yabancılardan, başı önünde gider gelirdi okulla yurt arasındaki yolda. Caddede hangi dükkânlar var, durak nerede, benim yanımdayken öğrenmişti. Bu yüzden söyledikleri beni çok şaşırtmıştı. Büyük risk alıyordu benim için... Bu yaptığını öğretmen bir öğrenseydi...

Artık akşamları da görüşemez olmuştuk. İşten yorgun argın geliyor, kendimi duşa ve yatağa zor atıyordum. Köylü güzeli Nihal'im âşıktı. Akşamları sevdiğiyle buluşuyordu.

"Ne yapıyorsunuz? Nerelere gidiyorsunuz?" diye sorduğum soruları geçiştiriyordu.

"Hiçç... Orda burada dolaşıyoruz işte." diyordu.

Okuldaki işlerimi hep Nihal hallediyordu. İmzalarımı alıyor, ders notlarını ya kendi defterinden ya da arkadaşlarınıninkinden fotokopi çekerek dolabıma koyuyordu. Yüzünü her geçen gün daha az görmeye başlamıştım. Ben devlet yurduna geçince hepten görmez oldum. Gönlümüz bir olsa da yataklarımız artık yan yana değildi.

Bir gün iş yerine telefon açtı. "Okula gelmek zorundasın. İmza karneni sağcılar elimden kaptı. Tam yırtacaklardı, 'Arkadaşım solcu falan değil. Bu işlere hiç bulaşmamış biri. Tek derdi okumak. Çalışıyor. Bunu ona yapmayın.' dedim. Devam karneni yırtmadılar ama seni görmek istiyorlar, sana vereceklermiş." dedi.

İşyerinden zorla izin alıp okula gitmiştim. Makyajlı, süslü püslü, kolyeli, küpeli, mine etekli biri onlara göre ne sağcı olabilirdi ne de solcu. Devam karnemi bin bir öğüt vererek teslim ettiler. O gün karnemi kurtarmak için onlardan dayak yediğini yıllar sonra öğrenecektim. Canım arkadaşım... Üzülmeyeyim diye bana anlatmamış.

Uzun zaman beni aramadı Nihal. Beraber kaldığımız kız yurduna gittim bir hafta sonu. Yoktu. Beni aramasını söyledim oda arkadaşına. Sonra iş güçtü derken bir daha onu arayamadım. Ondan da bir ses çıkmadı.

Nihal'in yardımlarını çok arasam da okulla ilişkiyi sorunsuz sürdürmeyi başardım.

Bankadaki stajyer memurluğum bitmişti. Asil kadroya geçmiştim. İzin almam daha kolaydı. Tez çalışmalarım için sık sık okula gidiyordum. Gidiyordum ama korka korka... Ortalık çok karışıktı. Nereden bir taş gelecek, nerede silah patlayacak belli olmuyordu.

Bir gün yine duvar diplerine sine sine okula giderken onu, yani Nihal'i gördüm.

Omuzlarındaki saçlar rüzgârda uçuşuyordu. Dimdik duruyordu okulun avlusunda. Yanındaki arkadaşlarıyla el kol işaretleri yaparak hararetli hararetli konuşuyordu. Herkes dikkat kesilmiş, Nihal'in ağzına bakıyordu. Yanakları a! aldı. Öyle güzeldi ki...

Beni duvar dibinde görünce koşarak yanıma geldi. Arkadaşları etrafımda çember oluşturup beni okula soktular. Şimdi korkan, ürken bendim. O beni koruyor, kolluyordu.

Derslere girmediğini sadece okula gelip arkadaşlarıyla bazı öğretmen ve öğrencileri koruduğunu, ezilenin yanında olduğunu, daha iyi bir gelecek için uğraş verdiğini söylemişti. İşim çoktu, izin saatim kısıtlıydı. "Beni ara, seni özledim, buluşalım. Şimdi gitmeliyim." deyip yanından ayrıldığım için şimdi çok pişmanım.

Sonradan, onun okuldan ayrıldığını, ailesinin onu evlatlıktan sildiğini, sevgilisinin ailesiyle bir gecekondu mahallesinde yaşadığını öğrenince, o gün onunla konuşmadığım için kendimi hiç affetmemiş, hemen hemen her gece rüyamda görmüştüm Nihal'i...

Benim için hayat hep aynıydı. 12 Eylül darbesi beni de sarsmıştı. Yaşananlar beni de üzmüştü. Keşke bu sarsıntıyı hafif değil de sekiz şiddetinde bir deprem gibi yaşasaymışım... Olayların bu kadar dışında kalmasaymışım... Çalışmak ve okula gitmek dışında gerçek yaşama karışsaymışım... Bankanın ve odamın duvarlarından dışarıya sızsaymışım...

Bankada kimse bu konuyu ve olayları konuşmuyordu. Evlatlarımız serseri kurşunlardan kurtuldu diye, darbeye sevinen de vardı, içten içe küfreden, çok az da olsa dilinin ucuyla küfreden de...

Ben yine süslenip püslenip işe gidiyor, yorgun argın biraz ders çalışıp yatıyordum. Kız yurdundaki televizyonu kaldırdıkları için ne televizyon izleyebiliyordum ne de gazete okumaya zamanım vardı.

Sınavlar... Bankanın yoğun temposu... Ailemin tembihleri... Duvarlar... Duvarlar...

12 Eylül darbesinin üstünden iki ay ya geçmiş ya geçmemişti. Sabah bankaya gittiğimde kapısında Nihal'in beni beklediğini gördüm. Yüzü sapsarıydı, zayıflamıştı. Korku dolu gözlerle sağa sola bakınıyordu. En ufak bir tıkırtıda uçuverecek yaralı bir kuş gibiydi. Sarıldık. "Kime gideceğimi bilemedim" dedi, "Paraya ihtiyacım var."

Nişanlısını alıp götürmüşler. Nerede olduğunu, nasıl olduğunu bilmediğini söyledi. O yokken eve baskın yapmışlar.

"Zaten çok fakir bir aileydi. Kışlık salça ve turşu kavanozlarını sokağa fırlatıp içinde bir şey var mı diye bakmışlar. Arama değil talan yapmışlar evin içinde. Kırılmadık bir şey bırakmamışlar. Ne yatacak bir yatak ne de tabak bırakmışlar. Ben orada olsaydım beni de götüreceklerdi." demişti. Sesi titriyordu bunları anlatırken

ama bir damla gözyaşı bile dökmemişti. Başı dimdikti, yüreği umut doluydu. "Devam, savaşmaya devam..." dedi hesabımdan çektiğim parayı alırken. Nişanlısı ve tutuklanan diğer arkadaşları için avukat tutacaklarmış. "Aybaşında tekrar gel" dedim, "Davanıza hiç olmazsa böyle katkım olsun."

Gelmedi... Herhangi bir telefon numarası ya da adresini almadım için çok pişmanım... Koskoca İstanbul, nerede arar, kime sorarsın... İnsanlar kayıp, insanlar korkuyor, ihbarlar, kötülükler en yakınlarından geliyor... Bankayla okul arasında gidip gelirken öyle çok okul ve yurt arkadaşımı kaybetmişim ki farkında değilim. Herkes bir yana dağılmış. Hüsnan'ın yanında sadece banka müşterileri ve kitapları kalmış. Bunu anladığım gün kendimi çırılçıplak hissetmişim. Çok kötü bir duyguydu. Öyle kendime kızmış ve acı çekenlerden, işkence görenlerden öyle utanmıştım ki işe giderken başım önümde gidip geliyordum.

Bir öğle tatiliydi. Kapalıçarşı'da öylesine dolanıyordum. Okuldan bir arkadaşı gördüm. Benim değil Nihal'in arkadaşıydı. On-
dan aldığım son haber şuydu. Nişanlısını bulmuş, mahkemesi devam ederken onunla evlenmiş. Kayınvalidesiyle birlikte oturuyormuş. Evlerini değiştirip başka bir semte taşınmışlar. O zaman-
dan beri o da haber alamıyormuş. Ne olup bittiğini o da bilmiyormuş.

Ben okulu bitirdim, şimdi emekliyim. Başımı örtecek bir dam ve yaşamama yetecek kadar bir emekli maaşım var. Ya Nihal? Ya onun dava arkadaşları?

Bir evleri, onları geçindirmese de kimseye el açtırmayacak bir maaşları var mı?

Belki var belki yok. Kimse açlıktan ölmüyor ya da sokakta kalmıyor.

Acı da çekseler, işkence de... Aç da kalsalar açıkta da... Diplomaları da, iyi bir işleri de olmasa... Bunlardan çok daha önemli bir şeye sahip onlar... Vicdanları rahat... Çocuklarımız için, geleceğimiz ve vatanımız için ellerinden gelen her şeyi yaptılar.

Nihal'im...

O gün izin alıp seninle birlikte avukata gitmediğim için çok pişmanım...

Dilerim bu kitap eline geçer ve okursun...

Dilerim seni yıllar sonra bulurum...

Dilerim sen ve ben gibi başka can dostlar da buluşur.

DARBE VE DÜĞÜN

Şenay Tavuz

11 Eylül 1980, ablam ve ben sevgili dayımın Bostanlı'daki evindeyiz. Her hafta sonu olduğu gibi canım yeğenlerimi sevmek için onlardayız. O gece benim için çok sıkıntılı bir geceydi. Çünkü ablam, dayım ve yengem karşı komşuları olan Yüzbaşı Erol Bey'in oğlunun sünnetine gitmişti. Ben gidememiştim. O günden bugüne geçen bunca yılda, kafama kazınan bir cümle var belleğimde. Dayımın sözleri; "Arabım güzel bir elbise giymemişsin bugün. Bu elbise ile düğüne gitmek olmaz. Çünkü insanlar kılık kıyafete çok dikkat ederler. Dünya ye kürküm ye dünyasıdır, sakın bunu unutma canım." nasihatı.

Çok üzölmüştüim. Tatlı esmer denen ben, on beş yaşında ve düğüne gitmeyi çok seven bir genç kızdım. Yaramazlık yaptığımda bana kızan ablamın "Annemler seni çingenelerden aldı. Bak ne annem ne de babam esmer." sözlerine içereleyen, kısaca fiziksel görünüşüme en çok önem verdiğim bir yaşıyaydım. Hâlâ da severim düğünleri. Dans etmeyi ve eğlenmeyi sevdiğim için olduğunu biliyorum artık. Yoksa sünnet törenlerinin erkekliğin kutsandığı, evlilik törenlerinde ailenin kutsandığı, asker düğünlerinin ise ordunun kutsandığı yerler olduğunu farkındayım.

12 Eylül'den dört-beş ay kadar önceydi. TV'de film izleyip limonlu çaylarımızı içtiğimiz o gecenin ilerleyen saatlerinde evimize yapılan baskınla birlikte yıkılırcasına yumruklanan kapı sesi ile yatağımızdan fırladık. Annem, ablam, abim ve ben korku dolu bir şaşkınlıkla kapıyı açtık. Karşımızda çelik yelekli bir sürü polis. O kadar kalabalıktilar ki her biri bir yere dağılıp evi aradılar. Harçlıklarımızdan biriktirdiğimiz paralarla aldığımız Gelişim Ansiklopedisi'nin tüm fasiküllerini bile didik didik ettiler.

Abimin yüzü silinmiş belleğimden. Hiçbirimizin yüz ifadesi yok aklımda, ablam ve ben evin neresinde nasıl durduk, annem neler söyledi, hatırlamıyorum. O geceden belleğimde kalan en canlı anı, banyodaki pankartın cebinden bulduğunu söylediği silahı elinde sallandırarak dalga geçen ablak yüzlü sarışın bir polisin sözleri. "Bak hanım bak, hani oğlun suçsuzdu bu ne?" deyişi. Evimizin her yanı sarılmıştı ve biricik abimi alıp götürdüler. Ağladığımızı ama bir yandan da annemi sakinleştirmeye çalıştığımızı hatırlıyorum. Abim ilk kez alınıyordu. Nereye götürdüklerini bile bilmiyorduk. Sıkıyönetim vardı o tarihlerde. Karakola mı yoksa askeri bir yere mi götürdüler, hiçbir şey demediler. İnanılmaz bir acıydı hissettiğimiz, onun canını çok acıtırılar mıydı acaba? Cezaevi korkunç bir yer olmalıydı. Filmlerde görüyorduk. Orada her çeşit insan vardı, kendini orada nasıl koruyacaktı ve daha bir sürü kaygılar dolanıyordu benliğimizde.

Abimi alıp götürdüler... Babamın ölümünün ardından abim de gidiyordu evimizden. Şimdi evde sadece üç kişi kalmıştık. Oysa tam da bir sürü güzel şey paylaşmaya başlamıştık onunla. Ergenlik döneminde çok fazla asilik ederek okulu bırakan, evden kaçmaya kalkan, annemle ve dayımla sık sık kavga eden, ablam ve benle hiç ilgilenmeyen ağabeyim gitmiş, onun yerine dünyayı değiştirmeye çalışan, haksızlıklara karşı mücadele eden, Tarih direnişindeki işçilerle dayanışma içinde olan, eve getirdiği küçük broşürler ve kitaplarla bize işçi sınıfını, sosyalizmi öğrenmenin yollarını gösteren sevgili abim gelmişti. Tam da ona en çok ihtiyaç

hissettiğim bir dönemde ise aramızdan çekilip alınmıştı. Ben, hızla değişen, bizimle sevgi dolu bir ilişki geliştiren, bize bir şeyleri öğretene ama asla ısrarla akıl vermeye kalkışmayan devrimci abimi çok seviyordum.

İlk kez 1 Mayıs gösterisine gitmiştim abim sayesinde. Cumhuriyet meydanındaki 1 Mayıs bayramı öyle görkemliydi ki çok etkilenmiştim. Liselilerle yürümüştüm kortejde. Hayatımın ilk 8 Mart etkinliğine de onun sayesinde katılmışım. İlerici Kadınlar Derneği'nin (İKD) İzmir Fuarı'nda düzenlediği 8 Mart etkinliği ne kadar güzeldi. Ben bu güzelliklerle yeni tanışıyordum. Okulda da dergi almaya başlamıştım. Hatta sınıfımızda bir iki arkadaşına da satmıştım dergilerden. Okulumuzdaki devrimcilerle tanışıyordum yeni yeni. Boykot olmuştu okulumuzda liseliler yapmıştı boykotu. Ben o tarihte ortaokuldaydım ve öğleciydim ben okula gidene kadar boykot bitmişti, hiçbir şey göremedim diye üzüldüğümü anımsarım hep. İşte tam da böyle bir anda abim alınivermişti yanımızdan.

Direnişler oluyordu ülkenin birçok yerinde. Ben en yakınım-daki işçi direnişinin bir parçasına tanık oluyordum sadece o tarihlerde. Karşıyaka'dan Çiğli'ye dönmek istediğimiz bir günde yolların kapalı olduğu ve belediye otobüslerinin Çiğli'ye gitmediğini öğrendik. Tren yolu ile ulaşmak için trene bindik, fakat Şemikler'de inmek zorundaydık. Çünkü tren yolu ile de Çiğli'ye giriş yasaktı. Aman yarabbi, biz üç kız evimize nasıl gidecektik? Telefon da yoktu o vakitler evimizde. Anneme nasıl haber verecektik? Tek çare kalıyordu yürümek. Tren yolu boyunca bizimle aynı durumu paylaşan başka insanlarla birlikte Çiğli'ye ulaştığımızda gördüğümüz manzara korkunçtu. Savaş zamanı gibiydi. Filmlerde izlediğim savaş sahneleri gibi. Cemseler yolun iki yanını ve çarşının her yanını sarmıştı. Çatılmış tüfekleriyle yol boyunca duran askerlerin arasından tek tek aranarak geçtik ve eve vardık. Tariş fabrikasında direnen işçilere destek için devrimciler tarafından yollara barikat kurulmuş dediler bize. İzleyen günlerde komşumuzun çatısından

karşımızda duran Çimentepe'deki (darbeden sonraki adı Güzeltepe) direnişe tanıklık ettik. Camiye kızıl bayrak çekilmiş, enterasyonel çalınıyordu. Polisler halkın direnmesi nedeniyle evlere giremiyor, kalkanlarıyla önceden erleri öne sürerek tepeye çıkmak istiyorlardı. Çimentepe devrimcilerin en sağlam durdukları mahallelerden sadece biriydi o tarihlerde. Devrimci dayanışmanın en güzel örneklerinin sergilendiği bir yerdi. Tabii ki ben bunların sadece tanığıydım. Canım abim ise bu mücadelenin bir parçasıydı.

12 Eylül sabahında fırındaki kuyrukta ekmek almayı beklerken caddeden geçen askeri araçlara bakarak darbe olmuş diyenlerin sesiyle anlam verdim olan bitene... İşte o an ilk aklıma gelen cezaevindeki abim oldu. Darbe olduğuna göre onu bir daha hiç göremeyecek miydik yoksa? Çok korkmuştum, en çok abim için korkmuştum.

Sonraki yıllarda değişen çok şey oldu. Korkular arttı, büyüdü, ben büyüdüm... 12 Eylül hayatımda, hayatlarımızda çok şeyi değiştirdi. "Ye kürküm ye dünyasında" kürkü alınanlar gibi yaşamaya mahkûm edilmek isteniyor emekçiler, işçiler, kadınlar ve ezilen tüm halklar. Çingeneler, Kürtler, Aleviler, Heteroseksüel olmayanlar, vicdani redçiler ve diğerleri.

Değişmeyen tek şey ise düğünler. Hâlâ devam ediyor sünnet düğünleri, evlilik törenleri ve asker düğünleri. Ben düğünlerin olmadığı bir dünya istiyorum artık. Ama tüm insanlar için güzel bir elbiseyi (yaşamı) istemekten vazgeçmeyeceğim.

ÖRGÜT EVİ

Zübeyde Seven Turan

1980 yılının eylül ayında'yık. Yıllık iznımı alıp Ankara'ya geldim. Üniversiteden birkaç dersim vardı. Sınavlara giriyordum. O gün, Beşeri İlişkiler dersinden sınava girdim. Kardeşimin evinde kalıyordum. Gelinimizin doğumu yakındı. Eve gelince bir duş alıp uzandım. Yorgunluktan uykuya yenik düştüm.

Gözümü açmamla kapamam bir oldu. Uzun namlulu silahın buz gibi ucunu yüzümde duyumsadım. O da ne, bir değil birden çok uzun namlulu vardı. Sımsıkı kapadım gözlerimi. Yetmedi, ellerimi örttüm üstüne. Rüya görüyor olabilir miydim? Uyanmamış olmayı diledim. İnsan rüyadayken rüyada mıyım diye sorgular mıydı kendini? Kısacak bir ana birçok yanıtsız soru yığıldı. Fazla düşünme-me gerek kalmadan:

"Kalk!" dedi küt bir ses.

Zorunluktan açtım gözlerimi. Dört yanım kapkaraydı. Işığı göremiyordum. Yeniden kapadım, yeniden açtım derken şaşkınlıkla elim ayağıma dolandı.

"Ne yatıyorsun be kadın? Bizi görüp gözlerini kapatıyor bir de... Kalk!"

O zaman iyice açtım gözlerimi. Ağır ağır çözüldü görüntüler. Bir değil, altı namlu çevrilmişti yüzüme. Altı kişiye karşı bir kişiydim. Hepsi de ayıboğan cüsseli. Bunun hiç adil olmadığını düşünmeye başladım. "Korkunun ecele faydası yok"tu. Çevremi görmeye çalıştım, namluların arasından. Bir "kalk" sesi daha duymadan kalkmalıydım. Ne zaman geçmişim kendimden, bilemedim. Okuldan geleli ne kadar olmuştu, saat kaçtı, ayımsayamadım. Elektriklerin varlığını unutup gece mi gündüz mü sorgulamasına bile geçtim.

O anda gördüm kardeşimi. Çocuğu duvara yaslamış, silahı şakağına dayamıştı başka bir adam. Oklava yutmuş gibi dimdik duruyordu çocuk. Kıpırdasa bastırıyordu şakağına.

"Ne oluyor burada? Siz de kimsiniz? Bizden ne istiyorsunuz?" dedim soruları birbirine ulayarak.

Tık çıkmadı kimseden. TV sehпасının yanına eğilmişti başka biri. Sehpanın altında duran kitapları karıştırıyor, benim ders kitaplarımı anlıyor gibi okumaya çalışıyor. A vının üstündeki atmaca görüntüsünde... Ansızın altın bulmuşların sevinciyle:

"Buldum amirim, buldum. Burası aradığımız örgüt evi, dememiş miydim? Kokusunu alırım kokusunu. Yıllardır bunların ardında koşan değil miyim, elbette şıp diye elimle koymuş gibi bulurum. Bak, örgütün şemalarını el yazılarıyla çizmişler. Bulamayacağımızı sanarak kitabın içine saklamışlar. Gidinin komünistleri, yutar mıyım ben! Kaçın kurası olduğumu öğreteceğim hepsine bir bir..."

"Aferin, bak bugün iyi iş çıkardın. Devam et okumaya, bak bakalım başka ne halt etmiş bunlar, bizden habersiz."

"Ben..." diye seslenmeye çabaladım.

"Sus!" dedi yakınımıdaki, silahı yüzüme çevirerek.

Ne yapmalıydım bilemedim. Ama bir şey yapmalıydım. Kardeşimi götürürlerse bir daha bulamayacağımızı düşündüm. Ortalık çok kötüydü. Yitip gidenlerin sayısı belli değildi. Bulunanlar da önceki insanlar değildi.

Kardeşimin akşama sabaha bebekleri olacaktı. Gelinin böyle bir durumu hiç yaşamadığını biliyorduk. Aklımız ondaydı. Kardeşimle konuşamıyorduk; ama geline doğru bakışından anladım kaygılandığını. Biz onun adına kaygılanırken içimizde en dik duranın o olduğunu ayımsadım.

"Diğer bölümleri de arayın!" dedi, gür sesli adam. Onun amirleri olabileceğini düşündüm. Onunla iletişim kurmanın bir yolunu bulmalıydım. Yoksa bizi dinlemeyeceklerdi bunlar. Hele kardeşim giderse... Yani onu alırlarsa aklanıncaya değin ondan ne kalır geriye, diye düşünmekten alamadım kendimi. Kısacık zaman aralığında bu denli hızlı düşünmemiştim şimdiye değin.

Karnı burnundaki gelin, yatak odasını biraz derleyip toplamak için öne geçmeye çalıştı. Onu itti iri yarı olanı:

"Çekil ayağımın altından be kadın!"

"Ben yatağı bari düzelteyim, diye..."

"Sen, biz gidince düzelt yatağını. Şimdi geç yerine!"

Gelinin yüzüne baktım o anda. Sarıyla mor arası alacalanmıştı. Artık dayanamadım. Bütün yürekliliğimle:

"İzin verin kimliğimi göstereyim." dedim. Başımdaki dipçiği çevirirken amir olduğunu anladığım:

"Göstersin bakalım. Biz ne kimlikler gördük, öyle değil mi çocuklar?"

Tam o sırada bir çığlık kopardı gelin. Doğum sancıları başlamıştı. Hepsi şaşkınlıkla toplandılar.

"Bir bu eksikti!" dedi amirleri.

Kardeşim:

"İzin verin, yardım edeyim."

"Dur durduğun yerde!" dedi başında duran polis.

"Cankurtaran!" diye bağırdım. "Çabuk cankurtaran çağırın. Sizin eşiniz, kardeşiniz doğum yapmadı mı?"

"Sus be kadın!" dedi dipçik elinde olan.

Gelini somyaya yatırdık. Artık silahları gözüm görmüyordu. Sancının aralıklarını saat tutarak saymaya başladım.

Amirin isteğiyle cankurtaran çağrıldı.

Dipçiği çekti yanımdaki. Her kıpranışımın fotoğrafını çekmeyi sürdürerek izledi beni. Çantama uzandım. Onun eli de uzandı benimle birlikte. Boşuna çevik dememişler bunlara, diye düşündüm. Para çantama uzanıp görev kimliğimi çıkardım. Sessizce uzattım amir olana.

"Seni dinliyorum müdire hanım." dedi. Ses tonu biraz değişmişti.

"Ben ilinin ilçesinin müdürüyüm." Üniversiteden derslerim vardı. Şu anda yıllık izindeyim. Sınavlara geldim. Bugün, Beşeri İlişkiler dersinden sınava girdim. Örgütlenme biçimleri dersin bir bölümü. Ben yazarak çalışınca daha iyi anlıyorum. Dilerseniz..."

"Dilemeyin amirim!" dedi kitaplara bakan adam.

Eliyle, dur imi verdi, amir olacak adam. Diğeri sustu zorunlu olarak. Ben sürdürdüm açıklamayı:

"Dilerseniz el yazıma bakabilirsiniz. Kardeşimin kitaplarla da notlarla da bir ilgisi yok. Notlar suç oluşturuyorsa beni sorgulamanız gerekli." dedim.

"Sen içeridekilere yardım etmeye git oğlum. Sorulmadıkça da söze girme. Kusura bakma müdürüm, biz görevimizi yapıyoruz. Oğlum, bırak çocuğu!" dedi.

Bir sevinç yalımı sardı benliğimi. Kardeşimi kurtarmış gibiydim.

"Sizi anlıyorum; ama siz de bizi anlayın. Konuşmazsak nasıl anlaşabiliriz?" dedim.

"Sahi, bizim maaşlar ne zaman artacak müdire hanım?"

Konuşmanın başka bir yolunu bulmuşların gönenciyle eğreti bir gülümseme yayılmıştı amirin yüzüne.

KARANLIĞIN AYAK SESLERİ

Oya Uslu

23 Nisan günüydü. Annemle balkonda oturuyorduk. Sokak neşeli çocuk sesleriyle çınılıyordu. Birden bu seslere silah sesleri karıştı. Aynı anda iki genç İnönü Lisesi'nin sokağından fırladı. Biri bizim sokağa saptı, diğeri dağa yöneldi. Bir asker cipi görüldü sonra. Askerler silahlarını rastgele patlatıyorlardı. Sokaktaki çocuklar çığlık çığlığa kaçıştılar. Cip, tam bizim apartmanın önünde gence yetişti. Genç, yakalanacağını anlayınca durdu, yüzünü döndü ve ellerini kaldırarak teslim oldu. Birkaç asker indi sonra arabadan. Bir subay silahını doğrulttu ve hiç tereddütsüz şarjörü delikanlının üzerine boşalttı. Genç, acı bir çığlık atarak yere yığıldı.

Gözlerime inanamadım o anda. Birkaç saniye donup kaldıktan sonra kendime gelip öfkeyle bağırdım. Subaysa genci tekmelemeye başladı. O tekmeledikçe yüreğime hançer sokuldu. O anda karşı dairemizdeki postacı komşumuzun, üstteki bekâr gençlerin, karşıdaki komiserin iki oğlunun ve başka kişilerin de bağırdığını gördüm. Bunun üzerine tekmelemeyi bıraktı subay. Başını kaldırdı, hınçla balkonlara baktı. Utanmadan muzaffer kumandanlar gibi kabarıyordu. Kendimi toparlayıp gencin yanına gitmek için sokak kapısına koştum. Annem arkamdan yetişti ve beni tuttu. "Oya git-

me, sana da bir şeyler yaparlar." dedi. Çırpındım annemin kollarında. Tepindim, bağırdım; ama o bırakmadı. Sonra yeniden balkona koştum. Gencin hâlâ yaşadığını gördüm. Yine bağırdım. Ağzıma ne gelirse söyledim. Subay silahını doğrulttu. "Girin içeri, yoksa hepinizi tutuklarım." dedi. Girmedim. Çok kişi de girmediyaten. O sırada üst katımızda oturan bekârlar aşağı inip gençle ilgilendiler. Onu hastaneye götürmek için araba bulmaya çalıştılar. Ama askerler izin vermediler. Gençler tartıştı onlarla. Az sonra askerler yaralı genci kendi ciplerine bindirdiler. Arabaları sokakları çiğnedi ve gözden kayboldu. İçim acıyla kavruldu.

Herkes sokağa indi sonra. Vahşete tanık olmanın damgası vardı yüzlerinde. Hararetle konuşmaya başladılar.

"Çocuk teslim olmuştu." diyorlardı en çok. "Nasıl yapar, gözlerimizin önünde vurdu."

Bazısı kendi çocuğunun dışarıda olduğunu söylüyor, "Kurşun benim kızın yanından geçti." diye anlatıyordu korkuyla.

"Çocuk Bayramında çocuklarımız ölecekti."

"Vurulan genç çok küçüktü. On sekiz yaşında yoktur belki de."

"Öğrenci miymiş?"

"Öyledir muhakkak."

"Anarşist olmasın sakın?"

"Anarşist de olsa teslim olan birini vurmaya hakkı yoktu."

"İnşallah ölmez zavalılık!"

O gece üzüntüden ve endişeden uyuyamadım. "Kendi arabalarına bindirdiler, ya orada da işkenceye devam ederlerse, ya hastaneye götürmezlerse." diyor gözlerimi kırpamıyordum. Sanki uyumamam onu koruyor gibiydi.

Ertesi gün erkenden İnönü Lisesi'ne gittim. Sıkıyönetime karşı okul çevresinde 1 Mayıs pullaması yapıldığını görmüştüm. Çocuğun da onlardan biri olabileceğini düşünüp okulun devrimcile-

rini buldum. Evet, haklıydım. Onlar da olayı öğrenmişler ve arkadaşları için endişeleniyorlardı.

"Ölmüş mü?" dedim korkuyla.

"Hayır." dedi biri. "Devlet Hastanesinde yatıyor. Şu anda yoğun bakımda, eğer oradan çıkarsa yaşama olasılığı yüksek. Ama..."

"Aması?"

Başını eğdi, sonra hüznle devam etti.

"Kurşun omurgayı zedelemiş."

Birden başımdan aşağı kaynar sular döküldü. O,

"Henüz bir şey belli değil, biz yaşadığına sevinelim." dedi.

İyi şeyler düşünmeye çalıştım.

"Dün Çocuk Bayramıydı." dediler isyanla. "Yaşı henüz on yediydi."

İçim cız etti.

O sırada onlar da benden olay hakkında bilgi aldılar. Gördüklerimi anlattım.

Sakin ve emin,

"Bunlar askeri faşizmin ayak sesleri, yakında çok daha kötü şeyler yaşanacak, hazırlıklı olmalıyız." dediler.

Yaralanan çocuğun ismini öğrenip birkaç gün sonra Devlet Hastanesine gittim. Görevliden bir üst katta kaldığını öğrendim. Mermer merdivenleri heyecanla çıktım. Yaşadığını bilsem de içimde korku vardı. Odasına içim titreyerek girdim. Onu bitkin bir şekilde yatarken gördüm. Başında üç kadın vardı. Bir an odanın ortasında kalakaldım. Onu bu halde de olsa görmek inanılmaz bir şeydi. Pek çok duygu sarmalında gezindim o birkaç saniyede. Korku, sevinç, acıma, kıyamama, dostluk, kardeşlik, sevgi... Sanki onu çok uzun zamandır tanıyordum ve birlikte bir şeyler paylaşmıştık. Annesinin sıcacık sesiyle kendime geldim. Yatağına oturdum. Ona içim titreyerek baktım. "Olayı gördüm." dedim yine

o anki hayretle. Gözlerimiz karşılaştınca dayanamayıp ağlamaya başladım. Bu genç kardeşimdi sanki. Elimi tuttu, yüzüme sevgiyle baktı. Hafifçe gülümsedi. "Ağlama." dedi. Ben, zulme uğrayan mahzun bir çocuk gibi içli ağlamaya devam ettim. O beni teselli etti. Sonra kendimi toparlayınca sağlığını sordum. Ameliyat olduğunu söyledi. Karnına iki kurşun girmiş. Biri arkasından delik açarak çıkmış, diğeri kalbe doğru yürümüş. Sanırım omurgasının zedelendiğini bilmiyordu. Ellerini daha çok sıkmak geldi içimden.

Yanından ayrılırken yüreğimin bir parçası orada kaldı. Aynı acı ve hayret yapıştı gözlerime.

Ne zaman İzmir Üçkuyular'daki Hava Lisan Okulu'nun yakınından geçsem, o subayı ve yaraladığı çocuğu düşünürüm. Ama şimdi bir de burada deniz sefası süren ve kanlı elleriyle resimler yapan birini düşünüyor ve "Nerede adalet!" diye haykırıyorum. Çılgılığımı duyuyor musunuz?

ÇOK PAHALI

Filiz Yalçın

Faşist darbe hazırlıkları adım adım senaryosunu ortaya koyuyordu, peşpeşe katliamlar yaşıyordu bu coğrafya. Kahramanmaraş'a da uğramıştı, insan olmaktan utandığımız günler. 1979 yılının ilk günleriydi, bu katliamı protesto eden gençlerin içindeydim. Sokaklardaydık, "Kahrolsun Faşist Diktatörlük, Faşizme Ölüm Halka Hürriyet!" diyor, devlet eliyle yapılan ve sivil taşeronlarca uygulanan katliamı protesto ediyorduk. Yakalandık!

Mahkemenin, bizi sekiz ay hapis ve bir yıl Bursa sürgünü ile cezalandırdığını çok sonra öğrenecektim. Hemen her gün mahkemeye çıkarılıyorduk; çünkü bir biçimde, takip edemiyorduk mahkemeleri, her şey yasaktı gençlere. "Susun," diyorlardı, "karşı durmayın, düşlemeyin, güzel bir dünya istemeyin."

.....

1986 yılının yaz sonu. Kızımın anaokuluna gitmesi gerekiyordu, nüfus cüzdanı yoktu, "Annesi ve babası aranıyor, veremeyiz." dediler. "Babası askerlik yapacak, annesi hüküm giydiği cezayı

yatacak, öyle." dediler. Oğlum karnımdaydı, doğacak ve cezam bittiğinde dört aylık olacaktı, yasa böyleydi; ancak o zaman alabilirdik kızımın nüfus cüzdanını.

.....

Onur İnan hırsla asıldı mememe, gece koynumda yatamayacağını biliyor gibi. Bütün gün emzirdim, sütler akarken tren beni çoktan İzmir'e yola çıkarmıştı akşam alacasında. Eskişehir'de kalacaktı bebeğim, koca koca farelerin gezdiği Buca Cezaevi'ne gönderemezdi babaannesi.

Ertesi sabah Buca Cezaevi'nde Seviye ve Şengül'ün yanındaydım. İzmir'de, kızımın ailemle yaşadığı şehirde, eşimin asker olduğu saatlerde.

.....

Onur İnan alışmaya çalışıyor bana, ağlayarak ayrıldığı babaannesinin kokusunu arayarak. Özümcan Deniz hep gülüyor, cezaevindeki annesine yazdığı, kendi kendine öğrendiği kelimelerle ve resimlerle süslediği minik mektuplarını aylar sonra ona gösterirken. Hâlâ sakladığım, "Merak etme anneciğim, kardeşim çok iyiymiş." diyen mis kokulu mektuplarını.

Annemdeyiz, sarmaş dolaşım kuzularımla, çok mutluyum. Açlık grevleri cezaevlerinde arkadaşlarımı sarmalıyor bir yandan, çok mutsuzum.

Annemin komşusu geliyor, yüzünde kocaman bir gülücük, "Hepiniz bir aradasınız yine, ne güzel!" diyerek. Sehpada Özümcan Deniz'in nüfus cüzdanı, pırıl pırıl. Okula gidecek o minik kız, okuyup hukukçu olacak.

Komşu eğilip, nüfus cüzdanını almak istiyor, "Oooo, ne kadar güzelmiş Özümcan, pespembe..."

Sözleri yarım kalıyor, sarsılıyor kocaman kadın, düşmemek için tutunuyor koltuğa, şaşırıyor. Nüfus cüzdanı, şimşek hızıyla oturduğu yerden fırlayıp rüzgârıyla sarsıldığı kızımın elinde.

Özümcan Deniz bağılıyor çok sevdiği komşu teyzeye, o güne kadar koca bir adam gibi dimdik durmuş olmasına inat:

"Bırak onu, elleme, biz onu çok pahalıya aldık!!!"

EYLÜL BENİM KIYICIĞIMDAN GEÇTİ

Kâmile Yılmaz

1967'de henüz 17 yaşında öğretmen olunca yaşımdolmadığından atamam yapılmadı, ama diplomam vardı. Göreve başlamadan TÖS'e (Türkiye Öğretmenler Sendikası) üye oldum. Yaşamı henüz yeterince tanıımıyordum, ama kendimi dünyayı değiştirecek denli güçlü ve akıllı buluyordum. Çevremdeki öğretmenler pek de bilinçli değillerdi. Çoğu bana yanlış yaptığımı, özellikle kadın öğretmenlerin bu tür çalışmaların içinde olmamalarının daha uygun olduğunu öğütüyorlardı. Oysa ben onları korkak buluyor, bir şeylerin yapılması gerektiğini, devrimi başaracağımızı, sosyalizme kavuşacağımızı anlatıp duruyor, bu arada onların benden uzaklaştığını da görüyordum. Yaşıma büyüttük, atamam bir beldeye yapıldı. Çok heyecanlıydım. Belde, Burdur'un Gölhisar ilçesine bağlı Dirmil'di. Dokumacılık çok gelişmişti. Kreşçilik ve orman katliamı da yeni yeni başlıyordu. Kasaba halkı dışarıya pek açık değildi. Dünyaları o zamanlar sadece Dirmil'den ibaretti. Kendimi bu beldenin hizmetine adadım. Şimdi düşününce çok safça her şeyin kolay olabileceğini sanarak koşturduğumu anlıyor ve o anıları gülümseyerek anımsıyorum.

Hiçbir işçinin sigortası yoktu. Halı dokuyucusu işçileri, kireç ocağında taş kıranları örgütlemeye çalışıyordum. Kasaba halkı beni

sevdi, ama ağaları, patronları sevmeydi. Orada aşık olup evlendim. Kayınpederim de o patronlardan biriydi. Beni "Benim gelin komünist" diye sağa sola şikâyet ediyordu. Yoksul halka sosyalizmin adını söylemeden anlatmaya çalışıyor, onların umudunu çoğaltıyordum. Eşim beni destekliyor, ülkücülerin orada örgütlenmesini engelliyordu. Bir gün sabaha karşı kapımız çalındı. Dört genç adamla eşim kapıda fısıltıyla konuşuyordu. "Ağabey sana bir otobüs vereceğiz, yeter ki izin ver ülkü ocağını burada kuralım." diyorlardı. Eşimin "On otobüs verseniz de olmaz, bu kasabayı rahat bırakın." dediğini duydum. Yalnızca bu davranışından dolayı eşimin bütün kusurlarını yıllarca görmezden geldim.

İlçede TÖBDER'i kurduk. Kurucuların içinde tek kadın bendim. Bunun bedelini zaman zaman ödüyordum. Elimde bebeğimle toplantılara gitmem yadırganıyordu. Halktan daha çok, öğretmen arkadaşlarım tarafından. Onlar hiçbir eyleme katılmaz, maaşını kocaları alır, her yere eşleri götürürdü. Sokaklarda koşturan yalnızca bendim. Bütün karalamalara göğüs germek zorunda kalıyordum. Zaman zaman kendimi çok yalnız duyumsuyor, onların içine girmeye, onlara da anlatmaya çalışıyordum. İşte o zaman daha çok düş kırıklığına uğruyor, daha çok dışlanıyordum.

Deniz Gezmiş ve arkadaşları tutuklanmıştı. Kadın öğretmenlerden en kıdemli olanının yorumu şöyle oldu. "İşte ünlü oldular, yakında film de çevirirler." Ne kadar yalnız olduğumu bu tümce daha iyi anlatıyor sanırım.

Öte yandan karakol komutanı, ilçedeki yargıçlar, sol görüşlü insanlardı. Karakol komutanının oğlunun adı Uğraştı. Yalnızca bu ad yüzünden evinin taşınmasında yardımcı olmuş, bir işçi gibi çalışmıştık. Onun bize yakınlığını hissediyorduk. Gözüm gibi sevdiğim öğrencilerimden birisi sobaya patlayıcı atarak bana zarar vermeye çalıştı. Bir başkası kamyonu üstüme doğru sürerek "Komünistlere ölüm!" diye bağırdı, kamyon bacağıma sürtünerek geçti, nasıl kurtulduğumu bugün bile anlayamıyorum. Böylesi günlerde evlerimiz aranırken sıra benim eve gelince, komutanın

"Arandı" işaretini adımın üstüne çizerek beni çok kereler kurtardığını sonradan öğrenecektim.

12 Eylül fırtınası bütün şiddetiyle başlamıştı. Ne denli cesur gibi dursam da artık korkmam gereken birçok sorumluluğum vardı. Çocuklarıma bir kötülük gelecek, bensiz kalacaklar diye endişeliydim. Bölgenin devrimci gençleri kitaplarını bana bırakıyor, gerektikçe benden alıyorlardı. Evim zengin bir kütüphane oluvermişti. "Çöplük" romanından dolayı işkence görenleri duyuyorduk. Korkunun gerçekten daha etkili olduğunu yaşayarak görüyorduk. "Kitaplarım mı, sağlığım mı?" demeye başlamıştım içten içe. Bir gün fısıltı gazetesi "Paşa gelecekmiş arama için" diye dolaştı. Kardeşim Kâzım ile birlikte sabahın dördüne dek kitapları hem ağladık hem yaktık. "Abla hiç olmazsa bu kalsın, sonra bu kitapları bulmak mümkün olmayacak." dediğini acıyla anımsarım. Kime emanet ettiysem korktu ve kitaplarımı almamı istedi. Şimdi hayıflanıyorum, "Komutanın koruduğunu bilseydim yakar mıydım?" diye.

Sonunda sıra bana geldi, iki jandarma okula gelerek dersten alıp götürdü. Kadın öğretmenlerin o anki bakışlarını yaşamım boyunca unutamadım. "Oh olsun, kadın gibi oturma, hak ettin!" bakışıydı, tüm sevinçleri gözlerindeydi dost sandığım meslektaşlarımdan. O zaman daha iyi anladım ki bizi koruyan, saklayan güce de gereksinmemiz varmış. Bizim cesaretimiz ya da çabalarımız tek başına yetmezmiş. Onları da yanımıza alabilmeyi başarmalıymışız. Önemli olanın ekip çalışması olduğunu acı bir şekilde öğrendim.

Beni sorguladıktan sonra mahkemeye verdiler. Cezam paraya çevrildi, içeride yatmadım. Eşim bu arada kendine sevgili bulmuş, benden çoktan kopmuştu. Ben onu fark edememiş, devrimi başaracağımıza inancım yüzünden, özel yaşamımı atlamıştım. Zaman zaman "Sen Golda Meir gibi sıkıcısın, devrimden, kitaptan başka konun yok." diyerek yakındığını anımsıyorum. Ailem parçalandı, ben tek başıma, eskiden olduğu gibi yaşamımı sürdürmeye,

dik duruşumdan ödün vermemeye çalıştım. Çocuklarımın savrulmasından, sisteme ayak uyduramamalarından, işsiz kalmalarından kendimi sorumlu tuttuğum anlar oldu. Oğlumun "Anne, beni kavanozda mı yaşatacaktın da kitaplara göre yetiştirdin, yaşamın pratiği senin öğrettiklerine hiç uymuyor." yakınması kulaklarımda çınlar durur. Yine de bütün acılara karşın duruşumun doğru olduğundan bir an bile şüphe etmedim.

TANIKLIKLARLA 12 EYLÜL

Kadınlar Anılarını Paylaşıyor

Bizler anılarımızı paylaşarak 12 Eylül'le yüzleşmeye çalıştık; ya siz...

Zeliha Akçagüner, Sevda Kuran Akdaş, Rengin Akgün, Gülser Han Akkaş, Buket Akkaya, Zeynep Alanç, Gülseren Alçı, Zeynep Avcı, Kısbes Seyhan Aydın, Aysel Bayramoğlu, Meral Bekar, Deniz Beydilli, Gülsüm Cengiz, İncilâ Çalışkan, Gönül Çatalcalı, Aytül Çelik, Sevim Korkmaz Dinç, Nilgün Erdem, Ayşen Göreleli, Filiz Gülmez, Ayşe Aysel Güntürkün, Feyza Hepçilingirler, Müberra Kuruca Işıksoluğu, Sultan Kadın, Gülşen Kadioğlu, Sedef Kandemir, Nebiye Karasu, İkbâl Kaynar, Emel Kayın, Seviye Merih, Ayçe Miçoğulları, Emine Azboz Mimoğlu, Alime Mitap, Gülsüm Öz, Aynur Seyrek, Nevzat Süer Sezgin, Dürsaliye Şahan, Hüsnan Şeker, Şenay Tavuz, Zübeyde Seven Turan, Oya Uslu, Filiz Yalçın, Kâmile Yılmaz.

KYD

KADIN YAZARLAR DERNEĞİ

ISBN 978-605-88710-0-7

9 786058 8871007